

10.753

III./1/1

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

NAGY ÍRÓK —
NAGY ÍRÁSOK

SZERKESZTI BÁLINT LAJOS

HARMADIK SOROZAT

I

BALASSA BÁLINT
MINDEN MUNKÁI

BALASSA BÁLINT
MINDEN MUNKÁI

01535

ÉLETRAJZI BEVEZETÉSSSEL
S JEGYZETEKKEL ELLÁTVA KIADTA

Dr. DÉZSI LAJOS

ELSŐ KÖTET

G E N I U S K I A D Á S

~~2. deg. g.
530~~

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

BALASSA BÁLINT
MINDEN MUNKÁI

ÉLETRAJZI BEVEZETÉSSSEL
S JEGYZETEKKEL ELLÁTVA KIADTA

Dr. DÉZSI LAJOS

24
ELSŐ KÖTET

G E N I U S K I A D Á S

10.753 / III. 1/1

~~041535~~

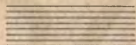
~~10.753 / III. 1~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomat. Hővédőknappó
1024 61. 55 sz.

A Nagy Írók — Nagy Írások harmadik sorozatának ezt a kötetét a Genius rt. megbízásából dr. Dézsi Lajos rendezte sajtó alá és a „Világosság“ könyvnyomda rt. összesen 1500 számozott példányban nyomtatta 1923 novemberében. Ebből az első 150 példány merített papíron készült, 1—10-ig amatőr könyvgyűjtők részére bőrkötésben, a 11—150. számú példányokat fénylemez-kötésben hozta forgalomba a kiadó. Ezenkívül és kivételesen a „Magyar Bibliophil Társaság“ tagjai számára 90 példány készült kézzel merített papíron. Ezek a példányok I—XC számmal vannak ellátva és könyvárusi forgalomba nem kerültek. A kötésekot Gottermayer Nándor készítette.

Ez a példány
a

számú

OSZK

Előszó.

Régi vágyam volt Balassa műveinek kiadása. Még 1904-ben, midőn báró Radvánszky Béla Rimay-kiadásához függelékül elkészítettem a „Balassa és Rimay „Istenes énekei“-nek bibliographiá“-ját, a feledhetetlen emlékü főúr biztatására és engedélyével lefényképeztettem a Radvánszky-kódexet s másolatot vettem az „Istenes énekek“ legrégebb fennmaradt bártfai kiadásának egyéb (a kódexben nem közölt) énekeiről. Evvel a tervezett kiadás törzsanyaga együtt volt.

Azóta is folyton foglalkoztatott a kiadás terve s íme csaknem húsz év múlva válhatott az valóvá, holott a Szilády-féle kiadás példányai rég elfogytak.

Megjegyzem, hogy én a szöveget betűhíven akartam kiadni, de meghajoltam a kiadó cég azon óhaja előtt, hogy Balassa műveit így a nyelvi, de nem helyesírási sajátságok megtartásával készült kiadásban az olvasóközönség szélesebb rétege is élvezhesse.

Szilády Áron is annak idején (1879) azért tért szintén erre az útra, holott az első ívet már betűhíven ki is szedette.

A kiadás külső keretéül a Rimay tervezetét fogadtam el. Erre a kegyelet késztetett, mert, úgy látszik, ő kapott megbízást a szerzőtől költeményei összegyűjtésére és kiadására s a Balassa „maga kezével írt könyvéből“ először ő írta le azokat (az 1665. kassai kiadás előszava) s ez a

másolat („Rimay Jánosnak leírt könyve“) szolgált alapul a nyomtatott kiadásoknak is, csakhogy egy részét nem merték kiadni.

Rimay a költeményeket három részre osztotta: I. Istenhez tött keresztény buzgó könyörgési. II. Egyeledett állapotról való elvegyült éneki. III. Juliáról szerzett éneki. E keretbe olyan sorrendben igyekeztünk beilleszteni a költeményeket, amilyenben a Balassa leírt könyvében találtuk. Kivettük a vallásos költeményeket s az I. részbe helyeztük. Úgy látszik Balassa óhaja volt, hogy a Julia-dalok egy külön részben együttmaradjanak, ezért ezeket úgy hagytuk, de egy IV. könyvben külön közöljük utána a Coelia-dalokat.

Rimay nemcsak készült a kiadásra, hanem avval el is készült. De a sajtó alá készített versgyűjtemény kéziratban maradt. Ez a Rimay J. „leírt könyve“. A költemények elé előszót, üdvözlőverset írt s utána függesztette Tolnai Balog János magasztaló versét latin nyelven és a saját magyar fordítását. Talán ezután jött volna Balassa életrajza, melynek töredéke fennmaradt Rimay kéziratai között. (Rimay J. munkái. Bp. 1904. 267—8. 1.)

A Sziládytól Balassának tulajdonított énekek közül néhányat ki kell vennünk. A Radvánszky-kódex 57. lapján elveszett, illetőleg Nyiri Báthory Istvánnál és Ugnotnénál (Ungnádne, Losonczy Anna) maradt ének gyanánt említettik egy könyörgés, mely a Palatics nótájára ment s így kezdődött: „Láss hozzám üdvessigemnek Istene“. Szilády e helyre beiktatta a Bornemisza Péter 1582-ben megjelent Énekeskönyvének „Láss hozzám, úristen kegyelmes szemeiddel“ kezdetű énekét, melynek versfejeiből Ladoni Sára sk. neve jő ki. Mi ezt a „Jegyzetek“-ben közöljük. A „Fo-

rog a szerencse“ kezdetű éneket, a végső versszakban megemlített szerzetesi év (1604) miatt, mivel a régi kiadások a Balassa és Rimay „Istenes énekei“ függelékében közlik, mi is ott hagytuk, ellenben a „Mert ki megtér“ kezdetű töredéket (Szilády XC. sz.) oda se vettük fel, mert az Rimay „Reménységem vagyon nékem“ kezdetű énekének 3. versszaka s Rimay szerzőségéhez azért se férhet kétség, mert a versfökből „Rimaié“ jö ki. (Irodalomtörténet 1912. évf. 185. l. (György L.). Az Amade versei közül kiemelt „Bár ne tudtam volna“ kezdetűt (Szilády: Coel. XIII.) a kékkői gyűjtemény végére tettük, mivel inkább a II. mint az I. Balassa művének látszik.

II. A Balassa költeményei után a neki tulajdonított énekeknek adtunk helyet. Az irodalomtörténeti kutatás évek során szorgos méh módjára hordta össze ezeket s ha nem is mind Balassáé, de kétségtelenül sok Balassa-költemény van közöttük s ami nem az övé is, az is jórészt őt utánozta. Mivel sokszor történik rájuk hivatkozás, illő, hogy itt helyt nyerjenek. Ezek között első helyre tettük a Thaly által még 1862-ben és a „Vitézi énekek“ végén (II. k. 403—17. l.) közölt két éneket, melyet Szilády is beiktatott B. költeményei koszorújába (Coel. XIV., XV.), utána jö a Borbély-kódex két éneke, melyet Torma Károly közölt a Századokban (1889. 638—43. l.); a „Vásárhelyi Dalos könyv“ több éneke, melyet már Ferenczi Zoltán éles szeme Balassáénak ismert fel (Kiad. Bp. 1899. Régi M. Kvt. 15.); a hét bűnbánó zsoltár fordítása, melyek közül egyet a Radvánszky-kódex is közöl; a Balassa és Rimay „Istenes énekei“ után csaknem minden kiadásba beiktatott költemények, habár egy része a versfők tanúsága szerint Péczeli vagy Pécseli Király Imre

éneke, de valószínűen Balassa-költemény is van közte, mint fentebb láttuk. Hasonló okból közöljük a Radvánszky-kódex függelékének s a kétkői kéziratnak énekeit. Ez utóbbi nagyobb része ugyan gróf Balassa Bálinttól való, de a cím szerint benne a „két Balassa Bálint Versei öszveirattattak“.

Felvettük a gyűjteménybe az „Eurialus és Lucretia széphistoriájá“-t is, mert a Balassa szerzőségére vonatkozó vita ma sem dőlt el. Valószínűségét megingatni nem sikerült.

A *Credulus* és *Julia* drámatörredéknek is itt van helye, mivel az irodalomtörténet szinte egyértelműen Balassáénak tartja, valamint Balassa leveleinek is, melyek közé végrendeletét és a nevezetesebb életrajzi okmányokat is beiktattuk.

Itt hálával kell megemlékezni dr. Takáts Sándor kiváló történetbúvárunkról, aki Balassára vonatkozó levéltári kutatásai eredményét készséggel rendelkezésünkre bocsátotta; valamint gróf Apponyi Sándor elsőrendű bibliográfusunkról, aki a Balassa-testvérek halálára írt versek kiadásának unikum-példányát felfedezte s lengyeli látogatásunk alkalmával kiadásra átengedte, és báró Radvánszky Kálmánról, ki a bécsi kiadás bibliográfiai leírását közölte velünk.

A bevezető életrajz, Balassa-kronológia, bibliográfia stb. tájékoztat az eddigi kutatásról, bibliográfiánk ezenkívül kiegészíti s egyben újabb adatokkal is gyarapítja a „Balassa és Rimay Istenes énekei“-nek bibliographiája“ (Bp. 1904.) című összeállításunkat. Végül a „Jegyzetek“-ben a szövegeltérésekről, változatokról, forrásokról számolunk be, de itt csak a legszükségesebbekre szorítkoztunk. Vajha e kiadvány is hozzájárulna Balassa megértéséhez és megszeretéséhez!

Szeged, 1923 május 26.

Dr. Dézsi Lajos.

Balassa Bálint.¹

I.

Az „özönvíz előtti irodalomtörténet“² hirhedi írója, Reinmann szerint a régi magyarok egy jó lovat vagy fényes kardot mindig többre becsültek volt, mint egy érdekes könyvet. Hogy ez a kijelentés mennyire felületes ráfogás, arra példa lehet többek között Balassa Bálint. Szerette a jó lovat — Erdélybe is elment „főlovakért“ —, szerette a kardot, kora legvitézebb kardforgatói közé tartozott, de amellett ismerte a latin, német, olasz, lengyel, török költészetet s attól áthatott szelleme formai és tartalmi tekintetben egyaránt új, eredeti, értékes költői alkotásokkal gyarapította irodalmunkat. Ugyanazokban a levelekben, amelyekben kardforgatásról és lovakról ír, a levél végére azt is odafüggeszti: „Im' egy Decretum könyvet szerzék, ahhoz egy fekete táskát, azt is, ha lehet, nem kevesb diligentiával olvasom által, mint Cicerót.“ Szerette tehát a tudományokat is.

A vitézség, a kardforgatás, a szilaj indulat és szenvedélyes szerelem egyébként a család uralkodó jellemvonásai közé tartozott.

¹ Balassa nevééről megjegyezzük, hogy a költő a Balassa és Balassy alakot egyformán használta; mivel a család a Balassa névben állapodott meg, nincs ok a kivételesebb alak használására.

² Versuch einer Einleitung in die Historiam literariam antediluvianam. Halle in Magdeb. 1709.

Olyan rakoncátlan vér folyt ereikben, mint a Wesselényiekében. A daliás Wesselényi Ferenc nádor, a murányi Mars, aki egyszerre hódoltat meg várat és kétszer özvegységre jutott, övébe dugott pisztolyokkal versenyt lovagló szép asszonyt; az a Wesselényi Pál, aki ott van Tököli haditanácsában; az a Miklós, aki zárdából szöktet magának feleséget s még a tizennyolcadik század végén is megostromol egy magyar kastélyt, s aki a gyűlés elnökének azt dörgi fülébe, hogy „öt József császár szenvedni megtanította, de félni nem“ s az a második, aki már hangjával összerendezte az embereket: valamennyi ugyanolyan lelkiszerkezetű volt, mint a Balassák.

Féktelen volt Balassa Menyhért, költőnk nagybátyja s amellet korának legbátrabb s legvitézebb katonája; nyughatatlan vérű volt a Rimayt is összeesküvés gyanújába keverő Balassa Zsigmond; vakmerő bátor volt a Dévény várat hőiesen védő Imre, aki a védelemben, mint a históriásének mondja: „Pattantyús ő maga, keményen forgódik, Ha meg kell halni is, azon nem aggódik“, valamint II. vagy gróf Balassa Bálint is, aki bátorsága s hadi sikerei mellett alapos képzettségű költő s a budetini monda hősnőjének, Szunyogh Katalinnak meghódítója is volt.

Ilyen Gyarmati Balassa János, a költőnk apja is. Apja Ferenc szörényi, majd horvát bán a mohácsi csatában esett el, anyja vagy mostohája Perényi Orsolya a bosnyák fejedelem unokája volt. Természetes, hogy testvéreivel, köztük Menyhérttel és Imrével, a későbbi erdélyi vajdával a legjobb nevelésben részesültek, habár ez természetük szerint különböző hatással volt, amint véralkatuk is különbözött, tudniillik apjuk háromszor nősült. János volt köztük a legszelídebb, habár ez a szelídség a XVI. századi mértékkel mérendő.

GyerekeMBER volt még, mikor e kor szokása szerint a király udvarába került és seregében is mint nemes apród, vagy lovasifjú³ szolgált. Ekkor verekedhetett meg azzal a Don Francesco Lasso spanyol hidalgóval, aki becsmérelte a magyarokat. Az udvar körében forgolódásának eredménye volt német műveltsége, mit németnyelvű levelei is mutatnak, valamint az udvar előtt való népszerűsége, aminek bizonyága, hogy 1552-ben azon magyar urak vezetője volt, akik Miksa főherceg menyasszonya, V. Károly császár leánya mellé díszkísérőül rendeltettek s evégből Genováig elébementek.⁴ Később sok-sok év múlva Miksa császár és magyar király részéről is sugárzott rá hasonló királyi kegy, amidőn Bécsben a friss havon együtt szánkázott a császárral és két leányával, a spanyol és a francia király jegyesével: egyik szánkában a császár ült Anna főhercegnővel, a másikban ifjabb Erzsébet főhercegnő oldalán ő foglalt helyet. De azért éppen úgy megmaradt jó magyarnak, mint kortársa Nádasdy Tamás, akit Ferdinánd hasonlóképen kegyelt.

A negyvenes évek vége felé már felsőmagyarországi birtokperekben elő-előfordult a neve, 1547-ben egy kékkői birtokperben, a következő évben Egerben szerepel. Ott ismerkedhetett meg Dobó sógornőjével, talán ő is Egerben ülte meg Sulyok Annával a lakodalmát; 1550 június 10-én a jászkúnok kapitánya s egyszersmind Zay Ferencsel együtt Szolnok vára kapitánya lett. Jelen volt Kapitán György bajviadalánál is. 1551-ben kétszáz lovasával Teufel Erasmushoz küldték; később még sok címet és tisztséget nyert derék-

³ Takáts S., Régi idők, régi emberek 38, 50 kk. II.

⁴ Más adat lehet az, amit Takáts említ: Rajzok a török világból I. k. 1915. 428. l.

sége és rátermettsége jeléül: Hont- és Zólyom-megye főispánja, királyi asztalnok, később a bányavárosok és a hét északi vármegye főkapitánya, továbbá a naszádosok kapitánya és kir. főajtónálló mester.⁵

Egyébként a leghívatottabb bíró, a szigetvári hős Zrinyi állította ki vitézségéről a legszebb bizonyoságlevelet, hogy „a vitézkedésben igen serény és különösen éber volt“, pedig ezt akkor írta róla, mikor a törököknek Szécsénynél vetett lese balsikerrel járt; az 1568-iki kaland is ilyen kudarccal végződhetett, amikor tíz vitézét fogták el s szállították a galatai toronyba.⁶

Egy svájci történetíró és teológus (Semler) a neki ajánlott műve ajánlásában az igaz vallás fővédői közé is sorozza, aki külföldi egyetemen deákokat nevel a hazának és egyháznak s ebben hűséges segítőtársa felesége Sulyok Anna. De ugyanezt cselekszi — úgymond — a másik két Sulyok-leány, Dobóné és Bocskay Györgyné s ennek Erzsébet leánya, Báthory Kristóf erdélyi fejedelem neje. Kik voltak ezek a tanulók, nem tudjuk. Balassa Jánosnak a badeni fejedelemhez 1554-ben írt leveléből arról értesülünk, hogy a családi tanács küldte külföldre Balassa Imre fiát, Ferencet, akit azonban Strassburgból Baselbe menet meggyilkoltak.⁷ Ez mellesleg azt is bizonyítja, hogy a Balassák a tudomány értékét felismerték s a tudományos képzést nagyrabecsülték. Talán Bornemisza Pétert is ők küldték ki Páduába és Bécsbe, azért ragaszkodott az anyjira e családhoz. A Balassák közül János és Menyhért

⁵ Verancsics (VII. 107., 110.) 1550-ben „ifjú“-nak mondja; l. u. o. 168. IX. 149., 201., 333., 337. X. 260—2. l. A M. T. Ak. Tört. Biz. Oklevélmás. II. k. Bp. 1894. 501. és 514. sz. reg. Bp. Egy. Könyvt. Coll. Kapr. 40 Tom. XXVIII. 238. l.

⁶ Takáts S.: Rajzok a török világból. I. k. 1915. 183. l.

⁷ U. o. 16—17. l. Takáts: Régi idők 38. l.

is a reformációhoz csatlakoztak s Bornemisza el is dicsekszik vele, hogy mikor a Balassi János nagyszombati házában prédikált s „a menyüő köveket“ említette, a mennykő beleütött a nagyszombati templomba s ott olyan apróra rontotta a fafeszületet, hogy ajándékon küldözték urai a morzsalékját. Ki miatt — úgymond — mind Balassinak, mind neki, mind a szombatiaknak sok bajuk volt. De hogy azért nem vitte túlságba a templomlátogatást, arról ugyancsak Bornemisza jegyzett fel egy érdekes esetet: „Egyszer Balassi Jánost kérem, hogy prédikáció előtt ne indulna el vasárnap.“ Monda: „Siető dolgunk vagyon, azt másszor is megtaláljuk.“ Mondék neki: „Megládd, többet kell késned az úton is ez miatt.“ És midőn egy mélyföldet ment volna, azmely kocsin terhes ládája volt, eltörik az tengel és sok idő tölt benne, míg másunnan tengelt hoznak: Az mit vitt is kocsión, azkiért sietett, mind elveszett végre.“

Egyébként Balassa János is, mint korának legtöbb földesura, például Dobó, az egri és Zrinyi, a szigetvári hős is, jobbágyainak szigorú, sőt erőszakos ura volt, mint a hibbeiek panasza mutatja; arról is maradtak fenn adatok, hogy török foglyaival kíméletlenül és kegyetlenül bánt. Egyben azonban elütött sok kortársától: nevezetesen uralkodójához törhetetlen hűséggel ragaszkodott.

II.

Balassa János boldog családi életet élt feleségével, Sulyok Annával s házasságukból hat gyermek született, kik közül két leány, Mária és Anna s két fiú, Bálint és Ferenc ért nagy kort.

Bálint 1550 vagy 1551-ben született⁸ Kékkön, Dévényben vagy Zólyomban. Liptóújvárt, a család kedvelt tartózkodási helyét 13,500 rajnai forintért 1554-ben inskribálja Balassa Jánosnak a király.* 1550 október havában ugyan apja Szolnok várának volt kapitánya, de alig hisszük, hogy rövid ideig tartó kapitánysága idejére családját a nyugodalmas családi fészekből Szolnokra költöztette volna. Nejeére az uradalom ügyeinek intézésében s a felügyeletben és ellenőrzésben otthonában akkor volt nagy szükség, mikor attól a király szolgálata távol tartotta.

Bálint gyermekkoráról nem maradtak fenn adatok. Nem valószínű, hogy zsenge gyermekora idejében Bornemisza Péter prédikátor a Balassa udvarában élt volna, még kevésbé, hogy a Sulyok Anna bölcsőrengetésre írt éneke Bálintnak bölcsőjénél hangzott volna. Bornemisza 1535-ben született s mikor e gyermek a napvilágot megpillantotta, ő még nem írt ilyen éneket s amikor éneke elkészült, Bálintot már nem kellett ringatni; inkább öccsére, Ferencre, aki Bálintnál jóval később született, vagy két hugára, az 1582-ben férjhez adott Máriára és Annára gondolhatunk.

Gyermekkorából csak egy adatot ismerünk, amely szerint apja Szkárosy tisztartó miatt Dévényben megverte; ezt később, mikor felnőtt, ennek alaposan visszafizette. Az első oktatást a szülői háznál nyerhette: itt sajátíthatta el a latin, cseh, lengyel és a német nyelvet, melyet apja, ki „kora ifjúságától fogva ő felségeik udvarában

⁸ Születésére vonatkozik Istváni adata, hogy 1572 szeptember 23-án Rudolf magyar király koronázásakor 22 éves („alterum et vigesimum natus annum” 1622. Kölni kiad. 531. l.) volt. Többen ezt az „alter et vigesimus“-t 21-iknek fordítják; hogy 22-iket jelent l. Forcellini ismeretes szótárát vagy Finályt: „alter” alatt.

* Száz. 1882. 728.

s szolgálatában nőtt fel“, jól beszélt és írt; a török foglyoktól itt tanulhatott meg oly jól törökül is, mikhez később az olasz nyelv ismerete járult. Abból, hogy a besztercebányai városi tanácshoz írt levelét így írja alá „tamquam alumnus veteranus“, azt is lehetne következtetni, hogy Besztercebányán tanult, vagy a város előmozdította valamikép külföldön tanulását. Azután emberiséget tanulni Balassa János valamelyik főúri barátja, valószínűen a Batthyány Ferenc, vagy unokaöccse, Kristóf vagy Boldizsár⁹ udvarába ment, aki nagyműveltségű főúr s a tudomány lelkes és bőkezű pártfogója volt.¹⁰ 1564-ben a gyulavári lovasság mustralajstroma szerint „a 14. életévében járó ifjú három lóval Horváth Ferenc kapitány kardja alattszolgált.“¹¹ Kétségtelen tehát, hogy apja már gyermekifjú korában a vitézi életre szánta, vitézi iskolába adta. Itt a fegyverforgatásban, vitézi játéokban, lovaglásban, vadászatban, sőt harci kalandokban is gyakorolták magukat. A Balassák váraiban fészkelő sólymok messze földön híresek voltak, Ferdinánd király is kér belőlük,¹² Bálint is kedvét lelte a solymászatban, mint költeményeiből is látjuk s az agarászatban, aminek bizonyossága, hogy 1569-ben a pozsonyi országgyűlésen ifj. Nádasdy Ferencnek egy agarat ajándékozott.¹³

Ekkor már nincs a gyulai végvár vitézei kö-

⁹ Boldizsárt Takáts említi (Zrinyi Miklós nevelőanyja. Bp. 1917. 40—41. l. és Régi idők 123. l.), de mivel ez csak 1566-ban vette el feleségül Zrinyi Dorottyát, inkább apjára, Kristófra, vagy nagybátyjára, a Bánffy Kata férjére, Batthyány Ferencre gondolhatunk, aki öreg korában 1563-ban újra nősült, Svetkovits Katát vevén feleségül s 1566 november 28. után halt el. L. Nagy Iván: M. o. csal. I. 242. Takáts S.: Régi m. asszonyok (Bp. 1914.) Batthyány Ferencné Bánffy Kata 40—58.); Batthyányné Zrinyi Dorica 127—143. l. Zrinyi Miklós nevelőanyja.) Bp. 1917.) 39—47. l. alatt.

¹⁰ Takáts S.: Régi idők, régi emberek. Bp. 1922. 123—5. l.

¹¹ Takáts S. Balassa Bálintról. Bp. Hirl. 1910. 256. sz.

¹² Takáts: Rajzok I. k. 40. l.

¹³ U. o. 56. l.

zött. Ez az idő a megpróbáltatás nehéz és szomorú ideje volt a Balassákra nézve. Suttogó hírek keltek arról, hogy Dobó, az egri hős, hadat gyűjt és összpontosít s terve az, hogy Balassa Jánossal, Homonnay Gáspárral és másokkal szövetségbe, János Zsigmondhoz pártol át s megpróbálja Magyarországról kiszorítani Miksa királyt. A gyanakvó király titokban nyomoztatott s mikor a vád hűtlenségről tanuskodó leveleket is tudott felmutatni, Bécsbe idézték őket. Balassát már az 1568. év novemberében hívták, de egészségi állapotára hivatkozva nem ment el; addig is, míg felmehetne, lemondott a zólyomi kapitányságról. Újabb sürgetések és biztosító ígéretek után az 1569 augusztusra hirdetett országgyűlésen úgy Dobó, mint Balassa megjelentek. Balassával vele volt fia Bálint is. Az országgyűlésen megemlékezett a király a János Zsigmondhoz szító pártoskodásról is, az országgyűlés vége felé (október 12.) pedig Dobót és Balassát letartóztatták.¹⁴

A törvénytelen letartóztatást követő napon a rendek 200.000 arany óvadékot s 30 kezes ajánltak fel az elfogottak szabad lábra helyezéseért, de a király törvényes vizsgálatot ígérve, a kérést nem teljesítette. Míg a vizsgálat folyt, a foglyok zárva maradtak. Fogságuk egyébként nem volt túlszigorú. A két királyi biztos jelentése szerint¹⁵ Balassa János lepedőkből függönyöket csinált szobájában s a mögött tartózkodott és saját szolgálai szolgálták ki. A két biztos az őrizetet megszigorította: Balassának csak egy szolgálja lehet s tanú nélkül senkivel sem

¹⁴ M. országgyűl. eml. V. k. 190. l.

¹⁵ Károlyi Á.: Dobó I. és Balassa János összeesküvése. Századok 1879. 567. l. (Az összeesküvés történetére vonatkozólag Károlyi tanulmányát követjük.)

érintkezhetnek, a szobaajtót éjjel-nappal nyitva kell tartani. A vizsgálat lassú elhúzódása alatt Balassa megvesztegette egyik őret s annak segítségével rést nyitott a falon s megszökött. Szolgája ottmaradt s az beszélte el, hogy mikor (1570 márc. 9. körül) egy este 8 óra tájban urához ment, az kikérgette őt, hogy az imádkozásban ne háborgassa s 9 órakor, mikor újra ment, már üres volt a szoba. A két biztos jelentése szerint felesége adhatta neki a szökéshez szükséges eszközöket, mert mást vizsgálat nélkül nem eresztettek be hozzá. Tehát amint Bocatius (Bock) Jánost, a kassai bírót, vagy amint már egyszer Dobó Istvánt felesége, Sulyok Sára, úgy mentette ki Balassa Jánost a másik hős asszony, Sulyok Anna. A Sulyok-leányok önfeláldozók, leleményesek és vakmerők voltak.

Balassa azután, amint a börtönön kívül volt, lóra kapott s Zólyom felé elvágatott.¹⁶ Talán lova is sebesebben vágatott vele, mint rendesen, mert hazafelé vitte, mint Szilágyit és Hajmásit, a Konstantinápolyból menekülő foglyokat.

A szabadulás módja vakmerő, egészen Balassára vallott. A híre hamar elterjedt s meglepéssel vették tudomásul. Bejczy Gergely, a tréfás vasvármegyei alispán azt jegyezte meg rá: „Úgy hallom, hogy nem várta a törvényt. Gyepre veté az táncot, vagy használ véle vagy árt.”¹⁷

Balassa előbb Felsőmagyarországon, majd Lengyelországban a Sanok mellett fekvő Rimanow nevű kis városban rejtőzött el. Miksa elrendelte üldözését. Teuffenbach útján nejét és gyermekeit is el akarta fogatni, de nem sikerült s Liptóújvárat

¹⁶ U. o. 583. l.

¹⁷ Takáts S.: A régi Magyarország jókedve. Bp. 1921. 67. l. Bejczy levele 1570 márc. 18-án kelt. — M. T. Akad. Tört. Biz. Oklevél-más. II. k. 892. sz. reg.

is ostrommal elfoglaltatta, de Balassa biztonságban volt. Majd kiderült, hogy a vád alapját szolgáló levelek egy Kenderessy István nevű szédelgő papnak a hamisítványai, aki a leleszi prépostságra ezzel akart Miksa előtt érdemeket szerezni. Ekkor Miksa is engedékenyebb lett. Dobót szabadon eresztette, Balassa igazsága érzetében feltételekhez kötötte visszatérését. Miksa 1572 június 14-én az ő számára is menlevelet állíttatott ki s visszafogadta kegyeibe: visszaadta régi birtokait s tisztségeit.

Balassa Bálint végigszenvedte e nehéz idők izgalmaival. Fentebb említettük, hogy ott volt Pozsonyban, mikor az országgyűlés alkalmával apját le tartóztatták; arra is bizonyára szívesen ráállott volna, amit a rendek Miksának felajánlottak, hogy az elfogottak szabadon bocsátása esetében azok fiai túsul visszamaradjanak. A menekülés után valószínűen Lengyelországban apja közelében tartózkodott, sőt az is lehet, amit Erdélyi sejt,¹⁸ hogy beiratkozott a krakkói egyetemre. Ha szülein nem segíthetett, gyöngéd fiúi szeretettel lelküket akarta erősíteni s ebből a célból Bornemisza Péterrel együtt németből lefordította Bock Mihály „Würtz-Gärtlein für die krancken Seelen“ című 1562-ben megjelent művét, melynek éppen az a célja, hogy az üldözést szenvedőt vigasztalja s 1572-ben „Beteg lelkeknek való füveskertecske“ címmel Krakkóban kinyomatta.¹⁹ Ezzel az egyszerű, a magánáhitatot szolgáló művel jegyezte el magát a magyar irodalomnak. Sőt azt hisszük, hogy ugyanekkor kezdhetett Dávid azon énekeinek fordításaihoz, melyekben üldöző ellenségeitől s irigyei rágalmazásai ellen

¹⁸ Balassa Bálint 54. l.

¹⁹ Irodalomtört. Közl. 1922. 75. kk. II.

kér Istentől szabadulást és védelmet: ezzel meg eljegyezte magát a magyar költészetnek.

A királyi kegy még ebben az évben teljes mértékben a család felé fordult. Ennek külső megnyilvánulása volt, hogy már Rudolf koronázási ünnepélyén (1572 szeptember) Balassa János fiával együtt fényes kísérettel jelenhetett meg: egyik ünnepélyes felvonuláson ő vitte Tótország zászlaját; egy látványos játékon Balassa András-sal együtt ő védte azt a várat utánzó faalkotmányt, melyet az ellenséges német katonaság ostromolt s elfoglalás után a nép mulattatására felgyújtottak. Az ifjú Bálint az udvari ünnepélyen a császár, a király és fejedelmi vendégek előtt juhásztáncával vívta ki a közcsodálatot, a táncban leguggolva, majd felszökkenve, majd megint szétterpesztett lábbal a földre dobantva.²⁰

A fejedelmek figyelmét — sok példa van rá — az ilyen ügyesség sokszor inkább felkölti, mint valami hőstett, vagy érdem. Balassa kitüntetésül étekfogói címet kapott (Batthyány Boldizsár volt a főasztalnok) s későbbi idők folyamán még vetődött reá a királyi kegynek egy-egy eltévedt, ebben az időben magyarokat ritkán érő sugara, legalább sokféle perlekedései alatt a királyi leiratokból, Ernő főherceg rendeleteiből olykor jóindulat sugárzik ki.

III.

Balassa azután, hogy atyja várait visszakapta, valószínűen ismét folytatta vitézi életét vagy atyja valamelyik várában, mint Takáts gondolja,²¹ vagy

²⁰ Istvánffy: Historiarum de rebus Ung. lib. XXV. Vidovich ford. (II. k. 593. l.) „B. J. 21 éves Bálint fia“ Buday F. Polgári lex. I. köt. Balassa János név alatt.

²¹ Takáts S.: Régi idők 122—4. l.

Egerben, habár az egri vitézek lajstromában nevét nem találjuk.²² Valószínű, hogy 1573—75 között akkor is többször megfordulhatott Egerben, ha nem volt is egri vitéz. Odavonzotta őt Losonczy Anna, a temesvári hős Losonczy István fiúsított leánya, aki 1567 óta soneggi báró Ungnad Kristófnak volt a neje.²³

Balassa talán már gyermekkorra óta ismerhette az előbb a nyitrai Csejte várában, később a nógrádmegyei Somoskőn lakó Losonczy-családot; a Balassa-birtokok, apja várai, Kékkő, Dévény ugyan ezektől jó messze, a megye túlsó határán feküdtek, de főúri családaink egymással ekkor sűrűn érintkeztek s a felsőmagyarországi kerületi kapitány s nógrádi főispán fiával együtt, vagy a fiú apja nélkül is meg-megfordulhatott a Losonczy Fruzsina és Anna csejtei vagy somoskői portáján.

Balassa szerelme a nála valamivel idősebb Losonczy Anna iránt talán gyermekkori szerelem volt s talán róla szól az az „Aenigma” című szép dal is, melyben az ábrándos ifjú azon kesereg, hogy hatyútársát a sólyom (a férj) elrabolta. Evvel nem akarjuk azt mondani, hogy az elvesztett kedves után kesergés szólaltatta meg lantját, mivel ez semmiesetre sem első, legfeljebb első fennmaradt szerelmi költeménye.

A Radvánszky-kódex (56. l.) Balassának „gyermekkorától fogva szerzett” énekeiről beszél. Ezek az első zsengek elvesztek: úgy lesz ez a költemény nyitánya Balassa szerelmi dalköltészetének, melynek örök Muzsája Losonczy Anna.

Ha ez nem költemény a költeményről, akkor azt

²² U. o. 125. l.

²³ Századok 1898. 26. l.

is sejteti velünk, miért rándulhatott ki Balassa gyakorta állomása helyéről Egerbe, melynek 1570—76-ig²⁴ Ungnad Kristóf, a Losonczy Anna férje, volt a kapitánya, hogy régi idők szép emlékét eszményképe, a viruló, vidám, mulatni szerető szép asszony közelében felújítsa.

Balassát az ábrándozásból az 1575. év közepe táján a János Zsigmond utódául fellepett Békes Gáspár hadi vállalata ragadta ki. Békes²⁵ a Miksa biztatására indított hadat Báthory István erdélyi fejedelem ellen s felsőbb utasításra Rueber kassai kapitány segélyhadat toborzott az ő megsegítésére. Egerből is elindult 200 jó vitéz lovas és 200 gyalog Balai Kálmán vezetése alatt.

Balassa Illésházy²⁶ és a törökök hite szerint is apja biztatására sodródott bele ebbe a kalandba. Azonkívül csábította a harci dicsőség s az a 200 arany is, amit Rueber ígért neki. A Békes vállalkozása — főleg a székelyek felbőszítése miatt — nem is volt reménytelen. Balassa egy külön huszárcsapattal indult utána az első hadnak. Ez is azt látszik bizonyítani, hogy Balassa ekkor még nem szolgált állandóan Egerben, azért nem ment az egriekkel. Hogy apjának volt valami szerepe fia merész elhatározásában, azt a török szentül hitte, vagy legalább el akarta hitetni. Szokolovics Mehemed nagyvezér azt írta Miksának, hogy apja küldte fiát 5—600 katonával Békes Gáspárhoz, és az mindenfelől magához csalogatott és gyűjtött tolvajokkal, rablókkal

²⁴ Takáts—Eckhart—Szekfü: A budai basák. I. 136. l. 1577 jan. 3. Musztafa budai basa írja Ernő főhercegnek, hogy „myolta foguan az mostany tizt tarto az egy tiztben jwne, meni haiokat föl vertenek, az hatalmas cziazar varosit dulliak, foztiak . . .” ekkor tehát már a horvát banná kinevezett Ungnad utóda Kollonits János Bertalan elfoglalta állomását.

²⁵ Békes nevét a budai basák magyar íródeákja többször Bekősnek írja, ez a név Békés ejtése ellen szól.

²⁶ Takáts: Régi idők 125. l.

és fosztókkal indult el a vajda ellen.²⁷ Musztafa budai basa is említi Miksához küldött levelében az apa segítségét.²⁸

A vállalkozás halul ütött ki. Balassa csapata a Báthoryhoz hű Kornis Gáspár embereire bukant s ezek szétverték, menekülő töredékét pedig Hagymássy Kristóf kővári őrsége támadta meg. A kis sereg felvette a küzdelmet, de Balassát egy bottal fejbe vágták s avval elszédítve foglyul ejtették. Ennek hatását még azután is érezte, legalább Báthory István azt írta róla, hogy „megsiketült bele s a kórság is gyakorlatossággal üti el, úgyannyira, hogy sem élhet, halhat“.²⁹

Báthory ezt akkor írta a nagyvezérnek, mikor az erősen sürgette a fogoly kiadását: ezért talán kissé túlzottan színezte ki a Balassa betegségét. Az önérzetes hangú levél különben azt is megmondja, hogy a keresztyéneknek hite ellen van az ilyen fogoly kiadása és a megholt fejedelmek is soha egy rabot sem küldtek a portára, sőt sokat szabadítottak és abból jó hírt, nevet vettek és szeretetet mindenektől. Ha ő most új példát mutat, szidalmas lesz köztök az ő neve és minden tekintet elfordul tőle.³⁰ Hogy mennyire el volt tökélve arra, hogy semmi szín alatt ki nem adja foglyát, legjobban bizonyítja, hogy érvül még azt is felhossa, hogy a lengyel királyságot kockáztatná a kiadással s inkább saját fejét küldi a portára.³¹

²⁷ A török a számot rendesen túlozza. Takátsnál (Régi idők 125. l.) „200 lovon való huszárral“. Báthory levelét l. Szádeczky L.: Báthory I. lengyel kir. választása. Bp. 1887. 367. l. (az 1576 jan. 20-án kelt levelében.)

²⁸ Takáts: A budai basák magy. lev. I. köt. 111. l. V. ö. Takáts: Régi idők. 125. l.

²⁹ Szalay L.: Adalékok a magy. nemz. tört. Pest. 1859. 240. l. Ezt érthette félre Istvánffy, midőn azt írta Batthyány Boldizsárnak (1575 júl. 25.), hogy Hagymássy megbotoztatta; Takáts: Zrinyi nevelőanyja. Bp. 1917. 41. l. (jegyzet).

³⁰ U. o.

³¹ Takáts: Rajzok I. 184. l. (Báthorynak 1576 febr. 24-én kelt levele.)

Tudjuk, hogy a török miért szerette volna Balassa Bálintot kézrekeríteni. Az apja réme volt a török foglyoknak, kegyetlenül bánt azokkal s emiatt szidalmas volt a neve a törököknél. Musztafa basa korábban (1568) azt írta róla Miksának, hogy egy több mint százéves török egyetlen fiát, Huzrefet, lefejeztette, noha 800 tallért és egy magyar rabot küldött érte váltságul.³² Ily galádságot nem hiszünk el róla. Hihető, hogy Huzref a fogságban meghalt, mielőtt a váltságdíj megérkezett volna s az azután később sem jutott vissza a küldőjéhez, hanem kézen-közön elkalódott. Természetesen a magyar rab se tért vissza a török fogságba.

De Konstantinápolyban minden rosszat elhittek Balassáról. Ez magyarázza meg, hogy Miksa konstantinápolyi követétől, Wyszstól, kapta az első értesítéseket Balassa János összeesküvéséről:³³ ez volt a török bosszúja; sokkal több alapja volt annak a másik hírnek, amit most megint a konstantinápolyi követ kapott és jelentett haza, hogy t. i. Balassa János fiáért hajlandó lenne elpártolni s ilyen értelmű üzenetet küldött két török rabjától a portának.³⁴ Sőt Musztafa budai basa az átpártolás esetére már ki is állította számára a hitlevelet (1575 dec. 25.),³⁵ de Balassától ez csak színlelés volt, hogy fiát könnyebben kiszabadíthassa s török foglyai előtt is váltig hajtogatta, mikor őket kínoztatta: „Törekedjete az én fiam szabadításáért és én nem kínozlak titöket.”³⁶

³² Takáts: Rajzok I. 284. l.

³³ Századok 1879. 410 és 488. kk. II.

³⁴ Szalay id. m. 243. l. Stephan Gerlachs desz Aeltern Tage-Buch. Frankf. 1674. 285., 320. l. Az Ungnad követségéről szóló Napló „Walsian“ név alatt is Balassa Jánost emlegeti.

³⁵ Takáts: A budai basák m. lev. I. k. 81—82. l. A Szalay művében (243. l.) idézett Gerlach-féle adat Balassa J. átpártolási ajánlatáról (1576 dec. 31.) későn kapott értesülés lehet.

³⁶ Szalay id. m. 244. l.

Balassa még ingerelte is a törököt, nem csoda, ha az meg bosszúra vágyott. Híres volt ekkortájban az a csele, hogy saját emberét záratta török foglyai közé, aki azok bizalmát megnyerve, általok más törököket csalt a vár alá, akiket szintén foglyul ejtett. Musztafa nem is késett a bosszúállással. Ali székesfehérvári béggel elfoglaltatta (1575 jul. 20. körül) Balassa várait, Kékköt, Dévényt, sőt különös véletlen, mintha csak az apával együtt a fiát is sújtani akarná, Somosköt, a Losonczy Anna várát is, amint Miksának a nagyvezér írta (1576 jan. 30.), azért, hogy megtanítsa magábaszállásra.³⁷ Musztafa pedig később így öntötte ki lelke keserűségét ugyancsak Miksa előtt: „Balassa János az mi kegyelmes fejedelmünk oltalma alá ajánlotta vala magát, másfelől az fiával segítséget adott és az Erdélyországra, az mi kegyelmes fejedelmünk jószágára rohanának; annakutána ismég várait a szécseni béknek pénzön adta vala, kinek mikor hitöt adott volna, neki hittenek, azonban reájok támasztotta népét és nagy kárral kiverette onnét őket; efféle árulatasi adtanak okot mindön háboruságra; mely árulót mostan is, csudáljuk, hogy oltalma alatt tartja felséged, ki miatt végre nem következik semmi jó dolog.“³⁸

Miksa tehát tudott az öreg Balassa „árulásáról“, de ezekből azt is megértjük, miért nem sietett megbüntetni a párttűt.

III. Murád szultán és a nagyvezér a Báthory mentegetőzésével nem érte be. Ezután sem hagytak békét neki. Mikor aztán Lengyelország királyának megválasztották, hogy mint legkiválóbb uralkodója fényt derítsen a lengyel trónra s Er-

³⁷ Szádeczky L.: Báthory I. 367. l. Gerlach's Tage-Buch 117—8, 112, 152.

³⁸ Takács: A budai basák m. lev. I. 110—111. l. (A levél 1576 jul. 22-én kelt.) V. ö. Gerlach i. m. 285, 320 l.

délyben helyettesül bátyját Kristófot választotta meg s készülődött trónja elfoglalására, valószínűen őt is besorozta az 1576 március elején útra induló fényes kíséretbe.

Balassát előbb a Hagymássy őrizete alatt hagyták Kőváron, enyhe fogságban, mi jóformán csak abból állott, hogy a várat nem hagyhatta el. Úgy látszik, hogy Hagymássyné figyelmét is magára vonta s az vonzalommal és érdeklődéssel kísérte a fogoly további sorsát s még később is izengett egykori foglyának vénasszonya vagy házvezetőnöje által Danckába, Balassa pedig szerelmes költeménnyel viszonzta a gyöngéd figyelmet.³⁹

Csakhamar ezután nagyobb biztosság okáért Gyulafehérvárra szállították. Báthory István udvarában, aki ifjúkorában Balassa apjával jó barátságban volt s ezt most fiának adta vissza, egész otthonosan érezte magát. Bizonyára Báthory Kristóf, a sokat utazott, világlátott, olaszul, spanyolul, franciául beszélő főúr, később a testvére helyettes utóda, családi körében is megfordult. Egyébként Balassa büszkén vallja, hogy „az erdélyi vajdának rokona”,⁴⁰ t. i. a Kristóf anyósa (Bocskay Györgyné) a harmadik Sulyok-leány (Krisztina) volt: eggyel több ok, hogy a fogollyal feledtessék szabadsága vesztését. Úgy látszik, hogy apja tudomást szerezvén fogságáról, ellátta őt pénzzel: így érthetjük Bálint végrendeletének azt

³⁹ 1577 júl. 11-én kelt levele Balassa Andráshoz. Erdélyi P. szerint (Balassa B. 73—4, 89. l.) hozzá írta a „Christina nevére” készült (27. sz. Radv.-kód. II. sz.) versét is, Széchy sz. Dobó Krisztinához (Balassa B. 35—6. l.) Megemlítjük, hogy Nagy Iván egy helyen (M. orsz. csal. II., 221. l.) Báthory Boldizsár és András bíbornok testvéreinek, Erzsébetnek első férje gyanánt Hagymássy Kristófot, másodikul Dobó Ferencet (!) mondja. Másutt (V, 16—7.) egy kézirat genealogiai műre hivatkozva Sanyiki Krisztinát említi Hagymássy Kr. nejeül, de itt is megjegyzi, hogy Lehotzky „Stemmatographiá”-ja (II. 165. l.) Hagymássy nejeül Stanislófi Báthori Erzsébetet írja.

⁴⁰ U. o.

a helyét, hogy neki sok pénzébe került az erdélyi fogsága.

Itt ismerkedhetett meg az olasz irodalommal. A fogság unalmait elűzendő, mint később Haller tette, itt foghatott az Aeneas Sylvius „Eurialus és Lucretiá“-ja verses fordításába, melyet azután később fejezett be. Az elbeszélő költészet is vonzotta őt, nemcsak a líra, hiszen saját nyilatkozatából megállapíthatjuk, hogy gyönyörködött a görög és latin mondákban, kivált a Trója- és Nagy Sándor-mondában, Píramus és Thisbe, Hero és Leander regéjében; ismerte Heliodoros Aethiopicáját, Achilles Tatios Leucippe és Clitophon-ját, Eustathios Hysmine és Hysminiasát, Guisquardus és Gismunda széphistóriáját, valószínűen Boccacciónak Beroaldus-féle latin feldolgozásából; Maggelona történetét, Telamon fia Diomedes és a fürdős leánya, a spanyol Donya Liciza szerelmi históriáját s Ilosvai Toldi Miklósát stb.⁴¹

De nemcsak irodalommal foglalkozott. Az erdélyi szép leányok és asszonyok között sok kellemes ismeretségre tett szert. Névszerint ismerjük új ismerősei közül Bebek Juditot, akinek atyja a híres törökverő Bebek György, egykor erdélyi főkapitány s 32 vár ura volt s Krusith Jánossal együtt raboskodott Konstantinápolyban,⁴² de ekkor már nem élt s neje s leánya azóta sok viszontagságon mentek keresztül,⁴³ — Morghai Katát és Csáky Borbálát: Toldy Mihálynét, akiknek költeményeiben szerelmet vallott, magasztalva természetüket, színüket, táncukat és erkölcsüket: egyik az epedő, a másik a boldogan bírlaló szerelem dala.

Báthory István — mint fentebb említettük —

⁴¹ L. Leucippe és Clitophon-kiadásom bevezetését.

⁴² Takáts S.: Rajzok I. 173–8. l.

⁴³ Takáts: Régi idők, régi emberek 67–86. l.

1576 márciusában elindult, hogy lengyel trónját elfoglalja, magát királlyá koronáztassa s Jagellói Annát feleségül vegye. Ötszáz lovas és 1000 gyaloghajdu volt kíséretében, valószínűen ezek között volt Balassa is s fejedelmével együtt vonult be április 23-án Krakkóba; ott volt a május 1-ei koronázáson, amely ünnepély második napján magyar vitézek nyertek a tornajátékon. Nem ismételte-e meg itt is a Rudolf koronázásán feltűnést keltett juhásztáncát? Résztvehetett a június elején tartott varsói bevonulásban is, ahol Báthory országgyűlést tartott⁴⁴ s azután kedvére élte világát jó barátai és barátnői között. A művelt lengyel előkelő társaság kézzől-kézre adta őt: elvitték Danckába, jó ismerőse lett Kosztká János sandomiri vajda neje, aki levelet is akart tőle küldeni Mária hugának⁴⁵ s e körben a lengyel irodalommal is megismerkedhetett.⁴⁶

Később is áradozó hálával és magasztalással ír ottani nyugalmas és gyönyörűséges életéről, a „kegyes (mansuetus) fejedelemről“, „jó uráról“, „a jó társaságról, ki néki az udvarnál volt mind király és királyné asszony népe közt“.⁴⁷

A derűs napok alatt, pihentető tétlenség és kellemes szórakozás, társaság, udvarlás, ünnepség közepette gyorsan telt az idő, de az egyedüllét óráiban aggodalom szállotta meg családjá miatt. Eszébe jutott, hogy apja gyanuba kerül amiatt, hogy fia a lengyel királyt szolgálja, azt a királyt, aki Miksát a lengyel tróntól elütötte s ez a gondolat is hazatérésre készítette. Maga

⁴⁴ Szádeczky L.: Báthory J. lengyel kir. vál. 268, 294, 298, 304—9. l.

⁴⁵ 1877 július 11-iki lev.

⁴⁶ Báthory követe a lengyel országgyűléshez, Sulyok Imre, nem volt-e Balassa rokona? Szádeczky: Báthory J. 282—5, 298, 376.

⁴⁷ Az 1577 júl 11-iki lev.

írja, hogy nem azért jött haza, mert elfogyott a pénze („költségtelenség“), nem az „jószág osztálya“ vagy az osztozás miatt, nem hívogatta őt „valami leány szerelme — saját szavai —, ki ifjúembert s főképen kinek nincsen immár kitől félni, igen meg szokott indítani“.⁴⁸

Báthory már 1576 szeptember táján visszaadta szabadságát. E hó 15-én már azt írja a foglyot még mindig sürgető nagyvezérnek: „Balassa János fiát, mielőtt Nagyságod levelét nekünk megadták volna, sok tanácsosnak közbenjárására elbocsátottuk, de tisztességes s nekünk s alattvalóinknak hasznos feltételek alatt; tehát írni fogunk neki, hogy apját figyelmeztesse, hogy ő felségének (t. i. a szultánnak) evvel a katonájával emberségesebben bánják s megkérdeztük tőle, hogy miképen lehetne azt a katonát a fogságból kiszabadítani.“⁴⁸

Balassa, úgy látszik, az elbocsátás után nem jött azonnal haza. Talán mert a török miatt nem is volt bátorságos azonnal útrakelni, talán a hagyományos lengyel vendégszeretet sem engedte. Nem lehetett visszautasítani a főurak meghívásait s kastélyaikból nem egykönnyen lehetett szabadulni. Mikor végre nagynehezen mégis kibontakozott közülök, jó barátai Danckától Malburgig nyolc mérföldig elkísérték.

Valószínű, hogy Balassa hazatérő útjában Magyarországon is több helyen megállapodott a jó barátoknál és rokonoknál s az 1577. év tavaszán Sárospatakon Dobó Ferenchez kopogtatott be s ennek Gombos-kertében fejezte be Eurialus és Lucretia fordítását.

⁴⁸ U. o.

⁴⁹ Szádeczky: Báthory J. 446. l. Érdekes összevetni e levelet avval a levéllel, amelyet Szalay L. (Adal. 244. l.) kelet nélkül közöl, s amely Báthory Kristófnak tulajdonítja B. kiszabadulását. Báthory Kristóf ebben az ügyben testvérével egyetértően járt el.

Hogy csakugyan ő a „Pataki Névtelen“, annak a feltevésnek valószínűségét nagyon emeli az a körülmény, hogy énekeihez nótául ez ének versformáját sűrűn idézi, mivel a fordításkor elég gyakorlatra tett szert benne, valamint az is, amit Szilády említ, hogy „Mire most, barátom, azon kérdezkedel“ kezdetű költeménye (55. Radvánszky-kód. XXX.) és az Eurialus megnyitó szerelmi példatára között meglepő hasonlatosság van, ami annál feltűnőbb, mert az eredeti szövegben nincs meg.

IV.

Balassa valószínűen csak az 1577. év közepe táján került haza a szülei házhoz. Otthon csak gyászt és gondot talált: apja május 3-ika táján elhalt,⁵⁰ csak bánatos özvegy édesanyja volt otthon serdülő leányaival,⁵¹ Ferenc öccse messze távol tanult valahol. A halódó apa Imre testvérének fiát, Balassa Andrászt tette meg családjá gyámjává, mint ahogy egykoron Balassa Menyhért őt kérte fel ugyanerre a tisztre. Egyszersmind végrendeletében osztályossá tette Liptóújjvár birtoklásában is, aminek az lehet a magyarázata, hogy ő is hozzájárulhatott ahhoz a ráruházási összeghez, amit a vár birtoklásáért le kellett tenni.⁵² Balassa András gyámi tisztét úgy fogta fel, hogy nemcsak az összes apai és anyai birtokot, u. m.

⁵⁰ Irk. 1900. 466—7; B. Ferenc panaszlevele, Irk. 1901. 461—3.

⁵¹ Balassáné is csakhamar, valószínűen az 1577—8 év telén követte a sírba férjét (Erdélyi P. Balassa B. 101. l.). A *Missale Strigoniense* (Velece 1512) budapesti egy. könyvtári példányában érdekes bejegyzés van a hibbei plébános haláláról, akit a templomban az oltár előtt temettek el, s azután azt is említi, hogy Balassáné Sulyok Anna halála után felásták és kivítették onnan, ami azt is jelentheti, hogy Balassánét ide temették el. Knauz: *Libri missales* 43—4. (Kny. M. Sion VII. évf.)

⁵² Száz. 1882. 729. lap.

Újvárt és tartozékait Kékköt, Dévényt,⁵³ Kamenicát,⁵⁴ Zmygrod⁵⁵ lengyelországi város felét vette gondozásába, hanem az elhalt rokon összes ingóságait: arany és ezüst pénzeit, ékszereit, fegyvereit, lószerszámait, sőt még az okleveleket is felpakolta s a maga kuriájára szállította. A közös birtoklásból, a gyámi tiszt ilyen értelmezéséből később adáz rokoni torzsalkodás, sőt viszály fejlődött ki s a hazatért Balassa Bálint mintha ezt jóelőre megérezte volna, mert már most elkezdte tanulmányozni Werbőczyt s ezt meg is írta gyámjának.⁵⁶

Balassa András kapzsi, ravasz ember volt, amit Bálint is jól tudott s hozzá írt levelében finoman így fejezett ki: „szegény atyámtól is hallottam penig, hogy Kegyelmed azért ír ilyen obscure [homályosan], miérthogy Isten éles elmével szerette Kegyelmedet s azt gondolja Kegyelmed, hogy más embernek is meg kellene érteni, azmit Kegyelmed eszébe vehet.“ Amellett szenvedélyes, könnyen haragra lobbanó volt, mint a legtöbb Balassa. Egyszer jobbágyai a birtokán keresztül utazó Thurzó György előtt felszedték a hidat. Thurzó erre levelet írt neki, hogy a felbújtót (hopcihert) büntesse meg, mert máskülönben majd ő is tromfát veszi. András erre indulatba jött s levelén megérzik, hogy a méreg előntötte, mikor Thurzó levelét elolvasta. „Nem is tudom — válaszol neki —, ki adott Kegyelmednek ennyire való hatalmat: én nem — s nem vélem, hogy az ország gyűlésében végez-

⁵³ Így panaszoja ezt Ferenc (Irk. 1900. 467. l.) elfeledkezve arról, hogy ezt a török elfoglalta.

⁵⁴ E vár miatt, midőn azt mostohaleányával hozományul adta (1582) Osztrogi Janus lengyel hercegnek, hűtlenségi pert akasztottak a nyakába. (Száz. 1832. 733; 1900. 801. l.)

⁵⁵ Illéssy Zungrod (Zimgrad?)-ot ír; v. ő. az 1587 nov. 4-iki egyezséglevéllel. (Erdélyi, Balassa 163. jegyz.)

⁵⁶ 1577 jul. 11-iki levelében.

ték volna mostan azt az új dolgot és ha szegény legény vagyok is, de igaz olyan nemes ember gyermekének tartom magamat, mint szintén igaz Kegyelmed.“⁵⁷

De ekkor még nem mutatta ki valódi természetét s Bálinttal szemben szerető rokon és gondos gyám gyanánt viselkedett.⁵⁸ A személyes érintkezést kerülte ugyan vele, hogy az udvarnál gyanúba ne keveredjék, hogy a lengyel király udvarától hazatérő ifjúval összeesküvést sző, de levélben biztosította őt jóindulatáról. Hogy gyámi tisztét komolyan veszi, azt avval is kifejezésre kívánta juttatni, hogy gyámfiát mihamarább meg akarta házasítani. Mindjárt meg is nevezte neki levelében azt a leányt, akit jó parthienak gondolt, Krusith Ilona, Korpona egykori hős kapitánya, később török fogoly s most a bécsi udvar befolyásos és kedvelt embere Krusith János leánya személyében.

Bálint a házasságtól nem húzódott volna, de vékony reménysége volt, hogy a leányt megkapja, mivelhogy vékony füstű konyhája van, azaz hozzá képest szegény — ezért kérte később nagybátyját, hogy Újvár hadd maradjon az ő nevéen, hogy kifelé többnek lássék, mint ami — s azt se feledte, hogy apja fogsága idején Krusith épen nem mutatott jóindulatot családja iránt.

András e tervét annyira erőltette, hogy még feleségét is bele akarta vonni közbenjáróul. Bálint egy költeménnyel kopogtatott be, amelyben Ilona aranyat meghaladó szépségét (Krusith-chrysos-arany), aranyszínű haját s klárisszabású ajka édes mosolygását, kék szeme nagy erejét s hónál fehérebb kezét magasztalva kéri, hogy

⁵⁷ A Balassa-levéltárban őrzött eredeti levélből (1588 jan. 14. ó napt.)

⁵⁸ Száz. 1782. 729—30. l. (1582-ig).

szolgálatját fogadja el. Ezt a puhatolózást, úgy látszik, hűvösen fogadták, mert Balassa nem próbálkozott többé s Ilona később (1581) Dietrichstein Miksához ment feleségül s csakugyan betelt, amit Balassa sejtett, hogy t. i. Krusith uram németnek tartogatta a leányát.

A Múzsákkal való társalkodáson, háztűznézésen kívül Balassát erősen elfoglalja birtokainak rendezése, a perei elintézése végett ide-odaútazgatás. Mindent maga akar elintézni. Abból az utasításból, amit Balassa Andrásnak a török foglyaival való bánásmódra és váltságdíjra vonatkozólag ad, kiviláglik, hogy korántsem „harmadévi borjú“, aki vezetésre szorul, hanem önálló, sőt zord, maga lábán járó férfi. Amellett, mint a Balassák általában, erőszakos földesúr, aki elégtételt vesz, ha birtokait akár jobbágyai, akár szomszédai bitang, gazdátlan jószágoknak tekintik. Emiatt sűrűn kél ellene a vád, bepanaszolják jobbágyai s szomszédai: a Lehoczkyak, Dedinszkyek, Szentiványiak, Potturnyaiak, Verbice és más községek lakosai⁵⁹ hatalmaskodás vagy erőszak miatt. Török rabjai dolgát is tisztázni igyekezett s ebben apja példájára ő is sanyargatta azokat, hogy a váltságdíjat hamarabb leróják érettük. Musztafa basa panaszkodott is (1578 március 5.) Rudolfnak emiatt s kérte, hogy „minden orcátlan rosznak a vitézlő embert ne engedje felséged méltatlan nyomorgatni és bántani, mert ha felséged jó gondviselő nem lészön és mindön magagondolatlanak mindön méltatlan dologra szabadság adatik, igaz, hogy hitünknek ellene leszön, de bizonynal higgye felséged, hogy száz annival toroltatjuk meg“.⁶⁰

⁵⁹ Irod. közl. 1900. 195. l.

⁶⁰ Takáts: A budai basák m. lev. I. 148. l. (Az egész levél B. Jánosról és Bálintról szól.)

Nagy eréllyel látott a tartozások behajtásához is. Kamenice tiszttartóját, Szkárosy Györgyöt, akire régóta haragudott, mivel apja egyszer gyermekkorában miatta verte meg, 1578 április 1-én Pozsonyban nemcsak összeszidta és megfenyegette, hanem meg is verte s egy éjjel fogva tartotta, mert nem számolt el neki a vár jövedelmével,⁶¹ egy Göppel Dániel nevű bojcabányai bányászgazdára, aki apjának 100 forinttal tartozott s a megadását mindig halasztgatta, úgy ráijesztett, hogy az egy tóba ugrott s csak akkor jött ki belőle, mikor Balassa megesküdött, hogy nem bántja. De mivel az új határidőre se fizette meg, szolgálival házára tört, elfogatta, lezáratta s öt nap múlva akkor eresztette el, mikor egy nemes ember lefizette helyette a tartozást.⁶² Ez év elején a vihnyei melegfürdőt látogatta s a fürdőben megfenyített egy vele szemben illetlenül viselkedő suhancot, Rubigallus selmecebányai gazdag bányapolgár unokaöccsét. A nagybátya a selmecebányai tanács útján keresett orvoslást s ez szigorúhangú levéllel fenyegette meg Balassát, aki még mérgesebben válaszolt, sőt a királynál is bepanaszolták, de úgy látszik, az udvar sem tartotta azt főbenjáró bűnnek, mert ezzel elaludt az egész Rubigallus-per.

Az egész peres ügynél érdekesebb Balassának a selmecebányai tanácshoz intézett levelében az a részlet, melyben méltatlankodva saját magát így jellemzi: „Ha természettől fogva lett volna is bennem valami vadság és durvaság — úgymond — a múzsák nyájassága és a tudomány ékessége vagy a hosszas zarándoklás vagy az udvar körében huzamos tartózkodás nem megszeliidítették

⁶¹ Századok 1873. 242, 315—4. l. Irod. közl. 1900. 195. l.

⁶² Takáts: Régi idők 144—157. l. („A költő és a bányászgazda.”)

volna-e azt régtől fogva? . . . Hogy engem intetek, hogy ezután efféle tragédiáktól tartózkodjam: higgyétek el, nem szorultam erre a ti intésetekre, mert annyira távol van tőlem, hogy a tragédia-játszást megszoktam volna, hogy még komédia előadásán se voltam sohase jelen s kérlek, hogy ezután tragikusnak vagy komikusnak ne nevezetek . . . “⁶³

Tehát — a kor nyelvén szólva — a múzsákkal való nyájaskodást, vagyis a költészettel való foglalkozását maga hangsúlyozza itt Balassa. Valóban, mikor e kalandjait olvassuk, azt hinnénk, hogy egy vándor lovaggal van dolgunk, aki az ország hol egyik, hol másik szélén bukkan fel s valami kaland vagy botrány révén állandóan beszéltet magáról. Nem így van. Erőszakos, szenvedélyes, lobbanékony természete miatt ugyan egyszer-egyszer a hatóságokkal összetűzött, sokféle ellensége és irigye jelentéktelen dolgot nagyra fújt fel: de máskülönben szelleme a mindennapi élet sivárságából gyakran menekült a költészet eszményi birodalmába s ott keresett és talált üdülést és vigasztalást.

Balassa lírai természet volt, kinek élete a szerelem jegyében folyt le. Amit maga ír egyik versében, hogy születésében Vénus megkérte arra, hogy csak magának szolgáltasson vele, mintha nem is költői szólam volna, nagyon illik érzelmi életére, tudniillik szinte gyermekkorától haláláig a szerelem töltötte be egész lényét.

Természetes, hogy az irodalomból is elsősorban a szerelmi költészet érdekelte. A klasszikusokból Ovidius és Propertius,⁶⁴ az újabb latin köl-

⁶³ Richter E.: Két epizód Balassa B. életéből, Századok 1902. 912—18. l. (Az eredeti latin levél magyar fordításával.)

⁶⁴ Eckhardt S.: Balassi irodalmi mintái 33. l.

tők közül Petrarca,⁶⁵ a Csókok költője: Joannes Secundus (Everts), Marullus és Angerianus.

Mikor Rimay azon sajnálkozik, hogy a szerelmi költészet — a nemzeti irodalomnak ez a pirosítója — még mindig száműzve van a magyar irodalomból, mert a költők a közvélemény korlátoltsága miatt nem merik kinyomatni szerelmes verseiket, valósággal Balassa nézetét fejezi ki. A szerelmi költészet Balassa előtt is virágzott a magyar költészetben, hiszen a Balassa nótái is mutatják ezt: például az Eurialus nótája „Időd szép virágát, termeted szépségét, szívem, miért hívasztod” is ilyen virágének volt, de virágai csak szűkebb körben illatoztak: a kedvesnél, akinek szólott, vagy ismerősei körében. Balassa korában már egész troubadour-csapat vetélkedett a költői babérért, de ennek csak emléke maradt fenn Balassa költeményeiben.

Balassa költői pályája azt mutatja, hogy ön-tudatos költő volt: nemcsak azért énekelt, hogy ez által a maga lelki búján, gondján könnyítsen, vagy a szeretője szívét meglágyítsa, hanem azért is, hogy mint az általa ismert olasz, német, lengyel, török irodalom, a magyar költészet evvel is gazdagabb, változatosabb, színesebb és ékeesebb legyen.⁶⁶

Némely nyilatkozata ugyan mintha azt mutatná, hogy csak unalomból, jobb foglalkozás híján írta szerelmes verseit, de más kijelentései viszont világosan bizonyítják, hogy törekvésének, működésének nagyobb jelentőséget tulajdonított, úttörőnek tekintette magát s halhatatlanságot várt jutalmul. Ez az értelme ez önérzetes szavainak: „Nemzettel, emberséggel és egyébvel ollyat, kit

⁶⁵ U. a. Corvina 1921. 59 - 71 l.

⁶⁶ Ferenczi Z. meggyőző fejtegetése Akad. Ért. 1921 jan.—máj. sz. 11—16. l.

gonosz szerencse embertől el nem veszthet, alábbvalónak magamat egyik Dobónál sem vallom, értékkel kisebbnek nem mondom.“⁶⁷ Ezek már a költői önérzet szavai és Petőfire emlékeztetnek.

Balassa költői pályájának kezdetét, mint már említettük, meg nem határozhatjuk, de fennmaradt költeményeiből azt sejtjük, hogy hazatérése után indul meg a fokozottabb költői működés.

A honi föld meglátása egyszersmind felköltötte lelkében azokat az emlékeket, amelyek ennek kedves tájaihoz fűződtek s felújította Losonczy Anna emlékét is: hozzá vonta őt „egy titkos érzés lágy szellem kezekkel“ s az utána sóvárgás, vágyakozás túlaradó érzelméből szerelmes vers, virágének fakadt s a most hozzá írt költemények közül mindjárt az elsőnek (29. IV.) őszinte heve érezteti, hogy ez az állandó, uralkodó szerelem, ez a nap: a többi megénekelte leány és asszony csak bolygó csillagok voltak.

Balassa bizonyára módját ejtette annak, hogy vele csakhamar találkozzék akár Egerben, honnan a horvátországi bánná (1576) kinevezett Ungnad nem távozott mindjárt,⁶⁸ akár valamegyik birtokán, minthogy Ungnadéknak az elköltözés előtt birtokaik ügyét rendezni kellett.

Ez időtájt Losonczy Annára is nehéz idők jártak. 1577-ben „igen rövid nap egymás után“⁶⁹ két leányát veszítette el. Bornemisza vizsgálására elküldte neki azt az új kiadványát, mely-

⁶⁷ Takáts S.: Régi idők 134., 142., 143. l.

⁶⁸ Századok 1898. 29., 31. l. E szerint Ungnad 1576 márc. 27-én tette le az esküt s 1578. végén távozott Egerből. Lásd fentebb XXIII. l.

⁶⁹ Bornemisza szavai az 1577 aug. 4-én kelt ajánlásban. A „Négy könyvecske“ IV. részét, a „Vigasztaló könyvecske“-t az egyébként „gyenge időbe“ levő Ungnad Anna Mária „asszon“-nak, Losonczy Anna leányának ajánlja. Az „asszon“ szó természetesen nem mai értelemben veendő. Illéssy megjegyzése (Száz. 1898. 31. l.), hogy Anna Mária harmadik gyermek volt, tévedés, mert Bornemisza az elhalt két testvért Anna M. „leányzó öcséi“-nek nevezi, tehát ő volt az idősebb.

nek negyedik része a korábban Balassával együtt fordított „Füveskertecske“ bővített kiadása.⁷⁰ Mintha csak jelezni akarta volna evvel a bánatos asszonynak, kinek „lelki óhajtási“ voltak, hogy megjött az is, akinél jobban, zengzetesebb, méznél édesebb szavakkal ebben a korban senki vigasztalni nem tudott.

Balassa lelke jövőjére nézve a kétség és remény között hányatott. Egyetlen szilárd, megingathatatlan érzelem Anna iránt érzett szerelme volt. Mintha jövőjét is erre akarta volna alapítani s ettől tette volna függővé, hogy visszamegy-e Lengyelországba vagy itthon telepedik-e meg. Többször folyamodik a királyhoz — talán egy-egy csalódott remény után —, hogy engedje meg a Lengyelországba költözést,⁷¹ de kérését elutasítják, végre is az itthon maradásra határozza el magát, leteszi a hűségesküt,⁷² 1579-ben beáll az egri vitézek közé. Az egri vitézek lajstromában már áprilisban szerepel a neve: ápr. 19-től aug. 12-ig Bódy Menyhért udvarbíró számadása szerint 50 birka volt a zsoldja,⁷³ a haditanács júniusban kelt rendelete pedig 50 lóra való járandóságot utalt ki számára.⁷⁴

Balassa bárhová ment, rögtön hallatott magáról. Nyugtalan vére gyűlölte a tétlenséget. Egert a vitézek legelső iskolájának tartották ebben a korban s Balassa égett a vágytól, hogy a vitéz-

⁷⁰ Egy. Phil. Közl. 1910. 607. l. és Irk. 1922. 76. l.

⁷¹ Takáts: Régi idők 146. l.

⁷² Illéssy J.: Balassa hűségesküje Irk. 1895. 193. l. (A hűségeskűnek nincs dátuma, tehát az 1578 febr. 2-iki eskütétel pusztá feltevés, mivel a pozsonyi országgyűlésre csak február közepe táján kezdtek gyűlekezni (M. Országgyűl. Eml. VI. k. 191. l.) Tény azonban, hogy ápr. 1-én Balassa Pozsonyban járt s ekkor találkozott Szkárosyval s a pozsonyi febr.-áprilisi országgyűléssel Balassa András is megjelent.

⁷³ Takáts: Balassa védelme. Bp. Hirlap 1907. 238. sz. (Ezt az adatot nem veszi át a „Régi idők“-be.

⁷⁴ Takáts: Régi idők 146. l.

ségi próbát letegye. Egy róla fennmaradt, sajnos bővebben nem ismert vers szerint „Tizenegy bajt egy nap vitt erős fegyverből, Annyiszor részesült a győzelmekben És annyi kópia vitéz törésekben“.⁷⁵ Az 1580. év tavaszán résztvett Hatvan ostromában s ez esemény verses krónikása, Salánki, leírja, hogy hogyan zsákmányolt a város kapuján behatolt vitézekkel együtt Balassa is, feltörve házakat, pénzes boltokat s hogyan kötöztette nyakon a foglyokat. Talán vitézsége jutalmául kérte két katonatársával egyetemben ez év végén a Vezsenyi Pál elhalt fiának, Gáspárnak Pestmegyében fekvő s a királyra szállt javait. De hogy megkapta-e, annak nincs nyoma. A következő évben a postát támadták meg.⁷⁶

Vitézi tette, kalandra bőven volt alkalom, az élet is vig volt Egerben és Balassa mégsem érezte jól magát alárendelt helyzetében. Magasabb becsvágya volt, mint az ötven lovas hadnagyság s egyre-másra irogatta a haditanácshoz kérvényeit az újvári, veszprémi, palotai vagy zólyomi kapitányságért, de szép szónál, biztatásnál egyebet nem kapott. Mikor Ungnad Dávid, a haditanács elnöke is támogatta kérését, azt a választ kapta (1582), hogy alkalmazza a bányavárosok valamelyikében.⁷⁷ Talán azért is vágyott el Egerből, mert olykor a fegyelem ellen is vétett. Maga írja később Ernő főhercegnek, hogy Egerben, ha a négy év alatt egyszer-más-szor közte s bajtársai között egyenetlenség támadt is, az úgy ki lőn mindig egyenlítve, hogy

⁷⁵ Id. Toldy: A magyar költészet kézikönyve. 2 kiad. I. köt. 85. lap.

⁷⁶ Takáts: Régi idők 152. lap.

⁷⁷ U. o. Az Ungnad-családról I. Dresser M.: Vngnadische Chronika, darinnen der Herrn Ungnaden Ankunft, Ausbreitung, Reisen u. ritterliche Thaten von 1147 bis 1601. verzeichnet werden. Leipzig, 1602. (Bécsi hitbiz. könyvt. 21495. d.)

becstelenségről szó sem volt s csak egyszer ítéltetett el csekély bírság fizetésére.⁷⁸

Részben az elkedvetlenedés, részben családi ügyei voltak okai, hogy ettől kezdve mind gyakrabban kér szabadságot s van távol Egerből. Így 1582 március 26-án Liptóújváron van, onnan küldi szét meghívóit két hugának Vágbesztercén, Balassa András várában tartandó lakodalmára.⁷⁹ Ekkortáiban osztozott meg Balassa Andrással a gyarmati uradalmon s valamint Véglesen is és időbe került, míg meg tudtak egyezni. Zólyom volt ez idő alatt főhadiszállása s részint neki, részint szolgálainak többször volt baja a hatóságokkal, sőt Barbarich zólyomi kapitánnyal is összetűzött, aki ettől fogva szintén haragosai közé szegődött.

A következő év május havában is ezen a környéken barangolt. Egyszer a Besztercebányáról Zólyomba vezető országúton Sommer selmehodrusbányai hentes özvegyével találkozott. Megtetszett neki a szemrevaló asszony s heves szerelmi ostromot intézett ellene. Az ostromot az útasok közeledése félbeszakította, de Sommerné panaszra ment a zólyomi bíróhoz és Barbarich zólyomi főispánhoz, akik a panaszt nemcsak felvették s szívesen továbbították Selmecebányára, de feltűzelték ennek tanácsát is, hogy tegyen panaszt az esetről a királynak. A híressé lett özvegynek tetszett, hogy érényeit szellőztetik, a selmeciek különben is haragudtak Balassára s megfogadták a tanácsot. A zólyomi vármegyei ülésen a tárgyaláson a bíró háromszori hívásra sem mert Balassa szeme elé kerülni s Balassa maga diktálta, mit vegyenek be a vármegye

⁷⁸ Századok 1882. 737. l.

⁷⁹ L. alább a levelek közt. Illéssy: Balassa B. és a zólyomiak. Száz. 1900. 800. kk.

jegyzőkönyvébe; Ernő főherceg pedig Dobó Ferencre bízta a vizsgálatot, ez aztán békés úton intézte el az ügyet.⁸⁰

Balassa négy évet számít egri hadnagyságára⁸¹ s így 1583-ban válhatott ki az egri vitézek közül, de azokkal tovább is jó cimboraságot tartott s ha vitéz kalandra vágyott, ott keresett s talált vállalkozó társakra. Így fosztották ki 1584-ben a hatvani sokadalmat vagy országos vásárt. Balassa volt a vezető, de a kaland vége balul ütött ki, mert a török rajtok ütött s maga Balassa is csak nehezen menekülhetett meg; ilyen, de még nagyobb arányú volt a szécsényi támadás, melyre a zólyomi, korponai kapitány és Balassa szövetkeztek s seregük a budai basa értesítése szerint néhány ezer főre rúgott. A gyarmati sokadalmat is meg akarták támadni, de a török jólevele észrevette s megghusította. Ellenben az év őszén a dömsödi vásár megütése sikerült volna, ha a vége ennek is el nem romlik, tudniillik a támadó csapat a vásári portékával, négy előkelő török és három zsidó kereskedővel már hazafelé tartott, mikor a török utánok iramodott s a rabokat kiszabadítva, ötvenet elfogott a zsákmányoló csapatból.⁸²

A török ezt maga jelentette Ernő főhercegnek, de Balassának emiatt nem lett baja, sőt ez év május havában a haditanács száz lovas hadnagyságot ajánlott fel neki Léva várában, de nem fogadta el, mert Léva ekkor Dobó Ferencé volt s nem vágyott az ő fennhatósága alatt szolgálni.⁸³

Élete folyására egyébként némi világot vet a

⁸⁰ Richter E.: Két episod B. B. életéből. Száz. 1902. 912—8. és 1900. 800. l.

⁸¹ Száz. 1882. 738. l.

⁸² Takáts: Rajzok I. 369—70. Ugyanaz: Balassa véd. B. Hirlap 1907, 288. sz.

⁸³ Takáts: Régi idők 150—1. l.

zólyomi tanácsnak írt levele, melyben visszautasítja rágalmaikat. „Írták azt is — úgymond —, hogy én éjjel-nappal iszom és hogy én mind szolgálommal eszve sybarita életet viselek. Ebben is hazudtak . . . Isten erre bizonságom, hogy soha nem tudom, az sybarita élet mi légyen. Hogy vigan laktunk, nem tagadjuk, de mi abban sem bírót, sem polgárt meg nem bántottunk, hanem az magunkét költöttük.“⁸⁴

Balassa élete minden védekezése dacára is úgy tűnik föl, mint egy megfelelő munkakör nem találása vagy szerelmi bánat miatt elkeseredésében mulatozó, borivó hadnagyé, vagy korcsmás kapitányé, hogy Rimay kifejezésével éljünk, s vagyona is kezd veszedelmesen olvadni. Szemfüles rokonai az elzálogosított birtokokért ugyan ki-kisegítik zavarából, sőt egyizben (1582) Losonczy Anna is ad neki kölcsönképen 1400 forintot,⁸⁵ de ez csak ideig-óráig segít rajta. A fenyegető veszedelmet legjobban mutatja az, hogy öccse Ferenc, aki egyébként maga se igen tudott a pénzzel bánni, a nyitrai káptalan előtt panaszt tett (1584) bátyja pazarlása miatt.⁸⁶ Valóban eljött az ideje, hogy más útra térjen.

És mintha a sors ujjá mutatta volna neki az utat: akkortáiban halt meg unokatestvérének, az egri hős Dobó István leányának, Dobó Krisztinának férje, a dúsgazdag Várday Mihály⁸⁷ s az annyi női szívet meghódító daliás lovag korábbi ismeretség alapján joggal sejtette, hogy ha nőül kéri, nem kap tőle kosarat. Balassánál a szándékot a tett gyorsan követte s a fiatal, mintegy

⁸⁴ Századok 1902. 916. l.

⁸⁵ Századok 1882. 847. l.

⁸⁶ Századok 1890. 691. l. V. ö. Széchy: Bárá Balassa B. 47. l.

⁸⁷ Várday Mihály 1583 dec. elején halt meg. Egy. Phil. Közl. 1896. 845. l.

25 éves özvegy készséggel hajolt a romantikus házasságra.

Balassának, ha későbbi nyilatkozatainak hitelt adhatunk, némi kételyei voltak a közeli rokonság miatt. A magyar törvény s a protestáns mint katolikus egyházjog egyaránt tiltotta az elsőfokú unokatestvérek között a házasságot, de Balassa talált elég példát Miksa királytól elkezdve Perényi Gáborig, Magócsy Gáspárig s több kortársáig: Kubinyi Kristófig, a két Majthényiig és Büdi Menyhértig: joggal remélte tehát, hogy az ő házassága sem okoz majd túlságos feltűnést.⁸⁸

Továbbá azt is kikutatta, hogy nemcsak Mózes és Justinianus, hanem Melanchton, Béza, Bullinger és más híres protestáns egyháztudósok sem kárhoztatták azt.⁸⁹ Sőt későbbi védekezésében azt írja, hogy főprókátorok és hitén levő főpapok és püspökök is biztatták, hogy a házasság mind Isten, mind a világi emberek előtt tisztességére esik. Ferenc testvére sem ellenezte s hogy Balassa András is be volt a dologba avatva, az bizonyítja, hogy Balassa tőle kapott egy értékes ékszer felesége jegyajándékául s hogy éppen az ő prédikátora vállalkozott az esketésre.⁹⁰

Így történt, hogy Balassa az 1584. év vége felé Barbarics Gáspár barátjával és tizenöt kipróbált, jobbára nemes szolgájával megjelent Sárospatakon. Ennyi ember megjelenése feltűnést keltett, de Balassa azt mondta, hogy Erdélybe készülnek. Hogy ilyen ürüggyel élt, ebből valószínű, hogy más erdélyi útja alkalmával is útba ejtette Patkot. Karácsony ünnepén a belvárosban tartott

⁸⁸ Balassa levele Batthyány Boldizsárhoz. Takáts: Régi idők 131—2. l.

⁸⁹ U. o.

⁹⁰ Illésy J.: Balassa B. lakodalma. Egy. Phil. Közl. 1896. 841—60. l. és u. o. 1897. 253—4. 577—8. l. 1898. 63—66. l. Szilády Á.: Balassa B. életéhez. Ir. Közl. 1893. 207—9. l. (A sárospataki vár elfoglalása.)

istentiszteleten is megjelent s amint az véget ért s a nép nagyobb része a templomból kiment, megragadta a Dobó Krisztina kezét és vele a magával hozott pap előtt a házasságot megkötötték.

Az esketés végeztével a várba mentek s ott Balassa embereivel lefegyvereztette s a maga és neje hűségére eskette a vár őrségét. Barbarics buzgólkodott legserényebben. Alig ellenkezett egy-kettő, ezeket kiűzték a várból. Ez erőszakos foglalás magyarázata az, hogy a sárospataki várat és a hozzátartozó uradalmat a Dobó István és Domokos örökösei zálogjogon közösen birták, tehát Dobó Krisztinának is megvolt a jogcíme hozzá s előbbi férje ezt a jogcímet érvényesíteni is akarta, de minden igyekezete meghiúsult a Dobó Ferenc makacssága miatt, akit a király is támogatott a jogszokás és törvény ellenére, nyilván azért, mert a híres jó gazda a várat és uradalmait jobban gondozhatta, mint a sok társbirtokos.

Balassa az őt jellemző vakmerő csinnnyel egyszerre akart neje jogának érvényt szerezni. Bizonyára maga sem gondolt arra, hogy az egész várat és tartozékait neje tartósan bírhasssa, de azt hitte, hogy neje törvényes társbirtokosi jogát sógorával így a befejezett tény után jobban elismertetheti. Nem jól számított.

A meglepetéséből felocsudott várőrség a várnép segítségével a várat visszafoglalta, mielőtt Balassáék benne berendezkedhettek volna s Balassa kénytelen volt szégyenszemre feleségével s embereivel kivonulni belőle, úgy hogy a menyegzőt is Szikszón kellett megtartani valami Kázmériné szatócsnénál.⁹¹

⁹¹ E. Phil. Közl. 1896. 852.; 1898. 63 kk. Irk. 1893. 208. l.

Dobó Ferenc barsi főispán, kerületi generális, Balassa unokatestvére és új sógora,⁹² midőn ez esetről értesült, Bécsbe utazott a sérelem megtorlásáért és sürgette, hogy Balassa ellen a vár elfoglalása miatt hűtlenség, házassága miatt pedig a vérfertőzés címén azonnal indítsák meg a vizsgálatot és a büntető eljárást. Mindkét bűnre törvényeink fej- és jószágvesztést szabnak büntetésül s Dobó, hogy valaki meg ne előzze — bejelentette igényét Balassa birtokaira.

A vizsgálat mind a két címen csakugyan megindult. Bár újságok ekkor még nem voltak, e házasság híre mégis gyorsan elterjedt s Balassa — mint maga mondja — „a község csodája lett Magyarországon!”⁹³ Következtek az idézések, tanukihallgatások. Balassa ismerte az igazságszolgáltatás rendjét, a perhalasztás módját s időbe került, míg az idézést a barsi alesperes a zemplénvármegyei Velejtén neki (1585 jul. 15-én) kézbesíthette. Közben serényen hozzálátott ismerősei s leendő bírái tájékoztatásához, pl. Batthyány Boldizsárhoz az unokatestvérek közötti házasságról egész egyházjogi értekezést menesztett (febr. 11.), mely érdekesen mutatja Balassa nagy olvasottságát.⁹⁴ Feleségével együtt folyamodott a királyhoz is, hogy a felesége pataki részét Dobóval adassa vissza, testvérével pedig megosztozott, hogy kiki a maga jószág részével szabadon rendelkezessék.

A kiállott izgalmakba belebetegedett, a halálra gondolt s megírta végrendeletét (1585 okt. 3.),⁹⁵ melyben Báthory Istvánt kéri fel árva felesége

⁹² Dobó Ferencről l. Takáts értekezését a „Régi m. kapitányok és generálisok. Bp. 1922.” c. kötetben, mely egyszersmind Dobó eljárását is védi.

⁹³ Takáts: Régi idők 131. l.

⁹⁴ U. o.

⁹⁵ Századok 1873. 313. és a Levelek közt.

gyámjaul s a királynál közbenjáróul. Balassa halálsejtelve korai volt: betegségéből felépült, sőt még ez évben (1585 végén) fia született, János, ami életkedvét még inkább fokozta s pere gyors befejezését kívánatossá tette. De annak előkészítése lassan húzódott. Az országgyűlésnek kellett volna ügyében ítélni, de az 1587-iki pozsonyi országgyűlés csak megkezdte, de be nem fejezte a tárgyalást. Balassa helyett ott csak neje jelent meg.

Ez idő alatt ellenségei sem pihentek, mindent elkövettek tönkretételére: még azt is ráfogták, hogy fiának Musztafa nevet adott, török módra kereszteltette meg s töröknek neveli. Balassa megint egy merész lépéssel szégyenítette meg ellenségeit, főként a buzgó protestáns Dobót, hogy megmutassa igazhitűségét: az esztergomi káptalan előtt (1586) áttért a katolikus egyházba.⁹⁶

Ez a lépés célját eltévesztette, mert most az esztergomi szentszék ítélezett ügyében s házasságát s ennek következtében fiát is törvénytelennek mondotta ki. Sokkal nemesebben ítélezett a király, aki 1588 február 15-én amnesztiát adott s pereit beszüntette.⁹⁷ A magyar szentszék ridegségét később a pápa tette jóvá, midőn a házasságot törvényesítette.⁹⁸

Balassa fellélekzett. Felesége ugyan ekkorra már elidegenedett tőle, nem az az asszony volt, aki büszke a közös szenvedésre, talán Balassa szenvedélye is lehűlt, de mégis ekkor kelt leveléből az látszik, mintha mázsányi teher szakadt volna le róla s örömmel írja barátjának, hogy mindkettőjüknek szabadságot adtak a házasságra.⁹⁹

⁹⁶ Századok 1873. 317—18. l.

⁹⁷ Egy. Phil. Közl. 1896. 860. l.

⁹⁸ Takáts: Régi idők 136, 168. l.

⁹⁹ Az 1588 márc. 7-én kelt levelét l. a *Levelek közt.*

Egyszerre rózsás színben látja a világot. A pármái herceg kecsgetteti, hogy fejenként tizenkét tallérral toborzott vitézeivel vegyen részt a flandriai háborúban; ha itthon akar maradni, válogathat a katonai állomások közt: a véglesi kapitányságot csak azért nem fogadja el, mert elég kellemetlensége volt ott rokonával, Egerbe azért nem megy, hogy ne szolgáljon együtt Ferenc testvérével; inkább hajlandó tehát a szintén felajánlott érsekújvári állomás mellett dönteni.¹⁰⁰

Úgy látszik, eltökélt szándéka volt, hogy új életet kezd. A sok háborúság és üldözés közepette Dávid, a költő király példájával vigasztalta magát. Ebből az időből való igaz vallásosságtól áthatott énekei egy része, melyekben meglepő őszinteséggel tárja fel egyéni érzelmeit. A másik vigasztalója a Múza volt. Midőn „felesége idegenségét és hamisságát eszébe kezdte venni“, annak a szerelmesének igazsága, azaz igaz szerelme jutott eszébe, akit „ok nélkül bolondul elhagyott érette s a felújult érzélem új szerelmi költészetnek, a Julia-daloknak lett áradozó forrása. Ez a szerelmes Losonczy Anna volt. Ennek életében is sok nevezetes fordulat állt be azóta, hogy útjaik elváltak. Férjével Horvátországba ment, majd leányát férjhez adta gróf Erdődy Tamáshoz, a horvát bánságot még ez évben átruházták a vőre s Ungnad (1584 jan.) visszatért újra Egerbe s annak főkapitánya volt 1587 november elején bekövetkezett haláláig.¹⁰¹

Az „igaz szerelmes“ asszony tehát szabad lett s Balassa nem ok nélkül remélte, hogy aki oly sok éven át tartó barátságával kitüntette s akit szívében s verseiben minden más nő fölibe helyezett s akit egyedül szeretett állandó

¹⁰⁰ U. o.

¹⁰¹ Száz. 1898. 34. 1.

szerellemmel, most szívével együtt kezét is neki adja. Egy Kapihoz írt levelében van is erre célzás, amikor azzal dicsekszik, hogy „ha Isten karácsonyig éltet, azt gondolom, hogy nagy úr leszek“.¹⁰²

Volt ugyan ok némi aggodalomra is, mivel a nála tizenöt évvel fiatalabb Forgách Zsigmond, hozzáképest „inas“, azaz apród, szintén kereste az özvegy kegyét s egy töredékesen ránk maradt pásztordramában, melynek „Credulus és Julia“ lehetett a címe, féltékenykedik is, hogy Julia inkább hajlik Sylvanus (Forgách) felé,¹⁰³ de oly csélcapságot mégsem tételezett fel róla, hogy őt kikosarazza, ha kérékép lép föl. Ő sem volt már az a kívánatos kérő, aki régen: az élet megviselte, különösen az a néhány év, amely eltelt azóta, hogy Egerből elkerült, kettőzve számíthatott. Ellenségeinek szívóssága sem csökkent. Midőn 1586-ban felcsillámlott a remény előtte, hogy a véglesi örökségből talpra áll ismét,¹⁰⁴ Balassa András, a nála még ügyesebb prókátor, ebből is kiforgatta. Bosszút állott ugyan rajta érte, testvérével együtt dúlva, pusztítva rokona jószágát, de ebből neki se lett haszna.

Természetét nem vetkezhette le, szenvedélyén nem tudott uralkodni. Rimay szerint alig is volt egyéb bűn benne, mint a hirtelen harag és a szerelem. A kinálkozó szerelmi kaland elől sohasem tudott kitérni. Most is egy ilyenről susogott a hír, hogy kapitánya Samariai Ferdinánd az ő Galgócba küldözgetett levelei miatt üzte el a nejét. Balassát a felmentő ítélet után

¹⁰² Az 1588 márc. 7-iki kiadatlan levelet l. a Levelek közt. Ebben írja: „Ládd-e, ki csuda az Isten dolga: én az én Istenemnek nem győzők elég hálát adni róla, mert immár lelkem csendes, szabadságot is adtak mindkettőnknek a házasságra.“

¹⁰³ A „Credulus és Julia“ töredék egész szövegét l. alább.

¹⁰⁴ A véglesi pört bőven ism. Károlyi A.: Századok 1882. 728–38, 748–750. l.

Érsekujvárra rendelte a király, itt szövődhetett a viszony közte s Ferrando Zamaria Specie de Casa érsekujvári kapitány neje között.¹⁰⁵ Balassa lovasgiasan védte a nő becsületét, vizsgálat indult meg ellene, a férj visszavette feleségét, de Balassa mégsem maradhatott ott tovább. Bajtársaival is lehetett Eperjesnél valami összezördülése, mert a vizsgálatot azután is folytatta ellene Pálffy Miklós, a dunáninnyi részek főkapitánya.

Mindez akkor történt, mikor Balassa Losonczy Anna kezére pályázott. A hír nagyítva és kiszínezve mindezt eljuttathatta hozzá is s ez is egyik oka lehetett annak, hogy nem bízott állhatatosságában s inkább Forgáchot választotta.¹⁰⁶

Balassának utolsó reménye is hajótörést szenvedett. Elkeseredésében bújdosni indult. Mint Illésházy István ujságolta (1589 szept. 29) összes jószágait átadta testvérének, Balassa Ferencnek, maga pedig csak egyedül, lóra ülve, eltávozott ebből az országból. Meg is írta neki, hogy ha addig meg nem hal, négy évig nem jő Magyarországra. Bújdosásáért Balassa Andrást okolta, aki jószágára leselkedik; meg is fenyegette és Ungnad Kristóf özvegyét, aki nem akart hozzá nőül menni.¹⁰⁷

¹⁰⁵ U. o. 738. l. Az itt fordításban, I. Közl. 1893, 210—1. II. eredetiben közölt 1588 márc. 20-án kelt levél említi a Ferdinánd ur felesége miatt való vizsályt. Ezt a Ferdinándot Károlyi Nogarolli Ferdinándnak tette meg, kinek neje Harrach Anna volt, így került ez új Anna neve a Balassa-regénybe. De mivel valószínűbb, hogy ez a Ferdinand: Zamaria Ferrando volt, Harrach Anna szerepe törlendő. Takáts arra hivatkozva, hogy ez a szerelmi kaland korábban történt, mint a Zamariával való összekoccanás, továbbra is fenntartja a Károlyi hypothesist. A Zamariával való vizsályról lásd még Jedlicska P. Adatok Erdődi báró Pálffy Miklós... életrajza és korához. Eger 1897. A 350. lapon az 1588 dec. 20-án; a 384. l. az 1589 jan. 21-én kelt haditanácsi rendeletet, ill. Ernő főherceg rendeletének regestáját közli; a 422. lapon közölt regesta szerint 1591 máj. 4-én Pográny B. jelenti Pálffynak, hogy Balassa Kürtössy Zsigmondot Lengyelországba csábítja.

¹⁰⁶ 1590 jan. 3-án már Forgáchné. L. Száz. 1898, 40. l.

¹⁰⁷ Közli Illéssy: J. Századok 1898. 22—23. l. Illyesházi jól ismerte Balassát: 1586-ban s tőle vett kölcsön Balassa 200 aranyat és 1200 forintot, lekötve érte verbiceai birtokrészét Liptóme gyében.

A lengyelországi bújdosó lovas mögött ott ült a fekete gond, az vele ment, bármerre bújdosott. Ott volt az Oceanum mellett, ahonnan lelke visszaszállt elhagyott emlékeihez. Annáját elhagyhatta, de el nem feledhette; akit Annadalaiban dicsőített, akit Julia-dalaiban kérelt és ostromolt, Coelia-dalaiban is az után epedett.

Lengyelországban már régóta nem Báthory volt a király; idegen volt már ott a levegő, nem érezte jól magát benne. 1590 nov. 10-én, Szent Márton napján, Krakóból ír levelet Batthyány Ferencnek, egy lengyel ifjat ajánlva pártfogásába. Mellesleg azzal foglalkozott, hogy bort szállított vagy magyar vitézeket hívogatott lengyel szolgálatba.¹⁰⁸

1592-ben már ismét itthon van, a nagyszombati szentszék előtt pereskedik Losonczy Annával, aki ügyvédje útján nem áll azzal hozakodni elő, hogy a hűtlenség és vérfertőző házasság miatt elítélt Balassa nem indíthat pert, sőt a megszorult költő ellen a régi 1400 forintos kölcsön miatt már előbb végrehajtást kért. Mennyire szét kelle foszlani minden illúzióknak, hogy erre képes legyen!¹⁰⁹

Balassa tartózkodási helye most, mióta hazatért, Liptóújvár, innen azonban sokszor és huzamosabb ideig van távol. Az év vége felé innen ír Ferenc öccse nevében is a királynak, hogy a véglesi pert vegye újra revízió alá, Liptóújvár váltságdíjának lefizetése előtt építkezéseiket becsültesse és térítse meg s halassza el a megváltást a jövő márciusig. „Könyörüljön azért kegyelmesen — írja — ő felsége rajtunk és ilyen

¹⁰⁸ Takáts: Régi idők 136—39. l.

¹⁰⁹ Száz. 1882. 847—48, l. Irk. 1910. 193—97. l. 1592 jan. 21-én már megvolt az idézés s átnyúlik a következő évre is (1593 jan. 12.) Szilády esztergomi szentszékét mond.

hertelen és szertelen ne üzzön ki fészünkéből bennünket . . . és hazánkából se idegen, se Tündérországba ne üzzön ki az felsége szárnya alól bennünket.“¹¹⁰ Ezek az elkeseredés szavai. A véglesi és liptóújrári per végtelen huzavonája Balassánál higgadtabb embert is kihozott volna a sodrából. Így történt, hogy egy kérvényében Ernő főherceg ellen olyan szavakra fakadt, hogy Eperjesen a törvényszéki teremben ünnepélyesen bocsánatot kellett kérnie. (1592 jun. 17.)¹¹¹ Megesett ez egy év múlva a Balassa ellenfeleivel, az András két fiával is, úgy hogy a pozsonyi kamara azt javasolta Mátyás főhercegnek, hogy a durva, illetlen, jogtalan kifejezésekkel telt kérvény átadóját fogassa el és zárassa be.¹¹²

A halasztást megkapták, mert még ezután sem költöztek ki belőle — Balassa András két fia nem volt olyan fogas ügyvéd, mint az apa — s Ernő főherceg és a kamara is jóindulatot mutatott a Balassa-testvérek, különösen Ferenc, tokaji kapitány iránt, kinek vitézi érdemeit többször hangsúlyozza is s akit máshonnan is inkább meghívni, mint elbocsátani kellene s a tárgyalások Liptóújrár újra zálogbaadása iránt a halálukig eltartottak, sőt még örököseinek is jutott belőle.¹¹³

Hogy az udvart Balassa maga iránt kedvezőbben hangolja, személyesen felrándult Bécsbe: egy „Galenus-szabású“ szolgájával, Márkussal; állásért is folyamodott, de állhatatlan, szenvedélyes természete miatt fontos állást nem mertek rábizni, jelentéktelent meg ő nem vállalt. Így csak várakozik: elkeseredésében s időtöl-

¹¹⁰ U. o. 849—51. l.

¹¹¹ lrk. 1911. 340. l.

¹¹² U. o. 459. l.

¹¹³ Az Illéssytől közölt regesták lrk. 1901. 455—99. l. Száz. 1873. 254. l.

tésül mulat, vándorol és verseket ír: nagyon hasonlít az élete a vándor hegedőséhez.

Ez év márciusán Pozsonyban mulat, innen küldi új verseit Németújvárhoz, Batthyány Ferencnek ezzel az önjellemzéssel: „Nem rosszak bizony, azmint én gondolom!” s egyúttal ajánlkozik, hogy ha ifjú barátja Fulviájának gyűrűt küld, oly verseket küldhetne hozzá, hogy a „stallmester (valószínűen a királyi lovászmester) leányának, ha értené ám, megimelyednék a gyomra belé miatta!”¹¹⁴

Tehát Balassa más számára is kész volt szerelmes verseket írni:¹¹⁵ ez arra figyelmeztet, hogy fennmaradt versei közt több is lehet olyan, melynek magasztalt nőalakja nem az ő ideálja volt. Bár ez az ajánlat nem a Balassa virágkorából való.

Ez a levél arról is értesít, hogy mellékesen lókereskedéssel is foglalkozott: Erdélybe is ezért készült kirándulni. Keserűen céloz arra, hogy Bécsben hiába ajánlkozott szolgálatra a királynál, nem számítottak többé szolgálataira. „Én — úgymond — a vén cigányként csak cseréléssel élek ezután, mert látom, az jó királynak nem kellek.”¹¹⁶ Egy május 13-án kelt folyamodása azt mutatja, hogy a lócserélgetés mellett borszállítással is foglalkozott, mert Krakkóba kivitelre szánt 24 hordócska bor harmincados vámjának elengedését kéri.¹¹⁷

Birtokaiból csaknem egészen kiforgatva, a nagybirtokos zászlós úr fia bújdosó lett a hazában. A költősors őt is utólérte s Pozsonyban 1593-ban július 1-én kelt utolsó levelében búsan pana-

¹¹⁴ Takáts: Régi idők 140. l.

¹¹⁵ Takáts: A régi Magyarország jókedve 108. l.

¹¹⁶ Irod. Közl. 1901. 348. l.

¹¹⁷ U. o. 141. l.

szolja: „Mint sehonnai vagyok és az egy lakóhelyem is elkelvén tőlem, csigává kell lennem: hátamon lészen házam. Amely jámbor csigát kíván, bár ne kapálja a szöllők tövét érte, hanem egyék én bennem ezután, mert én innenstova csigává leszek.“¹¹⁸

Legtöbbször azért Liptóújíváron és környékén tartózkodik; testvérével együtt vagy felváltva védik a várat az András fiai ellen, akik mindenáron birtokba akarnák már azt venni; ott mindig akad valami törvényes eljárás, amire megvannak idézve.¹¹⁹ De ennek az évnek őszén ismét akad egy olyan vállalkozás, amely éppen Balassának való; vállalja is örömmel, tudniillik a pákozdi győzelem után feléledt harcikedv hatása alatt Teuffenbach vagy Tieffenbach Fülek ellen indult s 27-én a török őrség megadta magát. Rendre visszakerült Dévény, Kékkő, Hajnácskő, Buják, Somoskő s később Szécsény is.¹²⁰ Egy naptári bejegyzés szerint Dévényt Balassa foglalta vissza (november 21-én) s megvult az az öröme, hogy apja egykori híres várai a török uralom alól felszabadultak.¹²¹

A következő év tavaszán Esztergom falai alá gyűltek a magyar hadak, hogy visszavegyék a töröktől. Épkézláb magyar vitéz nem maradhatott el onnan. Mintegy ötvenezer főnyi had gyűlt egybe: több volt benne az idegen, mint a magyar. Balassa is mindjárt idesietett. Mátyás főherceg volt a vezér, de Ungnad Dávid a haditanács

¹¹⁸ U. o. és a „Levelek“ közt.

¹¹⁹ Jún. 1-én Istvánffy Pál nádori helytartó vezetésével Újíváron megjelent, de a várba be nem engedett bizottsággal a várhoz közeleső nyári faházban tárgyalnak (Irk. 1901. 457.); júl. 1-én Pozsonyban egyezkednek.

¹²⁰ Hatvani: Brüsseli okm. III. 51. kk. Horváth: M. o. tört. IV. k. 1871. 416.

¹²¹ Tudománytár 1942. XI. 129—130., idézi Erdélyi: Balassa 219. l. Horváth M. szerint a török üresen hagyta e várakat.

elnöke, Balassa régi barátja, aki Sommerné perében is pártfogolta, volt a főintéző. Balassára nagyobb csapat vezetését bízták, ha a Balassa képtárban fennmaradt képe felírata hiteles: chiliarcha, vagy ezredskapitány volt. A táborban folyt a mulatozás, dorbézolás, elkeseredett embernek való hely, ahol azonkívül „halni is volt esély“¹²². Balassa úgy látszik, maga is kereste a halált. Egy ostrom alkalmával mindkét láb-szárán ágyúgolyó sebezte meg. A beteget a nemrég visszafoglalt Esztergom városába szállították s ott ápolták. A sebkezelés és műtét akkori gyarló állapota miatt nem lehetett megmenteni. A költő ekkor sem tagadta meg magát. Mikor a hadi borbély vagy chirurgus a műtéthez fogott, Vergiliust idézte: *Nunc animis opus est Aenea! nunc pectore firmo.* (Most van szükség, Aeneas, bátorságra és erős kebelre.) A körülé sürgölődő Dobokay Sándor jezsuita atyának pedig, aki később (1607) kéziratban félbenmaradt Campianus fordítását is kiadta, azt felelte: „Hiszen, atyám, azt akartuk, hogy így legyen.“ Erős lelkére vall, hogy ily válságos állapotban is levelet írt Mátyás főherceghez, melyben fiát kegyébe ajánlotta,¹²³ sőt egy zsoltárt is lefordított „halála előtt való betegségében“. Utolsó feljegyzett szavai: „Krisztus meghalt én érettem és én hogy kételkedjem? Te katonád voltam, Uram és a te sereggedben jártam.“ Utolsó percéig költő és katona volt!¹²⁴

Balassa sebesülése Thurzó levele szerint május 19-ikén, az esztergomi viziváros ostrománál tör-

¹²² Illyésházy J. feljegyzései. (Monum. Scrip. VII. k.) az 1594. év alatt.

¹²³ Balassa Jánosról előbb nagynénjei gondoskodtak (Száz. 1873. 254—5. l.); később Dobó Ferenc vette gondjaiba s taníttatta. 1601 dec. 18-án halt meg Boroszlóban 16 éves korában. Sírfeliratát Gyurikovits Gy. közölte. Tud. Gyűjt. 1840. V. 125—8. l. Takáts S. Régi idők 158—169 l. (Balassa Bálint fia.)

¹²⁴ Századok 1873. 318—9. l. és Ipolyi A. Veresmarty M. élete és munkái. Pest 1875. 150—174. l.

tént, Dobokay 26-ikán gyóntatta meg s halála ezen a napon vagy 27-ikén következhetett be.¹²⁵ Holttestét Hibbére szállították apja mellé, ahová néhány hónap múlva (július 31.) megtért öccse, a tatárok ellen hősi halált halt Ferenc is.¹²⁶ Felesége, aki csakhamar az elválás után Gersei Petheő Gáspárhoz ment nőül, még 1590-ben,¹²⁷ Losonczy Anna, Forgáchné 1596 május végén,¹²⁸ fia 1601 december 18-án követte a sírba.

Ime egy évtized sem telt el s a dráma főszereplői egymásután mind letűntek az élet színpadáról.

*

Balassa fellépése korszakalkotó a magyar líra történetében. A magyar világi lírának ő a megteremtője. A népdalköltészet bizonyára előtte is dúsan sarjazott és reá is hatott; előtte is voltak lírikusaink, sőt a vele egykorú nemzedékből annyi művelője volt, hogy egyik versének (62. LXXII.) célzása szerint szinte azt lehetne mondani, hogy „A magyar nyelven való versszerzésen egymással vetekedtek“, de ezek művei elvesztek, talán mert a versenyben lemaradtak, mert keveset és kevésbé jelentékeny műveket alkottak, talán nem volt közöttük egy kiemelkedő tehetség sem.

Balassa eredeti tehetség, aki a klasszikus és korabeli lírai költészetben edzett ízléssel fogott a költészet műveléséhez, eszerint választ mintát magának, tehetsége viszont megóvta attól, hogy szolgai utánzó legyen, független természete pedig

¹²⁵ V. ö. Takáts S.: Régi idők 159. l. Az itt lévő adat (1594 jún. 3.) aligha vonatkozik a halálozás napjára.

¹²⁶ Akad. Ért. 1916. 180—1. l. (Vizkeleti T. Naplója.) Száz. 1874. 416. l.

¹²⁷ Ir. Közl. 1895. 194. l. Morvay monográfiája (1912) ezt a Petheőt nem említi.

¹²⁸ Száz. 1898. 41. l.

arra kényszerítette, hogy költeményeiben saját érzését fejezze ki.

Egy jeles irodalomtörténész szellemesen vitatja, hogy Balassa Juliája, mint Petrarca Laurája, eszményi nőalak s költőnk olyan, mint a középkori troubadour, „aki Juliát nem akarta bírni; kezére nem vágyott. Ideálja volt, őt szemelte ki költészete eszményéül s virágénekeiben így hát nem külső életét, szépsége hervadását énekelte meg, hanem a bensőt, amint azt ő, a költő képzelte és érezte: örök ifjúságát, vonzó bűvélőbáját“.¹²⁹ De nehéz Balassát mint szobapoétát elképzelnünk, legfeljebb annyit fogadhatunk el e feltevésből, hogy Balassa költeményei között lehet olyan, melyben nem a maga szerelmi érzését fejezi ki. Mióta újabban előkerült leveleiben olvassuk, hogy Batthyáynak ajánlkozik Fulviáját meghódító szerelmes vers írására, feltehetjük, hogy ránk maradt versei közt is vannak ilyenek: de ezek nem Anna- vagy Julia-dalok, hanem ama bágyadt, lagymatag énekek közt keresendők, amilyent például Krusith Ilonához írt.

Balassa életéből elég adatunk volt arra, hogy nem volt ábrándozó szerelmes s a Radvánszky-kódex is említi (37. l.), hogy a „Láss hozzám, üdvessigemnek Istene“ kezdetű költeménye Ungnadrénál volt, tehát, igenis, elküldte ő Annához a hozzáírt verseket, sőt Csáky Borbálához is, legalább erre vall az, hogy e verse külön is fennmaradt régi másolatban;¹³⁰ a többi szerelmes verseiben is nemcsak könnyíteni akart lelke terhén, hanem kedvesét gyönyörködtetni és megnyerni is. Kétségtelen, hogy maga a költő tehetségének tudatában volt, érezte, hogy vele e téren senki se ver-

¹²⁹ Egy. Phil. Közl. 1904, 787—89. l.

¹³⁰ Csereyné-kódex. lrk. 19.

senyezhet; tudta, hogy ez a magyar nyelv és ízlés fejlesztésére, az irodalom gazdagodására szolgál, érezte, hogy nevét ez örökké fenn fogja tartani, azért gyűjtötte össze s őrizte meg gondosan költeményeit.

Két ember, a goethei két lélek áll előttünk. Az erőszakos, szenvedélyes, könnyelmű, mulatózó főúr s a jobb óráiban magába szálló, lelke mélyén vallásos, romlatlan érzésű, hazája sorsán csüngő, a női ideálért lelkesedő, igaz szerelemért epedő lélek.

Attól a perctől kezdve, amikor sétáló hattyútársát a villámgyorsan rá lecsapó sólyom elragadta tőle, addig, amikor bújdosva, üldözötten, rokonoktól elhagyatva s rágalmozva, barátoktól megcsalva és kitagadva bújdosik honában és idegenben: szíve ez érzéséhez, lelke ez ábrándképéhez görcsösen ragaszkodik.

Az Anna-, Julia- és Coelia-dalokban csak a nevek mások, de ugyanaz a feledhetetlen, siring szeretett nő alakja él benne.

Volt Balassának egy „fejér vörfolyes kamo-kából csináltatott zászlója, kin hárfájával Dávid király vagyon térdén telepedve összefogott s fel-emelt két kezével írva“: Dávid, az ellenségei elől menekülő s az üldözés alatt Istenhez folyamodó költő-király az ő mintaképe: a Bock-féle fordításban a képét is közli, az ő énekeit fordítja és követi vallásos énekeiben. Tőle tanulta, hogy ebben is saját érzését, örömét, bánatát fejezze ki. Azért Balassa marad még istenes énekeiben is. A házasság előtt meggyónja ifjúsága vétkeit (Bocsásd meg Uristen), a Szentlelket mint házasságszerzőt, a Krisztust mint vitézek hadnagyát hívja segítségül. Bizonyára mint a kapernaumi százados vagy Tinódi, Krisztust csak mint katonát tudta elképzelni.

Ezért volt ő századokon át a vitézek költője: „Istenes énekei“-t, melynek imádságos függelékében ott volt a bújdosók imája is, a magyar katona magával hordozta s az elesett kurucok tarsolyában ott találták azt.

A magyar lírai költőknek versformában, nyelvben, költői kifejezésben két századon át Balassa volt a mintaképe. Az nem volt akadály, hogy művei javarésze, szerelmes versei, nyomtatásban nem jelentek meg: annál szorgalmasabban másolták, utánozták. Már Szenci Molnár észrevette, hogy énekében új, eddig ismeretlen hang zendül meg: tanítványa, Rimay, buzgón védi, terjeszti, ajánlja s követi, nyomdokaiban halad Beniczky, Barakonyi, Petrőczy Kata, Kohári, Ráday, szinte valamennyi lírikusunk Amadéig, a másik katona-költőig.

I.

BALASSA-KRONOLÓGIA.

1550. vagy 1551. született Balassa Bálint Kékkőn, Dévényben, v. Zólyomban. 1572 szept. 23-án Istvánffy „alterum et vigesimum natus annum“-nak (Lib. XXV.); az 1564-iki gyulai „Lustratio equitum“ 14. életévében járónak mondja. (Takáts: Bal. B.-ról. Bp. H. 1910. 256. sz.); arcképe felír.: „occubuit 1594, aetatis suae 33“. (I) (Erdélyi: Bal. B. 231—2.)
Gyermekkorában Dévényben. „Teéretted [Szkárosy] mint vert volt atyám Dévényben“. (Száz. 1873, 313.)
- 1556—1560. Besztercebányai tanuló? (Száz. 1875, 118. „alumnus veteranus“.)
- 1560—1563. Batthyány Kristóf vagy Boldizsár udvarában tanul. (Takáts: Zrínyi nevelőanyja 40; Régi idők 124.)
- 1564—1569. Három lóval Horváth F. kapitány kardja alatt Gyula várában szolgál. (Takáts: Bp. H. 1910, 256. sz.)
- 1569 őszén Pozsonyban Nádasdy F.-nek agárral kedveskedik (Takáts: Régi idők 63.); apját u. o. okt. 12. tartóztatták le. (M. orsz. eml. V, 190.) 1570 márc. 8. körül apja Zólyom felé szökött; ápr. 26. Rimanow. (Száz. 1879. 583, 6.)
1572. Bock „Füveskertecské“-je fordítása és kiadása Krakkóban. (Apja 1572 ápr. 15., ill. jún. 14. kap kegyelmet. U. o. 597.)
1572. „Egy nagy palotában, Szombat mellől eltávozván“, készült az „Egy szép táncot jó kedvemből, szép szerelmem, küldek“ kezdetű vers a „Vásárhelyi Daloskönyv“-ben (CXVI. sz.) s ezt Balassának tulajdonítják. (Száz. 1879, 102—4. l.)
- 1575 jún.—1576. márc. 15. (?) erdélyi kaland, kövári, huszti, gyulafehérvári fogság.

- 1576 márc. 16.—szept. Báthoryval valószínűen együttmegy Lengyelországba, ápr. 23. Krakkóba, koronázáson máj. 1., jun. 1. Varsóba. Dancka [Danzig], Malburg, szept. 16. már nincs ott: „filium Jo. Balassa dimisimus“. (Szádeczky: Báthory 446. Irk. 1899, 389.)
1577. „Bodrogh vize mellett, Patak városában, az ur Gomboskertében. Eurialus és Lucretia“ széphist. befej. (?) és hazatérés. (Apja † 1577. máj. 3. körül, anyja 1577/8. telén. ?) (Irk. 1900, 466. Erdélyi: Bal. 101. jegyz.)
- 1577 júl. 11., szept. 29. Liptóújjvárról ír levelet. (Irk. 1899, 390—2.)
- 1577 nov. 22. Zólyomból ír levelet. (U. o. 393.)
- 1578 jan. 28. Zólyom. Levél a selmecieknek Rubigallus ügyében, Vihnye fürdőn. (Száz. 1902, 912—4.)
- 1578 február. (?) hűségesküje. (Irk. 1895, 193—4.)
- 1578 ápr. 1. Pozsonyban, Byerensof házában, Szkárosyt megveri. (Száz. 1873, 242., 313—4.)
- 1578 máj. 6. Bojcán ötödmagával átlovagolva, „in Pfaffengestalt“ találkozik Göppellel s megriasztja. (Takáts: Régi idők 148.)
- 1578 máj. 25. éjjel Göppelt Liptóújjvárra hozatja s hat napig bebörtönzi. (U. o. 149.)
- 1578 aug. 5. Kőrmöcbánya. A liptóújjvári segélypénz nyugtája. [Aláírása: „Hauptmann über 50 huserische Pferdt“.] (Irk. 1896, 429.)
- 1578 aug. 20. Liptóújjvár. Védírata a Göppel sérelme, valamint kecskői kártétele és a kivágott szálfák ügyében. (Takáts: Régi idők 147, 152.)
1578. „egy szerelmes rejtekben“ 49. [Rad.-kód. XXIV.] sz. ének; 1578 végében („Annámért“) 52. [R.-kód. XXVII.]
1578. [Hó és nap ismeretlen.] Perei Vidffyvel, Szentiványi testvérekkel. (Takáts: Régi idők 147.)
1578. [Hó és nap ismeretlen.] Osztálylevelél Balassa András, Bálint és Ferenc közt. (Száz. 1873, 252.)
- 1579—83. Egerben négy éven át senkivel [nagyobb] viszálya nem volt. (Száz. 1882, 737—38.) Maga írja 1589. márc. 20. (Takáts: Régi idők 130.)

- 1579 első felében Balassa azon töri fejét, miként juthatna vissza Lengyelországba. (Takáts: Régi idők 145—6.)
- 1579 ápr. 16.—aug. 12-ig Balassa jargalása (évi zsoldja) fejében Bódy Menyhért egri udvarbíró 50 birkát adott. (Takáts: Balassa véd. Bp. H. 1907, 288. sz.)
- 1579 jún. 15. Kőrmöcbányán felveszi a Liptóújvár gondozásáért járó összeget. (Irk. 1896, 430.)
- 1579 jún. Elutasítják a Lengyelországba utazásra való engedély kérését s még e hóban kijelenti, hogy nem megy Lengyelországba, hanem Egerben kíván szolgálni. (Takáts: Régi idők 146; l. alább Kriegsrahts-Protocoll 1579.)
- 1579 jún. A király 50 lóra való hadnagyságot adományoz neki Eger várában. (Takáts: Régi idők 126; Krieger-Prot. 1579.)
- 1579 júl. 20. A Szentiványiak peres havasa ügyében Liptóvármegye helyszíni szemlét tartat. (Irk. 1901, 342.)
- 1579 aug. Kolonits levele Ernő főherceghez, hogy Balassa katonáit nem szeretné elbocsátani. (Takáts: Bal. véd. Bp. H. 1907, 288. sz.)
1579. Balassa Liptó vármegye előtt tiltakozik az ellen, hogy a Lehoczkyak a liptóújvári erdőkben vadásszanak. (Irk. 1900, 196.)
1579. [Eger.] Balassa „tizenegy bajt egy nap vitt erős fegyverben“. (Toldy: M. költ. kézik. I. k. 2. kiad. 1876, 85. l.)
- 1580 tavaszán. Hatvan ostromában „lovaggal, gyaloggal vitéz Balassa Házakat, pénzes boltokat tör vala“. (Salánki: Hist. cladis Nadudvar 1581. Szilády: Bal. XVIII—IX. l.)
- 1580 máj. 26. Balassa Schwete Janszkynak az ő apjával folytatott viszálykodása ügyében vizsgáló bizottság kiküldését kéri. (Irk. 1900, 199.)
- 1580 nov. 10. A jaworowi havasok foglalási perében a felebezési iratot a Szentiványiak Balassa Bálint és Ferenc előtt kihirdették. (Irk. 1913, 371.)
- 1580 dec. 8 előtt Egerben Balassa, két társával együtt, Wesseny Pál fiának halála után, a királyra szállt javait maguk számára kéri. (Irk. 1900, 198.)
1580. [Hó és nap nincs jelezve.] Balassa kőrmöcbányai nyugtája („Haubtmann auf Erlach“). (Irk. 1896, 430.)

- 1581 febr. Balassa vitézei megtámadják a postát. (Takáts: Régi idők 152.)
- 1581 febr. végén. A márc. 2-án kelt biztató irat szerint az újvári, veszprémi vagy palotai kapitányságot kérte. (Takáts: Régi idők 152.)
- 1581 márc. 31. Körmöcbányai nyugtája. (Aláírása: „Röm. Kay. Maj. Haubtmann über 50 Pferdt auf Erlau“. (Irk. 1896, 430.)
- 1581 július. Balassa távozni akarván Egerből, kéri a zólyomi kapitányságot; szeptemberben a Dersffy tisztségét. (Takáts: Régi idők 152. és Krieger.-Prot. 1581.)
- 1581 okt. 11. Liptóvármegye törvényes közgyűlése elhatározta, hogy Balassa B. a liptóújvári várat új kőfallal akarván körülkeríteni, minden nemesi kúria 25, a jobbágy minden dica után 10 dénárt fizessen. (Irk. 1903, 372.)
- 1581 nov. 8. Liptóvármegye közgyűlése Balassát kívánja főispánjául. (Irk. 1903, 372.)
1581. Balassa Liptóvármegye előtt protestál a királylehotai nemesek ellen. (Irk. 1900, 199.)
- 1582 febr. A márc. 2-án kelt válasz az újvári, veszprémi vagy palotai kapitányságot kérő folyamodványára türelemre inti.) Krieger.-Prot. 1582.)
- 1582 márc. Balassa sürgeti Egerből való elbocsátását. (Takáts: Régi idők 152.)
- 1582 márc. Zrinyi Baltazárral volt valami ügye.) Krieger.-Prot. 152.)
- 1582 márc. 26. Liptóújvár. Balassa meghívója két nőtestvére Vágbesztercén (Trencsén) májusban tartandó esküvőjére. (Száz. 1875, 118—9.)
- 1582 ápr. Barbarich zólyomi kapitánnyal keményen összezőrdül s ez őt feljelenti. (Takáts: Régi idők 153.)
- 1582 ápr. 17. (Vízbehányó, azaz Szily K. sz. Husvétkedden) Vitencen, Nyitra m. Losonczy Annától 1400 forintot kölcsön vesz. (Száz. 1882, 847.)
- 1582 ápr. 20. Bécs. Balassa kötelezvénye a Walch P. bécsi szabónál csináltatott vitézi ruháról. (Erdélyi: Balassa 122. l.)
- * 1582 máj. Balassa Egerben Ferenc testvére számára a 25

- lovasra való rendes fizetés mellé asztalpénzt kér s a május 12-én kelt válasz ezt nem engedélyezi. (Kriegsr.-Prot. 1582.)
- 1582 jún. 30. Kőrmöcbányai nyugtája. (Aláírása: Röm. Kay. M. Inhaber d. Herrschaft Neuheisel in der Liptau u. Hauptmann über die 50 Pferd auf Erlau.) (Irk. 1896, 430.)
- 1582 (jún. körül?). Balassa nyugtája 2000 forintról az esztergomi káptalannál. (Irk. 1900, 199.)
- 1582 júl. Balassa évi fizetésért és tisztért folyamodó levelére válasz júl. 24. (Kriegsr.-Prot.)
- 1582 júl. A palotai vagy újvári kapitányságot, vagy elbocsátását kéri. (U. o.)
- 1582 okt. 29. A haditanács értesíti B.-t, hogy a korponai kapitányságot Fánchy Györgynek adta a király. (U. o.)
- 1582 nov. A haditanács leirata a Balassa—Borbély-ügyben. (U. o.)
- 1582 nov. Balassa mentegetődzik, hogy Egerből mennie kell. (U. o.)
- 1582 dec. 6. Liptószentmiklóson Balassa ügyvédekkel vallott. (1583. febr. 6-án jelentik a törvényszéknek.) (Irk. 1903, 372.)
- 1582 dec. A király meghagyja Ungnadnak, hogy Balassát a bányavárosi végeken alkalmazza. (U. o.)
- 1583 * jan. Balassa perre akar menni Borbély Andrással és Barchay Jánossal. A haditanács az ügy kiegyenlítését Rueberre bizza.
- 1583 febr. A haditanács levele Balassa tízhónapi fizetéséről. (Kriegsr.-Prot.)
- 1583 márc. Balassa megfeddése két szolgájának kihágása miatt. (U. o.)
- 1583 márc. 10. Pozsony. A március 1-re hirdetett gyűlés 10-ik napjára Balassa Dobó Jakabot megidéztteti. (Dobó írja febr. 21-én.) (Száz. 1900. 801.)
- 1583 tavaszán Balassa a bányavárosok vidékén mulatgat. (Takács: Régi idők 153.)
- 1583 ápr. Balassa irata a haditanácshoz Zólyom és Barbarics ellen. (Kriegsr.-Prot.)
- 1583 ápr. 30. Kőrmöcbányai nyugta. (Irk. 1896, 430.)

* Ahol az új naptár nincs jelölve, ott rendszerint az ó naptár szerint számítottak a magán-, az új naptár szerint a hivatalos iratokban.

- 1583 máj. Balassa a tokaji kapitányságot és pensiót kér, különben Lengyelországba megy. (Kriegsr.-Prot.)
- 1583 ápr. A haditanács Balassához Barbariccsal való viszálykodásáról. (U. o.)
- 1583 máj. 20. Balassa kalandja Sommernéval a besztercebánya—zólyomi úton. (Száz. 1902. 914.) (Takáts: Régi idők 153.)
- 1583 máj. Balassának száz lóra való kapitányságot ajánlottak fel Lévában. (Takáts: Régi idők 155—6; Kriegsr.-Prot.)
- 1583 máj. 25. Liptóújvár. Prusinszky szolgabíró hivatalosan felkeresi és otthon találva, felszólítja Balassát, hogy B. András liptóújvári birtokrészét bocsássa vissza. (Irk. 1903, 373.)
- 1583 július. A haditanács Balassának saját birtokain a tized haszonbérletére vonatkozó levelét az udvari kamarának küldi véleményadás végett. (Kriegsr.-Prot.)
- 1583 júl. 15. Liptóújvár. Balassa levele a királyhoz. (Száz. 1900. 803—5; 1902, 906.)
- 1583 júl. 23 körül Nyitra vármegyébe fő dolgai miatt megy, onnan Liptóújvárra; szeptember 6-án még nem tért vissza. (Száz. 1900, 806—7.)
- 1583 aug. Balassa Zólyom várában, a Nógrád vm. ideiglenes székhelyén a gyarmati uradalmon osztozik B. Andrással, innen átrándul a szomszéd urakhoz s Liptóújvárra. (Száz. 1900, 802—3.)
- 1583 aug., szept. két ízben is megkísérli, hogy tisztázza magát a zólyomi és selmecbányai ügyben, (Takáts: Régi idők 154; Kriegsr.-Prot.)
- 1583 szept. Vágbesztercén (Trencsén várm.) Balassa András várában a véglesi osztozkodás. (Száz. 1900, 802. (Erdélyi: Balassa 143. szept. 1.)
- 1583 szept. 12. Zólyomban a vármegye gyűlésén Balassa személyesen tisztázza magát. (Száz. 1900, 808. 1.)
- 1583 nov. Balassa felküldi a haditanácsnak Zólyom vármegye jelentését a selmecbányai és zólyomi ügyről. (Takáts: Régi idők 154. és Kriegsr.-Prot.)
- 1584 jan. Egri jelentés a Balassa és a zólyomiak közt folyt tárgyalásokról, melyeket Ernő főherceg megbízásából Dobó

- Ferenc vezetett s Léván tartottak meg. (Takáts: Régi idők 155; Kriegsr.-Prot.)
- 1584 febr. 20 előtt. Trencsén város tanácsának panasza a pozsonyi kamarához, hogy az illetéktelenül szedett vám miatt ellene indított per tárgyalásán Balassa nem jelent meg. (Irk. 1900, 199.)
- 1584 márc. 11. Az udvari kamara Balassa András és Bálint kérelmére a magyar kamarának megbízást ad, hogy a nádorhelyettes a bírakkal együtt vizsgálja meg és intézze el az osztzkodást. (U. o.)
- 1584 márc. 25. Liptóújvár. Balassa innen ír levelet a besztercebányai tanácsnak verbicei hospitiumáról. (Száz. 1875, 118.)
- 1584 ápr. 14. (ó naptár sz.) Léván Balassa jelenlétében volt a Sommerné ügyének tárgyalása.
- 1584 ápr. 30. Körmöcbányai nyugta. („Ich Balassi Balint von Gyarmath Freyherr“.) (Irk. 1896, 430.)
- 1584 aug. Rudolf Balassa számára 800 tallér évi fizetés rendeléséről. (Kriegsr.-Prot.)
- 1584 okt. 16. Szinán basa írja Ernő főhercegnek, hogy az elmúlt napokban az egriek stb. kijöttek, Balassa volt előttök s a sokadalomra, v. vásárra ütöttek. (Takáts: Balassa véd. 1907, 288; Rajzok a török vil. I. 370.)
1584. Balassa Vác tartományában egy Gyarmat nevű helyen való sokadalmat akart megütni. (Takáts: Rajzok I. 370—1.)
1584. A budai basa írja Ernő főhercegnek, hogy a zólyomi, korponai és Balassa végbeli kapitány néhány ezer emberrel Szécsény alá ütöttek. (Takáts: Balassa véd. Bp. Hirlap 1907, 288. sz.)
1584. Balassa kapitány vezetése alatt egy vásárütő csapat a hatvani sokadalmat fosztotta ki, de a török rájuk ütött és sokan estek rabságba. (Takáts: Rajzok I. 369—70.)
- 1584 dec. vége felé, karácsony előtt (az ó naptár szerint) érkezett Balassa Sárospatakra s 25-én, karácsonykor volt esküvője Dobó Krisztinával. (Irk. 1893, 207. 1.)
- 1585 jan. 9. Zólyom. Ferenc testvérével egyességet köt. (Csal. levéltár.) (Erdélyi: Balassa B. 129.)

- 1585 febr. 11. (ó napt.) Batthyány Boldizsárnak levelet ír házasságáról. (Takáts: Régi idők 131.)
- 1585 febr. 25. Liptóújvár. Balassa levele a besztercebányai városi tanácshoz valami tartozás dolgában. (Aláír.: „tamquam alumnus veteranus“.) (Száz. 1875, 118.)
- 1585 ápr. 18-án Dobó Jakab (1562—85) már halott. (Száz. 1900, 801.; Irodalomtört. 1916, 85.)
- 1585 júl. 15. Velejtén (Zemplén vm.) Bornemisza Imrénél időz Balassa és neje. (E. Phil. Közl. 1896, 855.)
- 1585 júl. 22. Szántó. Innen ír levelet Móricz Balázshoz. (Száz. 1876, 90.)
- 1585 okt. 3. Királyfalva. Végrendeletet ír. (Száz. 1873, 313—6.)
1585. Balassa B. Zsélyt (Hont m.) és Pribélyt (Nógrád m.) 2200 forintért zálogosítja el az esztergomi káptalan előtt. (Irk. 1900, 200.)
1585. Balassa és testvérei a nagytúri (Hont m.) jószágrészüket Balogh Gy. fiainak elzálogosítják; Balassa elismervénye a Balogh György korponai kapitánytól fizetett 600 frt zálogösszegekről az esztergomi káptalannál. (Irk. 1900, 200.)
1585. Balassa B. nagytúri (Hont m.) porcióját 2200 forintért poltári Soós Jánosnak elzálogosítja. (Irk. 1900, 200.)
1585. Született Balassa fia, János. († 1601-ben, 16 éves korában, Boroszlóban.)
1586. Balassa B. Sente és Bussa (Nógrád m.) egész falukat 1700 frtért elzálogosítja Fánchy Györgynek. (Irk. 1900, 342.)
1586. Balassa B. az Illyésházy Istvántól és nejétől kölcsönvett 200 arany és 1200 frt fejében verbicei (Liptó m.) birtokrészét az esztergomi kápt. előtt leköti; az ugyancsak Illyésházytól kölcsönzött 400 frtért ploesi (Liptó m.) birtokrészét. (Irk. 1900, 342.)
- 1586 febr. 20. Liptóújvár. Balassa levele a besztercebányai városi tanácshoz egy ismerősétől jogtalanul követelt adósság-fizetésről. (Száz. 1875, 119.)
- 1586 ápr. 1. Zemplén. A vármegye alispánjának és 4 szolgabirájának oklevele, hogy Balassa és Dobó Krisztina személyesen megjelent a vármegye 1586 ápr. 1-én tartott közgyűlésén. (Irk. 1900, 485.)

- 1586 ápr. 30. Kőrmöcbányai nyugta. („Balassa Pfandtinhaber d. Herrschaft Neuheisel“.) (Irk. 1896, 430.)
- 1586 máj. 9. Ernő főherceg véleményt kíván Balassa kérvénye tárgyában, aki a véglesi vizálykodás elintézését sürgeti. (Irk. 1900, 343.)
- 1586 máj. 12. Zemplén. A zempléni alispán elnöklete alatt tartott vál. bírósági határozatnak Balassa, Dobó Krisztina és a Várday-árva gyámja alávetik magukat. (Irk. 1900, 445.)
- 1586 aug. 24. [Bertalan ap. napján.] Balassa áttérése Esztergomban, előbb a szepesi káptalan előtt. (Száz. 1873, 317—8.) [A 253. lapon közölt regesta 1585. év alatt említi.]
- 1586 okt. Balassa engedélyt kér, hogy Erdélybe utazhassék barátaihoz. (Kriegsr.-Prot.; Takáts: Régi idők 156.)
- 1586 nov. 15. Kisvárd. Istvánffy nádori helytartó ott keresi fel Dobó Krisztinát, mint szokott lakóhelyén, aki férje jelenlétében egy latin választ nyújtatott át egy embere által. (Irk. 1900, 447.) [Utolsó ismert adat B. és neje együtt-szerepléséről.]
- 1587 febr. 17 előtt. Balassa Andrásnak és Bálintnak az újvári pör elintézését sürgető kérvényét a bécsi udvari kamara véleményezésre küldi a pozsonyi kamarának. (Irk. 1900, 442.)
- 1587 márc. 3. Liptóújvár. Stanislaus szabó felkérésére Balassa közbenjár a besztercebányai városi tanácsnál Andrási Péter kamarás tartozása ügyében. (Száz. 1875, 119.)
- 1587 ápr. 22. (új naptár). Garamszentbenedek. Balassa Bálint a konvent előtt személyesen megjelenván, az őt és testvéreit illető Nagytúr falut 2300 forintért eladja Nagy Ferencnek és Thury Mártonnak. (Irk. 1900, 448.)
- 1587 ápr. 29. Az udvari kamara a liptóújvári jobbágyokat sanyargató Balassa B. és Ferenc ellen való eljárásról kérdést intéz a pozsonyi kamarához. (Irk. 1900, 450.)
- 1587 máj. 5. Kőrmöcbányai nyugta. („Balassa Freyherr v. Gyarmath“.) (Irk. 1896, 430.)
- 1587 aug. 7 (új naptár). Balassa B. és Ferenc levele a véglesi ügyben. (Balassa-levélt.) (Facsimile: Erdélyi: Balassa 156.)
- 1587 nov. 7. Balassa B. a Vizkelety Bálint előtt kötött egységben a Kamenic, Zmygrod, Wydrikon várból, ill. birtok-

- ból ráeső $\frac{1}{4}$ részt Andrásnak 2500 forintért eladta s a pénzt felvette. (U. o. 163. jegyz.)
- 1587 nov. 11. Ungnad Kristóf halálhíre Bécsben. (Száz. 1898, 34.)
- 1587 nov. 12. Pozsonyban Dobó Krisztina pere ügyében egyedül jelent meg az országgyűlésen. (Egy. Phil. K. 1896, 855., 859. jegyz.)
- 1587 dec. elején Balassa B. Vizkelety B. előtt a liptóújvári majorságot és termést 1260 forintért el- és átadta B. Andrásnak s a pénzt felvette. (M. N. Múz. Gyurikovics-gyűjt. Erdélyi: Balassa 163. jegyz.)
- 1587 végén Balassa Erdélyben (?) „Hideg levén kívül... jó hamar lovakért járván Erdélföldét.“ 91. [LVIII.] sz. költ.
1587. A királylehotai Lehoczkyak protestálnak a Balassa B. és Ferenc által erdejükből elvitetett 500 szálfa miatt. (Irk. 1900, 447.)
1588. [Liptószenmiklós.] Balassa B. tiltakozik a vármegye előtt az ellen, hogy Pongrácz László az ő szentmiklósi jobbágya házáat elfoglalta. (Irk. 1900, 451.)
1588. (U. o.) Balassa a vármegye által meginteti B. Andrást, hogy a B. Bálint által letett 3300 forintot vegye fel. (U. o. 452.)
1588. Balassa ozdini (Nógrád) birtokrészeit Majthényi Lászlónak 600 frtért elzálogosítja a garamszentbenedeki konvent előtt. (Irk. 1900, 451.)
- 1588 jan. 23. Ernő főherceg Balassa kérvényét, melyben a szőlősi tisztséget kéri, véleményadás végett a pozsonyi kamarának megküldi. (U. o. 452.)
- 1588 jan. 23. Liptóújvár. Balassa kéri a liptóújvári építési költségek hivatalos megállapítását. (U. o.)
- 1588 febr. 8. Ernő főherceg közli a pozsonyi kamarával, hogy a király a Balassa ellen indított pert kegyelmi úton a magyar urak kérésére megszüntette. (U. o. 453.)
- 1588 febr. 23. Balassa kéri a szőlősi tisztséget. A haditanács leirata febr. 23. (Kriegsr.-Prot.)
- 1588 febr. 29. [Vág]-Beszterce. Balassa levele Ferenc öccséhez. (Ipolyi: Rimay államiratai 91; Erdélyi: Balassa B. 173. jegyz.)
- 1588 febr. és ápr. A haditanács válasza Balassa kérvényére, melyben a végeken való alkalmazását kéri. A király meg-

- hagyja a bányavárosi Bizottságnak, hogy Balassát [Érsek]-Újváron alkalmazza. (Kriegsr.-Prot.; Takáts: Régi idők 156.)
- 1588 márc. 4. A király Balassa Bálint, Ferenc és András véglesi és liptóújvári ügyében ítéletlevelet ad ki, miután a revisiót kérő B. Bálint sem a tárgyalásra kitűzött új határidőben, sem 14 nap múlva nem jelent meg. (Irk. 1900, 454—6.)
- 1588 márc. 7. Liptóújvár. Levele Kapy Sándorhoz. (L. a Levelek közt.)
- 1588 márc. 14. Fejérvári István kir. helytartó ekkor kelt ítéletlevele szerint Balassa Ferenc arra hivatkozva, hogy Bálint bátyja addig osztozott meg Andrással, míg ő a végeken fáradt, revíziós tárgyalást eszközölt ki Ernő főhercegtől, de mivel azon nem jelent meg, a törvényszék pervesztesnek mondta ki. (Irk. 1900, 456.)
- 1588 ápr. 30. Körmöcbányai nyugta. (Irk. 1896, 430.)
- 1588 ápr. Balassa értesítése érsekújvári alkalmazása felől. (Kriegsr.-Prot.)
- 1588 jún. A haditanács megtiltja az érsekújvári tiszteknek, hogy Újvárról elmenjenek az eperjesi octavalis székre, melyre a B. becsületsértési ügyének elintézése bízott. (Takáts: Régi idők 157.)
- 1588 nov. 1. Balassa András panasza, hogy Balassa Bálint és Ferenc sanyargatják a véglesi és liptóújvári jobbágyokat. (Irk. 1900, 458.)
- 1588 nov. 5. Ernő főherceg Pozsonyba a kir. helytartó ítéletszéke elé idézi B. Bálintot és Ferencet. (Irk. 1900, 458—9.)
- 1588 dec. A haditanács megint Balassát, hogy Samaria Ferdinánd ellen semmit ne tegyen, hanem várja meg panaszára a végzést. (Kriegsr.-Prot.; Takáts: Régi idők 156—7.)
- 1588 dec. 20. A haditanács megbizza Pálffy Miklóst, hogy a Samaria és Balassa B. közt fennforgó egyenetlenséget békés úton intézze el. (Jedlicska: Adatok. Eger, 1897, 350. l.)
- 1589 jan. 21. Ernő főherceg elküldi a nyitrai püspöknek Samaria F. és Balassa kérő leveleit, hogy a közelében lévő kir. tanácsosokkal értekezzenek. A püspök kéri Pálffyt, hogy a jan. 29-én, vasárnap, ez ügyben tarlandó értekezleten jelenjen meg. (U. o. 354.)

- 1589 febr. (?) márc. Bécsben. Az 50. [LX.] sz. költeménye sz. (l. a köv. dátumot) „hogy bécsi virág juta eszemben“. (Radvánszky-kódex.)
- 1589 febr. — márc. „Kurta oktáván, a sovány böjtben, Pozsony városából kimentemben“. 59. [LX.] (Radv.-kód.) sz. költ. A kurta oktáván a rövid nyolcad (brevia judicia) értendő. (L. Knauz: Kortan 228—9. l.)
- 1589 márc. 19—20. Pozsony. Az újvári és véglesi ügyben törvényszéki ülés. Balassa két napig disputált. (A nyitrai püspök jel. márc. 20.) (Száz. 1882, 735.)
- 1589 márc. 20. [Pozsony.] Balassa az udvari kamaránál Ernő főherceghez benyújtott kérvényében visszautasítja Balassa András rágalmaid. (Száz. 1882, 737—8. (magy.); Irk. 1893, 210—1. (eredeti lat.)
- 1589 ápr. 4. Kőrmöcbányaí nyugta. (Irk. 1896, 430.)
- 1589 máj. 12. Ernő főherceg véleményt kér a kamarától a két Balassa testvér folyamodványáról, amelyben Liptóújvár birtokában való meghagyásukat kérik. (Irk. 1900, 461.)
- 1589 máj. 12. Nagyszombat. A nagyszombati bírák előtt Balassa személyesen megjelenvén, az otrouski [korpa] piacon lévő házat 1350 frtéért eladja. (Takáts-féle másolat és Bunyitay más. (Akad.)
- 1589 jún. (Szent Iván hó). Ekkor írta 58. [Radv.-kód. LIX.] sz. költeményét („Sóffi nevére“.)
- 1589 júl. Balassa megfeddése Eperjes utcáján néhány [érsek]-újvári katonával szemben elkövetett erőszakoskodás és sérelem miatt. (Kriegsr.-Prot.)
1589. „Credulus és Julia“ dráma írása.
- 1589 aug. 10. (Szent Lőrinc napja) után „Remete módjára havasok aljában élvén, szerzék versekben“ Margaréta nevére a 61. [Rad.-kód. LXXI.] sz. énekét.
1589. „Hideg levén kívül . . . Jó hamar lovakért járván Erdély földét“ 91. [LVIII.] sz. ének. (Utolsó Júlia-költemény.)
- 1589 aug. 24. (Szent Bertalan nap) után „Világ határra való bujdosásra keservesen indulván“ szerzé a 62. [Radv.-kód. LXXII.] „Colloquium octo viatorum“ c. énekét.

- 1589 szept. 7. Dobó Krisztina már Petheő Gáspár neje. (Száz. 1898, 39.)
- 1589 szept. 7—13 (ó napt.) vagy 10—16. (új napt.) Szent Mihály nap [29] előtt harmad hétben szerzé „Pusztában zsidókat vezérlő jó Isten“ kezdetű 5. [Radv.-kód. LXXIV.] sz. énekét. (Száz. 1898, 24.)
- 1589 szept. 29. Illyésházy István levele, hogy Balassa elutazott Krakkó felé B. András vizzálya és Ungnadné miatt s négy évig nem tér vissza. (Száz. 1898, 22—3. 1.)
- 1589 nov. után (kelet nélkül). Balassa B. és Ferenc elkeseredett közös folyamodványa Ernő főherceghez. (Száz. 1892, 750.)
- 1590 febr. első felében meghalt Dobó Krisztina. (Irk. 1895, 194—5.)
- 1590 máj 9. Demb[i]na v. Dombovia = Dembica (?). Balassa levele Zamojsky János lengyel főkancellárhoz. (Erd. Múz. 1903, 532—3.) (Irk. 1908, 485—6.)
- 1590 máj. 9. Balassa Wesselényi Ferenc útján öccsét ajánlata a kancellárnak. Ipolyi: Rimay államir. 378.
1590. Homonnay István levele Balassa B.-hoz, melyben azt írja neki, aki a török ellen készül, hogy kocsit és lovat fog küldeni. (Adalékok Zemplén v. m. tört. V. 1900, 47. 1.) (Sennyei-lvt.)
- 1590 nov. 11. (Szent Márton napján) új napt. Krakkóban. Balassa levele Batthyány Ferenchez. (Takáts: Régi idők 137—8.)
- 1590 körül pruz[porosz]országi Transpergából [Braunsberg?] levelet ír Rimaynak. (Radvánszky: Rimay J. munkái 253—4.)
- 1590 körül Krakkóból Balassa Ferencnek írt levele. (Radvánszky: Rimay J. munkái 267—8.)
1591. A tenger partján Oceanum mellett [A Keleti tenger mellett Danzig?] írja 15. [LXX.] sz. „Kegyelmes Isten“ kezdetű énekét.
- 1591 máj. 4. Pográny Benedek jelenti Pálffyknak Nemeskürtről, hogy a lengyelek a korponai sereget csábítgatják. A csábító levelet Pográny Ungnad Dávidnak, a cs. haditanács elnökének is elküldte. Balássy (így) Bálint Kürtössy Zsigmondot Lengyelországba csábítja. [Jedlicska: Adatok Pálffy M. élete

- és korához, Eger, 1897, 422.) (V. ö. Takács: Régi idők 137, 139.)
- 1592 okt. 22. Illyésházy írja, hogy Balassa megesküdött előtte, hogy Liptóújjvárt halálig meg nem adja. [Ha még mindig külföldön volna, ez a fenyegetés nem okozna annyi gondot.] (Lásd Irk. 1901, 330., 335., 336. l. Rudolf levele Mátyás főherceghez u. e. ügyben 1592 október 20-án Hung. Denkbuch 405. k.) (Takács szíves közlése.)
- 1592 márc. Az esztergomi szentszék előtt Balassa B. pert indít Losonczy Anna ellen. Ennek képviselője azt vitatja, hogy B. a vérfertőzésnél fogva szentszékileg kimondott infámia miatt semmiféle pert nem indíthat. (Száz. 1882, 848.)
- 1592 jún. 17. Eperjesen Balassa B. nyilvánosan bocsánatot kér Ernő főhercegtől két beadványában foglalt sértő kifejezéseiért. (Irk. 1901, 340.)
- 1592 dec. 3. Balassa megkapja a „posomberki postán“ a Liptóújjvár váltságáról küldött kir. rendeletet. (Sz. 1882, 849.)
- 1592 dec. 16. A pozsonyi kamara jelenti, hogy Balassa egy pert küldött dec. 15-én a kamarának; ebben Balassa B. és Ferenc mint „moderni possessores Wywar“ szerepelnek. (Irk. 1901, 344—5.)
- 1592 dec. 27. Liptóújjvárról folyamodik Balassa a pozsonyi kamarához a véglesi per revíziójáért s Liptóújjvár megváltásának elhalasztásáért. (Száz. 1882, 851.)
- 1593 febr. 1. A pozsonyi kamara értesíti Illyésházyt, hogy Liptóújjvár visszavételének határideje elhalasztatott, mert Balassáék az ügy rendbehozását ígérték. (Irk. 1901, 387.)
- 1593 febr. 27. Kőrmöcbányai nyugta (Irk. 1896, 430.)
- 1593 márc. 3. Balassa Bálint és Ferenc kérvénye Mátyás főherceghez, hogy véglesi ügyöket az éppen folyó országgyűlés tartama alatt láttassa el. (Irk. 1901, 307—8.)
- 1593 márc. 21. Pozsonyból küld levelet Batthyány Ferencnek. (Takács: Régi idők 141.)
- 1593 máj. 13. Balassa B. folyamodványát, hogy 24 hordócska bort Krakkóba harmincad nélkül szállíthasson ki, az udvari kamara véleményadás végett a pozsonyi kamarának elküldi. (Irk. 1901, 348; 1901, 467.)

- 1593 máj. 23. Mátyás főherceg instrukciója a kir. biztosok részére, hogy június 1-én, vagy általok meghatározott időben menjenek Liptóújvárra, meghíván oda Balassa Bálintot és Ferencet, valamint B. Zsigmondot és Imrét, az elhalt B. András örököseit s a felszabadult várat adják át az utóbbiaknak. (Irk. 1901, 455—6.)
- 1593 jún. 13. Istvánffy Pál nádori helytartó kiadványa, hogy a Liptóújvár visszaváltására kiküldött hivatalos személyek a kitűzött napon (jún. 1.) megjelentek a vár előtt, de oda nem eresztették őket be, hanem a várhoz közel eső nyári lakban szállottak meg s ott tárgyaltak Balassa Bálinttal és Ferencel, valamint B. Zsigmonddal, de meg nem egyezhetvén, az ítélőmester a június 26-án Pozsonyban tartandó tanácskozásra halasztotta az ügyet. (Irk. 1901, 456—8.)
- 1593 jún. 22-iki egyezkedés. (U. o. 458.)
- 1593 júl. 1-én Pozsonyban tartott egyezkedésen megjelent Balassa Bálint és Ferenc. (U. o. 459.)
- 1593 júl. 1. Pozsonyból levelet ír Batthyány Ferencnek. (Takács: Régi idők 142—3.)
- 1593 nov. 21. Balassa résztvesz Dévény elfoglalásában. (Tudománytár 1842. XI. 129—30, Erdélyi: Balassa 219.)
- 1593 telén Balassa Bécsbe megy. (Takács: Régi idők 139.)
- 1594 jan. 21. Körmöcbányai nyugta. (B. Herr auff Neuheisell.) (Irk. 1896, 430.)
- 1594 máj. 7. Esztergom első ostroma; május 19-én a vízi város ostrománál Balassa megsebesül. (Istvánffy: Hist. XXXVIII. könyv.) (Vidovich ford. II. k. 701.)
- 1594 május. Balassa „halála előtt való betegségében“ a „Végetlen irgalmú“ kezdetű LI. Psalmust fordítja. (25. [Szil. LXXXIX.] sz.)
- 1594 máj. 26. Balassa meggyónt s utolsó órájához készült. Dobokay elbeszélése a Balassa Campianus fordítása (1607.) előtt.
- 1594 jún. 3. „Perierunt... Valentinus Balassy, Ungarus sed impius“ Gabelmann tud. (Takács: Régi idők 159.)
- 1594 júl. 31. A tatárok ellen harcolva elesett Balassa Ferenc. (Akad. Ért. 1916, 180—1.)

- 1594 aug. 22. Balassa sógora, Paczóth András kérvénye Mátyás főherceghez, ne engedje, hogy felesége elhunyt fitestvérei javaitól megfosztassék. (Irk. 465.)
- [1594.] A hibbeiek folyamodványa szerint Balassa Bálint és Ferenc Hibbén van eltemetve apjukkal együtt. (Száz. 1874, 416—8.)
- 1595 júl. 30-án a liptóújrári jobbágyok s ezek közt a hibbeiek elnyomatása ügyében tartott vizsgálatkor a jobbágyok vallomásából kiderül, hogy Balassa az utolsó években is járt Erdélyben, Besztercebányán és hogy Krakkóba három szekér bort szállított. (Irk. 1911, 467.) [V. ő. 1593 máj. 13.]
- 1596 májusban meghalt Losonczy Anna. (Száz. 1898, 41.)
- 1597 nov. 29. Balassa Mária kérésére az esztergomi káptalan kiadja Balassa Bálint fia, János kormegállapító bizonyáglevelét „duodecimum aetatis suae annum agere cognovimus et animadvertimus“. (Száz. 1873, 255.)
- 1601 dec. 18. Balassa János meghalt Boroszlóban. (Tud. Gyűjt. 1840. V. 125—8.)

II.

BALASSA KÖLTEMÉNYEINEK IDŐRENDJE.

Balassa költeményeinek Sziládytól elfogadott sorrendje a Radvánszky-kódex tekintélyén alapul. Ebben vannak olyan jegyzetek, melyek valószínűvé tették azt a feltevést, hogy az összeíró [t. i. Balassa vagy írődeákja] a költemények keletkezési időrendjére tekintettel volt. (Pl. a 2. [XXXIII.] után: „Ezek az Énekek, kiket Balasi Bálint gyermeksígitül fogva házasságáig szerzett. Jóllehet kettő hia: . . . Vajjon meddig akarsz engem kesergetni: az elveszett; másik egy könyörgés az Palaticz notájára, ki az Niri Báthori Istvánnál és Ugnotnénál is volt, így kezdetik el: Láss hozzám üdvessígemnek Istene“. Azután azt is megmondja, hogy a következőket házasságában és elválása után költötte). De másfelől arra is van elég bizonyosságunk, hogy ha eredetileg pontos lett volna is a sorrend, a másoló azt többször megbontotta. (Pl. az 57. [LIX.] sz. költeményt 1589. Szent-Iván hóban, júniusban; az 58. [LX.]-at kurta oktáván a sovány bőjtben, tehát februárban kezdődő törvénykezési napok valamelyikén; a 77. [XLIV]-iket 1590-ben, holott az 57. [LIX.], 58. [LX.] számú énekek 1589-ben készültek. [Az 15 9-ben szerzett 71. [LXXI.], 62. [LXXII.], 5. [LXXIV.] sz. énekek szintén hibásan állanak ugyan az 1591-ben az „Oceanum mellett“ szerzett 15. [Sz. LXX.] után, de ez nincs a kódexben s így Szilády osztotta be ide. A 16. [LXXXVII.]-nél „egy ifjú“ a szerző, holott ez a kódex legutolsó énekei közül való stb.)

Szilády Áron, ha tekintettel volt is a Radvánszky-kódex sorrendjére, mégis többször eltért tőle; pl. a „Valahány török

bejt" fordítását a Julia-dalok közül, ahol a kódexben áll, a költemények legvégére tette; a 4. [LXIII.] ének után hiány van a kódexben t. i. a 61. [LXXI]-re ugrik, Szilády ide behelyezi a nyomtatott énekeskönyv hét istenes énekét, holott éppen nem valószínű (a 61—62. [LXXI—LXXII.]-ből ítélve), hogy itt csupa vallásos ének foglalt volna helyet. Ezek az okok mintegy köteletségünké teszik, hogy az énekek eredeti szerzetelési sorrendjét próbáljuk meg visszaállítani. Megjegyezzük, hogy Széchy Károly 1905-ben megjelent szemelvényes kiadása egyik jegyzetében megpróbálta a véleménye szerint eredeti sorrendet nagyjában visszaállítani, sőt a kiszemelt költeményeket is ilyen rendben adta ki (pl. 1, 11, 25, 2, 33, 34, Coel. 13, 37 stb. l. Bibliogr.); Harmos Sándor „Balassa Bálint virágénekeinek sorrendje“ c. b. kis értekezésében foglalkozott ugyanazzal a kérdéssel (Egy. Phil. Közl. 1907. 891—2. l.), megannyi bizonyosággal, hogy evvel a kérdéssel foglalkozni kell. Ez a kérdés természetesen többféle feltevessel kapcsolatos, mint pl. az olyannal, hogy a sorrendező Dobó Krisztinához írottak tartja-e a 27. [II.] sz. éneket, mint Széchy, vagy Hagymássyné Sanyiki Krisztinához, mint Erdélyi Pál? Ilyen kérdések adatok hiányában nem lévén eldönthetők, a rajtok alapuló sorrendrészlet se kétségbevonhatatlan. A sorrend megállapításánál azt is figyelembe kell venni, hogy a költeménynek nem minden szavát lehet ténynek venni még akkor sem, ha Balassát nem tartjuk szobapoétának.

Mikor kezdődik Balassa költői pályája, megállapítani nem lehet. A Radvánszky-kódex az I—XXXIII. sz. költeményeket gyermekségétől fogva házasságáig szeretteknek mondja, de ezek között egy sincs, amelyre a gyermekkori zsenge elnevezés illenék.

A Balassának tulajdonított versek közül önként kínálkozik egy a sorrend elejére, t. i. a Vásárhelyi Daloskönyvnek 1572-ben Nagyszombatban egy palotában készült „Egy szép táncot jó kedvemből, szép szerelmem, küldek“ kezdetű éneke. Ez tárgyánál, hangjánál fogva jól beillik Balassa költeményei közé: a táncot magasztaló költeménynek valóban az lehetett szerzője, aki épen ebben az évben ragadta el tán-

cával Rudolf koronázási ünnepén a fejedelmi nézőközönséget. Ugyanebben az évben jelent meg Bock „Füves kertecské“-jének magyar fordítása édes szülei vigasztalására, Bornemisza Péterrel együtt fordítva; szinte önként kínálkozik a feltevés, hogy hasonló célból már most készült néhány istenes éneke, melyekben az üldözőitől, rágalmazóitól szenvedő Istentől kér és remél védelmet és szabadulást. A kódexből kimaradt énekek közül ilyennek tartjuk az „Adj már csendeséget“ (9. sz. [Sziládynál LXIV.]). Ez az ének a 1579 táján Kolozsvárt nyomtatott unit. Énekeskönyvben is benne van; „Lelkemnek hozzád való buzgó kiáltása“ (10. [Sz. LXV.]); „Óh én kegyelmes Istenem“ (11. [Sz. LXVI.]); „Óh, én Istenem! ím mi történék én szegény fejemen“ (13. [Sz. LXVIII.]); „Segélj meg engemet“ (22. [Sz. LXXXIII.]); „Psalm. 42. Mint a szomjú szarvas“ (23. [Sz. LXXXIV.]) kezdetű énekeket. Hogy ezeket az énekeket az apa vigasztalására ebben az időben írottaknak tartsuk, annak (a zsoltárok nyomán írt énekekről lévén szó) nem mond ellent az, hogy korábbi gonoszságról, vagy rút fertelmes életről is említés van bennük. (L. Rimay énekeit.) Szintén ideszámíthatjuk, ha nem is apja vigasztalására, hanem a „maga nevére“; írt „Bizonytal ismérem rajtam nagy haragod“ kezdetű 12. (Sz. LXVII. sz.) énekét, melyet egy helyen előforduló „vala“-s rímei miatt Szilády is (312. l.) első szerzeményei közül valónak tart.

Szintén ez időtájban szerezhette a „Gyámoltalan már az én életem“ kezdetű (8. [Sz. LXXXVII.]), „az Malgrudian nótájára“ írt „inkább istenes, hogy szerelmes ének“-ét. Ez a kódex végére a Coelia-dalok elé került, úgy látszik, hogy a rendező maga se tudta, hová ossza be s a másodszer is idemásolt Krisztina nevére szóló ének után tette. A cím „Inventio Poetica. Azt írja, mint veszett őszve Julia Cupidoval“ hibás, és már Thaly megjegyezte, hogy ez a Radvánszky-kódex XLII. (nálunk 75.) sz. énekének a címe s Szilády is ezért mellőzte a címnek ezt a részét. Amit ugyancsak Szilády mond, hogy „a szótagok száma is alig állapítható meg, vagy nem eléggé kidolgozott szöveg áll előttünk, vagy a másolat gyarló“, nagyon jól illik a kezdő verselőre, kivált ha az utolsó versszak e szavait „Egy ifju

úton jártában sírván keserge ő magában“ szintén tekintetbe vesszük. A versfők (GIDVTNE) anagrammatikus névnek látszik Ungnadné, vagy amint a kódex az 57. lapon írja: Ugnotné helyett.

Az 1575. évi erdélyi kaland előtt írt költeményeknek tartjuk a Radvánszky-kódex elejéről I. [itt 26.]: Aenigma (Jelentem versben mesímet); 28. [III.]: Eredj, édes győzőm; 29. [IV.]: Bizonytal esmérem rajtam most ereit (Versfők: Balassi Bálintné Anna); 30. [V.]: Nő az én örömem; 33. [VIII.]: Remínsígem Nincs már nékem; 34. [IX.]: Óh te csalárd világ nyughatatlan elme; 35. [X.]: Valaki azt hiszi, hogy nyerjen; 36. [XI.]: Borivóknak való. Áldott szép pünkösdeknek gyönyörű ideje; 37. [XII.]: Széjjel tündökleni nem ládd-e a földet kezd., az erdélyi útra indulás előtt írt búcsúkölteményt; a 98. [Radvánszky-kód. Coel. VI.] sz. „Az mely keresztyén hü“ kezdetű énekét.

Az erdélyi fogság (1575—6.) idejére esik: 27. [II.] a „Lucrétia“ nótájára és Christina nevére írt „Cupido szívemben“ kezdetű költemény, ha Hagymássyné Sanyiki Krisztinához szól; 31. [VI.]: Bebek Judith nevére (Beteges lölkem); 32. [VII.]: Morghai Kata nevére (Mondják jüvendülők); 38. [XIII.]: „Mit egy szép leány nevével szerzett“ (Siralmas nékem idegen földön kezd.) 39. [XIV.]; [Csák] Borbála nevére. (Csak bú-bánat); 41. [XVI.]: In somnium: (Kikeletkor jó pünkesd havában) 42. [XVII.]: Kiben annak adja okát, hogy él (Csókolván az minap).

1576 márc. 15. körül: 43. [XVIII.]: Kiben erő, hogy megszabadult a szerelemtől. (Szabadsága vagyon már): „gyűlésben [a lengyel királlyal] indulván jó ruhás legényekkel“. Az utolsó versszak e sorait: „Szerzém e nyolc verset“ csupán e költemény 8 versszakára (nem pedig mint Széchy az ezt megelőző 7 és evvel együtt 8 költeményre) vonatkoztatom; ugyancsak fogsága lengyelországi része alatt írhatta: 40. [XV.]: Ad apes etc. Az lengyel ének „Bisztj vegjala“ nótájára (Hallám egy ifjúnak...).

1577. Sárospatakon készülhetett Eurialus és Lucretia befejezése mellett az 55. [XXX.] sz. Toldi Miklós nótájára írt „Mire most, barátom, azon kérdezkedel“ kezdetű csonka költemény.

1577. 44. [XIX.]: Titkos szerelméről szerzette (Vajha én tüzemnek); 45. [XX.]: Somnium proponit (Már csak éjjel hagyna); 46. [XXI.]: Nő az én gyötrelmem; 47. [XXII.]: Kit egy násfa felett küldett volt a szeretőjének (Ime az pelikán); 48. [XXIII.]: Krusith llonának (Korponán): (Keserítette sok bú).

1578. 49. [XXIV.]: Kit egy bokrétáról szerzett. (Most adá virágom) „Egy szerelmes helyen hogy volnék rejtekben“; 50. [XXV.]: Losonczy Anna nevére. (Lelkemet szállotta meg nagy keserűség); 51. [XXVI.]: Kit egy gyémánt kereszt mellett küldött. (Szentírás szerint is kereszt csak bút jegyez); 52. [XXVII.]: Anna nevére. (Az én szerelmesem) Az utolsó versszak sz. „Ezerötszáz és hetvennyolcnak végében szedé ezt egyben“.

1579. 53. [XXVIII.]: Egy török ének (Minap múlatni mentemben); 54. [XXIX.]: „Az Szávu me lasze' n kaassa fata“ oláh ének nótájára (Mint sík mezőn).

1580—3. Ez évek alatt készülhetett a Radvánszky-kódex I—V., VII. és XII. Coelia-dala [itt: 92—7., 99. és 105. sz. a.]. A 95. sz. IV. Coelia-dalnak a kódex Balassa-énekeinek végén lévő változata (Csudálván egy ferdüst) későbbi átdolgozás lehet. Azt hisszük, hogy az összes Coelia-dalokat egy másik verseskönyvből írta vagy íratta be a szerző az első versgyűjtemény végére. 56. [XXXI.]: Vajjon meddig akarsz engem kesergetni (elveszett); az I. sz. [Szil. XXXII.]: „Láss hozzám üdvessigemnek Istene“, ez Nyíri Báthory Istvánnál és Ungnadnénál elveszett. 66. sz. „Eger vitézeknek ékes iskolája“ (Elveszett; említi Rimay előszavában); 60. [LXI.]: Egy katona éneke (Vitézek mi lehet). Egerből való távozásakor készült búcsú-éneknek látszik.

1584. 2. [XXXIII.]: Bocsásd meg, Ur Isten, ifjúságomnak vétkét („hogy házasodni szándékozott“); 52. Hymni tres ad sanctam trinitatem: (A 3. hymnus „pro felici conjugio“ könyörög). 19—21. Csak a nyomt. kiadásokban (Szil. LXXX—LXXXII.). Nem osztjuk Szilády nézetét, hogy ez a 3. hymnus nem vonatkozik Balassa életkörülményeire. .

1585—6. 3. [LXII.]: (Nincs már hova lennem); 4. [LXIII.]: Psalmi 27. translatio (Az én jó Istenem); 14. [LXIX.]: Deo, vitae

mortisque arbitro. Ex oda: Quem tu . . . (Oh szent Isten). Végrendelkezése ideje körül. Psalm. LIV.: A te nagy nevedért (Csak a nyomt. kiad. itt 16. sz. Szil. LXXVIII.); Psalm. 148.: Mennyei seregek. (Csak a nyomt. kiad., itt, 18. sz. a. Szil. LXXIX.); A Radv.-kódexben a Coelia-dalok után (itt 6. sz. Szil. LXXXV.). Boldog az ki akarsz lenni életedben (Versfők.: Báthori); Ez után sorszám nélkül (Szil. LXXXVI., itt 7. sz.) Segítségül hívlak téged jó Istenem (Utolsó v. sz.-ban: Látám barátimat hozzám hamis szívvel).

1587—1588 febr. 8-ig. 100. [Coel. VIII.]: Kiben a maga ok nélkül való gyanuságán bánkodik (Óh én bolond eszem); 101. (Coel. VIII-a): In eandem fere sententiam (Vétettem ellened); 67. [XXXIV.]: „Hogy az felesége idegenségét és hamiságát észébe kezdte venni (Méznel édesb szép szók); 68. [XXXV.]: „Az ő felesége idegensége miatt az rigi szeretőin kezdett szívében megindulni (Rigi szerelemnek nagy tüze); 69. [XXXVI.]: Okát jelenti annak is miért árulta el az felesége. De ez Pető Gáspárnénál [Dobó Krisztina] vagyon“: Cupido szívében (elveszett, bár meglehet, hogy a Coel. 1. [Kit csak mível] ennek a befejező része).

1588 febr. után. 70. [XXXVII.]: Mikor az feleségétől elvált (Ez világgal bíró felsíges Cupido); 71. [XXXVIII.]: Egy kegyes képében; 72. [XXXIX.]: Ez világ sem köll már nékem; 73. [XL.]: Engemet régülta; 74. [XLI.]: Széjjel hogy vadásza; 75. [XLII.]: Fáradsága után; 76. [XLIII.]: Te szép fülemile; 78. [XLV.]: Kérdé egy barátom; 79. [XLVI.]: Az Dobó Jakab éneke.. ellen szerzett ének: Bezzeg nagy bolondság; 80. [XLVII.]: Idővel paloták; 81. [XLVIII.]: Szerelem s Julia; 82. [XLIX.]: Ha ki akar látni; 83. [L.]: Julia két szeme; 84. [LI.]: Áldott Julia; 85. [LII.]: Édest keserűvel elegyítő gyermek; 86. [LIII.]: Két fő csillag vagyon; 87. [LIV.]: Óh magas kősziklák; 88. [LV.]: Mi dolog, Ur Isten; 90. [LVI.]: Kegyes vidám szemű; Valahány török bejt (Ez széles világon). Ez a Radvánszky-kódexben a 122—5. lapon a LXXIII—LXXIV. sz. [63. és 5.] énekek közt van (Sziládynál ez az utolsó ének): Julia nevének gyakori emlegetése kétségtelenné teszi, hogy a Julia-dalok közt van a helye; 99. [LVII.]: Én édes szerelmem. (Az 1588/9. év telére

utalhat: „Hideg levén kívül.. Jó hamar lovakért járván Erdély földét.)

1589. 58. [LX.]: Bécsi Zsuzsánnáról (Az Zsuzsánna egy szép német leány): 1589. Kurta octáván a sovány böjtben (febr.-márc.) Pozsony városából kimentemben; 57. [LIX.]: Zsófia nevére (Szezelem istenném): Szent Ivány hóban (jún.) 1589; 71. [LXXI.]: De virgine Margaretha (Vitézek karjokkal) 1589: „Szent Lőrinc nap [aug. 10.] után havasok aljában élven“; 62. [LXXII.]: Colloquium octo viatorum (Nyolc ifjú legény) 1589. Szent Bertalan nap [aug. 24.] után; 63. [LXXIII.]: De mit gyötresz engem; 5. [LXXIV.]: Zarándoknak vagy bujdosónak való ének (Pusztában zsidókat vezérlő jó Isten): Szent Mihály nap [szept. 29.] előtt való harmad hétben (ó naptár szerint szept. 7—13.); 65. [LXXV.]: Valedicit patriae... (Óh én édes hazám). A Radvánszky-kódexben a Coelia-dalok előtt ez az utolsó ének; a Szilády kiadásában ez után LXXVI. sz. a. (itt: 66. sz.) köv. „Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép“ a kódex 158. lapján Rimay költeményeként szerepel.

1590. 77. [XLIV.]: A darvaknak szól (Mindennap jó reggel); 102. [Coel. IX.]: „Kiben Juliához hasonlítja Coeliát“, „Cupidoval is feddik“, „hazájából is ő kergette ki“ (Julia szózatját).— A nyomtatott kiadásokban: Egy lengyel ének, ígéről ígére... Blahosz launász; 16. (Szil. LXXVII): Áldj meg minket, Ur Isten; 103. [Coel. X.]: Kit egy citerás lengyel leányról szerzett (Szit tüzet Zsuzsánna); 104. [Szil. Coel. XI.]: Az Cortigianáról, Hannuska Budouskionkáról szerzett latricanus vers (Friss szép fejér póka).

1591. 15. [LXX.]: Könyörög Istennek, hogy bújdosásában viselje kegyelmesen gondját (Kegyelmes Isten). „Ezeket irám A tenger partján, Oceanum mellett, kilencvenegyét mikor jegyzettek Másfél ezer felett.“

1594. 25. [Szil. LXXXIX.]: LI. Bűnbánati Psalmus „a Beza verseiből fordította csak halála előtt való betegségében“; a Rimay J. Balassa testvérek dicséretéről írt művében betét-ének.

III.

A KÖLTEMÉNYEK FORRÁSAINAK ÁTTEKINTÉSE.

Balassa nagy és alapos irodalmi műveltségű költő volt. Ismerte a latin klasszikusokat és az újlatin költészetet, a német, lengyel, olasz és török irodalmat, érdeklődött a horvát és oláh népköltészet iránt is. Az egyházi irodalomban is jártas volt s különösen a zsoltárok latin verses fordításait tanulmányozta.

Balassa költeményeinek forrásairól szólva, előre meg kell jegyeznünk, hogy a forráskutató munkáját ő maga megkönnyítette, részint magában a költeményben, részint annak elébe függesztett címben és magyarázatban, ilyenformán: „Marulus poéta azt deákul írta, im én pedig magyarul“ (37. [XII.]), „De voce ad vocem ex Angeriano“ (74. [XLII.]), „Török szíp versekből szerelmese felől csak nem régen fordítá“ (89. [LVI.]), „juxta Buchanani paraphrasin“ (4. [LXIII.]) stb., a nótajelzések egyszersmind sokszor útbaigazításul szolgálnak a forráskutatónak is.

A forráskutatás terén Szilády Áronnak van legtöbb érdeme, aki gondos kiadásának jegyzeteiben a legtöbb költeménynek a forrását nemcsak kikutatta, hanem ott közölte is; utána mindjárt Eckhardt Sándor következik „Balassi B. irodalmi mintái, Bp. 1913“ c. (Különny. lrk. 1913. évf.-ból) értekezésével, amelyhez azóta újabb kutatásai (főleg a „Corvina“ c. olasz nyelvű folyóiratban) járultak. Forráskimutatásaikat monogramjaikkal Sz. [Szilády] és E. [Eckhardt] jelöljük. Az „Eurialus és Lucretia“ forrását, Aeneas Silvius latin prózai

művét csupán megemlítve, legelőször a vallásos költemények forrása gyanánt a latin verses zsoltárfordításokat említjük fel. Balassa lefordította (a vitás bűnbánati zsoltárokból itt csak egyet, a Béza után fordított 51-et véve fel), a 27., 42., 51., 54. és 148. psalmusokat; valószínűen mind latin verses fordítás átdolgozása. Buchananus angol költő latin verses fordítása a forrása a 27. psalmusnak (4. [LXII.] Sz., valószínűen a 42-nek (23. [LXXXIV.] Sz. és 148-nak (18. [LXXIX.] Sz. Ezenkívül egy szerelmi költeménye egy részletéhez (28. [III.]) is valószínűen Buchananus „Adamas . . .“ c. verse szolgált forrásul. Sz. Buchananus Epigr. L. I. v. ö. Bal. 99. (Coel. VII.) E. A 14. [LXIX.] sz. „Oh szent Isten“ kezdetű ének forrása: „Ex oda: Quem tu summe Deus semel placatus patrio [v. patris] lumine respicis“ s az 54. zsoltaré (17. [LXXVIII.]): „Deus per nomen tuum serva me etc.“ kezdetű latin zsoltár s az „Áldj meg minket“ kezdetű (16. [LXXVII.] sz.) ének lengyel eredetije Blahosz launasz [= Błogosławże nas. E.]

Balassa szerelmi költészetére a klasszikus költők közül Anakreon, Ovidius és Propertius voltak hatással. Anacreon [a Helias Andreas lat. fordítása szerint] második Ἐὶς γυναικός c. költeményére emlékeztet a 62. [LXXI.] sz. kezdete: Vitézek — ölnek. U. o. 19—21. sor anakreoni gondolat. E. Propertius (Eleg. lib. II, el. 12.) és Ovidius (Amor. lib. II, eleg. 21. (9.) hatása 105. [Sz. Coel. XII.] sz. költ. E. Hasonló gondolat Marullusnál és Angerianusnál. Sz. Propertius (Eleg. lib. IV. el. 3. hatás Bal. 39. [XIV.] 48. s. E. Ovidius Amor. lib. II. el. 5. > Bal. 46. [XXI.] elején E.; Amor. lib. II. el. 7. > Bal. 52. [XXVII.]; Amor. lib. III. 11. > Bal. 34. [IX.] E. V. ö. EPhK. 1894. 755. 1894. 755. — Amor. lib. II. 5 > Bal. 46. [XXI.] E. Ovidius Heroidum III., V., VI. > Bal. 39. [XIV.] E. A Balassa 55. [XXX.] sz. költeményének példatára Heroid. I., II., VII., XVII. vagy XVIII., XX. v. XXI. lev. E. Ovidius-utánezat: Leander levele Heronak [Her. XVIII.] > Bal. 28. [III.] eleje. E.

De valamennyinél nagyobb hatást gyakorolt Balassára két újlatin költő: Marullus és Angerianus. Szilády Marullus-hatást állapít meg a 35. [X.], 37. [XII.], 42. [XVII.], 73. [XL.],

84. [LI.] számú költeményeken, a két utóbbin részleges hatást; Eckhardt ezeken kívül a 79. [XLVI.] és 99. [Coel. VII.] sz. két költeményen; még nagyobb a hatása Angerianusnak, sőt Balassa több költeménye az Angerianusé szabad átdolgozásának vehető Szilády Angerianust jelölte meg forrásául a 42. [XVII.] (a Marulluséhoz hasonló feldolgozás), 70. [XXXVII.], 74—76. [XLI—XLIII.], 78—81. [XLV—XLVIII.], 83—84. [L—LI.], 86. [LIII.], 90. [LVII.], 95. [Coel. IV.] sz. költeményeknek. Joannes Secundus „Echo, viator“-a s a Balassa (87. [LIV.] sz.) és Rimay echós éneke rokonságára már Szilády utalt; a 40. [XV.] sz. „Ad apes“ c. költ. felhívását a kedves ajkáról való mézgyűjtésről ugyanezen költőnél Eckhardt mutatta ki s ugyanő utal Angerianus latin és Remy Belleau két rokontárgyú francia szonettjére. Latin de ákdalokból fordíthatta a „Vir monachus in mense May“ nótájára írt 41. [XVI.] sz. verset.

Aeneas Silvius latin széphistóriája hatását mutatják a 29. [IV.], 31. [VII.], 39. [XIV.], 40. [XV.], 48. [XXIII.], 55. [XXX.], 71. [XXXVIII.] és 83. [L.] sz. versei (Eckhardt); ezek közül az 55. [XXX.]-iknak egyezéseit az Eurialus-históriával már Szilády felhasználta Balassa szerzőségének bizonyítására. Ebben az 55. [XXX.] sz. és a 61. [LXXI.] sz. két versben használta Fulgosius „Factorum dictorumque memor. libri IX.“ c. latin prózai művét is (Eckhardt).

Petrarca I. sestinája (A qualunque animale alberga in terra...), IV., XII. és XVI. [az Il Parnasso italiano. 1826. kiad. sz. XX.] „Ben mi credea“ kezd. canzonéi, a CVIII. (salamandra-hasonlat) és CLXI. szonettjei Balassa 73. [XL.] sz. énekével s a „Credulus és Julia“ drámatörredékkal; a CIX. szonett Balassa 61. [LXXI.]-ik énekével mutat egyező gondolatokat és hasonlatokat. (E.). Tasso „Aminta“-jának neveit (Aminta, Thyrsis, Amontan) a Balassa Colloquium octo viatorum (62. [LXXII.]) sz. énekének neveivel ugyancsak Eckhardt vetette össze s ugyanitt megtalálta a 61. [LXXI.] sz. költeményt kezdő (anakreoni) gondolatot. Az olasz nóták esetleg olasz forrásra utalnak. Ilyenek: „Gianeta Padouana“ (30. [V.]); Siciliana nót. (35. [X.]), Olasz nótára (1577, 48. [XXIII.]); egy olasz ének nótájára (4. [LXIII.]).

Német források: Király György szerint (Irodalomtört. 1917, 52—5.) Balassa 41. [XVI.] „In somnium“ c. költeménye „sok vonásban emlékeztel“ Walther von der Vogelweide Traumdeutung c. énekére (Willmanns kiad. Germ. Handbibl. I., Halle, 1883, 340. l.); Regnart Jakab két költeményének átdolgozása a Balassa 45. [XX.] sz. „Somnium proponit c. „Már csak éjjel hagyna énnékem nyugodnom“ kezdetű és a 82. [XLIX.] sz. „Ha ki akar látni két eleven kútat“ kezdetű verse; ez utóbbiról maga mondja, hogy „jobb részint németből fordította meg“ (E.). Regnart-hatáslátszik a 43. [XVIII.] költeményen is. (E.) Ugyancsak Eckhardt lelte meg Regnartnál a 33. [VIII.] sz. ének nótájául szolgáló „Ich hab vermeint“ kezdetű éneket dallamával együtt. Ellenben ismeretlen (német?) nóta az „õ kleinesz (klemesz) Kind) a 3. [LXII.] sz. költemény előtt. A „Malgrudian“-nótáról (8. Szil. LXXXVII. sz.), hacsak nem a madrigal elrontott alakja, azt sem sikerült megállapítani, milyen nyelven van.

A lengyel nóták szövegei ismeretlenek. Ilyenek: Bisztj veglaja [vegiala] = Byś ty wiedziała (Ha te tudnád): 40. [XV.], 47. [XXII.] (E.); Doklei sem sze divichichõm bila nótájára, vagy: Apod lieszem = újszlovén Doklej sem še devičinom bila (Amíg leány voltam), a pod lasem (az erdő alatt): 58. [LX.] (E.); Blahosz launasz = cseh-rutén, lengy. Błogosławże nas (Áldj meg minket) 16. [Szil. LXXXVII.] (E.); Horvát virágének nótájára: 26. [I.]; Oláh: Szavu me (nu lasze' nkaasse fata oláh ének nótája (Száve! engem otthon hagy a leány: 54. [XXIX.]. Arra az oláh nótára: azmint az eltévedt juhokot siratja volt az oláh leány: 68. [XXXV.]

Török nóta- és forrásjelzés: Be szejrâne giderüken (Minap múlatni mentemben: 53. [XXVIII.] (Szil.); A török gürekmez dewaj szenzur nótájára [= Gerekmez dünja szenzsüz = Nem kell a világ nálad nélkül. E. (Németh Gy.): 72. [XXXIX.] E. (Németh Gy.); „Kegyess vidám szemű“ kezdetű 89. [LVI.] sz. ének ismeretlen forrású „török szép énekből“ van fordítva; Valahány török beeyth, kit magyar nyelvre fordítottak. Török átírt szövegével: 64. [Szil. Coel. XVI.]

IV.

BALASSA VERSFORMÁINAK ÁTTEKINTÉSE.

A magyar költészet a Balassa költői fellépéséig az egyházi és a népköltészet hatására a formai fejlődés és változatosság tekintetében már nagy haladást tett, de mégsem állott a fejlődés azon fokán, hogy egy olyan költőt, mint Balassa, aki- nek ízlése a klasszikus és humanista latin, a német, lengyel és olasz költészeten finomult, kielégíthetett volna. Balassa műfordító is és a fordított, átdolgozott vagy utánzott költemények formai nagy változatossága sugallták neki a gondolatot, hogy a magyar költészetet ezek átültetésével is gazdagítsa, sőt felbátorította új formák alkotására is. Nincs rá adatunk, hogy Balassa az antik és nyugati versformák ritmusát utánozni megpróbálta volna, talán mivel azt a magyar nyelv szellemétől idegennek tartotta: ő csak a sor- vagy strófafajokat veszi át s abba nemzeti ritmust plántál s ezáltal nemzetivé avatja az idegen versidomot.

Balassának mintegy 105 (kétségtelenül tőle származó) költeménye van s ezek több mint harmincféle versalkatban jelennek meg. Vannak közöttük ősi formák, mint nyolcas, tizenkettes, de ezekből is szeret rövidebb-hosszabb sorok hozzáadásával új strófaszerkezetet alkotni. Az olasz, német, lengyel költészet tanulmányozása új versnemeket ismertet és kedveltet meg vele s a megkedvelt versek tartalmával együtt, sokszor a nélkül, amint Szenczi Molnár mondja, az „idegen zubbonyköntöcske“ is átkerült hozzánk, sőt sokszor csakis

ez, megtöltve magyar érzéssel és nemzeti lélekkel. Balassa hűségesen beszámol versformái eredetéről. A Radvánszky-kódex másolója mondja, hogy „a nótáját is mindeniknek feljedzette“, amivel azt is meg akarta ugyan jelölni, hogy micsoda dallamra énekelhetik, de török, lengyel, oláh stb. nótáinál ez bizonyára csak forráskimutatás kíván lenni. Legkedveltebb versformája:

1. A Lucretia-versszak, melyből a Balassa-versszakot fejlesztette ki. Énekeinek több mint egy harmadát e versnemben írta. Nótajelzése: „Lucretia éneke“, vagy egy ilyen versnemben írt saját költeménye kezdőszavaival: „Csak búbánat“, A Lucretia éneke, a Sárospatakon 1577-ben fordított „Eurialus és Lucretia széphistóriája“, melyet nem alap nélkül tulajdonítanak Balassának. Megjelenési idejét nem tudjuk, de a két első, nyomtatási év nélkül megjelent kiadás valószínűen nem sokkal későbbi a fordításnál. Ennek versformája a három egyrimű 19-es sorból alkotott szak. Nem a Lucretia fordítója használja először: már itt is van egy „Bánat keserűség“ nótajelzés; az 1592-iki kiadás egy ismeretlen („Időd szép virágát, termeled szépségét, szívem, miért hirvasztod“) kezdetű ének emlékét tartotta fenn. Az énekmondók, pld. az Apollonius névtelen fordítója, már a Lucretia énekét választják nótául, így szerepel Bogáti Fazekas „Aspasiá“-ja, Illyefalvi „Jephtá“-ja előtt. Balassának a „Lucretia“ nótájára írt első éneke a Christina nevére írt „Cupido szívemben“ kezdetű 27. [II.] sz. éneke. Már itt többször rímelteti a hatos dimetereket: pld. „Róla felediken, nem lehet én szívem“, „Siralmas nagy bánat, különben nem bánthat“ stb. Később ezt állandósítja s szabállyá teszi, hogy a két hatos dimeter egymással, a sor végén álló hetes dimeter a következő soréval rímeljen (Rímképe: aabccbddb.), a három periódust egy szakba foglalja s ezzel megteremti a XVII. század legnépszerűbb versformáját, a Balassa-strófát. Ez saját alkotása, melynek fejlődését és kialakulását nyomon követhetjük. Aki azt állítja, hogy a „Csak búbánat“ nótájára formálta Balassa e szakot, nem vette észre, hogy ez a nóta Balassa saját 39. [XIV.] sz. költeményének kezdete. A Radvánszky-kódex egy-egy periódust mindvégig egy verssornak ír, csak

Rimay költeményeinél tagolja külön sorokba a 6—6—7 dimetereket; Szilády a 60. [LXI.] sz. („Vitézek mi lehet“) költeménytől kezdve osztja így külön sorokba, holott a Balassastrófa már előbb kifejlődött. Idetartoznak a 27. [II.], 37. [XII.], 39. [XIV. „Csak búbanat“], 46. [XXI.], 69. [XXXVI.], 70. [XXXVII.], 73—77. [XL—XLIV.], 80. [XLVII.], 81. [XLVIII.], 86—91. [LIII—LVIII.], 60. [LXI.], 61. [LXXI.], 62. [LXXII.], 20. [Szil. LXXXI.], 25. [LXXXIX.], 92—96. [Coel. I—V.], 98—102. [Coel. VI—IX.], 64. [Coel. XVI.]. A Balassa-vers a főrangú lírikusok legkedveltebb versneme; Rimay a Balassatestvérek halálára írt költeménye 2. és 3. részében és számos költeményében ezt használja, továbbá Beniczky Péter verses példabeszédeiben és más költeményeiben, Petrőczy Kata, Koháry István, Ráday, a „Sebes agynak késő sisak“ c. kézirat és a XVII. század számos Daloskönyvének verseiben szinte uralgó versforma. A Balassa-verset a Balassa lélektanával kapcsolatban fejtegeti Láng M.: A m. nemzeti versidom aesth. jelentősége. Bp. 1901. (Kny. EPhk. XXV.) 47—48. l.

2. A négysarkú nyolcas. Ilyen mindjárt Balassának a Radvánszky-kódexben fennmaradt első költeménye, a horvát virágének nótájára írt „aenigma (26. [I.] is. Sziládynál szaktalan, de a kódex írója nagy betűvel és a sor kikezdésével határozottan feltünteteti a négy rendből álló strófát, az ősi nyolcas legszokottabb formáját. A csendesebb menetű kétütemű vagy dimeter sorok (4, 4.), váltakoznak a mozgalmasabb trimeterekkel (3, 2, 3), ami az egyhangú nyolcas sort gyorsabban lüktetővé teszi. Tehát már az első versben nyilvánul Balassa jellemző sajátága, hogy az egyféle ütemet szereti másneművel vegyíteni s vérmérsékletének megfelelően így élénkíteni. Még sikerültebbek e nemben a „Be szejrane giderüken“ nótájára írt 53. [XXVIII.] sz. „Minap mulatni mentemben“ kezdetű török ének s a szintén török nótára (Gürekmez dewaj szenszur) írt 72. XXXIX. sz. „Ez világ sem kell már nekem“ kezdetű nagyon népszerűvé lett s utánzott éneke. A 68. XXXV. sz. ének, mely arra az oláh nótára megy „Az mint az eltévedt juhokat siratja volt az oláh leány“ szintén idetartozik; a 9 strófában a két kilences sor tollhibának vehető. Egy istenes

éneket is írt ilyen versformában, az „Izraelnek szent Istene“ nótájára a 11. [Szil. LXVI.] sz. „Óh én kegyelmes Istenem“ kezdetű énekét. Abból, hogy egyféle versnemben írt négy éneke elé négyféle nótát ír, következtetni lehet, hogy versei énekelhetőségére is tekintettel volt, vagyis nála is, mint az énekmondóknál rendszeren, a nóta nem a versformát, hanem az ének dallamát jelenti. Eszterházy Pál, a későbbi nádor, az „Énekek, Táncok s Nóták száma, az Virginán kit tudok verni“ c. jegyzékébe Balassának ez énekeit vette fel: „A Sz. Háromságnak“, „Vitézek mi lehet“, „Bocsásd meg, Úristen“; ez utóbbihoz Kájoni János ferencrendi szerzetes is készített dallamot (vagy ő csak lejegyezte a meglévőt?), melyet Seprődi J. közölt az lrk. 1909. 288—90. l.

3. A tizenkettes vagy alexandrin-sorok összetételei. A históriás énekek kedvelt formája Balassánál úgy egyszerű ősi alakjában, a négysarkú strófaszerkezetben, mint más renddel összetéve, gazdag változatosságban fordul elő.

a) A négysarkú vagy Zrinyi-szak nótajelzése: α) „Irgalmazz, Úristen, immáron énnékem“; erre írta 56. [Szil. XXXI.] sz. elveszett énekét. A nótául idézett ének megvan az 1566-iki váradi Énekeskönyvben (77. l. Szegedi ÉK. 45. l.), β) „Mind-en állat dicsér, Úristen, tégedet“ Bornemisza Énekeskönyvében a 143. zsoltár fordítása: a 63. [LXXIII.], 5. [LXXIV.], 65. [LXXV.] sz. ének nótája, γ) a „Legyen jó idő csak fecske száll házamra“ Rimay éneke s így valószínűen ez a nótajelzés nem magától Balassától, hanem kiadójától ered; a kiadásokban Balassának, a Radvánszky-kódexben Rimaynak tulajdonított 66. [Szil. LXXVI.] sz. „Óh szegény megromlott, elfogyott magyar nép“ kezdetű ének előtt áll legelőször, azután a 6. [Szil. LXXXV.] és 7. [Szil. LXXXVI.] sz. ének előtt. Ez vagy a következő lehetett a versformája az 59. sz. („Eger vitézeknek . . .“) töredéknek is. b) A Palkó nótája. Balassa kedvelt versformája, melynek mintája valami népdal lehetett: 12-es sorpárok egyhangú menetét egy 6-os szakítja meg s egy alexandrin-sorral zárul. Hét ilyen éneke van, ú. m. 28. [III.], 28. [IV.], 34. [IX.], 50. [XXV.], 51. [XXVI.], 52. [XXVII.], 12. [Szil. LXVII.], c) három énekben, ú. m.

a 21—23. [Szil. LXXXII—IV.]-ben a hatossal zárja a szakot.
 d) A Toldi Miklós énekének nótájára írt strófák három alexandrin-sorból és egy 13-asból állanak s ugyanilyen a „Már csak éjjel hagyna“ nótájára írt ének, amely egyébként Balassa saját 45. [XX. sz.] Regnartból fordított énekének kezdete. Eredeti német szövegét Eckhardt S. találta meg s dallamát is közölte az Irk. 1913. 434—5. l. e) A „Már szinte az idő vala kinyílásban“ (Dobó Jakab éneke), valamint a Bisztj veglaja (Bishti vegiala) nótájára írt énekek versformája három alexandrin-sorból alkotott egyrimű szak: 40. [XV.], 47. [XXII.], 67. [XXXIV.], 78. [XLV.], 79. [XLVI.], 82. [XLIX.], 85. [LII.], 18. [Szil. LXXIX.], 97. [az V. Coelia-dal után következő dal], 105. [Coel. XII.] A 82. [XLIX.] sz. „Ha ki akar látni két eleven kútal“ kezdetű dala különösen amiatt érdekes, mert Regnart Jakab német dalából fordította s dallama is megvan (közli Eckhardt: Irk. 1913. 431—2. l.); f) Két alexandrin-sort 13-as zár be a „Fejemet nincsen már“ nótájára írt 32. [VI.] és 36. [XI.] sz. énekben.

4. Tizenhármass tetrameterekből alkotott szak. Legegyszerűbb formája a négysoros, egyrimű szak, melyet a 10. [~~LXXV~~] sz. „Lelkemnek hozzád való buzgó kiáltása“ és a lengyelből (Blahosz launasz) fordított és u. a. nótára írt 16. [LXXVII.] sz. „Áldj meg minket, Úristen, a te jóvoltodból“ kezdetű ének képvisel. Az első felett „Magasztallak én Istenem“ [Uram és Atyám] áll a bártfai kiadásban, ez pedig a Balassa-Rimay „Istenes énekei“ melléklete gyanánt jelent meg (Csemekei Mátyás éneke) s így ez a nótajelzés későbbi eredetű. Nevezetesebb versidom ennél a kombinált 13-as, melyet Pap Benedeknek „Bánja az Úristen az sok nyomorúságot“ kezdetű énekére (Bornemisza Ék. 234. lev. Szil. RMKT. VI. 239—40. l. írt, mely két 6 + 7, egy 6 + 6 tagú rendből és egy hetes dimeterből áll. Balassa az öt jellemző módon a harmadik tetrametert vagy alexandrin-sort két hatossá tagolta, összerimeltette s végül a hetest visszatérő rímmel látta el. (Sziládynál tollhiba a ráütő rím, mert nem a közelebbi rímhez csatlakozik.) A két legelső tetrameter ütemképe Szilády szerint 3 + 3 + 4 + 3, de ez a 4, 2 + 4 + 3 ütemekkel vegyesen fordul

elő. Ilyen a 42. [XVII.], 43. [XVIII.], 44. [XIX.], 2. [XXXIII.] sz. ének.

5. Tizenegyes sorokból alkotott egyrímű szakokból áll a 19. [LXXX.] sz. éneke; de ilyen volt a Nyíri Báthory Istvánnál vagy Ungnolnénál elveszett „Láss hozzám üdvessígemnek Istene“ kezdetű ének is (1. sz.), amint ez nótajelzéséből megállapítható. A Radvánszky-kódex megmondja, hogy a Palaticz nótájára ment, ez pedig nem lehet más, mint a budai csonkatoronyba zárt, de később onnan kiszabadult s a történetben is szerepelt Palatics György, akinek 1570-ben szerzett énekét Bornemisza Péter Énekeskönyve CLIII. levelén közli „Uram, benned még az én remétségem“ kezdettel. Ugyanazért nem vesszük ide be a Sziládytól e helyett közölt „Láss hozzám, Úristen, kegyelmes szemekkel“ kezdetű éneknek ettől eltérő versformáját. (Szil. XXXII.)

6. Nevezetes Balassának az a vállalkozása, hogy olasz és lengyel versformákat és dallamokat ültetett át a magyar költészetbe. Kár, hogy szűkszavú nótajelzése miatt eredetijüket megtalálni nem sikerült. Az olasz költészetből átültetett versformákban a tizes rend az uralkodó; érdekes, hogy nála ez csaknem egyedül e kölcsönzött idomokban fordul elő. Mindjárt első költeményei közül való a Gianeta Padouana nótájára írt 30. [V.] számú „Nő az én öröm most az én szép“ kezdetű verse, melynek tartalma is idegennek tetszik. A Padouana táncnóta s Balassa fordíthatta németből vagy lengyelből is. A hét szakból álló vers strófyszerkezete: két tizes sorpárt egy négyes sorpár, egy hetes (8) és két nyolcas sor követ. Rímképlete szinte szakonként változó, csak a strófát záró visszatérő rím állandó sajáttság; az 1. és 3. szak rímképlete: xaabccbcb. Szintén a tizes az uralkodó rend a „Vir monachus in mense May“ nótájára írt 41. [XVI.] sz. versében, melyet valami deák-dalból fordíthatott, amilyeneket a deák bursákban európaszerte énekeltek: egy tizes sorpárt egy hatos zár be. Ugyancsak a tizesek csoportjába tartozik a Bécsi Zsuzsánna és Anna Mária nótája, 58. [LX.] sz., melyet a „Doklei sem szedivichichöm bila“ nótájára, vagy amaz lengyel lengyel [bis] nótájára: „Apodlieszem etc.“ szerzett: négy tizes sorra egy hatos sorpár következik s a

záró sor is tizes. Egy strófának végig egy ríme van. A Malgrudian nótáját, melynek sorképlete 9, 9, 8, 8, 6, 10 lehet, nem ismerjük. Lehet, hogy a másoló e szót a madrigalból rontotta el, bár az „inkább istenes, hogy szerelmes éneknek“ tartalmában semmi sem emlékeztet a madrigalra. (8. [Szil. LXXXVII.] sz.). — Olasz nótára megy a Krusith Ilonához (1577.) írt 48. [XXIII. sz.] sz. költemény; sor- és rímképlete 15, 15, 13, 15; aaaa. Egy másik olasz ének nótájára Buchanan után készült zsoltárfordítás (4. [LXIII.] a 27. psalmus), nagyon emlékeztet a Balassa-versre; sor- és rímképe: 6, 5, 7, 6, 5, 7, 6, 6, 9, 6, 6, 9; aabccbddbeeb. A Siciliana-nótát Balassa (35. [X.] sz. költemény) egyszerűen 16-os egyrimű sorokban adja vissza, melyet a 3. sorban többször 15-ös szakít meg, sőt egész strófa (2.) is áll 15-ösökből; a siciliana egyik jellemző sajátosságának, a keresztírmnek (Beyer: Poetik I.³ 556. l.) Balassánál semmi nyoma. Ha B. a sicilianának tartalmát is átvette, akkor lehet, hogy mint a török bejtnek fordításában, többet foglalt össze egy költeménnyé.

7. A lengyel nótára írt költemények forma tekintetében a sikerültebb kölcsönzések közé tartoznak. Ilyen a lengyel citerás Zsuzsánnáról írt 103. [Coel. X.] sz. ének. Egy strófa kilenc sorból áll; sor- és rímképe: 12, 12, 4, 4, 7, 4, 4, 7, 7; aabbbbbbb; valószínűleg ebből fejlesztette ki Balassa a 12-es sorpár kettébontásával és rímeltetésével, ha nem a lengyel költészetben mint táncnótát találta, a 104. [Coel. XI.] sz. alakot. Sor- és rímképe: 6, 6, 6, 6, 4, 4, 7, 7; aaaabbbb; ugyanez a formája 3. [LXII.] sz. énekének, csak hogy végül egy sor elhagyásával megrövidült s minden strófa egyrimű. Nótája: „ö kleinesz [klemesz] Kind“, valószínűen német.

8. Ehhez a csoporthoz tartozik, habár nincs felette nótajelzés, az „Adj már csendességet“ kezdetű 9. [Szil. LXIV.] sz. ének, 6, 6, 4, 6, 6, 4 soralakkal s aabccb rímelhelyezéssel. Formai tekintetben, néhány rossz rímét leszámítva, Balassa gondosabban kidolgozott énekei közé számítható. A rövid sorokba tagolt versek közt említjük fel a 33. [VIII.] sz. éneket, melynek nótája „egy német Villanella: Ich hab vermaint“. Mint Eckhardt kimutatta (Irk. 1913, 441—2. l.), ez Regnart Jakab költemé-

nyének kezdősora, de Balassa még a nótával is önállóan bánik, a nótául választott költeményt a sorisméltésben nem követi, hanem a helyett új sort ír. Sor- és rímképlete: 4, 4, 12, 4, 4, 12, 5, 5, 10; aabccbddd; a 12-es sorokban több helyen középrímmel. Már Szilády észrevette (Balassa kiad. 253. l.), hogy a 14. [Sz. LXIX.] sz. „Oh szent Isten“ kezdetű istenes ének versformája ezzel megegyez. Eszerint a nóta helyére írt „Ex oda: Quem tu, summe Deus, semel placatus patris lumine respicis“ felírat csak a forrás jelzése lehet, noha a kassai 1665-iki kiadás szerint, ahol „patrio“ van „patris“ helyett, a latin óda szótagszáma megegyez a magyar énekével. Ez ének verstani jellemzése: Láng M.: A magy nemz. versidom (E. Phil. K. XXV.) Bp. 1901, 33. l.

9. A 17. [Szil. LXXVIII.] sz. istenes ének felett hasonlóképen nem nóta-, hanem forrásjelzés gyanánt állhat a „Psalm. 54. Deus per nomen tuum serva me“. Mivel minden strófájában más-más sorokat találunk, nehéz megállapítani alapszerkezetét. Az egyrímű, 6 sorból álló szak sorképlete valószínűen: 12, 12, 15, 15, 7, 12 vagy 6, 11.

10. Oláh ének (Szavu me lasze 'n kaasa fata) nótájára készült az 54. [XXIX.] sz. ének: tizennégyes sorpár.

11. Az magam gondolt (Az magam gondolván) nótájára. A 31. [VI.] és 84. [LI.] sz., nincs nótajelzése, de idetartozik a 13. [Szil. LXVIII.] is. Három 16 szótagu sorból alkotott versszak; képlete: $(5+5+6)\times 3$. A két első ének versformája között az a különbség, hogy a két első ütemvégződés az egyikben csak olykor-olykor, az utóbbiban a forma továbbfejlesztéséül állandóan rímel. Mindkettő háromsarkú (azaz egyrímű) versszak. Már Szilády megjegyezte (249. l.), hogy e versforma kezdetlegesebb alakjában ugyanaz, mint a Szendrei Névtelen „Szilágyi és Hajmási“-jáé [1561. a Vasady-, 1571. a Csoma-kódex szerint]; ugyancsak ő utalt arra, hogy Hartványi Imrének a Bornemisza 1582-iki (hozzátehetjük, hogy már előbb, a Szegedi Gergely 1569-iki) Énekeskönyvében közölt LI. Psalmusa (Háborúsága Dávid királynak egykoron nagy vala) egyező nótára megy. Mivel Szegedi Gergely maga is használja e versformát (pl. a VI. Psalmusban), annak a

feltevésnek, hogy Balassa íródeákja, Hartyáni Imre, gondolta ki e versformát, kevés a valószínűsége. (A feltevésre épített egyéb következtetésről itt nem szólunk.) Balassa újítása, ami a „magam gondolván“-t az egyikre (t. i. a 84. [Ll.-re]) nézve elfogadhatóvá teszi, a két első ütemvég rímeltetése, vagyis a fejlődés itt is ugyanúgy ment végbe, mint a Lucretia-énekénél. Ebből fejlődött ki

12. A régi „Siralmas“ nótájára írt 38. [XIII.] és 15. [Szil. LXX.] ének. Az előbbivel (84. [Ll.]) egyező alkatelemű versszak, csak hogy itt nem három rövid verssorra bontott három hosszú (16 szótagos) verssor, hanem kettő alkot egy versszakot aabccb rímeléssel. Mivel a 39. [XIII.] ének kezdete „Siralmas nékem“, a nótajelzés így lehet: A nótája az régi „Siralmas“ t. i. egy „Siralmas“ kezdetű ismert ének, míg Szilády szerint a nótája: „Az régi siralmas.“

Midőn így összefoglaltuk Balassa versformáit, még megjegyezzük, hogy ezek az „Istenes énekek“ mintegy ötven kiadásban majd 200 esztendeig forogtak kézen; szerelmes verseit kézről-kézre adták, verseskönyvekbe másolták, utánozták: ezért szinte kiszámíthatatlan az a hatás, melyet Balassa a magyar versforma fejlődésére gyakorolt. A régiek közül csak Szenci Molnár Albert hasonlítható hozzá százötven zsoltára mintegy száz kiadásával.

V.

BALASSA A MAGYAR KÖLTÉSZETBEN.

Balassa, Rimay kijelentése szerint, maga kérte meg őt, hogy halálát verseivel ékesítse, amit véghez is vitt Rimay s a Balassa halála után csakhamar (1598) nyomtatásban is megjelent ének Balassának költői apoteózisa. Csaknem egy időben jelentek meg (1595) a latin nyelven írt verses magasztalások (Epitaphia). Hosszú szünet után az újabb magyar költők lantja ismét felújította a költői előd emlékét s Lakatos Vince (Magyar költők egymásról. Keszthely, 1900. 8—12. l.) és Baros Gyula (Irodalomtörténet 1918. 228—9. l.; 1919. 92. l.) egész gyűjteményt állítottak össze a Balassával foglalkozó költői művekből.

Értekezéseikben említik, hogy Kisfaludy Sándor egy hároménekes elbeszélő költemény főhősévé vagy regealakjává teszi őt meg. Ha Kisfaludy akkor annyit tud Balassáról, amennyit azóta az irodalomtörténeti kutatás felszínre hozott, bizonyára nem Saroltát, hanem Losonczy Annát gyúlasztja iránta szerelemre. Kölcsey „Balassá“-ja úgy hangzik, mint egy Balassa-utánezat. Toldy Ferenc nagyon szerette volna, ha Jósika regényt ír róla. Fennmaradt egy levele, melyben e tárgyat ajánlja neki, de Jósika nem érzett rá kedvet, hanem „Jósika István“ egy epizódjában mégis szerepelteti. Gaál József egy hároménekes elbeszélő költeményt írt róla; megjelent az „Országgyűlési Almanach“-ban (1847). Lisznyai Kálmán „Balassa Bálint börtöndalai török fogságában“ c. lírai ciklust, Madách költeményt (I. köt. 124.), P. Szathmáry Károly egy „Balassa Bálint“ [1887] c. regényt írt róla, melyben neve-

zetes szerep jut Bornemisza Péter prédikátornak is. Már előbb „Egy magyar költő a XVI. században“ (Koszoru 1865) c. elbeszélésében is szerepelteti Balassát s a Balassa és Dobó Krisztina szerelmi regényét a Rudolf koronázási ünnepéről keltezi (l. Kovách B.: P. Szathmáry K. élete és művei. Kol. 1911. 177—188. l.). Tóth Kálmán „Dobó Katica“ c., Martos Ferenc „Balassa Bálint“ c. színdarabja hőségé teszi meg; Farkas Ödön eredeti dalműve: „Balassa B.“, szövegét Tóth K. „Dobó Katica“ c. műve után írta Hamvas I. Bp. 1896. Rákosi Jenő „Az ezredév ünnepe“ (1896) c. egyfelvonásos víziójában is szerepel; Herczeg Ferenc „Fogyó hold“-jának Balassa egyik rokonszenves alakja. A Kisfaludy-Társaság regénypályázatára is beküldtek egy róla szóló művet („Akit sokan szeretnek“, Kisf. Évl. XXI. évf. 58. l.) Vándor Iván „Balassa Bálint szerelme“ c. regényes rajzot festett róla (Ism. B. Gy. Irodalomtört. 1918. 228—9. l.). Kisebb költemények: Krónikás [Búza Barna]; „Balassa B.“ (Históriák 206), B. Takáts L. „Bújosó Balassi“ (M. Szemle 1904. 4. sz. 45. l.), Patyi István „Balassa Bálint sirján“, Emőd Tamás „Históriás ének bús Bálint deákról“ (1908), Szegedy L. „Balassa B.“ (Uj Egyetem 1911. 5. sz. 3. l.), Hangay Sándor „Ének Balassa Bálintról“ (1914). És még több költő is (pl. Máthé P., Pekár) foglalkozik vele. Balassa nemcsak költeményeiben, de a költők lantján is örökké él.

VI.

BALASSA-BIBLIOGRÁFIA.

I. BALASSA MŰVEI.

A) Kéziratok.

Balassának több levele, nyugtája maradt ránk eredeti kézírásban. Verseinek nem ismertük eredeti kéziratát, de a körmendi Batthyány-levéltárban újabban Takáts Sándortól felfedezett néhány vers (Bizonytal esmérem rajtam most ereit (Radv. kód. IV.), Csak bubánat (R. XIV.), Mindennap jó reggel (R. XLIV.), valószínűen Balassának saját kezeírása, ennek valószínűségét az is emeli, hogy Balassa egyik levelében (1593 márc. 21) említi is, hogy verset küld Batthyány Ferencnek (Takács S.: Zrinyi Miklós nevelőanyja. Bp. 1917. 52—6. l.). Ezt még nem állapították meg: ha csakugyan B. írása, akkor ezek verseinek a legrégebb kéziratok. Ezután következik a szepszi-szentgyörgyi Székely Múzeum Csereyné-kódexében a „Csak (itt: Sok) bubánat immár“ kezdetű vers (Radv. XIV.) Giróth Péter-féle másolata, mely korábban Székely I. Chronicájához volt kötve s 1579 körül készült. Balassa maga összeírta költeményeit, ez volt a

1. Balassa maga kezeivel írt könyve. Az 5. szám alatt leírt kódex úgy jellemzi ezt, hogy nehezen olvasható kézirat volt, de maga megjelölte benne, mindenik éneket mikor, miről és kiről szerzette; az nótáját is mindenikének feljegyzette.

2. Balassa második énekeskönyve. A Radvánszky-kódex 99. lapján lévő bejegyzés szerint Balassának volt egy másik verseskönyve is. „Meg vadnak — úgymond — ennehajj Istenhez való enekék, kiket a psalmusokból is, magatul is szerzett, ki mindenestül is tiz, azok más könyvben vadnak, nem is adgia azokat ki, medig több psalmust nem forditt meg azokhoz. Azert e világi eneket a Jephthes Historiatul elvalva ki meg nem kesz.” (Itt megszakad a bejegyzés s egy levél üresen van hagyva.) Úgy látszik, hogy e külön kötet kizárólag vagy túlnyomóan vallásos énekeket foglalt magában.

3. Rimay János leírt könyve. Az 1665-iki kassai kiadás előszava idézi ezt s leírásának abból a részéből, ahol megmondja, hogy oly dolgok vannak Balassa verseiben, „mellyek sem magyar, sem deák nyelven nem találtatnak, hanem vagy török vagy penig más írásokban, jóllehet nem e kibocsátott énekekben, hanem más munkákban vadnak“, megállapítható, hogy nem csupán az „Istenes énekek“ kódexe volt ez, hanem Balassa világi tárgyú költeményeit is magában foglalta. Sőt beosztásáról is tájékoztat annyiban, hogy megmondja róla, hogy „Balassa emlékezetire ki akarván azt bocsátani, ez énekek eleiben irt Elogiákat is helyeztette volt“, ezzel azt is elárulja, hogy ugyanaz a kézirat lehetett, amelynek töredékét báró Radvánszky Béla fedezte fel. Megvan belőle a címlap, Rimay előszava s az elogiumok egy része; talán ehhez tartozott a Balassa-életrajza is, amely töredékesen szintén fennmaradt.

4. „Gyarmati Balassa Bálint Faitalan éneki. Manuscriptus libellus.“ Így szerepel egy kódex a csáktornyai Zrinyi-könyvtár 1662. okt. 10-én (tehát még Zrinyi életében) készült katalógusában, a „VII, Poetae Latini“ szakaszban, 59. szám alatt. E szakasz felirata nyilvánvaló tévedés, vagy a potiori fit denominatio, amit az is bizonyít, hogy ugyancsak itt alább említi 64. sz. alatt: „Az néhai Tekintetes és Nágos Vitéz Vrnak Gyarmati Balasi [így] Balintnak és nemzetes Rimai Jánosnak Istenes éneki. Parvus libellus“ ez pedig csakugyan magyar könyv. (A Kende-féle Bibliotheca Zrinyiana. Die

Bibliothek d. Dichters N. Zrinyi. Wien, 1893. VIII. és 76. l.) Ez a kézirat elveszett. Azt a feltevést, hogy a Radvánszky-kódex korábban a Zrinyi-könyvtárban volt, nem támogatja az a tény, hogy a Zrinyiász eleje belé van másolva, mert e másolat az 1651-iki nyomtatványból való s Zrinyinek elég nyomtatott példány állhatott rendelkezésére s nem szorult ily másolatra. A Batthyány-levéltárban maradtak fenn Balassa-versek, Takáts kutatásai nyomán azt is tudjuk, hogy Batthyány Boldizsár, akinek udvarában szerinte Balassa egyideig talán nevelkedett is, nagyra becsülte Balassát, levelezett vele; fia, Batthyány Ferenc, pedig barátja volt s verseiből vett idézetekkel igyekezett meghódítani szíve választottját, Poppel Lobkovitz Eviczkat (Takáts: Zrínyi nevelőanyja 14, 11. l.), ami sikerült is neki. Ez a Batthyányné volt a Zrínyi nevelőanyja s a Batthyány-udvarban tehát elég alkalma volt Zrínyinek megismerni és lemásoltatni Balassa költeményeit.

5. **Barakonyi-Ráday-féle kézirat.** Gróf Ráday Gedeon, a költő, emlékezik meg könyvtárának e becses kéziratáról a Horányi „Memoria Hungarorum“-a I. kötete Balassa-életrajzához írt jegyzetben e szavakkal: „Sokkal több versei vagynak Balassának, mint azmelyek ki vannak nyomtatva, kivált világi és szerelmes versei, úgy hogy azok, ha kinyomtatódnának, két annyit is tennének. Nékem volt ez manuscriptumban, Barakonyi László keze írásából; de vagy eltévelyedett, vagy elidegenítették tőlem, mert nem találok. Barakonyinak magának is voltak azon volumenben versei, többnyire szerelmesek. A „Nyúl éneke“ is Barakonyié. Szécsi Máriának is volt ott három éneke, melyet Murány várában csinált.“ (ld. Szilády: Balassa B. költ. XLIX. l.) Ez a kézirat elveszett, vagy még lappang valahol.

6. A Zólyom-Radványban őrzött Radvánszky-kódex. A Magyar Történelmi Társulatnak 1874. évi zólyom-megyei kirándulása alkalmával Radvánszky Antal zólyomi főispán könyvtárában aug. 21-én Deák Farkas történettudós fedezte fel. A 996. könyvtári számú 4-rét félbörkötésű kézirat külső táblájára ragasztott címkéjén „Balassi Bálint Verseinek Fragmentumi“ felírás van, Thaly szerint II. Rad-

vánszky János (1666—1738) keze írása. Valószínű, hogy ő költette be a hiányos kéziratot. Kétségtelen, hogy az ő korában már a kézirat a könyvtárban volt, mert 1693—4 tájban írt költeményeihez felhasználta s utánozta. Sajnos, a bekötéskor már csonka volt a kézirat, az újabb keletű lapszámozás (1—184) ezt nem tünteti fel, de az őrszóból megállapítható, hogy a 128. lap után elveszett a LXXV. költemény vége s az utána következők egy része, az I. sz. Coelia-költemény kezdetével; továbbá a 145. lapon lévő költemény eleje, előtte meg nem állapítható számú költeménnyel együtt. A 148. lapon kezdődnek Rimay J. énekei ugyanazon kéz írásával, ebből a 13. és 14. számú költemény (a 160. lap után) valószínűen akkor is hiányzott, mikor a másolat készült; a 21—30. sz. költemény sincs a kötetben, de mivel a 20-ikat sem fejezte be s utána (168—172.) üres leveleket hagyott, az következethet, hogy ezeket később akarta a kötetbe lemásolni. A Rimay énekei a 175. lapon érnek véget („finis“). Ugyanezen lapon, ugyanezen kézírással kezdődnek „Különb-különbféle szép énekek“ 175—181. lapig. Eddig néhány megszakítással az *A* kéz írását. i. az írás itt is kétféle jellegű, valószínűen valaki (*B.*) segített másolni; másféle írásnak látszik a 18. lap aljától a 28., a 45. lap XXVI. énekétől a 49. lapig s a 64—65. lap XL. sz. énekének egy része. Szilády (Bal. kiad. 257., 290. l.) ez írást más kéz munkájának tartja. Ezután más (*C*) kézírással két ének van a 181—184-ig: itt megszakad a kézirat s úgy látszik e második költemény vége is, az utána következhetett többiekkel már a bekötés előtt elveszett. A kötetnek később lemásolandó énekei számára üresen hagyott 102—116, 158, 168—172. lapjaira negyedik (*D*) kéz Zrinyi két Idilliumát az Obsidio Szigetiana I—II. énekét a 67. versszakig másolta le. Mind a négy kézírás XVII. századi és pedig annak második feléből való, a *C* kézírású egyik költemény 1666. évszámot visel.

Az *A* kézírás, Balassa és Rimay költeményeinek és a különféle versek egy részének másolata is XVII. századi; ez nemcsak a kézírás jellegéből állapítható meg, hanem abból is, hogy munkamegtakarításból nem másolja le a nyomtatásban megjelent énekeket, legfeljebb azok első versszakát; már pedig

kétségtelennek tartjuk, hogy 1631 előtt nem jelent meg nyomtatásban Balassa és Rimay „Istenes énekei“. A szellemesen vitatott Hartyáni Imre feltevés legfeljebb úgy módosul, hogy a Radvánszky-kódex a Hartyáni másolatának a másolata. De lehetne a Balassa fogságában magát énekmásolással vigasztaló Pál deák, a végrendeletben szintén szereplő Hunyadi Pál is, a Hartyáni-feltevést támogató „Maga gondolta nótá“-t szembeállíthatjuk a többször idézett „Palkó nótájá“-val. A fontos az, hogy a kódex, ha második vagy harmadik másolatban is, Balassa leírt könyve, melybe maga jegyezte fel mindenik énekét „mikor, miről és kiről szerzette“ s maga írta fel a nótáját is. A másoló, aki a nevét elhallgatta, kötelességének tartotta, hogy harmadik személybe tegye át az első személyben fogalmazott autobiografikus jegyzeteket s a „magam gondolt“ vagy „magam gondolván“ két nótajelzést 3-ik személybe áttenni elfeledte. Már Balassa és Rimay panaszkodnak, hogy e költeményeket eltulajdonítják („obruálvan sensusit is“), a másolót eljárásában ez is befolyásolhatta. (Lásd erről Szilády: Balassa költ. XLVII—IX. 1. Erdélyi P. Balassa B. 183—6., 195—6. 1. lrk. 1893. 252—3. 1. A kódex első ismertetője Thaly K. Századok 1875. 1—33. 1. Ugyanő közölte belőle Balassa két énekét az Abafi-féle Figyelő 1878. 1. k. 53—4. 1. „Balassa kiadatlan költeményeiből“ címen (Radv.-kód. XLIII.) és u. o. 300—1. 1. „Még egy virágének Balassától“ címmel (a Radv.-kód. XLIX.) a Radvánszky J. toldalékával. U. o. a III. kötetben 18—21. lapon a Radvánszky-kódex „különbféle“ két énekéből közöl mutatványt; „Irodalom- és műveltségtört. tanulmányok“ c. kötetében (Bp. 1889) ezt a két énekét teljesen közli s a másodikat Petkó Zs. művének tartja. Rövid ismertetés Deák Farkastól: Száz. 1875. 107. l., továbbá Baros Gyulától; Radványi verseskönyvek (Kny. Irod. Közl.) Bp. 1904. 29—31., 125—32. 1. (Kiadta a kódex öt „különbkülönb“-féle énekét.) A kódex most is a zólyomi-radványi könyvtárban van, mostani birtokosa, báró Radvánszky Antal, a felfedezéskor élő főúr unokája. Néhány levelének hasonmása Erdélyi Pál Balassa életrajzában.

A kódex leírása:

I. I. I. KEÖVETKEZNEK BALASI BA- | LINTNAK
 KEÖLEM KEÖLEM FÉLE | Szerelmes Énekj, kik keözött
 eginéhanj | Isteni dicziret, és Witezsigről ualo | Énekis vagion. |
 Ezeket penigh az magha 'kezéuel jrt keöniuébül | jrtak ky
 szorul szora, Vétek keuis hellien | esset benne; az sem
 egyebtül lött penigh | hanem az Balasi jrasanak nehéz olvasassa |
 miatt, de afelöl megh lehet, 'külem külen mjn | denik
 Eneket mjkor mjről es kiröl szerzet | te, megh jrta [:] az
 Nótajatis mjndenikinek | feöl jedzette. Az kj azért gieöniörkedik |
 benne innt igazan megh tanulhatia | mint kölj szereteöit
 szeretnj, és mjkypen kolj | nekj köniörgeni, ha keduetlen és
 wad | hoza de nem mindent heöuit ugj az szerelem | tüzi
 talam mjnt eött ||

1. 2. 1.: Elseö egy Horvath Wiragh Ének | Notajara Aenigma. |
 Jelentem uersben messimet: — — [7 versszak, bár foly-
 tatólagos sorokban van írva, mint a kódex sok éneke, de a
 strófalagozódást a sor kikezdése jelzi.]

2. U. o. Masodik az Lucretia Eneke No., | tajara Christina
 Neuere. || 3. 1.: Cupido sziuembe' sok tüzes szikrákal — —
 [10 versszak; a 141. lapon még egyszer előfordul] A versfők:
 CHRISTINAMT.

3. 5. 1. Harmadik az Palko Notajara. | Eregy édes gyeöröm
 maid jutz Aszoniodhoz, — — [11 versszak.]

4. 7. 1. Negiedik ugian azon Notara | Byzonial esmerem
 rajtam most ereid | — — [19 versszak.] Versfők: BALASSI
 BALINTHE ANNA. Az utolsó versszak is utal reá: Az vers-
 szerző neue föl uagion jegiezue, — —]

5. 9. 1. Eöttödik az Gianeta Padouana Notajara. || [10. 1.]
 Neö az en eörömem most az en — — [7 versszak.]

6. 11. 1. Hatodik Bebek Judith Neuére az magam | gondolt
 Notaiara. | Beteges lölkem ismet ennekem — — [10 versszak.
 Versfők: BEBEK JWDIT. Strófák és sorok szerint tagolva.]

7. 13. 1. Hetedik Morghaj Katta Neuére Az Fejemet |
 Ninczen mar: Notajara. | Mondgiak juendülök bizonnial
 ennekem, — — [11 versszak. Versfők: MORGAI KATAM,
 Strófák és sorok szerint tagolva.]

8. 15. l. Niolczadik: Egy Német Villanella | Notajara. Ich hab vermaint etc. | Reminsigem nincz mar nekem ez földön éltemben, — — [8 versszak.]

9. 16. l. Kilenczedik az Palko Notajara, kit az | szeretőjeuel valo haragjaban szerzet. | O te czalard vilagh niughatatlan elme, — — [11 versszak.]

10. 18. l. Tizedik: Kiben az szeretője haladatiansagha | es keminsighe felől panaszolkodik: Egj Siciliana Notara. | Walaki azt hiszi hogj nierjen menieken es szüzeken | — — [9 versszak.]

11. 20. l. Tizen egjedik bor ivoknak való az Fejemeth | ninczen mar Notajara: In laudem temporis. | Aldoth szep Pünközdnek gjönjörű ldeje, | — — [8 versszak.]

12. 21. l. Decima Secunda eiusdem gene- | ris, az Notaja Lucretia Enekenek. | Szellel tündöklenj nem ladde e' földeth -- [7 versszak.]

13. 23. l. Tizenharmadik: Kith egj szep leanj | nevel szerzet: a' Notaja az reghy | sjralmas. | Syralmas nekem idegen földön már még njomorodnom, — — [10 versszak.]

14. 25. l. Decimus qvartus. a' Notaja a' | Lucretia Notaja. Borbala Nevere. | Czak bu banat immar hagjatot ennekem -- [16 versszak. Versfők: CHAK BORBALAERTGT.]

15. 28. l. Tizen Eötödik; Az lengjel enek Bj sztj wegjala | Notajara. Ad Apes. etc. || Hallam egj iffionak mjnep enegleszet — — [13 versszak. Strófák és a 2. versszaktól kezdve sorok szerint is tagolva.]

16. 30. l. Tizenhatodik: az Vir Monachus in mense | May Notajara: In Somnium ettra[?] | Kykeletkor jo pünkesd hauaban: — — [19 versszak.]

17. 32. l. Tizenhetedik: Azt [1] bania az Ur Isten | Notajara. Kiben annak agia okat hogy élj noha a lilek a szerelmesek | [így] el szököt tüle. | Czokoluám ez minap az en szep szeretőmet, | — — [9 versszak. A 2. versszaktól kezdve strófák és sorok szerint tagolva.]

18. 34. l. Tizeniolczadik: azon Notara, kiben erő | hogj megh szabadult az szerelemtul. | Szabadsaga vagion mar en szegheni fejemnek, — — [9 versszak. Strófák és sorok szerint tagolva.]

19. 35. 1. Tizen kilenczedik: azon Notara | Titkos szerel-
meről szerzette. | Waiha en tüzemnek nagy tűrhetetlen volta |
— — [8 versszak. Strófák és sorok szerint tagolva.]

20. 36. 1. Huszadik: Az Toldj Miklós Eneke | Notajara:
Somnium p[ro]ponit. [Mar csak éjel hadna ennekem nyugod-
nom — — [6 versszak. Strófák és sorok szerint tagolva.]

21. 37. 1. Huszon egiedik: Az Lucretia | Éneke Notajara. |
Neõ az én giõtrólmem az én szerelme[m]rul való gondol-
kot | tomba, — — [10 versszak. A 2-iktól kezdve strófák
és sorok szerint tagolva.]

22. 39. 1. Huszon ketõdik: Az Bizly Vegiala kit egj |
Násfa felett küldet volt az szeretõijenek | kire Pelican uolt fól
jegiezue. | Ime az Pelljkan az eõ Fiaiert | — — [6 versszak.
Strófák és sorok szerint tagolva.]

23. 40. 1. Huszon harmadik Enek | Olasz Notaara. | Keseri-
tette sok bu es banat az en sziumeth — — [11 versszak.
Versfõk: KRVSIT ILONA. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

24. 42. 1. Poema Vigessimu[m] Quartu[m]: Kit egi bokre-
tarol szerzet: Mar csak éjjel hadna Nota[jara]. Most ada
viragom nekem bokretajat, | — — [7 versszak. Versfõk:
MUDADGE anagramma: U[n]gnadé? Utolsó versszakban:
Ezer eõtt száz és hetuen niolcz esztendüben, | Egy szerelmes
hellien hogj uolnék rejtekben, | Strófák és verssorok szerint
tagolva.]

25. 43. 1. Vigessimu[m] Quintu[m]: Losonczy Anna |
Neuére: a Palko Notajara. || Lelkemet szalotta megh nagy
keserusigh — — [12 versszak. A 2. versszaktól kezdve stró-
fák és verssorok szerint tagolva. Versfõk: LOSONCSZI
ANNA.]

26. 45. 1. Vigisimum [így] Sextum: Magis docte quam
amator | iae [így] magisq[ue] Musis quam Veneri canit[ur].
Azon Notara. Mit egy gjemant kereztt mellet | küldõt volt a'
szeretõjnek. | Szent iras szerintis kereztt csak but jegjez, | — —
[9 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

27. 47. 1. Huzon hetedik: Anna nevere ugian azon Notara |
kiben a' szeretõje ok nélkül való haraghja es | gyanussaga
felõl ir. | Az en szerelmemsem haragszik most ream, | — —

[10 versszak, a strófák három-három verssorba tagolva. Versfők: ANNA MERTHE.

28. 48. l. Huszon njolczadik Egj török Enek | Be sze jrane gj derűken a' notajais az. | Minap mulatnj mentemben — — [5 versszak.]

29. 49. l. Vigesimum Nonum, Carmen tenui nec pingui Minerva | Compositum. Az szavu me Lazen kaassa fata olah | enek Notaja. | Mint sik mezőn csak egj szal fa egjedül elek | — — [10 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

30. 50. l. Harminczadik: A Toldy Miklós Notara. | Mire most baratom azon kerdezkedel? | [A költemény a 28. versszak 3-ik sorával megszakad s az utána következő „No azért dicsirjük“ kezdetű strófa, mint Szilády megállapította, Balassának csak a nyomtatott kiadásokból ismert „Áldj meg minket Úr Isten“ (16. Szil. LXXVII.) kezdetű énekének végső versszaka s kétségtelen bizonyosága annak, hogy a másoló a nyomtatott kiadást ismerte. Strófák és verssorok szerint tagolva. [XXXI., XXXII. sz. nincs a kódexben, s mivel itt egy levél sem hiányzik belőle, már abból a kódexből elveszhetett, amelyekből a Radvánszky-kódex másolója másolt. A XXXIV. ének előtt álló jegyzetben említett „Wallion medigh akarsz engem kesergetni“ éneknek ezt az egy sorát és a „Lás hozám üdvességemnek Istene“ helyett egy más hasonló kezdetű éneket Szilády kiadásában e helyre iktatott be.]

31. 55. l. Harmincz harmadik: Az Notaja | Bania az Ur I[ste]n: kijben bűne boczanatiaert | kőniórget akkor hogj hazasodnj szandekozot Balasi | Balint Neuire. | Boczasd meg Ur Isten iffiusagomnak uétkét — — [Csak az első versszak van meg az utolsó szó híján, a többinek másfél oldal üres hely van hagyva, melyet „probatio calami“-nak használt fel s ezt az idézetet írta rá: Virtus nobilitat aequè portare | onera jubet, cedit onus [ez utóbbi javítva „omnes“-ből.] 57. l. Ezek az Enekek kjket Balasj Baljnt giermeksigetül | fogva hazasagaigh szerzet: jol lehet keteő hia: | Az egjk egj Viragh Enek az Irgalmas Ur I[ste]n Notajara: | kjnek az kezdeti igj volt Wallion medigh akarsz | engem kesergetnj: az elveszet. Masik egj keőniorges, | a Palaticz Notajara, kj az

Njri Bathorj Istvan | nal es Ugnolnénalis uolt. Igy kezdetik ell | Las hozam eőduesigemnek I|ste]ne: etc. | Ezek utan mar akjk keőuetkeznek, azokat | mjnd kjket hazasagaba kjket a Felesigitul Ualo | elvalasa utan szerze, job riszre a Viragh Ene,, | keket inkab mjnd Juliarul, melj Neuere azert | keresztelte az szerelmeset, hogj a righj Poelakat | ebbeis kőuesse: kik közül Ouidius Corinnanak | Joannes 2dus[=Secundus] Julianak, Marullus Naeeranak | neuzte szeretuit. |

32. [U. a. lapon:] Harmincz Negiedik: Ezt akkor szerzette hogj a Felesige idegensighet es hamisagatt | eszebe kezdte Vennj kin elkesereduén jutuan | annak az szerelmesinek igasaga eszibe, akit ok | nekul boıondul elhagiot uolt Felesigiért. Ugy szerzette ezt: Az mar szinte az ideő uala kj Notara. || 58. l. Meznél edesb szép szok — — [10 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

33. 59. l. Harmincz eőtődik: Ezt akor szerzette | hogj az eő Felesige' idegensige miat az | righj szeretőin kezdett szyueben megh indulni | arra az Olah Notara: Azmynt az elteuet Juhokat siratia uolt az Olah Leanj. | Righj szerelemnek nagy tüze — — [9 versszak.]

34. 60. l. Keuansaga szerint czelekeszik (tudni illik egy igen | igen szép kegiest) okat jelenti Venus annakis, miért arolta el az Felesige. De ez Pető gasparne,, | nal [Dobó Krisztina] vagion. az Notaja. Czak bu banat etc. | Egy nagy kőuetsigel külte sietsigel Venus | hozam Cupidot. [Elveszett.]

35. [U. a. lapon.] Harmincz hetedik: ezt akor szerzette mikor | az Felesigetül elualt, kjben emlekeszteti Cupidot arra | amjnt Venus eő altala fogadot nekj, ha felesigitül béké,, | uel eluálik, kire meg felel Cupido Juliat mutatuan | s dicziruén nekj. || [61. l.] Ez uilaggal biro felsiges Cupido [9 három soronként tagolt versszak.]

36. 62. l. Harmincz Niolczadik: Imar hogj az Cupido | mutatasara meg salditia Juliat, afelel megjen kit szinte egy kapuközben talál elő, s közöl [így] igj szoll: ugian azon Notara. etc. | Egy kegies képébe a'giaz őltőzetbe — — [8 három soronként tagolt versszak.]

37. 63. l. Harmincz kilenczedik: Hogj Juliara | talala igj

köszene nekj: Az Teöreök Gű,, | rekmez de Waj zenzur
Notajara. | Ez uilag sem kőli már nekem — — [6 verszak.]

38. 64. I. NEGIVENEGIK. | Cupidonak valo kőnjőrges,
okul elől hozvan a Sala- | mandra peldajat, az hogj vagj
leszen ű hozza io | valaha vagj sem, de mint a' Salamandra
tűz kűvűl | ű sem elhet soha a' Julia szerelme nélkül, Az
csak bu banat Notajara. | Enghemet regulta sok fēle kenokban
— — [13 versszak.]

39. 67. I. Negyuen egyedik de' Julia venante a Julia va, |
daszattiarol kit irva kűldőt volt Julianak. | azon Notara etc.
de voce ad vocem ex Angeriano. | Szeilel hogi vadaszam én
lelkem Julia [6 versszak.]

40. 68. I. Negjven kettődik Inventio Poetica azt iria megh,
mint | uezet őszue Julia Cupidoual Azon Notara. | [„F“
initialénak űres hely hagyva.] aratsaga utan nyugodni akarua[n]
— — [5 versszak.]

41. 69. I. Negyuen harmadik a fűlemilének szol Azon
Notara. | Altera Inventio. | Te szep fűlemile zöld agak közibe
— — [8 versszak.]

42. 70. I. Negyuen negiedik Inuentio Poetica Grues
alloquitur a Dar,, | uaknak szol ugian azon notara. | Minden-
nap io reggel ezen repűltők el — — [7 versszak.]

43. 71. I. Negyuen ötődik Dialogus kiben azt beszellj egi
Baratia- | ual a maga szerelmerűl az már szinten az idő Notajara |
Kérde egy Baratom, igy miért gerjedék? | [8 versszak. Strófák
és sorok szerint tagolva.]

44. 72. I. Negyuen hatodik. Az Dobo Jakab eneke. az
mar | szinten az idő vala ki nyilasban ellen szerzet ének.
azon Notara | Bezeg nagi bolonsag uolt a balgatakban, || — —
[8 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

45. 74. I. Negiuen hetedik Item Inventio Poetica az ő
szerelmenek őrők | es maradando voltarol csak bu Notajara |
Időuel Palotak hazak erőš uarak — — [6 versszak.]

46. 75. I. Negiuen nioltzadik. Hogi Julianak s nem a
szerelemnek adta,, | meg magát. | Szeelem s Julia egi mas
mellet alua rea m] szikraznak vala, | — — [6 versszak. Strófák
és verssorok szerint tagolva.]

47. 76. l. Negiuen kilenczedik Sokféle dolgokhoz hasonlitya ma | gat es a szerelmet ezt iob reszint Nemetből fordította megh. | a mar szinte az idő Notayara. | Ha ki akar latnj ket eleuen kutatt | — — [10 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

48. 77. l. Eötuenedik Juliat hasonlitya a szerelemhez Mely hasonlatossagot | a Julia dicziretin kezd el az csak bu banat Notayara. || Julia ket szeme — — [10 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

49. 79. l. Eötvenegyedik Hogy nyerte el Julia a Cupido nyilat yiat s | hol uiselj azt iria meg könyöröguén az uegeben ittis az Julianak | az Magam gondoluan Notayara. | Aldot Julia ki ballagtaba — — [12 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

50. 81. Eötuen keteődik kiben morog Cupidora hogi csak igerte s-nem | adgia megh Juliat etc. | Edest keserüvel elegyto gyermek | — — [11 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

51. 83. l. Eötuen harmadik. Az het Planetakhoz hasonlitya | Juliat az csak bu banat Notaiara | sibi canit et musis. | Hett fü chillag uagion — — [8 versszak. Strófák és verssorok szerint tagolva.]

52. 84. l. Eotuen negiedik Dialogus kiben uton jaruan az uers | szerző beszél Echoual, de ezt nem ertheti iol megh az | a ki nem tugia michoda az Echo a | chak bu banat Notajara. | O Magas kő sziklák kegyetlenbe nőt fak — — [15 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

53. 87. l. Eötuen ötödik Mindezekreis a vers szerző talalmanyokra, | kiket a könyörgese utan ide irt, midőn Juliatul sem izenetbe | sem leuelbe semmi valaszt nem uehetne, busul magaban és sa | poloduan azon hogj menökedhesek meg a Julia haszontalan sze | relmetül Cupido Tanaczo ad neki ezis ugian azo[n]notara vagion. | Mi dolog Ur I[ste]n — — [9 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

54. 88. l. Eötuen hatodik kiben chak azon könjörög latuan hogy | semmi ualaszt nem uehet tüle hogi ottan chak ne feletkezek | el rola Ez is azon Notara mint az elebbi. || Kegies

vidám szemű — — [8 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva. Az utolsó versszak sz. „Török szep uersekből szerelmese felől chak nem regen forditta].

55. 90. I. Eötuen hetedik Frustra omnibus rationibus Incendendae Juliae | tentatis ardentissima precatone eam in sui amorem ali | cere conatur, uariis ad persuadendum exemplum [tollh. exemplis ht.] allatis | Ugian az elebbi Notara. | En edes szerelmem egyellen egi lelkem — — [11 versszak, a 2-iktől kezdve strófák és verssorok szerint tagolva.]

56. 92. I. Eötuen Nyoltzadik: Videns Juliam nec ora,, | tione nec ratione in suj amorem inflammarj Posse, Quae,, | stubus miser coelum terras et Maria implet: Pollicens | Indignabundus se nullum Carmen Juliae gra[ti]a deinceps cantaturum. | O nagy kerek kek égh — — [13 versszak, strófák s verssorok szerint tagolva; az utolsó versszak sz. Jó hamar lovakert iaruan Erdeli földöt.. Ezt öszue rendelem.. Utána: Ez az Juliarol szerzet Énekeknek a vege.]

57. 94. I. Eötuen kilentzedik köuetkezik mas Soffi nevére. | Szerelem l[ste]nnem Venusnak ereie most meg meg környekezett || — — [6 versszak, strófák s verssorok szerint tagolva; Versfők: SOFIAM. Utolsó versszak: Mikor fenjes bogar szent Juany hauaban iar a nyarnak közöpibe | ... Szerzém ezt versekben az mas fel ezerben es a njoltzuan kilentzben.] ||

58. 96. I. Hatuanodik: Az Doklei sem szedivichichóm bilá Nota, | jara vagi amaz Lengiel Lengiel Notajara Apodlieszem etc. | Bechi Susannarol s Anna Mariarol szerzette. | Az Susanna egi szep Nemet Leanj — — | [6 versszak, csak strófák, nem verssorok szerint tagolva; utolsó versszaka: Kurta octauan a sóvánj bőitben Posonj varosából kimen,, | temben szerzem ezeket illjen versekben Tancz Notara egi kiseded | enekben az mas fel ezerben es Nioltzuan kilentzben hogi Beczj Virag juta eszemben. ||

59. 97. I. Hatuan egjedik Egj Katona Ének In laude[m] Confinior[um] | Az chak bu banat Notaiara. | Vitezek mi lehet ez szeles föld felett [Ez énekből csupán ennyit írt le a másoló, a folytatásnak másfél lapot üresen hagyva,] 99. I. Még vadnak ennehanj l[sten]hez ualó enekes kiket a

psalmusokbolis ma., | gatulis szerzett ki mindenestülis tiz azok mas könyvben vadnak | nemis adgia azokat ki medig Töb Psalmust nem forditt meg azokhoz | azért e uilagi eneket a Jephthes Historiatul elualva ki meg nem kesz — [Itt félbe-maradt a mondat s ez oldal és a következő üresen hagyva.]

60. 101. 1. Hatuan keteödik Egy könyörges Uy az ö kleinesz Kind. etc. Notaiara. | Nincz mar Houa Lennem kegielmes Istenem | — — [5 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

61. 101. 1. Hatuan Harmadik Psal. 27. Translatio Ungarico Carmine || juxta Buchananj Paraphrasin Egy olasz enek Notajara. | Az én io Istenem ha gyertiam nekem — — [Csak az első versszak van meg. Itt a LXIV—LXX. éneknek 7 levelet és egy féloldalt üresen hagyott s oda egy másik kéz két-hasábosan Zrinyi idilljeiből és a Szigeti veszedelemből másolt le: 102. 1. IDILIUM. | Az hol egy vadász violanak kegyetlenségéről panaszkodik. | 1. | Egy megh busult vadász kikelet idein [71 versszak]; 107. 1. IDILIUM. | Kegyetlen hova futcz — — [36 versszak.] 110. 1. Obsidionis Szigetianae. | Pars Prima. | En az ki az előtt iffiu elmével, — — 1—91. versszak.]

62. 117. 1. Hetuen egiedik Amatorum Carmen ad Notam chak bu banat de vir., | gine Margareta. | Vitézek kariokkall kigiok fuklaoickall, — — [12 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva. Utolsó versszak: Szent Lorincz nap uta[n] az ezeröttszazba es az nyoltzuan 9 ben | Remete mogyara hauasok allyaban eluen szerzek versekben | — —]

63. 118. 1. Hetuen ketődik Colloquium octo Viator[um] et Deae Echo | vocatae ugian azon Notara. || Nioltz iffiu Legenjinap uto[n] menven — — [11 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva; az utolsó versszak: Az mas fel ezerben es nioltzuan kilentzben sz. Bertala[n] nap utan | Vilag hatarira ualo buidosasra keservessen induluan | Edes hazaiabul io akaroitul siralmason buczuzvan.]

64. 120. 1. Hetuen harmadik Animum ingratitude amatae moe., | rentem ipsemet solatur ad Notam: Minden alat diczer etc. | De mit gyötresz engem most keserues lelkem? | — — [9 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

65. 122. l. Valahanj Török Beeyth kit Magyar Nyelure | fordítottak. | Alem chiczhegi dereriszeng — — Interpretatio qua[m] in Julia[m] retorsit. || Ez szeles vilagon — — [9 török vers átírt szövege, utána következő verses fordítással, török és magyar szöveg strófaszerűleg tagolva.]

66. 125. l. Hetuen negiedik: Szarandoknak uagi budosonak | valo Enek: Az Minden alatt dicser Ur I[ste]n Notajara. | Pusztaban sidokat uezerlő io I[ste]n, — — [8 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva; az utolsó versszak: En edes hazambul valo ki mentemben | Szent Mihaly nap előtt valo harmat hetben || Az mas fel ezerben es nyoltzuan kilentzben | Az ó szerint szerzem ezt illien Enekben.]

67. 127. l. Hetuen ötödik: Valedicit patriae Amicis ijsqu[e] omnibus | quae habuit charissima ad notam: Minden allat diczir Ur Isten tegedet. etc. Oh en édes hazam te io magyar orszag — — [8 és fél versszak, strófák és verssorok szerint tagolva, „Sőt te is o en szerelmes Ellenseghem | Hozam haladatlan kegyetlen szerelmem || Őrszó: Ki erdemem || ” sorokkal szakad meg. Itt egy vagy több levél hiányzik a kódexből, amit a későbbi lapszámozás nem tüntet fel.]

68. 129. l. — — Kit chak azért miuel — — [Egy elől hiányos strófán kívül még két versszak: az első Coelia-dal, strófák és 19 szótagu sorok szerint tagolva.]

69. 129. l. Ugian akkor hogi meg keduelj Coeliat eckepen könyörög | mingiart neki hogi kegies szemeit rea vetvén vegye be szerelmében | s-vidam io kedveben. | Ket szeme vilaga — — [3 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

70. 130. l. Harmadik kiben köszöni Cupidonak hozá ualo kegielmet | Tudni illik hogi Coeliat szerelmire fel geriesztette s-kezében adta | azon Notara. | Kegielmes szerelem ki illj ol tel velem | — — [5 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

71. 130. l. Negiedik kiben az Coelia feredesenek mogiat iria meg annak | felette penig Termetiről maga viseleserül es szepsegerőlis szol. || Czudalvan egy ferdőt — — [4 versszak, stróféként és soronként tagolva.]

72. 131. l. Eötödik kiben az Coelia szerelmeert ualo gyöt-

rölmerül hasonlít,, | uan az szerelmet hol Malomhoz s-hol Haranghoz, | Mellj choda giőtrelem — — [3 versszak, strófánként és soronként tagolva.]

73. 132. 1. In Eandem fere sententiam. | Kialtok chak boligok mint megszelhűtt Ember | — — [2 versszak, strófa és verssor szerint való tagolással.]

74. 132. 1. Hatodik kiben az szeretőitűl ualo eluالتan keseregh | féltuen es itt az lelkehezis hasonlittja. | Az melj kereszténj hű — — [3 versszak, strófa és verssor szerint tagolva.]

75. 133. 1. Hetedik kiben az kesergő Coeliarul ir. | Mellj keseruen kialt — — [3 versszak, strófa és verssor szerint tagolva.]

76. 133. 1. Nioltzadik kiben a maga ok nelkul ualo gianusagha[n] bankodik || Oh én bolond eszem — — [6 versszak, strófa és verssor szerint tagolva.]

77. 134. 1. In Eandem Fere sententiam. || Vétettem ellened — — [1 versszak.]

78. 135. 1. Kilenczedik kiben Juliahoz hasonlitya Coeliat minden | Allapatiaban Cupidovalis feddik hogi (hollot ha | zaiabulis ő kergette kj) ott sincz niugalma miatta. | Julia szozatiat — — [9 versszak, strófa és verssor szerint tagolva.]

79. 136. 1. Tizedik kit egi Cyteras lengiel leanjrol szerzett. | Szit tűzet Susanna sziuemben magara | — — [7 versszak, strófa és verssor szerint tagolva.]

80. 138. 1. Az Cortigianarol Hannuska Bvdouskionkarol szerzett | Latricanus Wers. | Fris szép feier Poka | — — [1 versszak.]

81. 138. 1. Ad Notam Legien io idó'/. | Boldog az ki akarsz lennj eletedben | — — [7 versszak, strófák szerint tagolva; versfők: BATHORI.]

82. 139. 1. Alia ad Eandem notam. || Segetségűl hilak teged io I[ste]nnem [így!] — — [10 versszak, strófák szerint tagolva.]

83. 141. 1. Az Lucretia Eneke Notajara | Christina Neuere. | Cupido szivembe[n] sok tűzes szikkrakal — — [10 versszak,

strófák és verssorok szerint tagolva. Versfők CHRISTINAMT.]
Thaly K. jegyzete a cím mellett: n. b. 2-odszor már.

84. 143. I. Inventio Poetica: Azt írja mint uezset eőszie | Julia Cupidoual: Az Malgrudgian | Notajara, inkab I[ste]nes
hogj szerelmes Ének. | Giamoltalan már az én életem — —
[7 versszak, strófák szerint tagolva. Versfők; GIDUTNE.
Utolsó versszak: Egj ifiu uton jartaban siruán kesergé eő
magaban — — Malgrudiant [így] mongia fohaszkoduan. | A
cím felett Thaly jegyzete: hibás cím, 42-re von.]

85. 144. I. Forog az szerencze — — [csak az első versszak,
a folytatás számára a lap többi része üresen hagyva.] [Itt egy
vagy több levél hiányzik a kódexből.]

86. 145. I. — — — Ime ez sziuembe leóué egyek [így]
nilath | — — [13 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

87. 146. I. MAS. | Czudaluan egy ferdüst — — [5 versszak,
strófák szerint tagolva. Thaly jegyzete: (n. b. Ez 2-ből, a
Coeliáról irt 4 és 5-ikből van összetéve.)

II. 148. I, KEÖVETKEZNEK RIMAI JANOSNAK | keő-
lemb külemb file Enekei, jollehet minden szerzisse | szinte itt
ninczen, mert mind keónjuestül az Tiszába ejtet, | tik uolt
amelj keónjuben mjnd epen megh uoltanak az | ulta egiiue
nem szedhettek eőket csak ennjre is az | mjnt itt vannak. |
Kiket méltó hogy a Balasi irasatul mesze ne hadgiu[n]k mert
Ba., | Iasj Balinton kiuól csak egj Magiar sem érkezhetik el | vile
bar ugian igen igjekezikis rajta kiről iteleted [így] | tehet akar
kj az irasat oluassa az mint Balasi Ba- | lintis igj szolot
felőle eltiben (mond) ha ugj megy elő | dolgodba[n] az mint
el keztil giakoroluan azt nem hogj elnem | érkeznél uile, de
meghis foghsz halladni; seőt halala | orajanis eőtet ualotta
Balasj Heliében valónak len[n]j: | keruén arra hogy azeő
halalát Verseiuel ekesicze | meg: kit uighezis ujtt Rimaj
Janos, melj ira | sat | atöb Eneki utan helihesztettünk.

1. | ELSEŐ, | Klben azt írja megh miképen hodoltatta
eőtet Venus azeő | Zászloja ala, egj kegiest égeruén nekj kit
eő Lidia., | nak Neuez. — || Szolituán neuemen — — [13 vers-
szak, strófákba s 19 szótagu sorokba tagolva.]

2. 150. I. MasoDik. Notaja: | Már szinte az ideő vala etc. |

Ne czudald szüemet hogy illien keserues — — | [6. strófák és verssorok szerint tagolt versszak.]

3. 151. l. Harmadik. | Eörülhetne szüem — — [6 versszak, strófák szerint tagolva.]

4. 152. l. NEGIEDIK. | Milelt azt kirdhetned — — [10 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

5. 153. l. Eötödik. Az Lengiel Kiralj | Tancza Notajara etc. | Senki ne kérdgien — — [3 versszak, strófák szerint tagolva.]

6. 154. l. Hatodik igen szep dicziret. | Legien io idő csak Feczke szal hazamra. [Csak ennyi van meg az énekből, a többinek ez a lap és következő $\frac{1}{3}$ -a üresen hagyva.]

7. 155. l. Hetedik: Kiben Echotul uesten feleletet | Keösziklak közt lako. — — [6 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

8. 156. l. Niolczadik: Venus Impudicitiae mater suas | ad libidinem hortatur. | Vallion s de mi haszon — — [6 versszak, strófák s verssorok szerint tagolva.]

9. 156. l. Kilenczedik: Contrariu[m] !Superioris | Arg[umen]ti Nomine Dianae responsu[m]. | Venus fajtalan hus — — [7 versszak, strófák és verssorok szerint tagolva.]

10. 157. l. Tizedik: Kiben keseregh a Magyar Nemzetnek romlásán, s fogiassan. || Oh szegenj megh romlott s el fogiott Magyar nép, — — [Csak az első versszak, a lap többi üresen hagyott helyére, a 116. lap folytatásaként, az Obsidio Szigetiana l. 92—102. versszakait írta be a későbbi kéz.]

11. 159. l. Tizenegedik: Kjben Cupidoual feddigh. | Cupido ne Njlad — — [8 versszak, strófák és versszakok szerint tagolva.]

12. 160. l. Tizenketödik: Egj katona Enek. | Katonak hadnagia — — Az első versszak, a többinek a lap üresen hagyva. Valószínű, itt több lapot is üresen hagyott a 13., 14. és 15. sz. költemény számára s később írta be a 161. lapra azt, melynek címe: [13.] Szep eginehanj szerelmes Wersek. | En edes llonam — — [7 versszak, strófák szerint tagolva.]

14. 162. l. Tizenhatodik: Kiben az Embernek az földön való alapa | tiarol emlekezik. Notaja: eregi edes györöm etc. | Vitezseg Embernek — [12, hét-hét sorból álló versszak, de a

9-ikből egy sor tollában maradt. Ettől kezdve a Rimay versei háromhasábosan vannak írva s a versszakokat egy vonal választja el egymástól s a Balassa-strófa 9 sornak tagolva.]

15. 163. 1. Tizenhetedik: | Az Usquequo obliui | sceris mej
D[omi]ne Psal | musból fordított | Enek. | Hogi feletkezik ell |
— — | 7 versszak.]

16. 164. 1. Tizen nyolczadik: Az | Serua me d[omi]ne Psalmus |
bol kj magyarazot Enek | Tarcz meg Ur[am] engem | — —
[11 versszak.]

17. 165. 1. Tizenkilencedik: | Az Eötven egiedik | Psalmus
Magyarazatia. | Kőniőrullio[n] en raitam | — — [20 versszak.]

18. 167. 1. Huszadik: sibi Ca., | nit et Musis. | Uduar s
Irigj tiszték | — — [3 versszak van csak leírva, a 3-ik 3 sor
hiján, a folytatásnak, valamint a többi (21—30.) éneknek üres
hely hagyva. Az üresen hagyott 168—172. lapra a Zrinyi-másoló
az Obs. Szig. Pars Secunda 1—64. versszakát írta be.

19. 173. 1. Harmincz egiedik: | Kedvező szemedell | — —
[17 versszak.]

20. 174. 1. Harmincz ketődik: | Kit mas keresere chinalt |
az szűz Maria Enekiből, melliet egi kép mellett | kültek
aiandekon | egi Papista fő Aszo[nyna]k, | Szűz Maria
lakozva[n] | Nazaretben — — [11 versszak, melynek hosszabb
sorait kétfelé tagolta.] Utána: Finis.

III. 175. 1. Kezdennek itt mar különb | kőlömb fele szep
Enekek, | Mellieket ez mostanj Poe | tak szerettek, akaruan |
az Poetas[ag]ban elmejeket | farasztuan futatnj az | Balasj
Balint elmeieuel | es Poetaságában elernj | es megis halladni,
melj | nek bizonj chak az egjkeis | ketseg nem hogi mind
kettő. ||

1. 176. 1. Jaczik az szerenche most szegenj feiemmel — —
[9 versszak, strófák és verssorok szerint tagolt folytatólagos,
nem hasábos sorokban. Versfők: JAN PETKSI.]

2. 177. 1. Az Baratsagnak Tökellertes voltat ez kis Enek., |
ből vehetik eszeben az baratsag szerető Emberek. || Oh
melj szep dolog volt I[ste]n az baratsagh | — — [9 versszak,
strófák és verssorok szerint tagolva.]

3. 179. 1. Ad Notam Gyamoltalan habok között euezek etc. |

Czudalatos nagy banattia szüemnek s lelkemnek | — — [7 versszak, strófák s verssorok szerint tagolva. Végül: Finis.]

IV. 1. 181. lap. Más kéz írásával: Cantio Militaris? | Panaszolkodással keserves jai szoval Pannonia sirattia, — — [19 versszak, strófák szerint tagolva; Versfők: PETKO SEGMOND MUNKAIA. Az utolsó versszak: Az ezer hat szazban hogi ezeket iram hatvan hat esztendőben, éken [így, Thaly sz. ekém] utan | iartam — —]

2. 183. 1. Cantio Alia? | Gondolkodgyal szegény Magyar vigre hova Lisz, — — [12 versszak, strófák szerint tagolva.] [Itt a 184. lappal véget ér a kódex, melynek végéről valószínűen több levél hiányzik.]

Lappanghatnak még családi könyvtárainkban és levéltárainkban Balassa költeményeinek másolatai ezeken kívül is. Walaszky Pál azt mondja irodalomtörténeti áttekintése második kiadásában, hogy Balassa gyakran kinyomtatott édesen folyó versein kívül kéziratban is bővesen maradtak fenn a tudósok könyvtárában. (L. Toldy: A m. költ. kézik. I. k. 1855. 157—8. hasáb.) Ezek még felfedezésre várnak.

Balassa költeményei még életében kéziratban elterjedtek s halála után csakhamar bekerültek, mások műveivel vegyülve, de verselésükkel, nyelvükkel, költőiségükkel társaik közül kiválva, a verses kódexekbe. Korra első volna ezek között a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Csereyné-kódexe; ebben van az 1579-ben Giróti Pétertől lemásolt „Csak[Sok]búbánat immár adatott énnékem“ kezdetű ének, (Radvánszky-kód. XIV. sz.), csakhogy ez, mint Szilády is említi, a Székely István „Chronicá“-jában volt, tehát nem a kódex egykorú alkatrésze. (Ismeretését l. tőlem Irod. Közl. 1911. 58—64. l.)

A XVII. századi versgyűjtemények közül legtöbb Balassa-vers, vagy utánzat van az Erdélyi Múzeum Vásárhelyi Daloskönyvében (l. a kiadások közt) és a Magyar Nemzeti Múzeum Mátray-kódexében, ez utóbbiban levőkazonban (20) a nyomtatásban megjelent „Istenes énekek“ másolatai. Csak egy-két Balassa költemény került bele a Kuun-kódexbe (Irod. Közl. 1916. 80—97. l.), a Lipcsei-kódexbe (U. o. 305—43), a Decsi-kódexbe (Száza-

dok 1871, 36. kk. ll.), a Vasady-kódexbe (Irod. Közl. 1913. 14—27. l.), a Bocskor-daloskönyvbe (Erd. Muz. 1898.), melyek többször érdekes szövegváltozatot nyújtanak. Barakonyi Ferenc, a Balassa költői iskolájának kiváló tagja, kinek számára költeményeinek jeles kiadója a Vásárhelyi Daloskönyv több eddig Balassának tulajdonított énekét reklamálja, a kolozsvári ref. kollégium Zrinyi-példányába bemásolta a Balassának, illetőleg újabban Rimaynak tulajdonított „Magyarország romlásán kesergő“ énekét. L. Erdélyi P., Barakonyi F. költeményei. Kol. 1907. [Kny. Erd. Múzeum 1907.] 116—22, 177—8. l. Radvánszky János, akinek Balassa-kegyelete mentette meg valószínűen a Radvánszky-kódexet, külön is lemásolt egy kódexbe több Balassa-költeményt (1. Cupido szívemben 2. Mint sík mezőn csak egy szálfá 3. Ez világ sem kell már nékem 4. Ha ki akar látni két elevenen kutat) s a maga költeményeihez is mintául választotta azokat (Thaly: Századok 1875. 99—100. l. B. Radvánszky Béla: Radvánszky János versei (1666—1738.) Bp. 1905. (Böv. kny. Irod. Közl. 1904. évf.) 12, 33. l. Abafi: Figyelő 1877. I. 301. l.

A k é k k ő i k ó d e x, mely főként II. vagy gróf Balassa Bálint költeményeit foglalja magában, szintén itt említhető, mivel benne a másolat tanusága szerint I. és II. Balassa versei vegyesen fordulnak elő. Az eredeti kódex lappang. Jankovich-féle másolata (az akkor már töredékes kéziratról) a M. Nemz. Múzeum kézirtárában. Ebből adott ki B. Balassa Antal néhány verset mutatványul „II. Bárá Balassa Bálint legújabban felfedezett költeményei“ címmel a Török-féle „Hazánk“-ban 1858. I. évf. 72—4, 215—8. l. Már előbb Toldy az „Átok“ címűt a „Magyar Költői Régiségek, Pest 1828.“ c. füzetében, ugyanezen kihagyásokkal s más két költeményével és életrajzzal a M. költészet kézikönyve mindkét (1855. és 1876.) kiadásában.

Balassa latin költeményeiről Horányi emlékezik meg „Memoria Hungarorum I. k. 107. l. „Suavis in latina lingua poeta, in patria [t. i. lingua] vero alter Pindarus“ szavakkal, de nem mondja meg, hol olvasta latin verseit. A bártfai rendezetlen kiadásban a Balassa énekei közt foglal helyet egy

„Sublimi te pater aethere“ kezdetű ének, de erről sem valószínű, hogy Balassáé. A csiksomlyói ferencrendi könyvtárban Kájoni kézirati kódexében volna latin költeménye (Énekek éneke ford.?). Az ott említett „cantiones Balassae“-ról I. Sep-rődi J. jegyzetét Irod. Közl. 1909. 144. l. és Jénáki F. tanítványom doct. értekezését Kájoni I. énekeskönyve és forrásai. Kol. 1914. (Értekezések a kolozsvári egyetem m. irodalomtört. szemináriumából 3. sz.) 41. l. Ugyanitt 54—62. egy hosszú költeményt közöl: „Pataki Anna éneké“-t, melyet Balassa költeményének tart.

B) Kiadások.

1. [BOCK MIHÁLY—BALASSY BÁLINT.] BETEGH | LELKEKNEK | valo fwues kertecijke meli | ben sok fele io szagu, es egesseges | fwuek talaltatnak, melij fwuek | által az lelkek mindennemő be- | tegsegekben, fogiatkozásokban megeleuenedhetnek, | es megh Vijulhat- | nak. | Ehez foglaltatot egy szep tudomanij: Tudni illik mikeppen kel | lien embernek magat biztatnt | az niomorusagnak wldeözes- | nek es kennak ideie- | ben. | Mellijet Giarmathij Balassi Ba- | lint forditot Nemetből Magyar | ra az ő Szerelmes Szweijnek ha- | borwsagokban valo vígaz- | talasara. ||

[A címképen, mely a kárpittal borított trónján hárfázó Dávid királyt ábrázolja, ez az aláírás van:] Bock Mihaly által zerez- | tetett Nemetelő, || Kolofon: CRACOBAN. Nijom- | tattatott Király | őo Felsége Nijomta- | toija Wirzbieth | Mathias al- | tal. 1572. esztendőben. || 12r., A—H₆ = 90 számozatlan levél. Egyetlen példánya a sárospataki ref. koll. könyvtárában.

— 2. kiad. Bártfa 1580. 12r. A—E = 60 számozatlan levél. (Akad. kvtár.) — 3. kiad. Sicz. [Német—Schützen, Vas m.] 1593. A—E₂ = 50 számozatlan levél (ha teljes); közbül hiányos példánya a sárospataki ref. koll. kvt. Szabó K. szerint stilusa eltér a két előbbiétől s így talán nem Balassa fordítása. Ugyanennek bővített kiadása, mint Czóbel Ernő megállapította: Bornemisza Péter „Vigasztaló koenyveczke, negy részbe Sempte 1577“ c. mű (a „Négy Könyvetske“ negyedik része) s ebből

azt következteti, hogy a Balassa nevén levőket is ő fordította, holott együtt fordíthatták; ugyanennek újabb kiadása a tévesen Sibolti Demeternek tulajdonított, Balassa Istvánnak ajánlott „Vigasztaló Könyvetske. Galgóc 1584, valamint a Csejti Istvánné kérésére kéziratból Szalárdi Miklóstól kiadott „... Vigasztaló szók“ [Gyula]Fejérvár 1643. Mindezt Czóbel Ernő állapította meg „Bock Mihály ‚Füves kertecské‘-jének magyar kiadásai“ c. tanulmányában: Egy. Phil. Közl. 1910. 607—610. l. Ezt kiegészíti Thienemann T. „A XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei“ az Ir. Közl. 1922. évf. 75—7. l. Ugyancsak ő állapítja meg, hogy a német eredeti „Würtz-Gärtlein Für die Krancken Seelen“ címmel (Nyomt. hely nélkül) 1562-ben jelent meg s megvan a drezdai kir. könyvtárban. Érdekes, hogy a Csejtiné—Szalárdi-féle „Vigasztaló szók“ második része (Sibolti „Lelki harca“) mellett függelékül van a hét bűnbánó zsoltár verses fordítása. Bibl. leírásai: Szabó: R. M. K. I. k. 91., 182., 274., az ál-Sibolti-féle 208., a Szalárdi-féle 741. sz. Az első kiadás címlapjának és címképének hasonmása Erdélyinél (Balassa B. 52—3. l.).

2. IGEN SZEPI HISTORIA | Sigmond Czaszarnac ideie- | ben
löt Dolog. | Az nemes ket személyről Eurarius- | rol [így] es Luc-
recyapol, es azoknak egi mashoz valo | szerelmekről, s-Lucrecy-
nak halalarol, Eu- | ryalushoz valo szerelmenek myatta mint | löt
halala? [Nyomt. hely és év n. 4 r. A—G = 28 számozatlan
levél. Külön címlap nélkül. A M. T. Akadémia könyvtárában
(előbb a bécsi Theresianum könyvtárában) egy teljes és
csonka példány.] — 2. kiad. „Igen Szepi Historia...“ Banat
keserusegh Notayara. Nyomt. hely és év nélkül. Külön cím-
lapja nem volt. 4 r. A—G, 28 számozatlan levél. A keszthelyi
Festetich-könyvtárban. 3. kiadás: Eurialusnac és Lu- | CRE-
TIANAC SZÉPI HISTORI- | AIA, MELYBEN MEG IRAT- ||
tatic egymáshoz valo nagy szerelmec, | mely szerelemből végre
Lucretiá- | nac követkőzéc szörnyü halála. | AD NOTAM. |
ldöd szép viragat, termeted szépséget szüuem | miért hiruasz-
tod. | [Vignette: egy álló férfi- és nőalak.] NYOMTATTOT
[így] COLOSVARAT | az ó Várban. 1592. Esztendőben. |
[Keretes címlap. Cl⁶. üres. 4 r. A—H = 32 számozatlan levél.

Az utolsó levél *a.* oldalán egy lóhátas, páncélos vitéz fegyverhordozójával, több nyomtatványon előforduló fametszet; utolsó oldal üres.] 4. Historia edgy Evrialvs Nevü Iffiúrórl, és edgy Lucretia Nevü Aszszonyrol Azoknak egymáshoz-való szerelmeknek indulattyárol, örömökről és szerentséjokról, végre Lucretiának szerelme miatt való haláláról." Nyomt. hely és év n. [XVII. sz.] Külön címlap nem volt. 4 r. A—F₂ = 22 számozatlan levél; a bpesti ref. koll. könyvtárában (Szilády sz. átdolgozott szöveg). Szabó K. RMK. I. k. 560., 561., 259., 1592. szám. Újabb kiadása: Eurialusnak és Lucretiának szép historiája... Kiadta az 1592-iki kolozsvári szöveg alapján átírva (a két korábbi szöveg változataival) Szilády Á. „Gyarmathi Balassa Bálint költeményei. Bpest, 1879.” 171—234. és (jegyzetek) 335—51. l. Irodalom: Aeneas Sylvius eredeti „De duobus amantibus: Euryalo et Lucretia” c. latin prózai műve kéziratban megvan a budapesti egy. könyvtár XV. századi 99. sz. kódexében s a M. Tud. Akadémia Béldi-kódexében. Nyomatásban Aeneas Sylvius minden műveiben (levelei között) pl. „Opera omnia” (Basileae 1551.) és külön is, valamint olasz, francia, német stb. fordításban. Újabb kiadása Dévay I. József: Aeneae Sylvii De dvobvs amantibus historia. Recensuit, illustravit, emendavit. Bp. 1904. [Belső címlapon 1903.] U. a. Aeneae Sylvii Cento. Bp. 1901. Ifj. Matirkó B. Eurialus és Lucretia a magyar irodalomban. Lőcse, 1891. és Egy. Phil. Közl. 644—60, 769—82. l. [ez utóbbi rész a Poóts András-féle átdolgozással foglalkozik]. Ifj. Mitrovics Gy. Aeneas Sylvius „De duobus amantibus”-ának magyar átdolgozói. Irod. Közl. 1896. 13—41. l. (22—41. lap szintén Poóts feldolgozását ismerteti.) A szerzőre (a Pataki Névtelenre) vonatkozó értekezéseket l. alább az „Életrajzok, életr. részletek” c. részben.

3. [CREDULUS ÉS JULIA.] Balassa drámatörédékek négy kis 8-r. C, C4 C[5] C[8] ívjelzésű levele, tehát egy félív a Knauz Nándor kiváló historikus és bibliográfus könyvtárából Dobrowszky Ágost budapesti antiquarius útján került a M. Nemzeti Múzeum könyvtárába. Erdélyi Pál ismerte fel benne Balassa művét s kiadta s egyszersmind az egésznek

sikerült hasonmását is közölte a M. Könyv-Szemle 1900. évfolyamában és Balassa B. életrajzában (172, 234—6. l.). Csak a III. felvonásból [scena itt is, mint a „Comico-tragédia“ c, moralitásunkban a mai felvonásnak, actus pedig a jelenetnek felel meg] maradtak fenn töredékek, a 2. 3. és 4. esetleg az 1—4. jelenetnek töredékei; a C5, 6. lapon Balassa „Ó magas kősziklák“ kezdetű echós dalának 6 versszakával, mint betétdallal. Erdélyi írási idejét 1588—9-re teszi, s szerinte „nyomdai kiállítása a bártfai nyomdára mutat, melynek 1580—90 között készült termékei e töredéket, ha szabad így mondani, meghatározzák“.

4. CAMPIA- | NVS EDMOND- | NAC IESUS NEVE |
ALAT VITEZKEDET THEO | logusnak, es nem régen
Angliá- | ban az közönseghes* keresztien | hitért¹ martyromsag- |
gal koronazotnac, | Tiz Magiárul irot okai: kikben azt aggia |
tuttokra az Angliai tudós Academicusok | nac, my vitte őtet
arra, hogy egiedül az | eghéz Angliaban lakozo Caluinistaknac, |
az Hitnec dolgában bayt méért le- | gien küldeni. | *BALASSA*
BALINTTOL | iratot: | 1. Pet. 3. v. 15. | Készec legietec
mindenkoron minden em | bernece aki tölletce okát kiuannia, a |
bennetek lakozo remenséghről es hit | ről való eléghe tetelre. |
Viennae Austriae, Typis Margarethae For | micae, Viduae
Anno MDCVII. || 8r. 109 lap. Elöl címlap és ajánlás 8 szá-
mozatlan levél. A címlap stilizált levéldíszű záróvignettákból
alkotott keretbe foglalva. Címlaphasonmás Erdélyi P. Balassa-
életrajzában. A kiadó és a csonkán maradt fordítást befejező
Dobokay Sándor jezsuita Forgách Zsigmondnak, az ekkor
már régen elhalt Losonczy Anna második férjének ajánlja.
A Balassa utolsó napjaira vonatkozó adatai miatt l. még a
források közt. A M. N. Múzeum könyvtárában és címl. híján
a csiki kolostorban. (Szabó: RMK. I. 405. sz.; Ípolyi A.
Veresmartly M. élete. Bp. 1875. 149—63. l. Alszeghy Zsolt:
Campianus. Egy. Phil. K. 1912, 186. l.)

5. ISTENES ÉNEKEK. A báró Radvánszky Bélától kiadott
„Rimay János munkái“ (Budapest, 1904.) függelékében össze-
állítottam az Istenes énekek bibliográfiáját, mely „Balassa és
Rimay „Istenes énekei“-nek bibliographiája“ címmel 1904-ben

* Nyomdatechnikai okból az ő és ű régies alakját mellőznünk kellett.

külön is megjelent. A rendezetlen kiadásokat külön csoportba sorozva, háromféle kiadástípust különböztettem meg, u. m.: 1. a váradi formát; jellemző sajátága az énekek elé függesztett hosszú prózai summácska. 2. A debreceni vagy kolozsvári formát, rövidebb, rendszerint verses summácskával. 3. A hosszú prózai summát és a verses summácskát együtt, egymás után közlő kiadást. Valamennyi kiadás megegyezik abban, hogy nemcsak Balassa, hanem Rimay J. és más szerzők énekeit is magában foglalja. Ugyanott kifejtettem, hogy miért nem valószínű, hogy Rimay életében (1631-ig) megjelentek volna nyomtatásban Balassa összegyűjtött énekei, bármennyire készült is azok kiadására (l. különösen 4—6. l.). A leírást nem ismételve, itt csak felsorolom az összes ismert kiadásokat; csak annyi kivételt teszek, hogy közlöm az azóta felfedezett 1690. évi lőcsei kiadás címét és az 1699. évi nagyszombati képes Balassakiadás bibliográfiai leírását, mely utóbbit felkérésemre bold. Radvánszky Béla koronaőrnek, Rimay költeményei szerencsés felfedezőjének tudománykedvelő fia, az unikum-példány tulajdonosa, báró Radvánszky Kálmán, volt szíves számomra elkészíteni.

1. Az első bártfai kiadás 1632—5 között. (Nem maradt fenn.) 2. Bártfai második kiadás 1635—40 közt. (Marosvás. ref. koll. könyvt.) 3. Lőcsei első kiadás 1640 körül. (Elveszett.) 4. Váradi első kiadás 1640 körül. (Elveszett.) 5. Váradi második kiadás 1640—60 között. (Magy. Nemz. Múzeumi töredék.) (?) 6. Váradi harmadik kiadás 1640—60 között. (Elveszett.) 7. Váradi negyedik kiadás 1640—60 között. (1652?) (Elveszett.) Thaly K., Toldy Nadányi Jánost tartják a váradi kiadás sajtó alá rendezőjének, de forrásra nem hivatkoznak. 8. A bécsi első kiadás.* (Elveszett, de említi az 1699-iki nagyszombati kiadás.) 9. Kassai kiadás. (1665.) (Székesfehérvári püspöki könyvtár.) Szabó K. ismertette a M. Könyvszemle 1878, 336. és 1879, 122—3. lapjain. Becses ez az előszava, melynek anagrammatikus aláírását (SOLVIROGRAM) még megfejtteni (Visoli Márk?) nem sikerült.

* A * az eddig ismeretlen kiadást jelzi.

„Az OLVASÓHOZ. Sokan vadnak, kik felette igen ez Istenben elnyugodt, hazája szerető vitéz Úrnak munkájára régtől fogva vágnak, de mind együtt s igazán sehol nem találhatnák: mert némely magagondolatlanok, elmés voltokat akarván mutogatni, felette igen megvesztegették, magok vagy másoknak nevét kikalapálván a versek fejéből és így osztán az ő elméjekől származott munkának mondják, maga ha valóban megvizsgálnák, üresen találnák a klastromokat, mert bizony azt sem tudják, honnan jött s hova mégyen, mivel-hogy oly dolgok vadnak, kiváltképpen ahol (exemplis pen- narum él) melyek sem magyar sem deák nyelven nem talál- tatnak, hanem vagy török, vagy pedig más írásokban; jóllehet nem e kibocsátott Énekekben, hanem más munkákban vad- nak. De ezek sohul (avagy ha találtnak is, igen ritkán) nem találtnak mind edgyütt s igazán, hanem csak az nemes és vitézlő Rimai Jánosnak leirt könyvében, melyet ugyanezen vitéz urnak emlékezetire ki akarván bocsátani, ez énekek eleiben irt Elogiákat is helyhezette volt. De minthogy men- sura rerum omnium tempus est et dies occasio, az idő s alkalmatosság ez jó igyekezetiben ellent állott. Ellenben pedig vadnak sokan ismét olly izetlen agyafurt emberek, kik héjában való csácsogó nyelveket megzabolázni nem tudván, e vitéz urat immár halála után is rágalmazásokkal sértegetik... azért hogy a régi tudós embereket követvén szerelmes verseket irt! Ugyanis inkább akart a tudós emberekkel gyaláztatni, mint a bolondokkal dicsírtetni. Nem is csuda pedig, mert hogy állhat meg a bölcseknek imez mondása: Virtutem sequitur invidia, ha minden embereknek tetszenék. Senki nem csudálhatja, mert nem ujság, így volt eleitől fogva s így léssen örökké. Mert vajjon s ki vólt.. bölcsebb Aristotelesnél, ékesben szóló a deákok között Cicerónál? a görögök között Demos- thenesnél? mindazonáltal ők sem tetszettek mindenek[nek]. S [ez] dologért pedig egyéb munkáját is megvetik. Ugyanis nem jó disznó orrában arany perec, nem is illeli a számart bársony nyereg, a bolondnak jó fapénz is, sem az, sem más munkája nem kenek [így = nekik vagy kenteknek ht] valós, hanem annak aki tudja, hol lakik s mit eszik. Nincs soha olly szép harmatos

gyenge virág, hogy a pók mérget ne szíjon róla, melyről a méhek mézet szedegének: azokban a Magyar nyelvnek ékeségét s a szóknak okosan és helyesen való öszveszerkesztését, abban lévő harmóniát s elmés inventiókat, melyekkel, mint a szép folyó patak, ékesen csergedez, kell megtekinteni... annak békét hagyok, hanem im ez néhány Istenes Énekít, melyeket több foglalatossági között, mikor hozzá érkezett, kit Psalmusokból, kit az Uj Testamentumban lévő idvösséges locusokból, kit penig csak a maga inventiójából írt, azoknak jóságos cselekedeteket meg tudják böcsülni, kieresztem, hogy ez vitéz urnak országa mellett való dicsiretesen viselt dolgainak tündöklő hírét, elméjének ékes volta is öregbítse, lelke Istennél, teste penig az földbe lévén, közöttünk való jó emlékezetit terjessze, állhatatosan örökké megtartván. Illy jót teljes szívből S igaz szeretetből Hogy ez urnak kívánjunk. Az ő szép munkái S elméje javai Azt kívánják mitőlünk. Kiket más javára, Nem maga hasznára Szerzett, míg volt közöttünk. Olvasd meg írását, Melynek szép folyását Ez könyvben megtalálad. Elméjének élet S dicsőséges fényét Holott felvadászhatod. De ugy ha néked is Volt, mint ő nek[i] is Apollónál lakásod. SOLVIROGRAM. Pannonius.“

10. Lőcsei 2. kiadás 1670. (A B. Radvánszky B. által alapított sajkókazai kvtárban) lsm. Rugonfalvi Kiss I. (a példány felfedezője) a M. Könyvszemle 1902. 125—6. lapján.

11. Pozsonyi első kiadás 1676. (M. N. Múz. Hallei m. kv.)

12. Kolozsvári első kiadás 1677. (M. T. Akad. kvtárában. Érdekes benne Veresegyházi Szentyel Mihály könyvnyomtatónak az olvasóhoz intézett ez az előszava: LECTORI BENEVOLO *Typogr[aphus] S[alutem]*. Mivel az néhai jó hírrel, név[v]el tündöklő vitéz Úrnak, a *Tekintetes és Na[gysá]gos Gyarmathi BALASI BALINTNAK* Istenes Éneki amaz jó emlékezetű, Istenben bődögül kimult Néhai *Nemes és[s] Nemzetes RIMAI JANOS* ékes énekivel annyira edgyüvé voltak elegyedvén az elébbi Bártfai, Lőcsei, sőt még a Váradi első kibocsátásban is, hogy melyek legyenek a megnevezett úr elméjének istenes rajzati, a más fő személynek viszont idvességes találmányi, aki ugyan gyakran olvasta légyen is a két rendbéli

munkát, alig tudhatott (avagy ugyan nem is) választást közöttök tenni. Hogy azért mindkettőnek jó hire-neve, nemzetünknel holtok után se menjen feledékenységben: Im mind a két méltóságos személnyek [így] Istenes énekit jó akaróim fáradságos munkájok által edgyüvé szedegettem és e kis formában kinyomtatván, szem eleibe kibocsátottam. Elhittem, hogy nem fog mindennek egyaránt tetszeni a munka, mert a mint Ovenus írja: *Virtutem Genii duo semper in orbe sequuntur, | Hic bonus, ille malus: Gloria et Invidia.* | Lésznek akik javalják, találtathatnak olyak is, kiknek izetlenül esnek némelly énekeknek materiái, avagy ugyan az énekek is, de ugyanazon Author felel meg azoknak is: *Non cuius lectori auditorive placebo, | Lector et auditor non mihi quisq[ue] placet.* | Mindazáltal azokért, akik a jó és idvesség munkát megtudják becsülneni és hogy ez által az Istennek neve dicsőíttessék, a két megirt fő személynek pedig ez istenes munka által való jó emlékezeti közöttünk megmaradjon, igyekezetemet continuálván, Isten kegyelméből kibocsátottam. Mert ugyanis változás alá vettetett lévén minden, úgy múlik el, mint ha soha nem is vólt vólna, csak a szép tudomány által való jó munka és dicséretesen viselt jóságos cselekedet marad meg fogytig, amint Ovenus éneklí in Monostichis: *Omnia dispereunt mundo, que pulchra videntur, | Divitias subito sors inimica rapit. | Perpetuo durat Virtus, doctrinaque rerum, | Inque illam Sons [így] | nil quod dominetur habet.* | — 13. Bártfai 3. kiadás 1679. (Czóbel I. könyvtára Nagyőrön) 14. Kolozsvári 2. kiadás 1681. (Erd. Múz. kv.) 15. Lócsei 3. kiadás 1683. (Akad. Ráth. Gy.?)

*16. L o c s e i 4. k i a d á s. Leírása az egyetlen példány felfedezője, dr. Kovács Sándor theol. akad. tanár szíves közlése szerint: A | Néhai Tekintetes Nāgos Vitéz úrnak | Gyarmati Balasi Bálintnak és Amaz jó emlékezetü, Istenben boldogúl kimúlt | Néhai nemzetes Rimai Jánosnak | Igaz haza fiának és a Magyar nyelv két ékességének | Istenes éneki, | mellyet a váradi Negyedik Editio szerint | egynehány új Enekekkel és Imádságokkal | kibocsátott | Lőtsén Brewer Sámuel Anno 1690. — Mellelte: || Külön címlappal: *Via Jacobaea.* | azaz | Jacob

Patriarkanak oly úta, | Mely minden uton járó s bujdosó igaz zraeli- | tákat bátorságos és boldog Derek utra igazgat, | Egynehány oktató Regulák és Istenes Imádságok | által. | Jerem. 48. 15, 16, | Lőtsén 1683. || [A Luther-könyvtár és Múzeum tulajdona Budapesten.] 17. Kolozsvári 3. kiadás 1691. (Erd. Múz., Kolozsvári ref. kolleg., Debr. ref. kolleg.) 18. Debreceni első kiadás 1692. (Pozsonyi evang. lyceum, Rimaszombati Gömörm. Múzeum.) 19. Lőcsei 5. kiad. 1693. (M. T. Akad.)

*20. A Nagyszombati 1699-iki képes kiadás a Báró Radvánszky Béla alapította sajkócazi könyvtárban. Leírása a tulajdonosa B. Radvánszky Kálmán szíves közlése szerint: A Tekintetes és Nagyságos Vitéz | URNAK | GYAMATHI [így] BALASSA BALINTNAK | ISTENES ENEKI | Mellyek A Bécsi első Editióbúl, | most uijonnan ki-nyom- | tattattak | [Vignetta: két leveles faágat magában foglaló virágtartó.] Nagy-Szombathban, az Acade- | miai Bötűkkel Hörmann János | által, 1699. Esztendőben. | Keretes címlappal. Kis 12-r. címlap, 3 számozatlan levél, 1—172+2 számozatlan levél. A három első számozatlan levelen nincs kapitell, az 1—133-dik lapig: BALASSA BÁLINTNAK | ISTENES ENEKI |; a 134. lapon nincs kapitell, a 135. l. ISTENES ÉNEKEK; a 136—172. l.: ISTENES | ENEKEK. | A végén lévő számozatlan lapokon ismét nincs kapitell. A címlap belső oldalán: PSAL. 150 | Dicsírvjétek az Urat dobbal, és | az éneklő karban. | Alatta fametszet: imádkozó alak, balra mellette lant, felette felhőből kihajló angyal. A kép alatt: Minden Lélek dicsirje az | URAT. | A címlap után következő három számozatlan lapon ez a Balassa Gáborhoz intézett ajánlás van:

Illustrissimo domino, domino Gabrieli Balassa de Gyarmath, equiti aurato, sacrae Caesareae regiaeque majestatis consiliario cubiculario, tabulae judicariae ejusdem baroni, praesidii Kékkő supremo perpetuo capitaneo etc. domino, domino patrono colendissimo. Majestuosum Pannoniae sydus, Marte et Pallade illustrissimum, è celeberrima et antiquissima Balassiorum familia, in hac sua (è pluribus) Tibi domestico suo per me sistitur lucubratione; tam officio regiae tabulae, quam prosápia baro illustrissime, augustissimi magni Leopoldi Caesaris, regis Hun-

gariae cubicularie, consiliarie, capitaneae, pater sortis afflictorum decusque et corona familiae. Cui quippe securius, quam Ei qui vestigia tanti antecessoris vitâ suâ tenuit; qui vix 21. aetatis annum attingens jam copiarum Palatinalium ductor, specimina Martialia adulti ducis et directione et propriis cum hoste Otthomanico conflictibus exhibebas; inde honoris gradibus commeritis succedanae ad venerandam canitiem tuam ab orbis monarcha magno Leopoldo exornatus, in patria gloriose praefulges. Secutus quippe atavorum per saecula traductorum vestigia sive magnorum ducum trini Francisci, quorum unus gloriose pro patria Mohaczini occubuit, prius banus Croacie nominatus. Sive Emerici vajvodae Transylvaniae, sub felicis reminiscentiae Ferdinando primo imperatore; sive Melchioris, viri virtute militari ac sapientiâ clarissimi militiaeque Hungaricae Mareschalli celeberrimi, cujus fidelitatem Sathmarino, Tasnado, Rivulo-Dominarum, castro Detrekõ augustissimus imperator Ferdinandus primus remunerare est dignatus; sive Joannis montanarum urbium septemque comitatuum praefecti, cujus tanta fuit apud augustissimum imperatorem Ferdinandum authoritas, ut Genuam usque, urbem Liguria ad deducendam sponsam Maximiliano regi Augusto Mariam, Caroli Quinti filiam, primae nobilitatis cohortem eo ducere exmiserit magnoque in honore a Joanne Lusitaniae rege sit habitus, a Maximiliano quoque augusto imperatore et rege Hungariae tanto in pretio fuit, ut prius porrectâ dextrâ Caesereâ è cubiculo exire volentem revocaverit et recenti nive conspersis plateis relaxandi animi gratia trahis, per urbis plateas decursurus filiam minorem Elisabetham, Carolo nono Galliarum regi desponsatam, circumducendam dederit, ipse Annâ filiâ majori, postea Hispaniarum regi locata circumducta. Praetereo Curtios conplures ex hac antiquissima et celeberrima familia, sanguine prius hostium saepissime copiosissimo profuso vitâ suâ litasse, quorum syllabum ad decades revocare liceret. Duobus his germanis fratribus, Valentino, Francisco tertio, victimis patriae concludo, Te in tuis tuosque in Te suspicio et adrevereor honorique nominis tui hunc libellum multiplicatis typis impressum, iterum renovatum consecro, Vive DEO, patriae,

illustrissimae tuae prosapiae clientumque solatiô; ac felicissimè vale. ANNO qVo feLIX paX, sVo reDItV, reCreaVIt VngarIaM [1699]. Ita precatur illustrissimae dominationi tuae addictissima typographia Tyrnaviensis.

1. 1. AZ TEKINTETES | ÉS NAGYSAGOS | GYARMATI | BALASSA BALINTNAK | ISTENES ENEKI | ELSEO | Mellyben azt mutattya meg, hogy | mindeneket az Isten az emberekért teremtett | és hogy semmi állandó ne legyen | Világon ég alatt.
3. 1. MAS. | Melyben bűne bochánattyáért kö- | nyörög. Boc-sásd meg Ur Isten.
6. 1. MAS. | Ebben-is könyörög bűne bochánattyáért, | és hálákat-is ad, hogy Isten- | hez való megh- | térése által kedvet lelt Istennel, s-ez által | örök kárhozattól meg szabadult. Bizonyal ismérem.
8. 1. MAS. | Még-is bővebb szóval kérleli Isten- | nek ha-ragját. Oh én Istenem.
10. 1. MAS. | Deo vitae mortisque arbitro | EX ODA | Quem tu summe DEUS semel | Placatus patrio lumine respicis, &c. | Oh szent Isten.
12. 1. MAS. | Könyörög Istennek, hogy buydosásában | viselleye kegyelmesen gondgyát, s-terjessze | is reá újob áldását. Kegyelmes Isten.
13. 1. MAS. | Ebben is könyörög Istennek, okát ad- | ván miért próbállya s-suytollya Isten | az ő hiveit. Legyen jó idő csak.
14. 1. MAS. | OH ki későn futok lelkem orvosához | . . .
15. 1. MAS. | AZ Ur az Egben mint Király székben | . . .
16. 1. MAS. | ADgy már csendességet lelki békessé- | get . . .
17. 1. MAS. | OH kegyelmes Isten néz szépen rám | . . .
18. 1. MAS. | Pij ducis pium votum. | Jőjj mellém szent Isten.
20. 1. Ejusdem generis | EGYedül te benned . . .
20. 1. MAS. | Haboruit, szive faydalmát számlál- | ván, keri Istent, hogy kétségben esestől | oltalmazza. | Lelkemnek hozzád való.
22. 1. MAS. | OH én kegyelmes ISTENEM, . . .

- 23.1. Hymni tres ad Sacrosanctam | Trinitatem | PRIMUS | Ad Deum Patrem pro levamine | malorum. | [Itt egy fametszet: fellegekből kinéző, dicsfényövezte, Istent ábrázoló szakállas alak.]
- 26.1. HYMNVS SECVNDVS | Ad Deum Filium, pro impe- tranda mi- | litari virtute. [Fametszet: dicsfényövezte fellegek közt álló Jézus. Alatta: SALVATOR MUNDI.]
- 29.1. HYMNVS TERTIVS. | Ad spiritum Sanctum, pro felici | conjugio. [Fametszet: közbül dicsfényövezte ülő női alak, feje felett fél napkorongból kirepülő galamb, a női alaktól jobbra is, balra is, 3—3 álló és 2—2 ülő szakállas alak.]
- 31.1. MAS. | Szep Könyörgés. Nincs már hová lennem.
- 32.1. MAS. | Psalmus XXVII. Az én jó Istenem.
- 34.1. MAS. | Ex LIV. Psalm. Deus per nomen | Tuum, &c, A te nagy nevedért.
- 35.1. MAS. | Psalmus XLII. Mint a szomju szarvas.
- 37.1. MAS. | Psalmus CXLVIII. Mennyei seregek.
- 39.1. Idem Psalmus, incerto authore. Dicsőült helyeken.
- 41.1. MAS. | Istennek áldásáért való könyörgés. Áldj meg minket.
- 42.1. MAS. | Ebben az Noé bárkájából el repült Ga- | lamb állapattyához hasonlítván állapattyát, | kéri ISTENT, hogy életének sűrű nagy ve- | szélyben oncha-reá kedvet s-áldásának bár- | kájában való befogadásával menche meg | sok kísértettől fejét. Segély-meg engemet.
- 45.1. Haiála előtt való betegségében ezt az | 50. Psalmust fordította. — [Fametszet, mely a keresztről levett Jézust ölében tartó Szűz Máriát ábrázolja. Alatta a zsoltár:] VEgtelen irgalmú O te nagy hatalmú |
- 48.1. Eddig az Psalmusból, s-ez immár | Poetica Inventio | Mint álgyú golyóbis . . .
- 50.1. NOTA BENE. | Ez ötvenedik psalmus; mivelhogy | szent David Királynak az hét peniten- | tia tartó Soltári közzül egyik: Jó és | heles alkalmatosságért az több psalmu- | sokis, mellyek hasonló versek modgyára | fordítottanak ide helyhez- | tettnek.

- 51.1. KEOVETKEZIK | SZENT DAVID PENI- | TENTIA
TARTO SOL- | TARA. — [Fametszet: jobbában
keresztet tartó alak.] Meg ne emlekezzél Uram vét-
keinkről, ...
- 52.1. VI. Sóltár. | MEg ne fedgy engemet Uram, ...
- 53.1. XXXI. Sóltár | BOldogok a'kiknek undok vélkeiknek | ...
- 54.1. XXXVII. Sóltár | MEg ne fedgy engemet Uram, ...
- 56.1. L. Sóltár | VEgtelen irgalmú, oh te nagy hatal- | mú
Isten, ...
- 58.1. CI. Sóltár | VRam, hald-meg szómat: ...
- 60.1. CXXIX. Sóltár | SOk háboruságban, szivem nagy bá-
nat- | ban, ...
- 61.1. CXLII. Sóltár | HAjch-meg füleidet, kérem Felsége- | det ...
- 63.1. Bűnnek bochánattyáért. [Fametszet: kibontott hajú
futó női alak.] OH szép drága Zálogh igaz fényes |
chillag ...
- 69.1. Mellyet irt jó ki mulásáért | [Fametszet: közbül egy
kőkockán: halálfej és két keresztbetett csont, ettől jobbra
száraz galy, balra virág. A metszet felső részén:
„MEMENTO MORI“, a metszet alsó részén pedig
egy szalagon: „MEMORARE NOVISSIMA“ felírás.]
EGegkben lakozó szentséges három- | ság, ...
- 73.1. IGEN SZEP ENEK, EZ | két szónak bötűjéből álván. |
Ferendum & Sperandum, Auctore in- | certo. [Fametszet: a kereszt előtt áll Jézus fején dicsfényvel és
töviskoszorúval, kiterjesztett karokkal, háta mögött ke-
resztbe vannak téve egy lándzsa és egy rúd, végén
spongyával; a kereszt bal ágán egy négyágú szeges
korbács, jobb ágán egy virgács lóg. A metszet alján:
„MISERERE NOBIS“ felírás.] FOrog az szerenche mit
bizunk ő ben- | ne ...
- 78.1. Alia incerto Autore. [Fametszet: dicsfényövezte
álló, prédikáló szakállas alak, előtte 7 térdeplő alak,
háttérben hegyek és egy város tornyai láthatók, a
fellegekből szakállas alak hajlik ki.] SVb-limi te Pater
aethere | ...

- 80.1. Azon Magyaról. | [Fametszet: a keresztre feszített Jézus, jobbra Szűz Mária, balra a tanítványapostol.] SZegény fejem Uramhoz óhajt, . . .
- 83.1. MAS. | Az Tatárok be' jövése, és az Nagysá- | gos BALASSI [így!] FERENCZNEK halála | irattatik megh | [Fametszet: háttérben oszlopcsarnok, elől páncélba öltözve Szent-László, hátán alabárdal, balra mellette véreben fetrengő ijjas alak. Fametszet alján: „S•LADIS-LAVS•R•“.] PALLAS nem nyughaték ő követét | inté...
- 85.1. MAS. | DIANNA, az vadászásnak Isten | Aszszonya BALASSI FERENCZNEK | halálát halván, Delos Szi- getéből ki jő az | Nyrséghe, sir, rettenetes átkokkal illetve | az földet, kesergi az UR-finak halálát, ki- | hez MAIS az hadakozásnak Isteneis alá ér- | kezven az Eghből, Dianának keserüségét | enyhíti Szavával, sok okokból mutatván | meg, hogy dichösséges halálának böchületi | érdemevel fellyül múlta az VRfi az em- | berek keser- gését, kit Phoebus-is vagy Apollo | bizonytván az UR- fiak felől való ISTEN | végezését hozza közben, hogy jószágos che- | lekedetinek erdeméért, régi mennyei vé- | gezésből rendeltettek az halálra, melly | által az Iste- nek gyülekezeti társaságában | foglaltatnak bé, mivel- hogy az emberi ren- | det, és az földi lakást, erdemekkel fellyül multák vólna. | DELOS szigetéből az minap Diána, | . . .
- 88.1. MAS. | Az mely Musák | tudni illik az tudo- | mánnak kilencz Isten Aszszonyi, CLIO, CAL- | liope, Urania, Polyhymnia, Terpsihore, | Thalia, Euterpe, Melpomene, Erato s- | Apollo) az Balássiak koporsóját őrzik, az ok- | nak az koporsó látogató emberekhez való | szavok: Clio felel penigh mindennek, az | ki oda megyen az többi képében, Melly Mú- | sakról az felső éneknek útolsó verseben tött emlekezetet Phoebus. | KERdhedd ez koporsót, . . .
- 90.1. MAS. | Deploratio Fratrum Balassiorum. | CHudálható nagy dolog, |
- 94.1. MAS. |

- 95.1. AZ NAGYSÁGOS ES | Tekintetes BALASSA | BÁLINTNAK Esztergam alá | való készületi, s- imád-
sága: mit példá- | zott legyen az ő verfelyes ka-
mukából | chináltatott zászlója, Kinn Hárfával | Dávid
Király vagyon térden le teleped- | ve, össze fogot,
s-fel emelt kézzel ír- | va: Az Nemzetes és vitézlő
RI- | MAI JÁNOS által, az mint ez | versek fejből
megh teczik, holott | ez vagyon: | Balassios fratres
Rimai decorat. |
- 96.1. [Fametszet: a szövegben az előző lapon leírt zászló
Dávid királylyal] BOchásd szent lelkedet Eghből . . .
- 101.1. MAS. | Az Ostromra menvén penigh, Pallas- | hoz
futamodik sietseggel, s- esedezik azon, | hogy őtet,
az ostromkor sebisiche halálosan, | kivel jó hírt s-
nevet hozván reá, ez föld- | nek színéről életét ez égben
emellye, és ren- | dekben helyeztetvén halhatatlanná-
is | tegye, s- így szól: | BALASSA BÁL-INT | HAD
vezérlő Pallas. . . .
- 103.1. MAS. | Meg sebessedvén s-halálához közel lé- | ven,
hazájának, barátjának és az öchenek | szól Istennek
könyörögvén, lelket keze- | ben ajánlya. | IM hol édes
hazám. . . .
- 106.1. MAS. | Ad notam: Meg szabadulván | SZánnya az UR
Isten. . . .
- 113.1. MAS. | PSALMUS XLIV | NAgy keserves szível
könyörgének, . . .
- 120.1. MAS. | Könyörülly én rajtam Ur Isten s'-ír- | gal-
mazz. . . .
- 124.1. MAS. Kláltok hozzád mélységből, Uram | . . .
- 125.1. MAS. | REMénségem te légy nékem . . .
- 126.1. MAS. | Szarándokok, vagy Bujdosók | Eneke | PUsztá-
ban Sidokat vezérlő jó Isten, Ki | . . .
- 127.1. MAS. | SEGély-meg engemet én édes Istenem, | . . .
- 129.1. MAS. | In Laudem Verni Temporis. | ALdott szép
Pünköstnek gyönyörű ideje. . . .
- 130.1. MAS. | In Laudem Confiniorum | Vitézek mi lehet, E
széles föld felett, . . .

132. l. MAS. | Valedicit Patriae, Amicis omnibus, | quae ha-
buit Carissima | OH én edes hazám te szép Magyar-
Or- | szág. . . .
134. l. KÖVETKEZNEK | Más Authorokból | öszve szede-
getett egy néhány | szép Istenes ENEKEK. | Bűn bo-
csánatért Sz. Ts. M. | IFfiúságom vétke gyakran jut
eszem- | ben, . . .
137. l. MAS | EN nyavalyás lelkem serkeny-fel ál- | modbúl . . .
140. l. MAS. | BŰn testébül 's tömlöztébül ki szaba- | dit meg
engem, . . .
143. l. MAS. | Könyvem forrási, áradási indullya- | tok. . . .
145. l. MAS. | EL jő még az idő csillagom fel-támad | . . .
150. l. MAS. | Mlként Aegyiptusban egy Pellikán | madár, . . .
152. l. MAS. | MAgasztallak én Istenem Uram és | Atyám . . .
155. l. MAS. | VAróm Uram Isten fejemre kedve- | det, . . .
157. l. MAS. | PAissa szegény fejemnek,
159. l. MAS. | Jó szerencsés útért | JÁrulok az Urhoz, . . .
162. l. MAS. | MEgy adgya még Isten örömét szí- | vemnek . . .
165. l. MAS. | Az Istenek Atyai gondviselésérül | Mlre bán-
kodik oh te én szívem . . .
167. l. Boldog Aszszonyról való Enek | MAría Szent Három-
ságnak leánya | . . .
170. l. Ave Maris Stella | Magyarúl. | TEngernek fenyés Csil-
lagja, |
172. l. Salve Regina. | Magyarúl. | MEny-orzágnak Király-
néja, |

[Az ezután következő számozatlan lapon : [LA]JSTROMA | Ez
Enekes | KÖNYVECSKENEK. | E lajstrom mindkét
számozatlan levelet betölti. A lajstrom utolsó sora után:
VEGE; virágdísz záró vignettával].

21. Lőcsei 6. kiadás 1700. (M. N. Múz.) 22. Kolozsvári
4. kiadás 1701. (M. N. Múz.) 23. Debreceni 2. kiad. 1702.
(Debreceni ref. koll.) 24. Nyomt. hely nélkül 1702. (M. T.
Akad.) 25. Lőcsei 7. kiad. 1704. (Erd. Múz.) 26. Lőcsei 8.
kiad. 1710. (Elveszett.) 27. Lőcsei 9. kiad. 1720. (Bp. Egy.
kvt.) 28. Budai első kiad. 1728. (M. N. Múz.) 29. Pozsonyi

2. kiad. 1730. (M. N. Múz.) 30. Lőcsei 10. kiad. 1730. (Elveszett.) 31. Kolozsvári 5. kiad. 1731. (M. T. Akad.) 32. Debreceni 3. kiad. 1738. (R. Kiss I. depr. egy. tanár könyvtára.) 33. Budai 2. kiad. 1741. (Elveszett.) 34. Debreceni 4. kiad. 1748. A. (M. N. Múz.) 35. Debreceni 5. kiad. 1744. B. (M. N. Múz.) 36. Pozsonyi 3. kiad. 1776. (Elveszett.) 37. Váci kiadi 1777. (Bp. Egy. kvt.) 38. Pozsonyi 4. kiad. 1790. (M. N. Múz.) 39. Pozsonyi 5. kiad. Nyomt. év n. [XVIII. sz.] Rimaszombat. egy. prot. főgimn. kvt.) 40. Nyomt. hely és év n. XVIII. sz. Petrik G. Bibl. 1712—1860. I. k. 161. lapja említi. 41. XVIII. századi kiadás, címlapja hiányzik, (A rimaszombati egy. prot. főgimn. kvt. Szabó K. M. Könyvszemle 1882. 93. I. 17. századi nyomtatványnak tartja. 42. Pozsonyi és pesti kiadás 1806. (M. N. Múz. 2. péld. B. Radvánszky B. sajkókazai könyvt.)

Újabb kiadások:

1. Gyarmathi Balassa Bálint költeményei. A M. Történelmi Társulat megbízásából szerkeszté, jegyzetekkel s bevezetéssel ellátta Szilády Áron. A Radvánszky-kódexben foglalt énekekkel kiegészített első teljes kiadás. Bp. 1879. A M. Történelmi társulat kiadása. 8 r., Címl. + LIII + 3 lap + 1—354 + 1 számozatlan lap. [A 172—234. lapon a Pataki Névtelen „Eurialus és Lucretia“ fordításával.] Eredetileg Toldy Ferenc kapott a kiadásra megbízást, készült is rá, Ring Adorjánnal lemásoltatta (4°: 1—184 lap) az egész kódexet, de halála (1875 dec. 10.) a kiadást meggátolta. Halála után Szilády Áron, mint Toldy után a régi magyar irodalom legalaposabb ismerője, vette át e megbízást s a Ring-féle másolatból szedette a szöveget; ebből a betűhű szedésből egy ív el is készült (több példánya fennmaradt), de aztán újra szedették átírt szöveggel; a Ring-féle másolatból úgy látszik, hogy 1—78. lapja volt a szedő kezében, Szilády azt javította át; a 79. laptól kezdve van új (átírt szövegű) másolat. A kódexből hiányzó istenes énekeket, sőt a kódex több énekét (pl. a Coelia-dalokat) Szilády újra leírta a nyomda számára. Az összes (végtelen szorgalomra és fáradságra valló) jegyzetek Szilády kézírása, úgy hogy e szerint Toldynak a Balassa-

kiadáshoz — ha nem számítjuk a külön is közrebocsátott életrajzi adatokat — nem volt számottevő előmunkálata. A kiadást a M. Történelmi Társulat költségén elzevir-betűkkel 500 példányban nyomták.

2. Szemelvények Balassa B. költeményeiből. Bp. 1888. (Tanulók olvasótára 4.)

3. Balassa B. válogatott költeményei. Életrajzzal bevezette s jegyzetekkel ellátta Erdélyi Pál. Bp. (Lampel) 1900. [M. Könyvt. 186. sz.] Szilády kiad. sz. 1—4, 6—7, 11—14, 18, 20, 22, 26, 33—5, 39, 41, 43—4, 47, 49, 56—7, 61—2, 64—7, 70, 73—6, 79, 88, [Coel. 14.] énekeket közli.

4. A régi m. költészet. I. köt. Tinódi. — Balassi. — Gyöngösi. — A kuruc költészet. Kiadja és bevezetéssel ellátta Ferenczi Z. Bp. (Lampel) 1904. [Képes Remekírók I. k.] Idealizált arcképpel és 3 képpel, életrajzzal (91—103. l.) s jegyzetekkel (175—9. l.) Szilády sz. 1—4, 6—7, 9, 11—14, 17—8, 20, 22, 24—5, 27, 33—5, 37, 39, 41, 43—5, 47, 49, 50, 53, 58, 61—2, 64, 67, 70, 73—6, [Vásárh. Dalosk. CXVI. sz. ének, Coel. 3, 5, 5a, 7, 13. sz. énekeket közli.

5. Báro Balassa Bálint és gróf Zrinyi Miklós. Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta Széchy K. Bp. | (Franklin) 1905. [M. Remekírók I. k.] Radóné Hirsch Nelli idealizált B.-arcképével. Életrajz: 87—134. l. Szilády kiad. sz. az 1, 11, 25, 2, 33, 34, Coel. 13, 37—8, 40, 43, 47, 49—50, 54—8, 61, 64, 67, 72, Coel. 14, 74—5, Coel. 9—10, 70.

6. Az „Istenes énekek“ első bártfai kiadásából P. Király Imre énekeit kiadta Vasáry Dániel: Péczeli Király Imre élete és énekei. Esztergom 1907. c. műve 35—62. lapjain.

7. Mutatvány költemények: Toldy: A m. költészet kézikönyve I. k. első (1855) és második kiadásában (1876); az Endrődi-féle „M. költészet kincsházá“-ban s az iskolai irodalomtörténeti olvasókönyvekben (Toldy, Beöthy, Váczy, Horváth C., Prónay, Bartha, Pintér stb. tankönyveiben.)

8. Egyes költemények közlése: Szentkúti Sándor [Döbrentey] Balassa B. XVI-ik Századbeli Magyar költőknek négy éneke. [Az 1738-iki debreceni Balassa—Rimay kiadásból közöl 4 éneket s rövid megjegyzéseket fűz hozzá.]

Szép literatúrai ajándék a' Tud. Gyűjteményhez. 1821. I. Eszt. folyamata (Pest.) 134—140. l.

9. Thaly K. Balassa B. kiadatlan költeményeiből. A fülemiléhez. Abafi: Figyelő I. 53—4. l. — Még egy virágének Balassától. [Ha ki akar látni.] U. o. 300—302 l.

Balassának tulajdonított költemények:

1. Thaly K. Két régi költemény. Szépirod. Figyelő. 1862. II. félév 19. sz. 289—92. l.

2. Thaly K. Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok. I—II. köt. Pest. 1864. II. köt. Toldalék. Két költemény a bujdosó Balassa Bálinttól. 1589. 403—17. l. [A két költemény a „Boldogtalan vagyok“ és „Zöld erdő harmatát“ kezdetű ének.

3. Deák Farkas, „Báthory Istvánról szóló hősköltemény“ címmel Balassa egy Julia-éneke töredékét a „Stephaneis Moscovitica (Gedani [Dancig] 1582.)“ c. mű Erd. Múzeumi példánya kézirati bejegyzéséből közölte a Magyar Könyv-Szemle 1877. évf. 73. l.

4. Thaly K. a Radvánszky-kódex két Petkó-féle versét ismertette az Abafi „Figyelő“-je III. kötetében 19—21 l. Teljesen kiadta a két verset: Irod. és műveltségtört. tan. Bp. 1889. 849—54, l.

5. Imre L. Bárány Amade László egy költeményéről. Abafi: Figyelő IV. 1878. 47—50. l. [„Bár ne tudtam volna“ kezdetű versét a versfők [Balassa] alapján I. Balassa Bálintnak reklamálja.]

6. Szabó K. Balassa B. ismeretlen költeményeiről. Századok 1879. évfolyama mellett megjelent „A M. Tört. Társ. 1879. évi aug. 23—30-ki vidéki kirándulása“ 94—105. l. [A Vásárhelyi Daloskönyv ismertetése s közli belőle a „Keserves panaszim mi haszna hogy teszem“ (Ferenczinél LXIV. sz.) és „Egy szép táncot jó kedvemből, szép szerelmem, küldök“ [Ferenczi CXVI.] kezdetű énekeket, itt 243. és 226 l.) V. ö. M. Polgár 1879. 194—6. h.

7. Torma K. Balassa Bálint ismeretlen költeményei. [A Borbély-kódexből közli a „Kertemben nyílt piros rózsám“ s

„Az erős mágneshez hasonlatos sólymom“ kezdetű énekeket. Századok 1889, 638—43. 1.

8. Szilády Á. Vegyes följegyzések. A M. Nemz. Múzeumban talált két könyvbejegyzés (Az egek teremtlő, s Az Ur Isten nekem édes táplálóm (XXIII. zsolt.) 1. és 5. versszakának közlése. Irod. Közl. 1893. 252—3. 1.

9. Vásárhelyi Daloskönyv. XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Az Erdélyi Múzeum-Egylet kéziratárában levő eredetiből kiadta [bevezetéssel és jegyzetekkel] Ferenczi Z. Bp. 1899. 247 l. [Régi M. Könyvtár. Szerk. Heinrich G. 15.].

10. Barakonyi Barakonyi Ferenc költeményei. Sajtó alá rendezte Erdélyi Pál. Kol. 1907. 184 l. (Kny. Erd. Múz. 1907.) [Az Erdélyi Múzeumban őrzött Teleki-énekeskönyv versei. A Vásárhelyi Dalos könyvnek több, eddig Balassának tulajdonított versét beiktatja a Barakonyi költeményei sorozatába.]

II. A BALASSÁRÓL SZÓLÓ IRODALOM.

I. Életrajzi források, okmányok, adatok.*

1. Gyurikovits György. Báró Balassa Jánosnak Bálint fijának Boroszlói sir emléke 's felyülírása 1602. esztendőben. Tud. Gyűjt. 1840. V. 125—8. 1.

2. Gróf Kemény J. Balassa Bálint II. és elődei emlékezete 1675-ből. [Nádasi J. 1675-ben Bécsben megjelent „Punctum honoris aeterni“ c. műve ajánlóleveléből, főleg II. vagy gróf Balassa B.-ra és őseire von. adatok.] Uj Magyar Mus. 1860. I. 355. Ujra kiadja Tört. és irod. kalászatok. Pest. 1861. 222—4. 1.

3. Szalay L. Adalékok a magyar nemzet történetéhez a XVI. században. Pest (Ráth) 1859. 227—244. 1.; Békes Gáspár pályájához és Balassa B. erdélyi fogságához adalék. Előbb a Pesti Napló 1858. 57—60. sz. is közölte.

* Az itt felsorolt cikkek egy része nemcsak forrásközlés, hanem gondosan kidolgozott életrajzrészlet vagy tanulmány is egyszersmind.

4. Bunyitay Vince. A Kis-Zenyei báró Sennyei-család levéltára [Balassa B.-ra és fiára Jánosra von. oklevélregesták főként 252—5. l.] Századok 1873. 242—65. l.

5. Toldy F. Adalék I. Balassa Bálint életéhez. [I. A Szkárosy György-pör egy 1578 ápr. 6-iki oklevele. II. Balassa végrendelete okt. 3. 1585. III. Balassa hitvallása az esztergami káptalan előtt. IV. Kivonat a bécsi jezsuiták „Literae Annuae“ c. codexök 1594-iki folyamából. V. Rudolf király parancslevele Nógrád vármegyéhez 1595 nov. 5. [Balassa János örökösödési jogáról.] Századok 1873. 305—21. l.

6. Toldy F. Adalék I. Balassa Bálint életéhez. [A hibbei polgárok panasza a királyhoz az elhalt Balassa-testvérektől szenvedett sérelmekről.] Századok 1874. 416—8. l.

7. Ipolyi Arnold. Veresmarti Mihály élete és munkái. Pest. 1875. VII. fej. 150—174. l. Balassa utolsó napjairól Dobokai S. tudósítása alapján.

8. Hatos Gusztáv. Balassa Bálint levele [Sövényházi] Móricz Balázshoz. 1585 júl. 22. Száz. 1876. 90—2. l.

9. Károlyi Árpád. I. Balassa Bálint életéből. (Viszálya András bátyjával s viszonya Annához.) [A véglesi per története; az értekezés 2. része az Anna-dalok egy részét Nogarolliné, Harrach Annához írottaknak tartja. Balassa 1582 márc. 20. körül írt levelének (Eredeti latin Ir. Közl. 1893. 210—1. l), Balassa Bálintnak és Ferencnek 1589 vége felé Ernő főherceghez írt folyamodványának magyar fordításával. Századok. 1882. 728—50. l.

10. Károlyi Á. Dobó István és Balassa J. összeesküvésének történetéhez (1569—1572.) Budapest, 1879. (Kny. a Századok 1879. évf. 398—412, 488—509, 564—597. és Történelmi Tár 1879. évfolyamából 672—714. l. (Ism. Bp. Szemle XXIV. köt.)

11. Szilády Á. Észrevételek Károlyi Árpád „I. Balassa Bálint életéből“ c. közleményéhez, [A szövegbe iktatja Balassa 1582. évben kelt kötelezvényét (847) és 1592 dec. 27-én Ujváron kelt magyar levelét (49—51)]. Századok 1882. 845—51. l.

12. Dr. Szádeczky L. Báthory István lengyel királylány választása 1574—1576. Bp. 1887. [A 366—8. és 446. lapon közölt két levél.]

13. Ipolyi A. Alsó-sztregovai és rimai Rimay J. államiratai és levelezése. Bp. 1887. [A 91. lapon egy Balassa-levél (1589), a 378—80. lapon egy ajánlólevél (1590), a 79—81, lapon Balassa-életrajz töredéke.]

14. Szilády Á. Balassa Bálint életéhez. [I. Interceptio arcis Sarospatak per V. Balassam facta. 2. Balassa B. folyamodványa Ernő főherceghez 1589 március 20. előtt. 3. Nogarolli Ferdinándra vonatkozó rövid cikk lenyomata.] Irod. Közl. 1893. 207—12. 1.

15. Dr. Illéssy J. Két adat Balassa Bálint életrajzához. [I. B. hűségesküje (kelet nélkül). II. Mikor halt meg Dobó Krisztina? (1590 február első felében.)] Irod. Közl. 1895. 191—5. 1.

16. Dr. Illéssy J. Balassa B. lakodalma. [I. Közli a kamara felterjesztését 1585 ápr. 5. II. Az 1585. jún. 1-i királyi parancsot. III. Az esztergomi káptalan (1585 aug.) jelentése az idézés átadásáról.] Egy. Phil. Közl. 1896. 841—60. 1.

17. Dr. Illéssy J. Balassa B. nyugtái. (1578 aug. 5-től kezdve 13 nyugtája van.) Irod. Közl. 1896. 429—30. 1.

18. Jedlicska P. Adatok Erdődi báró Pálffy Miklós, a győri hősnek életrajza és korához. 1552—1600. Eger, 1897. [A 350., 384. és 422. lapokon Balassának Samaria Ferdinánddal való viszályára és a magyar vitézeknek Lengyelországba való csábítására vonatkozó oklevelek regestái.]

19. Dr. Illéssy J. Ujabb adatok Balassa B. lakodalmának történetéhez. [I. Egy névtelen magyarnyelvű értesítése (kelet nélkül). II. Német jelentés 1585 jan. 7. Névaláírás nélkül. III. Bécs, jan. 13. Ernő főherceg jelentése a királyhoz. IV. 1585 febr. 20. A bécsi udv. kamara előterjesztése B. megbüntetéséről.] Egy. Phil. Közl. 1898. 63—6. 1.

20. Dr. Illéssy J. Balassa B. Annája. [Az Illyésházy 1589 szept. 29-iki és Balassa 1588 márc. 7-iki levele rövid kivonattal, sok új adattal, cáfolja a Harrach Anna-féle teoriát és rámutat (28. lap) Nogarolli Ferdinánd helyett Ferdinandus Zamaria de Specia Gaza érsekujvári kapitányra.] Századok 1898. 20—41. 1.

21. Erdélyi Pál. Balassa B. levelei. [Balassa Andrásához

1577 júl. 20. (11.) szept. 29. és nov. 22-én írt levelei.] Irod. Közl. 1899. 385—402. l.

22. Dr. Illéssy J. Adatok Balassa Bálintról. I—V. közlemény. [Az Országos Levéltárból és másutt másolt oklevelek és főként regesták.] Irod. Közl. 1900. 194—202., 236—344., 444—60.; 1901. 328—48., 455—68. l.

23. Dr. Illéssy J. Balassa Bálint és a zólyomiak. [Balassa 1583 júl. 15-én a királynak írt levele, Rudolf király 1583 aug. 5-én, Soós János zólyomi alispán 1583 szept. 6. és 13-án kelt s Dobónak küldött levelei; az elsőben visszautasítja a Balassa András felbujtatására rákent erőszakoskodás vádját, a többi a Sommerné-féle perre vonatkozik.] Századok 1900. 800-9. l.

24. Richter Ede. Két episod Balassa B. életéből. (V. ö. Bp. Hirl. 1907 jún. 7. 135. sz. és Magy. orsz. vármegyei és vár. Hont várm. monográfiájával) [Balassa 1578 jan. 28-iki (latin) levele a selmecbányai polgárokhoz a Rubigallus és 1583-ban a zólyomi tanácshoz intézett levele a Sommerné ügyben.] Századok 1902. 912—8. l.

25. Dr. Lukinich Imre. Adalék Balassa Bálint életéhez. [Balassa levele Zamojszki Jánoshoz. Demboviae [Dembica?] 1590 máj. 9.] Erd. Múz. 1903. 552—3. l. L. alább 29. sz.

26. Dr. Illéssy J. Adatok Balassa Bálintról Liptóvármegye levéltárából. [A két Balassa hatalmaskodására vonatkozó jegyzőkönyvi bejegyzések 1580 okt. 5.—1589 jan. 12. közé eső időből.] Irod. Közl. 1903. 371—3. l.

27. B. Radvánszky B. Rimay J. munkái. A Radvánszky-és sajkókazai kódexek szövege szerint kiadja —. Bp. 1904. [Ismeretlen adatok 253—4, 267—8. l.]

28. Takáts S. Balassa Bálint védelme. [Több ismeretlen adattal s 1585 februárban Batthyány Boldizsárhoz írt levélrészlettel. A 30. sz. alatt leírt tárcacikkkel egybeolvasztva és átdolgozva a „Régi idők, régi emberek. Bp. 1922“ 115—143. lapján „Balassa Bálintról“ cím alatt jelent meg.] Bp. Hirlap 1907. 288. sz.

29. Dr. Szádeczky Lajos. Balassa B. levele Zamojszki János lengyel főkancellárhoz és fővezérhez. [A 25. sz. a. közölt

levél (Demb[i]nae 1590 máj. 9.) másodsor közölve.] Irod. közl. 1908. 486—8. l.

30. Takáts S. Balassa Bálintról. Irta —. [Balassának 1590 nov. 10. (Márton napján), 1593 márc. 21-én és júl. 3-án Batthyány Ferenchez írt levelét először közli. V. ö. 28. sz.] Bp. Hirlap 1910. 256. sz. (okt. 28-iki tárca).

31. I. [Illéssy J.] Balassa Bálint egy pere. [A Losonczy Anna ellen a nagyszombati szentszék előtt indított perre vonatkozó bejegyzések az érseki helynöki levéltár szentszéki protokollumból.] Irod. Közl. 1910. 193—7. l.

32. Takáts S., Eckhart F., Szekfű Gy. A budai basák magyarnyelvű levelezése. I. köt. 1553—1589. A M. Tud. Akadémia megbízásából szerk. — Bp. 1915. [Főként Balassa Jánosra vonatkozó adatokkal: 81—2, 95, 111, 148. l.]

33. Ferenczi Z. Balassa Bálint és Ferenc haláláról Vizkeleti Tamás († 1611) egykorú naplójában. Akad. Ért. 1916. 180. l.

34. Takáts S. Zrinyi Miklós nevelőanyja. [Bp. 1917. Különlenyom. a Bp. Szemléből.] [Balassának a Batthyányakhoz való viszonyáról új adatokkal s néhány költeményének variánsával.]

35. Takáts S. Régi idők, régi emberek. Bp. (Ath.) 1922. Idevonatkozó tanulmányok: 115—43. l. „Balassa Bálintról“; 144—57. „A költő és a bányászgazda“ [a Göppel-féle eset]; 158—69. l. „Balassa Bálint fia“; ezenkívül szétszórva is 3, 63, 193, 201. l.]

2. Életrajzok, életrajzrészletek, élet és költészet együttes ismertetése.

1. Balassa első életrajzírója tanítványa Rimay János volt, aki mesterének költői és prózai életrajzát akarta megírni. a) Az első verses életrajzrészlet „AZ NAGYSAGOS GYARMATHI | Balassa Balintnak Eztergam ala | VALO KESZÜLETI, . . . | [Latin címmel is] 4-rét, A—D, 16 számozatlan levél, a nyomtatási hely és év nélkül, de a M. Tud. Akad. könyvtárában őrzött egyetlen teljes példány [M. Írók Qu. 39.] kézirati jel-

zése szerint 1598-ban jelent meg s a betűk jellegéből Szabó K. bártfai nyomtatványnak tartja. Csonka példánya a debreceni ref. hollégium könyvtárában. Bibl. leírása Szabó K. Régi M. K. I. k. 1788. sz. a. Az „Istenes énekek“ kiadásai is közlik, utoljára kiadta B. Radvánszky B. Rimay J. munkái, Bp. 1904. 37—66. l., a birtokában levő kézirat töredék szövegeltéréseivel. Címlaphasonmása Erdélyi Balassa- és Ferenczi Zoltán Rimay-életrajzában. *b)* Rimay lehet szerzője az ettől valószínűen különböző elveszett műnek, melyet Toldy „A magy. költ. kézik. I. Pest, 1855. 157—8. hasábján a 14. jegyzetben így említ: „Vita Valentini Balassa hungaricis rhythmis descripta, év és hó nélkül, 8-rét“, de amelyet ő sem látott. Erre célozhat az előbbi mű e sora: „Ir krónikám másutt ez hadnak módjáról, Abban emlékezem bővebb haláláról És sokakkal együtt érdemlett dolgáról“. Ezt ugyan a B. Ferencről szóló részben írja, de valószínűen ez is együttes életrajz volt. *c)* Rimay adta ki magyar fordításban a Balassákat dicsőítő latin versek egy részét Nádasdy Tamásnak ajánlva. Elébe egy védőiratot bocsátott, melyben Balassát ellenfelei rágalmával szemben védelmezi. Ennek részei lehettek a „Rimay államiratai“ c. kötetben 78—81., s a „Rimay J. munkái“-ban 267—8. lapon kiadott töredékek. *d)* Rimaynak Darholc Kristófhhoz intézett latin ajánlólevele, mely Balassa művei kiadása elé volt szánva, szintén tartalmaz életrajzi adatokat és szintén apologetikus tartalmú. (Rimay J. munkái 260—8. l.)

2. EPITAPHIA. | GENEROSORVM | ET MAGNIFICORVM | DOMINORVM VALENTINI ET | FRANCISCI BALASSA de Gyarmath, fratrum germa- | norum pie & gloriose, pro fide Christiana in | diuersis praeliis extincorum, | Gratitudeinis ergo | A diuersis conscripta. | [Vignette] | .BARTPHAE, | Daudid Guttgesel excudebat. | Anno 1595. || 4r. Czimlap, A b üres, A ij—Eij+1=20 számozatlan levél. A nyomtatványnak ma egy példánya ismeretes gr. Apponyi Sándor lengyeli könyvtárában. Csonka és hibás kézirati másolata a zay-ugróci levéltár „Collectaneorum . . Tomus I.“ c. 19. sz. kódexében maradt fenn, abból közölte a Balassa Bálintra vonatkozó verseket (a Darholchoz intézett ajánlás elhagyásával) Gragger Róbert „Egy-

korú epitaphiumok Balassa Bálintra és Ferencre“ c. a. az Irodalomtört. Közlemények 1910. évf. 475—480. l.

3. Czvittinger D. Specimen Hung. lit. (Altdorf, 1711.)

28. l. Bod Péter M. Athenás (Nagyszeben, 1766. [recte 1767.])

18. l. Horányi: Memoria hvng. I. (Viennae et Pos. 1775.)

107. l. rövid életrajzok.

4. Budai Ferenc. Magyarország polgári historiájára való lexikon. I. darab. Várad 1804. Balassa János és Balassa Bálint bővebb életrajza. 2. kiad. Budai F. Polgári lexikona. I. rész. Pest 1866. 71—77. és 77—80. l. (B. Bálint.)

5. Toldy F. A magyar költészet kézikönyve. I. köt. Pest. 1855. 153—168. h. (10 költeménnyel.) 2. kiad. I. köt. Bp. 1876. 83—108. l. (Gróf Balassa B. 211—24. l.), az előbbi életrajz javított kiadása. Ugyanaz a „Magyar költők élete“. Pest 1870. I. kötetében 73—82. l. (Gróf Balassa B. U. o. 110—116. l.)

6. Kerékgyártó Á. Magyarok életrajzai. I. Hajdankor. — 1600. Pest. 1856—9. 145. l.

7. Nagy Iván. Magyarország családai. I. köt. Pest. 1857. 116—128. l. A Balassa-család genealógiája, címerrel s leszármazási táblákkal. [V. ö. Lehotzky: Stemmographia I.]

8. P. Szathmáry K. Balassa Bálint. (Született 1551-ben, † 1594-ben). I., II. közl. Figyelő. Szerk. Szana T. 1871. 9., 10. sz., 100—3, 112—5. l.

9. Eötvös Lajos. Még néhány szó Balassa Bálintról. Figyelő (Szana) 1871. 12. sz. 135—6. l. Többek közt Szathmárynak azt a tévedését igazítja helyre, hogy Bock M. Fűves kerteskéjét verses kötetnek tartotta. A Bp. Közlöny 1870. 281. sz. 8340. lapjára (Szabó K. közl.) hivatkozva Bock műve 3 kiadását sorolja fel; 26 Balassa-kiadásról van tudomása.

10. Dux, Adolf. Ungarische Literaturbriefe. Pester Lloyd, 1875 ápr. 1. (B. egy költeményének német fordításával.)

11. Szilády Áron. Gyarmathi Balassa B. költeményei (Bp. 1879) előtt I—LIII. l. „Bevezetés“ cím alatt első részletes, alapos, kritikai életrajz nemcsak új adatokkal, hanem mélyreható forráskutatással. (L. a költ. bibliográfiában is.)

12. Endrődi S. Bárá Balassa Bálint. (Magy. Helikon. I. oszt. 2. köt.) Pozs.—Bp. 1883. 205—228. l. (Népszerű életrajz.)

13. Kardos A. I. Balassa B. és Losonczy Anna. Századok 1884. 241—45. l. V. ö. U. a. A XVI. sz. magy. lírai költészet. Egy. Phil. Közl. 1883. 415—6. l. (jegyzet.)

14. Csillagh Mór. Báro Balassa B. Egerben. (1573—1581) „Eger“ c. lap 1886. évf. 13., 14. sz.

15. Szana T. Magyar költők szerelmei. Bp. 1887. [1. fej.] 1—24. Balassa B.

16. Szöts Géza. Balassa B. Ellenzék 1888. 79., 80. sz. Közérdek 1888. 52. sz.

17. Bodnár Zs. Balassa Bálint. Pesti Napló 1890. 129. sz. (U. a. A magy. irodalom tört. I. köt. Bp. 1891. 281—290. l.)

18. Kardos A. Balassa B. Pesti Napló 1891. 840. sz. és a Beöthy—Badics-féle Képes M. Irodalomtörténet 1—3. kiadásában is.

19. Négyesy L. Balassa B. A Pallas-lexikonban II. köt. Bp. 1893. 512—5. h. és a Révai-lexikonban II. k. 1911. 476—9. h.

20. Zsolna dr. Két nagy költőnk szerelme. (Balassa B. és Zrinyi Miklósról.) Kath. Egyh. Közl. 1892. 23—24. sz.

21. Spinoza. Balassa Bálint halála. Bp. Hirlap. 1894. 147. sz.

22. K. L. dr. Balassa B. emléke. M. Szemle 1894. 21. sz.

23. Dr. Tagányi K. A Balassa névről. Századok 1895. 179. l.

24. Kemény Aladár. Balassa Bálint. Tanulók Lapja 1896. 17—19. sz.

25. Spinoza. Balassa B. Esztergomban. Alkotmány 1896. 65. sz.

26. Kardos A. Balassa B. és Dobó Krisztina. Egy. Phil. Közl. 1897. 253—4. l.

27. Illéssy János dr. Balassa B. és Dobó Krisztina. Egy. Phil. Közl. 1897. 577—8. l. (Felelet Kardos A. u. o. 253—4. l. megjelent cikkére.) Illéssy többi cikkeit l. a forrásművek között.

28. Baráth F. A két Balassa Bálint. Vas. Újság 1897. 1. sz.

29. Istvánffy Gyula. Balassa Bálint sirja. Bp. Napló. 1897. 166. sz.

30. Gaál Mózes. Balassa B. báró élete és költészet. Pozsony 1898. 8° 40 l. (Nemzetünk nagy költői 4.) (Ism. Dr.

Apácai. M. Kritika 1898. 21. sz. Sassi Nagy L. Polg. Isk. [Közl. 1898. 353. l. Népszerű életrajz.]

31. Balló Rudolf. B. Balassa B. hamvairól. Nemz. Szemle 1899. 21. sz. és M. Szó 1899. 7. sz.

32. K. B. Balassa B. szerelme. Szolnok—Doboka 1899. 35. sz. és Zala 1899. 64. sz.

33. [Név nélkül.] Balassa Bálint. Bud. Hirlap 1899. 263. sz.

34. Erdélyi Pál. Balassa Bálint. 1551—1594. Írta —. Bp. M. Tört. Társ. kiadása. 1899. (M. Tört. Életr.) N. 8r. 2 lev. 251 l. 10 önálló mell. és 62 szövegképpel. (Ism. Gyulai Á. Egy. Phil. Közl. 1901. 305—14. l. és R. Századok 1904. 351—5. l. Alapos, részletes, kritikai, a Balassa-perék bonyodalmaiba éles elmével bevilágító életrajz.

35. Horváth Cyrill. A régi magyar irodalom története. Bp. 1899.

36. Schleininger Bella. Egy magyar troubadour 1551—1594. M. Szalon 33. köt. 1900. 97—112. l.

37. Schleininger (Sárosi) Bella. Balassa B. A Kisfaludy-Társ. által pályadíjjal kosz. Bp. (Ath.) 1900. 12r. 4., 31 + 3 számozatlan levél. (Népszerű életrajz.)

38. Petrássevich Géza. A Balassák. Alkotmány. 1900. 4. sz.

39. Dr. Illéssy J. Balassa B. népszerűsége. Egy. Phil. Közl. 1900. 344. l.

40. Dr. Baross János. A Balassák. Magyarország 1900. 198. sz.

41. Schwarcz Ármin. Valentin Balassa. Pester Lloyd. 1900. 113. reggeli sz.

42. V. I. Első katona poétánk. (Balassa B.) Ludovika Akad. Közl. 1901. 47—59. l.

43. Völgyi A. István. Balassa Bálint. Nógrádi Lapok 1902, 9. sz.

44. Bán Aladár dr. Balassa B. élete és költészete. Szemlények (Segédkönyvek 5. f.) Pozsony 1903. 8°, 61 l.

45. B. Radvánszky Béla. Balassa és Rimay barátsága. Bp. Szemle 1904. CXIX. köt. 39—63, l. külön is: 1904. 8r. 27 l.

46. Pereszlényi Zoltán. Balassa B. hamvai. Liptószentmiklós. 1904. 8°, 15 l.

47. Ferenczi Z. A régi magyar költészet, I. köt. 1904. (Remekírók Képes Könyvtára) 89—103. lapon közölt életrajz. (L. e művet még a költ. kiadásai közt.)

48. Széchy K. „Báró Balassa B. és Gr. Zrinyi M. Bp. 1905“ c. szemelvényes kiadás előtt: Balassa B. 1551—1594. 5—83. l. Az Illéssytől 1900—1-ben közölt regesták felhasználásával eleven tollal írt életrajz, a szerelmi kalandok kissé rikító színezésével. (L. e művet a költemények kiadásai bibliográfiájában is.)

49. Benedek E. „Nagy magyarok életé“-ben. Bp. 1906.

50. [Névtelenül.] Balassa B. Bp. Hirlap 1906. 233. sz.

51. [Névtelenül.] Losonczy Anna dalnoka. B. B. emlékezete. Délmagy. Közl. 1906. 192. sz.

52. Lehotai. Balassa B. Magyar Szemle 1906. 35. sz.

53. Br. Nyáry Albert. A szerelem dalnoka. Uránia 1906. 80—84. k. (képpel).

54. Balassa emlékének Liptóvármegye közönsége. Liptószentmiklós 1906. 8°, 43. l. [27. kll. Pereszlényi Z. Csakugyan a Balassa hamvakat temetjük-e?]

55. Balla Károly. Lantos és vitélő Balassa B. Egyetértés 1906. 183. sz.

56. Farkas Emőd. Balassa B. Pesti Hirlap 1906. 234. sz.

57. Kurdi Béla. Balassa B. 1551—1594. Pestvidéki Hirl. 1908. 20—22 sz.

58. Pintér J. A magyar irodalom története. II. köt. Bp. 1909. 54—61, 102—3, 128—9. l.

59. Mészöly G. Gomboskert, gomb. M. Nyelv 1910. 120—3. l. (A gombvirágtól származtatja az Eurialusban szereplő sárospataki Gomboskert nevét.) Hozzászóltak Harsányi István és Trócsányi Z. U. o, 170—3, 229. l.

60. Ferenczi Z. Rimay J. (1573—1631.) Bp. 1911. M. Tört. Életr. XXVII. évf. 3—5 f. 8°. 264 l. képekkel. (Sok Balassára, B. és Rimay barátságára vonatkozó adattal.)

91. Takáts Sándor. Balassa B. fia. Vas. Újság 1911. 34. sz. Új kiad. Régi idők, régi emberek. Bp. 1922. 158—169. l.

62. Négyesy L. A Pataki Névtelen és Dobó Jakab. Irodalomtörténet 1916. 81—6. l. [Tagadó választ ad arra a felmerülhető kérdésre, hogy nem Dobó Jakab-e az Eurialus és Lucretia átültetője? Balassa szerzőségét sem tartja valószínűnek.]

63. Takáts S. Az utolsó Dobó, lásd alább 70. sz. a.

64. Ferenczi Z. A magy. irodalom története 1900-ig. Bp. Szerk. —. Bp. 1913.

65. Harsányi István. A Pataki Névtelen neve. Kny. a Sárosp. Ref. Lapok 1916. évi 3—4. számából. Sárosp. 1916. 8°, 10. l. [A B. szerzősége mellett sorol fel érveket.]

66. Gulyás József. Balassi Bálint házassága. Sárospataki Hirlap 1917. 47—48. l.

67. Takáts S. A költő és a bányászgazda. (Balassa B. és Göppel Dániel bojczabányai bányászgazda viszályáról. Bp. Hirlap 1918. 189. sz. (Új kiad. Régi idők 1922. 144—157. l.)

68. Pintér Jenő. A magyar irodalom tört. kézikönyve. I. köt. Bp. 1921. III—118. l.

69. Takáts S. Régi idők, régi emberek. Budapest (Ath.) 1922. L. a forrásművek közt is.

70. Takáts S. Régi magyar kapitányok és generálisok. Bp. (Stádium) 1922. 8°, 456 l. Átdolgozva és meg bővítve újra kiadta benne a Bp. Hirlap 1911. számában megjelent „Az utolsó Dobó“ c. tanulmányát (Dobó Ferenc apologiáját) 299—343 l. „Dobó Ferenc generális“ c. a.

71. Lampérth G. Régi magyar levelesláda. Bp. 1923. 23—27. l.

3. Balassa költeményeinek elemzése, méltatása, forráskimutatás.

1. Thaly K. Balassa B. és újra felfedezett versei. Századok 1875. 1—33. l.

2. Geiringer (Gajári) Lajos. Balassa egy költeményének versformájáról. (A „Siciliana nótájára“ írt 35. [X.] sz. költeményről.)

3. Kardos A. A XVI. század magyar lyrai költészete. VII. Világi lyra. Balassa B. Egy. Phil. Közl. 1883. 416—28. l.

4. Gajári L. I. Balassa Bálint virágénekeiről. Egy. Phil. Közl. 1886. 286—303. l.

5. Petri Mór. Balassa Bálint. (A magyar lyra a XVI. század végéig.) Tasnád, 1887. 32—42. sz.

6. Csillagh Mór. Balassa Bálint báró virágénekeiről. Bp. 1890, 8° 88 l.

Matirkó és Mitrovics tanulmányait Eurialusról l. a „Kiadások“ között felemlítve.

7. Korsós Zoltán. Balassa Bálint és Csokonai Vitéz Mihály lyrája. Gömör-Kishont, 1896. 2. sz.

8. Szigethy Lajos. A XVI. század Petőfije. (Balassa Bálintról.) Pesti Napló 1897. 277. sz.

9. Kutassy Ágost. Balassa és Petőfi. Tanulók Lapja 1897. 14. sz.

10. Szilágyi Kálmán. Balassa és Csokonai mint lírikus. Debr. Főisk. Lapok 1898. 5. sz.

11. Sarudy Ottó. Balassa és Petőfi. Pápai Lapok 1901. 31—3. sz.

12. Dr. Wagner Lajos. Balassa Bálint. Zólyomvármegyei Hirlap 1901. 28. sz.

13. Stanca Sebestyén. Balassa B. és a XVI. század költészete. Uj Világ 1900. 13—14. sz.

14. Ábrányi Emil. Katonák a Parnasszuson. 1. Cyrano és Balassa Bálint. 2. Magyar testőrök. Budapesti Napló 1904. 276. sz.

15. Harmos János. Balassa Bálint Juliája. Egy. Phil. Közl. 1904. 787—9. l.

16. Harmos Sándor. Balassa Bálint szerelmi költészete. Irod. tanulmány. Bp. 1905.

17. Kálmán Sámuel. Báró gyarmati Balassa B. költészetéből. (Katonai, természeti, hazafias és Istenes énekek.) Bp. 1906.

18. Harmos S. Balassa Bálint virágénekeinek sorrendje. Egy. Phil. Közl. 1907. 891—2. l.

19. [Névtelen.] Balassa Bálint lírájának jellemzése. Biharvármegyei Népművelés 1909. 20. sz.

20. György Lajos. Balassa Bálint egyik költeményéről. Irodalomtört. 1912. 185. l. (A „Mert ki megtér“ kezdetű töredékről [Sziládyánál XC. sz.] kimutatja, hogy az Rimayé [Rimay J. munkái 137. l.]).

21. Eckhardt Sándor. Balassa Bálint irodalmi mintái. Bp. 1913. 71 l. (Kny. I. r. Közl. 171—92. 405—50. l.) Ism. Baros Gy. Irodalomtört. 1913. 469—70. l.

22. Bod K. Balassa Bálint latricanus verse. Irodalomtört. 1913. 280—1. l.

23. Eckhardt Sándor. Balassa két verséhez. [A „Lelkemet szállotta meg nagy keserőség“ kezd. énekét (50. [XXV.]) Losonczy Anna művének tartja s a „Bár ne tudtam volna“ kezdetűt (Sziládyánál: Coelia és más virágénekek XIII.) szerinte szintén nőíró írhatta.]

24. Király Gy. Balassi Bálint In Somnium c. költeménye. (Walther von der Vogelweide „Traumdeutung“ c. költeményéből párhuzamos helyeket idéz B. e 41. [XVI.] sz. költeményéhez.) Irodalomtört. 1917. 52—3. l.

25. Eckhardt, Alessandro. Valentin Balassi e Petrarca. Corvina 1921. 59—71. l.

26. Ferenczi Z. A „lingua vulgaris“ a magyar irodalomban. (Kivonat 1920 febr. 3-án tartott felolvasásából.) Akad. Ért. 1921. 11—16. l. Olaszul: Corvina 1921. 53—58. l.

A Balassának tulajdonított művekről:

1. Eurialusról l. fentebb a kiadások közt.

2. Erdélyi Pál. Balassa-versek-e? Irodalomtört. Közl. 1898. 135—153. l. [Megvizsgálja, hogy a hét bűnbánó zsoltár fordítása (melyet a Jolsvai János deák kéziratából ismer és függetlenül közöl) Nyéki Vörös Mátyástól vagy Balassától származik-e s Balassa mellett dönt. Egyszersmind Ny. Vörös életrajzával s irodalmi működése ismertetésével.)

3. Frick József. Pázmány Imádságos könyvének hét bűnbánó zsoltára. Kalazantinum 1908. 4., 5. sz.

4. Kőmives Nándor Kolos. Nyéki Vörös Mátyás élete és munkái. Csorna, 1918. [25—27. l. Balassa-versek-é? Nyéki Vörös szerzősége mellett dönt.]

A Balassának tulajdonított egyes költeményekről l. még a „Kéziratok“ és „Kiadások“ részben is.

BALASSA BÁLINT
KÖLTEMÉNYEI

KÖVETKEZNEK
BALASI BÁLINTNAK KÖLEM-KÖLEMFÉLE
SZERELMES ÉNEKI, KIK KÖZÖTT
EGYNÉHÁNY ISTENI DICSIRET
ÉS VITÉZSÉGRŐL VALÓ
ÉNEK IS VAGYON.

Ezeket pedig az maga kezével írt könyvből
írták ki szórul szóra, vétek kevés helyen esett
benne, az sem egyébtől lőtt pedig, hanem az
Balasi írásának nehéz olvasása miatt, de afelől
meglehet; külem-külen mindenik éneket mikor
miről és kiről szerzette, megírta, az nótáját is
mindenkinek följedzette. Azki azért gyönyör-
ködik benne, innént igazán megtanulhatja, mint
köly szeretőit szeretni és mikipen köly neki
könyörgeni, ha kedvetlen és vad hozzá, de nem
mindent hōvít úgy az szerelem tüze talám,
mint őtet.

CLARISSIMI VIRI, GENEROSI AC MAGNIFICI DOMINI
DOMINI
VALENTINI BALASY, BARONIS A GYARMATH
PANNONII PLECTRO APOLLINEO MODULATA
VARIII GENERIS CARMINA,

Quibus amoenum Musarum chorum sic ille exornat, ut ipsius Hungarica et arundo et avena admirabili concentus svavitate et vocum arguta harmonia coeteras, si quae sunt, omnes multis intervallis superando, ipsa etiam invidia eis suffragante, locum superiorem authoritatis et laudis occupent.

Ad calcem operis IULIA ipsius est addita, cuius formae venustate, morum item svavitate et ingenii plurimo decore illectus, eam multiplice svasionum genere, in mutuuum¹ amoris ardorem amplectendum sollicitat, nunc preces, nunc minas, laudes, blandimenta, nunc exempla, tam feto et sagaci ingenio ubique depromendo, ut nec Catulli Lesbia, Nec Tibulli Neaera, nec Propertii Cynthia, nec ipsa Petrarchae Laura, Scaligeri Taumantia, nec Vezelii casta Candida, vel ipsa Secundi etiam Iulia, cultiora et elegantiora carpere cum amoris illectamenta, tum flammis ardentiores unquam potuerit.

¹ Tollhibia: *metuum*.

[ELŐSZÓ.]

Az magyar nemzetbeli főrendő személyek és irás éretlen ajándékjával ékeskedő barátimnak közbevettett szószólásommal tudósítom ezekről közönségesen az egész magyarságnak minden rendit is.

Az elmúlt s haladott felső seculumot Krisztus Urunk születésének ezernégyszáz elmúlt esztendőök után az teljes ötödik század esztendőnek fordulatját minden mesterségnek és tudományoknak kellemetesen elől való haladással, ékesen való virágoztatással s gyönyörűségesen való gyümölcsöztetéssel is megekésítettett lött légyen csudálatos kegyességébül még az Ur Isten, aki csak rövideden való okoskodó itiletiből, vagy elmélkedésébül kelletiképen nem értheti, nem alitom, hogy bőséges elmélkedésével rövideden is érthesse az s hogy az külső kézi mesterséges sok munkáknak, külömb-külobb új találmánók ékes formáirul itt bár semmit ne szölljon neki is és az régi időkbeli munkákkal azokat pályára ne vegyük is. Az elméli [így] írástudó mestersegekben is elég álmélkodó ajándékát tapasztalhatjuk az Ur Istennek, mellyel ezt ez időt igéjének tökéletes értelemre való jutatásával, szent fiának igaz ismeretire való igazításával, akaratjának homály nélkül való kinyilatkoztatásával felruházá s ékesité és minden rozsdáját, mohát, dohát, porát, peniészét, sűrő pókhálóját is elvonyogatván és tisztítván, azaz menyei bölcseség fényének, az emberi szivhöz ragaszkodott setét bizonytalan és tévelygő vélekedetek-

nek s balgatagértelmeknek mértéklésével mennyei lámpási világa által az bizonyos dolgok látására és forgatására nyitá az elméknek is fel szemeket, megvidámitván és gyengítvén ostobasággal gorombult temérdekséggel,¹ kiből következött, hogy nem csak az deáki nyelvnek álla természeti és keleti szerint való tudománya és állapotja helére, de kinek-kinek (az tudományoknak kiáradásából) honnjabeli nyelve szólással is ugy ékesedék meg, hogy távolvó való hertelen tekintéssel is az tudomány szép kamokáinak felemelt virági veresen látathatnak az tudós szemektül rajta.

Dicsírtessék az Istennek neve, ebben való szép ajándékátul az magyar nyelvnek sem lött csalatkoztatása és fogyatkoztatása, ha ki csak ezeket az jó emlekezető néhai nagyságos Gyarmati Balassa Bálint uram (tőlem egybeszedegetett s renddel helyheztetett) tudományos elméjébül irt tudós énekit itélettel megolvassa és kelletiképen való rostálással hányja is meg minden részeiben őket, nem tagadhatni, hogy mint az sas az több apró madarak előtt, ugy ő minden magyar elméjek előtt az magyar nyelvnek dicsősége fundamentomába való állásával felette előhaladott s célt tött az pályafutásra ezben az pályafutásban való serénkedőknek fel, nemde az oroszánynak is körmét az közönséges példabeszéd szerint nem hagyta-é itt az írásiba, kiből azféle dologban oroszánynak is mondhatnák s esmérhetnék is lenni és itéletet is tehetni mind tudományáról s mind elméje bővelkedéséről, melybe mind az theologiának felséges bányája ércéből olvasztatott tündöklő fényes aranyát s mind az philosophiának tekintetes örvénye mélységébül meritett nektárját bágyadt szem-

¹ *temérdekségét helyett.*

gyönyörködtetéssel, szomjú nyelv-, szájelevenítés-
 sel igen benne hagyta s elvegyítette is, szennyezte
 is ezekkel igen írását, úgyhogy az historiáknak
 széles elterült mezein való szép gabonavetési,
 az poéták írásinak külöm-külömb szinnel ékes-
 kedő örvendetes kertei virágjának illati között
 is elaltathatja az énekek olvasásában ember
 az elméjét. Így lévén azért az dolog, hogy az
 vitéz s vitézlő rend nevelő atyjának az derék
 tudomány kincsével is így rakodott s gazdagodott
 volt meg az elméje, ha már nem láthatjuk is,
 nézzük elméjének képét és szépségét írásiba,
 melyet sokan egyebek is, tudós bölcs emberek
 álmélkodással nézzenek benne és halálán való
 szánakodásokból írt szép deák versek között
 az Musákat ő magokat is holtán való sirán-
 kozásra serkengetvén, ily szép érdemével való
 ajánlást is tesznek előttök felőle:

Tanto casu turgescite Divae,
 Vester erat doctus, vestris adolevit in ulnis,
 Aenio cuius mulcistis murmure cunas:
 Heus, pia luctificis ululantia pectora pugnīs
 Mnemosine pulsante dea: iacet hungarus heros.
 Pars laeta mirae Cithereidis inclita mirtho,
 Nil Salaminaici Troiana volumina vatis,
 Ascreis senis numerosa hortamina chartis,
 Martia Romulei claudunt, nil proelia patris,
 Paladia quod non tranavit fervidus unda,
 Hem dolor, hem casum resonantia nubila tristem.
 Sic laudis vestrae cecidit dux almus avitae.
 Ille Stagiritae culcabat predius altum
 Flumen, amica dein Ptolemei sidera pernox
 Docti loqui necnon numeros Demosthenius addit:
 Pervigil et pernox verbosa tonitrua tolli.

Azok, a kik deáki nyelven értnek, alkalmasint
 eszekbe vehetik ezekbül, elméjébe ki volt s
 minemő lehetett ez a mi Balassa Bálintunk, kit

én az maga magyar nyelven írt szép írásból akarok az magyarokkal ösmertetnem. Ez dologban való munkálkodásomra pedig, hogy ez éneke[ke]t én így egybeszedném és sok helyben való bontakozási megigazítással ép rendben írnám is őket, vezérlett ez két ok: kiváltképpen első, hogy része vagyok annyiból ez énekeknek én is, hogy tiz, tizenkét esztendő's korombeli ítéletemmel is munkálkodott ezeknek némelikébe, én igazgatásomnak bocsátotta meg efféle ép írásit örömet, kikbe semmi igazgatás sem látatott szükségesnek lenni. Tartoztam hát vele, hogy holta után is suffragálnék annak s gyámolitást adnék munkájának, aki életiben sem idegenítette censurámtól annyiban munkáját, amennyiben az én magyarságomnak hozzájuk huzalkodható értékét tapasztalhatá elmémben. Második ok, hogy méltó szübeli fájdalommal való szána-kozásom volt ez énekeknek mód nélkül való marcongásin s vékony sugár ágainak természetiből való tekergetésével hozott fonyadásin, midőn kiki az ő maga elméje csonkaságához, tompaságához csonkítaná s tompítaná hajlásokat az egész magyar nemzetiség magyar nyelv ékessége tükörinek fertéztetésével, és pazarlásával, kiről még élteben nem csak szavával jelengetett nehez-telesi, de írás által való panaszolkodási is voltanak magának előttem, mint az többi között Pruzországi Transpergából¹ írott egy levelében is:

„Kegyelmednek új esztendőbeli kedveskedő ajándékom emlékezetire kül[d]tem két könyvet is; elolvasván mind végig Kegyelmed, kérem Kegyelmedet, írja meg felőlök való tetszését és opinióját. Igazán írhatom Kegyelmednek,

¹Ferenci Z. szerint a. m. Landsberg keleti Poroszországban, a régi Lengyelországban. Rimay J. 14. l.

hogy semmi írásolvasásból efféle politiai tiszteknek igazgatása módjában, amint én nem okoskodtam, mint ez egymással ellenkedő két authornak írásiból küldtem Kegyelmednek magam elméje fáradékiból vágatott rövid három énekecskémet is, de magának Kegyelmednek, tudván hogy természetekben való neveléssel ékesgettesék s tudja őket magánál tartani s igazítani is Kegyelmed. S nevetem azokat s busulás nélkül sem szenvedhetem, akik akarmi írásimot is elméjeknek csontos pórázára kötvén, sok igéknek változtatásával (obruálván sensusit is) vesztegetik, festetik és izetlenítik és azmellett engem való rágalmazásokkal, nyelveknek hegyeit is fenik. Mit írjak azért, hanem hogy énnekem elég az, ha Kegyelmed és egyebek, kik olyak mint Kegyelmed, azaz quorum nativa virtus aliis quoque virtutibus est cumulata, szeretik és ha Kegyelmedtek elméjébül ki nem kopik az emlékezetem, megmaradván Kegyelmedteknek kedve is hozzám, instar omnium vos mihi tres quatuorve estis.“

Igy annakokáért, amint maga bánta éltiben írástermészetinek pazarlását s tövel, hegyyel visszajára való forgatását, ugy képébe holta után neheztelhetem én is s nem szenvedhetem is sok embereknek velek való izetlenkedését, kiket az magyar nyelv ékessége példájának közöttünk való terjedését s erősködéséért irtogatni is erőlködtek reájok ragadott bojtorványoktul és szinekhez nem illendő halványoktul, hogy így természetjek szerint való ábrázatjokban is tekintelgetnök őket s tökéletes magyarság ajánló formát és példát is vehetnénk követésükbe belőlök. Mert ha meggondolom és vizsgálom ez előtt s két-három száz esztendőkkel fő dolgok állapot-

jában való munkákban is mint irtanak magyar nyelven az magyarok, ennek az szép magyarság eleven lángjának az sem füstje sem árnyéka nem lehetne, holott semmi tudomány részének gyenge fékét sem arányozhatni, hogy nyújthatna és mutatna valameliken magában. Mutathatnék Mária király és királyné aszony kezibe forgott oly imádságos magyar könyvecskét is, aki minden magyarságával és tudományával savanyu fekete kökénye sem lehetne ennek az szép pirossággal gyönyörködtető tudomány ékességivel elvegytett teljes magyarságu megirt édes cseresznyének; az szerint való résziben mondom, melyben theologiának természetit és állapotját viseli s foglalja magában. Ha ki az szerelem argumentumában való énekének munkáját nem javálja penig, sőt kárhozhatná, inkább kárhóztassa az egyéb minden nemzetiségek nyelvén írt hasonló munkákat is, hát az tegye semmivé ez[e]ket, csak arányozhassa, hogy bizonyos részekből épített valami dolognak épületi és épsége nagyobbik részének tőle való elszakosztásával még maradékát is teheté épségében. Az deáki nyelvnek kincses tárháza is felette megüresülne, bizony meghalványodnék igen ábrázatjának a képe is, ha az ábrázatját igen ékesítő egyéb színe közül ezt az tekintetit felette szépítő miniumját letörtenők róla s elszakasztanók mellőle; ki noha nem az thelogiához, de az teljes és derekas deákság állapotjához s akarmi nemzetség nyelve vakításához oly szükséges, hogy sem az első, sem a közép, sem az utolsó időbeli elmék nem tartóztatják ez argumentumon való munkálkodásuktól magokat, hacsak Ausoniusról, Dantesről, Petrarcháról, Bocatiusról, Eneas Silviusról szállítjuk ennek ez munkának successióját és származatját is Sanazariusra, Auratusra, Mareniusra, Veseliusra,

Cordeliusra, Monemiusra, Samartanusra, Passeratusra, Auratusra, Bellaiusra, Johannes Secundusra, Petrus Lotichiusra, Vulteiusra s az több velek egy időben élő és utánok következött számtalan fő tudós emberekre, kik az deák nyelv ékesítése mellett ezen miniummal az közönséges honjokbeli nyelveket is mind szineztek s mind ékesítették, kiknek írásihoz Plautusnak, Terentiusnak, Ovidiusnak, Catullusnak, Tibullusnak, Propertiusnak, Cornelius Gallusnak, Horatiusnak, Martialisnak is tökéletes deáksági írásit ragasztván, könnyen megarányozhatjuk, hogy ha az deáki tudományak ezek munkáival hosszú magosra huzalkodott tornya nem apadna s nem alacsonyodnék-e valamit, ha rajta való épületiből ezeknek munkáit kihagynók és rekesztenők?

Igy annakokáért ez az mi elmés tudós Balassa Bálintunk is ezeknek nyomdokát hasonlatos nemű írásával jó móddal követvén, az mi szükséges fogyatkozott Parnassus hegyére azelőtt nem érkezhett magyar nyelvünket, ha arra az bátorságra, becsületre s értelemre is emelt[e], hogy az Helcion¹ erdejének kies árnyékában éneklő s beszélő Musák szavát is értheti s tudhat is már velek beszélgetni: nem általjuk ez dologban való fáradságát neki most is megköszönni s érdemlett neve becsületivel kezünkben is munkáját forgatni és viselni.

Mely munkáját három részre való osztásomban foglaltam ez jelen való írásomba. Az első részében lstenhez tött keresztény buzgó könyörgési vagynak helyheztetve, de avval az elveszett éneke hiával, kinek kezdeti: Pokolbeli kísértetek fogatnak etc. Ez énekének eleiben penig mindeniknek deák summácskát jegyzettem. A három első

¹ Helicon.

Himnusát ő maga is deák argumentomocskával ékesítvén, kiből arányozám, hogy bizonyos emberek kedvéért nem alkolmatlanul helyheztetek az többi eleiben is deák nyelven való rövid argumentumocskákat. Az másik részében egyeledett állapotrul való elvegyült énekeinek engedtem helyt, magyar argumentomocskát írván mindenike eleiben, de hármát ezen énekeinek is nem kaphatám: Egyikének kezdeti: Szit Zuzána tüzet szivembül magára; másiknak: Egy nagy követ-séggel, Venus siettséggel küldé hozzám Cupidót; harmadiknak: Eger vitézeknek ékes oskolája, Jó katonaságnak nevelő dajkája. Juliáról szerzett éneki foglalták penig az harmadik részét magoknak, úgy hogy mindenik eleiben deák argumentumocskákat jegyezgettem, minthogy ő maga is kettei eleiben a végre csinált volt deák summácskát, hogy az többinek is olyanrekedési lettek volna.

Te neked azért, magyar nemzet, ki eleitül fogva mindenféle tulajdon honyodbeli jódót, szép bódogságodot, nemzetségbeli emberek által mutatott gyarapodó állapotodat, állapotodban való huzalkodásodat, szerencsédben való hosszabbodásodat nehezen tudtad mind ismerni s mind becsülni; malozát is kívántál fáradsággal, törődéssel, egészségednek epedésére, vérednek temérkedésére, elmédnek szelédkedésére, értékednek kevesedésére honyodban onnan hozatni, a hol maloza gyanánt isszák, vagy inkább innya kívánják az te tarcali, mádi, szánthai, zombori boraidot: Neked úgy ajánlom újokban ez könyvet, hogy ítélettel olvasván minden részét, holta után is megbecsüld azt, aki életiben való kis becsületivel ily virágzó éles és tudós elmét viselt előtted s ki nagy hasznodra is tudott volna lenni, ha elméjével te tudhattál volna élni.

Rimai János m. p.

IN ERUDITISSIMUM DOMINUM VALENTINUM
BALASSAM, MUSARUM ACERRIMUM MYSTAM.

Bálint nevezetben ki voltál Balassa,
Munkádot kiadom, hogy minden szem lássa;
De élit elmédnek nem vélem kaphassa,
Kinek Apollónál nem volt tanulása.
Vagy Syren, vagy Circe, vagy magyar Amphion,
Arany írásodba nincsen peniszes ón;
Tíz ígén több[et] nyomsz, mint más nagy rakás szón,
Aki ebben kétes, nyomozzon balhát honn.
Terhelje * elméjét vak balgatagsága,
Kinek munkáidhoz nincsen kivánsága,
De szeret és óhajt azok társasága,
Elmédnek kik értik hogy nagy gazdagsága.
Én pedig írásid nyomát kinyomozom,
Ne bánd új életre hogy nevedet hozom,
Emlékezetedet mindenütt hordozom
S így hired, nevedet, mint lehet, tóldozom.
Nyugodjál s koporsód légyen dicsőséges,
Állapotunk most itt nem gyönyörűséges,
Kit te ékesgettél Eger is törökös,
Kivánom, hogy légyen lelked üdvösséges.
Hibe városának, hol nyugszol, állása
Ott vagyon Krivánnak hol magas havasa:
Vendégfogadóját minden úgy szólhassa,
Szeredet tekintvén hogy meg is állhassa,
Mondván: itt fekszik az a Balassa Bálint,
Ki kevés öröm közt nyelt sok keserves kint,
Kinek írásában aki jól is tekint,
Elméje bársonyán szemlélhet skárlátszint.

IN EUNDEM JANUS BALOGUS TOLNAEUS.

Dique Deaeque simul coelo nova praelia miscent,
Certatim petitur cûique Balassa valens.

* Eddig a kézirat, a többbit az 1676. évi kiadásból, a Balog latin versét az „Epitaphiá”-ból közöljük, egybevetve a nyomtatott szöveggel.

Nosse velis, qui sunt, quae sint? Accipe paucis:
 Mercurius, Mavors, Pallas, Apollo, Venus.
 Mercurius linguam, Mars ensem, Cypris amorem,
 Ingenium Pallas, carmen Apollo rogat.
 Ille sciens, vates, bellator* fortis: amatus
 Sit licet: Haec mihi sunt cuncta, Minerva refert.
 Sum Dea belli potens, sapiens sum, sum quoque pulchra,
 Nostra Valentinus castra Balassa colat.

UNGARICO IDIOMATE PER JOHANNEM RIMAI
 REDDITA IN HUNC MODUM:

Istenasszonyokkal égben az istenek,
 Uj harcot s viadalt magok közt kevernek;
 Balassa Bálint kell csak mindenikének,
 Kedvelvén szép voltát tudós elméjének,
 Tudni akarod-é, ezek kik legyenek?
 Mercurius és Mars neve ketteinek,
 Pallas s Apollo is közösi ezeknek,
 Vénus az ötödik, kivel ellenkednek.
 Mercurius keres Bálintban magájét,
 Nem egyebet, hanem tudós szólló nyelvét,
 Mars peniglen éles vagdalkozó törét,
 És Vénus beléje öntött nagy szerelmét,
 Pallas kéri tőle esze bölcs elméjét,
 Apollo peniglen verses sok énekét,
 Minerva kezdé el azután beszédét:
 Mindnyájan Bálintnak hagyjatok (mond) békét.
 Bölcsőbb, vitézb, szebb is ki lehet nálamnál,
 Egyedül nállam az, ki mindnyájatoknál,
 Én kedvem, szerelmem Bálinttól el nem áll:
 Méltán azért ő is én táboromban száll;
 Nem engedem tőlem őt elvonni másnak,
 Sem néked Apollo, sem harcoló Marsnak,
 Örvendvén maga is az velem lakásnak,
 Tartom őt magamnak válhatatlan társnak.

* Némelyik kiadásban *orator* van.

ELSŐ RÉSZ.

ISTENHEZ TÖTT KERESZTÉNY
BUZGÓ KÖNYÖRGÉSEK
VAGY
ISTENES ÉNEKEK.

1.

A Palaticz nótájára.

Láss hozzám üdvessígemnek Istene

— — — — —
[Elveszett.]

2. [XXXIII.]¹

Az nótája: Bánja az Úristen.
Kiben bűne bocsánatjáért könyörgett
akkor, hogy házasodni szándékozott.
Balasi Bálint nevére.

Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét;
Töröld el rútságát,
Minden álnokságát,
Könnyebíts lelkem [terhét.

Az én búsult lelkem én nyavalyás testemben
Tétova bújdosik, mint madár a szélvészben;
Tőled elijedett,

¹ A zárójelbe tett szám a Radvánszky-kódex énekeinek sorszáma. Az I—XXX. sorszámot lásd a II. részben. A XXXI. és XXXII. sorszám tévedésből (anélkül, hogy hézag volna a kódexben), kimaradt.

Tudván, hogy vétkezett,
Akar esni kétségben.

Látja magán való számtalan nagy sok jódat,
Kiért tudja, téged mint tisztelt, jól-tölt urat;
Háládatlanságát
Látván hamis voltát,
Ugyan szégyenli magát.

Akarna gyakorta hozzád ismét megtérni,
De bűnei miatt nem mér elődben menni,
Tőled oly igen fél,
Reád nézni sem mér,
Színed igen rettegi.

Semmi nincs penig, mivel elődbe menjen,
Kivel jóvoltodért viszont téged tiszteljen,
Nagy alázatosan
Méltó haragodban
Tégedet engeszteljen.

Sok kísértet éri, mindenképen rettentí,
Veled ijesztgeti, kétségre siettetí,
Ki miatt majd elvész,
Ha véle jól nem tész;
Magát pokolra ejti.

Jajgatván nagy sokszor említí szent nevedet,
Mondván: vajha az Úr hozzá venne engemet,
Bizony kedvét lelném,
Mert őtet követném,
Mint édes Istenemet.

Bátorítsad, Uram, azért biztató szóddal!
Mit használsz szegénynek örök kárhozatjával?
Hadd inkább dicsírjen
Ez földön élteben
Szép magasztalásokkal.

A te szódat, tudom, mihelyen meghallhatja,
 Ottan szent nevedet, mint atyját, úgy kiáltja;
 Kiterjesztett kézzel,
 Sűrű könyves szemmel
 Magát reád bocsátja.

Legörögvén könyve orcáján, úgy megkövet,
 Magad is megszánád, látván mely keseredett;
 Mert zokogásokban,
 Siralmas szép szókban,
 Kér fejének kegyelmet.

Irgalmasságod is annál inkább kitetszik,
 Amennél több vétünk nekünk megengedtetik,
 Inkább kegyelmedben
 Mint büntetésedben
 Te irgalmad tündöklik.

No, nem tartod, tudom, tovább haragod rajta,
 Mert a békeségre te jobb kezéd kinyújtva:
 De csak olyanoknak,
 Kik utánad járnak,
 Mert vagy mindennek ura.

Térj azért én lelkem kegyelmes Istenedhez,
 Szép könyörgésekkel békéljél szent kezéhez,
 Mert lám hozzá fogad,
 Csak reá hadd magad;
 Igen irgalmas Úr ez.

Higgyünk mindörökké egyedül csak ő benne,
 Büntül őrizkedjünk, ne távozzunk ő tőle.
 Áldott az ő neve
 Örökké mennyégbe,
 Ki már megkegyelmeze.

Éneklém ezeket elkeseredett szívvel,
 Várván Úr kegyelmét fejemre szent lelkével;

Tétova bújdosván,
Bűnömön bánkodván,
Tusakodván ördöggel.¹

3. [LXII.]

Egy könyörgés. Új.

Az ő kleinesz kind etc. nótájára.

Nincs már hova lennem,
Kegyelmes Istenem!
Mert körülvett engem
Szörnyű veszedelem;
Segedelem
Légy mellettem,
Ne hagyj megszégyenednem!

Vagy ha azt akarod,
Hogy tűrjem ostorod;
Csak rút szégyentül ódd
Fejemet, ha bántod,
Halálomat
Inkább elhozod,
Hogynem rútíts orcámat.

Áldj meg vitézséggel,
Az jó hírrel, névvel,
Hogy szép tisztességgel

¹ Ez után a kódexben ez áll: „Ezek az énekek, kiket Balasi Bálint gyermekségétől fogva házasságáig szerzett: jóllehet kettő hia: Az egyik egy virágének, az Irgalmas Ur Isten nótájára, kinek az kezdeti így volt: Valljon meddig akarsz engem kesergetni: az elveszett. Másik egy könyörgés az Palaticz nótájára, ki az Niri Báthori Istvánnál és Ungnotnénál is volt. Így kezdetik el: Láss hozzáam üdvösségemnek Istene etc.“

A LXI. ének után $1\frac{1}{2}$ oldalnyi üres helyet hagyva, így folytatja: „Még vadnak ennehány Istenhez való énekek, kiket a psalmusokból is, magátul is szerzett, ki mindenestül is tiz: azok más könyvben vadnak, nem is adja azokat ki, meddig több psalmust nem szerzett még azokhoz: azért e világi éneket a Jephthes historiájátul elválva, ki még nem kész...“ Ezután ismét két oldal üres hely.

Mindent végezzek el;
 Öltöztess fel
 Fegyvereddel,
 Jó ésszel, bátor szívvvel!

Ne gyalázzon engem
 Kevély ellenségem.
 Te légy uram velem,
 Jótévő Istenem;
 Nagy szégyenem
 Ne viseljem
 Tovább, ne hagyj elesnem!

Kiért dicsírhessen
 Lelkem mindenképen,
 Hogy mindenek ellen
 Megtartottál épen.
 Áldott Isten,
 Hála legyen
 Néked örökké. Amen.

4. [LXIII.]

Psalmi 27. translatio ungarico carmine iuxta Buchanani paraphrasin.

Egy olasz ének nótájára.

Az én jó Istenem
 Ha gyertyám nékem
 Minden sötétségembe;
 S ha éltemet őrzi
 S fejemet menti,
 Hát ki mint ijeszthetne?
 Hogyha sok ellenség
 Reám fegyverkezék,
 Tülök jóvoltából megmenté;

Rám gyűhött szájukból
 Kivőn ő markokból,
 Rajtam mert ingyen könyörüle,

[Kiért áldom nevét
 És nagy kegyelmét,
 Mig e testben élhetek;
 Tőle ezelőtt is
 Ez egyet s most is
 Kértem, hogy ránézhessek.
 Az imádság lelkét,
 Adja remétségét,
 Hogy egyedül csak benne higgyek.
 Eszemet az sátán
 Ne hajtsa más után,
 Szent cselekedetin örvendjek.

Őt áldja énekszóm
 S versemre okom
 Légyen csak ő énnékem;
 Mert ő árnyékában
 És sátorában
 Megtart s nem hágy elvesznem.
 Mint erős kőszálra,
 Viszen hatalmára,
 Hol nem árthat sok ellenségem,
 Sőt noha úgy tetszik,
 Hogy most is aluszik
 Az Úr, de tőlök megment engem.

Kiért megállom
 Nagy fogadásom,
 S őtet holtig dicsírem.
 Könyörülj én rajtam
 Azért, jó Uram
 S végy ki ez búból engem.
 Emelj fel, Istenem,

Segélj reménségem,
 Mert csak benned bízik bús lelkem.
 Szemem csak reád néz,
 Félvén, hogy majd elvész,
 Ne hagyj reménlett idvösségem.

Ne hagyj e sötétben
 S ne rejts előlem
 Szerelmes orcád fényét;
 Veszneem szinte ne hagyj
 Kísírtet miatt
 S tarts meg adta életet,
 Sok ellenségimtül,
 Kik vöttek már körül
 Egyedül ártatlan fejemet;
 Engem már barátim,
 Szüleim, rokonim
 Elhagytanak mint veszett embert.

De az jó Isten,
 Ki az híveken
 Esik veszedelmekben;
 Engemet nem hagyja,
 Bűnből kihoza
 Nagy csudálatosképen.
 Irgalmas szent atyám,
 Engedd, hogy tudjam
 A te útaidat követnem:
 Arról se félelem,
 Se más dolog engem
 Hogy soha el ne téveszthessen.

Rágalmazó nyelvtől,
 Ál ellenségtől
 Ments meg, Uram, engemet,
 Mert hazug tanúkkal,
 Keserves szókkal

Káromlják életemet.
 Nyelvek ő fegyverek,
 Kivel dühösködnek,
 Keresik csak veszedelmemet.
 Ha velem nem vólnál
 S nem bátoritanál,
 Éltemben értek volna véget;

De a te jóvoltod
 És ígirted jód,
 Kit búm után vígan adsz;
 S az boldog élet,
 S kegyelmességed,
 Kit velem hittel váratsz:
 Biztat nyavalyámban,
 Vigasztal sok búmban
 S tudom is, hogy sok jókkal áldasz.
 Senki ne féljen hát,
 Mert az Úr sok jót ad
 Néked, ki csak ő benne bízatsz.]¹

5. [LXXIV.]

Zarándoknak vagy bújdosónak való ének.

Az „Minden állat dicsér Úristen“ nótájára.

Pusztában zsidókat vezérlő jó Isten!
 Ki előttök mentél tüzes oszlop képben,
 Ígéret földére vezérelvén szépen
 Kalauzok voltál minden szerencséken:

¹ A LXIV—LXX. számú énekek hiányzanak a kódexből, az üresen hagyott levelekre későbbi kéz Zrinyi I. és II. „Idilium“-át s az Obsidio Szigetiana, Pars I. 1—91 versszakát másolta be.

Te adtál csillagot három szent királynak,
 Vezérül is angyalt ifjú Tóbiásnak,
 Heródes előtt futó szűz Máriának,
 Te voltál vezére minden zarándoknak.

Könyörgök, nekem is hogy légy már vezérem,
 Mert im bújdosni űz nagy bú és szemérem.
 Én Istenem! ebben ne vesszen el vérem,
 Őrizz meg gonosztul, felségedet kérem.

Építs fel elmémet az jó bölcsességgel,
 Szívemet peniglen hittel, merészséggel;
 Bújdosó fejemet töredelmességgel
 S te-adtad lelkemet buzgó könyörgéssel.

Jártomban, költömben hogy csak reád néztek,
 Búmba', örömömbe' reád figyelmezzek
 S jó, gonosz szerencsét csendesén viseljek,
 Soha semmi helyen el ne felejtselek.

Hogy bújdosásom ideje tölte után
 Én édes hazámba térjek esmég vígan;
 Mindazokat jó egészségben találván,
 Akik szomorkodnak éntülem búcsúzáván.

Felejts el annak is háládatlanságát,
 Aki erre vett engem régi rabját;
 Ámbár élje vígan felőlem világát.
 Csak énbennem olts meg nagy szerelmem lángját.

Én édes hazámbul való kimentemben,
 Szent Mihály nap előtt való harmad hétben,
 Az másfélezerben és nyolcvankilencben
 Az ó szerént, szerzém ezt ilyen énekben.

Ad notam: „Legyen jó idő stb.“

Boldog azki akarsz lenni életedben,
Bizzék lelked egyedül csak az Istenben,
Szent parancsolatját foglald szívedben,
Minden dolgaid közt azt forgasd elmédben.

A hatalmas Isten, ki mindent teremtett,
Csak ő az, ki adhat egyedül életet,
Azkinek mit adott, tőle visszavehet,
Azkivel akarja ő mindjárt jól tehet.

Teremtett állatok semmit nem adhatnak,
Mert állhatatlanok, hamar megváltoznak,
Állapatjokban végig nem maradhatnak,
Elrendelt határok után mind elmúlnak.

Hertelen elmúló hízelkedő világ,
Csak árnyékot mutatsz, mint az felvett virág;
Kívántatod magad, tavasszal mint zöld ág,
Maga minden dolgod neked csak álnokság!

Óh én szegény lelkem, utáld hát ezeket,
El ne tébolyítsa az világ eszedet,
Mert ez sokat ígér, hiteget tégedet;
De nem adhat semmit, sőt gonoszra vezet.

Régi és új példák megtanítanak erre,
Hogy ez világ viszen csak számtalan bűnre;
Minden jóktól megfoszt, tanít kevélységre,
Annak után viszen nagy veszedelemre.

Írtam ez verseket keseredett szívvel,
Istenhez kiáltván buzgó könyörgéssel,
Rakva lévén lelkem az jó reménységgel,
Éjjel nappal víván lelki ellenséggel.

Alia ad eandem notam.

Segítségül hívlak téged, jó Istenem!
 Mert megsokasodott az én ellenségem;
 Azt végezték, hogy elfogyasszák életem,
 Tarts meg azért, kérlek, édes reménységem.

Ezeknek jól tudod, hogy én nem vétettem,
 De sőt minden jókban ő nekik engedtem,
 Szívek de megvakult, felgerjedt ellenem,
 Ugyan azt kívánják, hogy elveszzen fejem.

Felfuvalkodtanak, rakvák csalárdsággal,
 Én ellenem való álnok praktikákkal,
 Nyelvek penig teli rágalmazó szókkal,
 Kiből lövöldöznek engem éjjel-nappal.

Basiliskus szemű álnok ellenségim,
 Miért dühösködtök, én titkos hóhérim,
 Ákhitófel lelkű maga-ajánlóim,
 Kik általálljátok mindenben útaim.

Csak emberek vagytok, mit félek tületek?
 Mert oly igaz bírót hívok ellenetek,
 Azki jól látja, mit végez ti szívetek,
 Álnok tanácstokat el nem rejthetitek.

Te azért, én lelkem, meg ne botránkozzál,
 Semmi dolgaidban azért hátra ne állj;
 Nincsen jóakaród, ne gondolj te azzal,
 Te jó Istenedben annál inkább bízzál.

Mert azmit te kívánsz, az kedves ónála,
 Azt mindenek ellen tenéked megadja,
 Ellenségiden is boszúdat megállja,
 Sőt annak felette lelkedet megáldja.

Tű gazdagságtokban és nagy elmétekben,
 Tű sokaságtokban és nagy erőtekben:
 De én csak egyedül bizom Istenemben,
 És mindazonáltal csak igaz igyemben.

Hallgass meg ezekben Jehova engemet,
 Hogy ne lássa ellensig veszedelmemet,
 Tekints az keresztfán keresett érdemet,
 Óvd szégyenvallástul én szegény fejemet.

Írtam ez verseket töredelmes szívvel,
 Látám barátimat hozzám hamis szívvel,
 Megmutatta lelkem sok búát ezekkel,
 Óvjon Isten engem, ne lásson többekkel!

8.

Az Malgrudián nótájára, inkább istenes, hogy szerelmes ének.

Gyámoltalan már az én életem,
 Mert az én nagy igaz egy reménségem
 Megfogyatkozott én bennem,
 Hogy elvette azt Istenem
 Im mostan én tülem,
 Kiben vala minden gyönyörűségem.

Istenem, kegyelmes Istenem!
 Mire kesergetsz ezzel engem?
 Lám, csak benned bízik lelkem,
 Akármint gyötrődik is testem;
 Te szabad vagy énvelem,
 Mert túled többet is érdemlettem.

De ha, Uram, minket így büntetsz,
 Azmint érdemljük, ha úgy fizetsz:
 Hát könnyen pokolra vethetsz,

Ha fiadra nem tekintesz.
 Im majdan elvethetsz,
 Ha kegyelmeddel minket elő nem veszesz.

Véled, Uram, nem perölhetünk,
 Mert látjuk számtalan vétkünk;
 Téged azért szüntelen kérjünk,
 Légy kegyelmes most minékünk;
 Mi jól tett Istenünk!
 Igireted szerint tégy jól most mivélünk.

Tudod, Uram, kívánságinkat,
 Te vetheted el bánatinkat;
 Tekintsed meg szent fiadat,
 És áldd meg te juhaidat,
 Megnyomorultidat,
 Vigasztalj meg engemet is, szolgádat.

Ne kesergesd tovább lelkünket,
 Kisértettel se próbálj minket,
 Lelkeddel bíztass lelkünket
 És áldj meg te híveidet,
 Minket tieidet,
 Kik dicsírnék az te szent nevedet.

Egy ifjú úton jártában
 Sírván keserge ő magában,
 Holott szerelmesit gondolván,
 Vagyon gyakran könnyhullásban,
 Többé nem láthatván,
 Malgrudiánt mondja fohászokdván!¹

¹ Ez ének után a kódex 144. lapjára a „Forog a szerencse, Mit bizunk ő benne“ kezdetű ének első versszaka van beírva. Az utolsó strófa 1604 keltezése miatt lásd alább az „Istenes énekek“ függelékében megjelent énekek között.

Adj már csendességet,
Lelki békességet,
Mennybéli Úr!
Bújdosó elmémet,
Ód bútul éltemet,
Kit sok kín fúr.

Sok ideje immár,
Hogy lelkem szomjan vár,
Mentségére;
Őrizd, ne hagyd, ébreszd,
Haragod ne gerjeszd,
Vesztségére.

Nem kicsiny munkával,
Fiad halálával
Váltottál meg;
Kinek érdeméért
Most is szükségemet
Teljesíts meg.

Irgalmad nagysága,
Nem vétünkünk rútsága,
Feljebb való:
Mert az jó, végtelen;
De bűnünk éktelen,
Romlást valló.

Jóvóltod változást,
Gazdagságod fogyást
Nem érhető,
Engem nagy hatalmad
Mint régen sokakat,
Ébreszthető.

Nem kell kételkednem,
 De jót cselekednem,
 Ígéd szerént:
 Megadod teljesen,
 Mit ígérsz kegyesen,
 Hitem szerént.

Nyisd fel hát karodnak,
 Szentséges markodnak
 Bű tárházát:
 Add meg életemnek,
 Nyomorúlt fejemnek
 Letört szárnyát.

Repülven áldjalak,
 Téged imádjalak
 Vétek nélkül,
 Kit jól gyakorolván
 Haljak meg, nyugodván
 Bű s kín nélkül.

10.

Háborúit és szíve fájdalmát szám-
 lálván kéri Istent, hogy kétségbe-
 eséstül oltalmazza.

Nota: Magasztallak én Istenem.

Lelkemnek hozzád való buzgó kiáltása,
 Jusson elődben valaha már óhajtása,
 Ne hagyj vesznem bűnöm miatt lelkem váltsága,
 Nyújts ki segítő karodat szabadságomra.

Angyaloknak s embereknek erős Istene!
 Jövel forró kegyelemnek élő kútfeje,
 Irgalmas, hű, tűrhető vagy téteményidbe',
 Engedd, leljek kedvet színednek előtte;

Látod engem sok háború mint elborított,
 Veszedelem mindenfelől körül befogott;
 Nagy hatalma csak te reád immár szorított,
 Emberi segítségtől, mindentől megfosztott.

Ne hagyj azért, én Istenem! veszedelmemben,
 Belőlem a fájdalmat vedd ki kegyelmesen,
 Akár vigasztalásoddal s akár másképen,
 Csak könnyebbíts meg, hogy ne légyen tűrhetetlen.

Halld meg imádságim nékem, kit te alkottál,
 Ha bűnömért ostoroddal meghódoltattál,
 Jusson eszedben, amit régente fogadtál:
 Hogy, mihelt néked könyörgök, szabadítanál.

Élsz Istenem! s nem akarod veszedelmemet;
 De kívánod megtértemet és életemet;
 Ne hagyj el hát engem is nyomorúlt hívedet,
 Ki bűnéből hozzád térvén tégedet követ.

Ne emlékezzél ezután gonoszságimról,
 Mondd ezt inkább én lelkemnek te jóvoltodból:
 Ímé én, ki te idvösséged vagyok, sok búdból
 Kimenteni jelen vagyok; azért ne búsúlj!

11.

Cantio.

Ad notam: Izraelnek szent.

Óh én kegyelmes Istenem!
 Mely igen megverél engem,
 Kegyelmezz meg már énnékem,
 Ne hagyj bűnőmben elvesznem!

Nem tagadom; mert vétkeztem,
 Hitemet gyakran megszegtem,
 Rút, fertelmes volt életem;
 Kiért im lám megfizettem.

Légyen azért elég immár
 Sok búm és szenvedtem nagy kár:
Rút szégyen, ki mint hegyes ár,
 Lelkemben keservesen jár.

Hol a te irgalmasságod,
 Kivel lelkünk gyógyítod?
 Hol a te erős jobb karod,
 Kivel híved szabadítod?

Régen Dávidot Saultul
 Szabadítád s mentéd bütül!
 Noha sokszor vétett rútul,
 Kiért megverted azontúl.

Ellened való sok vétkem,
 Mint Dávidé, olyan nékem:
 Kiért, amint én azt vélem,
 Veszett keserves életem.

De te, Dávid jó Istene!
 Ki az ő szerencséjére
 Vetél engem gyötrelmére,
 Térj hozzám már kegyelemre!

Bűnömön talált búm után,
 Könyörülj lelkem fájdalmán;
 Tégy szégyent azok orcáján,
 Kik rám dühödtek méltatlan.

Engem pedig boszújokra
 Emelj fel jó állapotra,

Ne tessék az, hogy héjába
Bízam magamat magadra.

[Az én keserves életem
Gyötrettetik, az én lelkem;
Gyalázatban tisztességem,
Siralomban az én szemem.

Dihőssége gonosz nyelvnek
És rút volta szerencsémnek
Mondott engem éktelennek,
Istentül is elhagyottnak.

Óhajtással, siralommal,
Rakva szívem jajgatással,
Éjjel-nappal kínládással,
Gyötrettetem bánatokkal.

Nincsen immár életemben
Semmi öröm én szívemben,
Ifjúságom elvesztésben,
Gyötrődöm mert én szívemben.

Jaj énnekem, kegyes Isten!
Ki megverél engem ígyen,
Kérlek, ments ki nagy hirtelen,
Ne hagyj bűnőmben elvesznem.

Próbáidat, ostoridat,
Enyhíts meg már sújtásidat,
Hozzám való jóvoltodat,
Ne veszesse el magamat.

Életemet nagy öröme
Fordítsad, tisztességemre,
Mint Józsefet jó hírnévre,
Emelj fel jó állapotra.

Éles és mérges nyelveket
 Verd meg az hitetleneket,
 Kik alám ásnak vermeket,
 Veszesd bele ő fejüket.

Táplálj engem jóvoltodból,
 Látogass meg kegyelmedből,
 Szent fiadnak érdeméből
 Végy ki halálnak völgyéből.

Régi jeles állapotban
 Hogy tégedet igazságban
 Láthassalak víg orcával,
 Ki lakozol menyországban.]

Kiért, amíg élek itten,
 Dicsírlek, felséges Isten!
 Ki könyörölsz illy veszetten,
 Áldott légy örökké! Amen.

12.

Balasi Bálintnévére. Melyben könyörög bűne bocsánatjáért és hálákat is ad, hogy Istenhez való megtérése által kedvet lelt Istennél s az által az örök kárhozattul megszabadult.

Bizonyal ismérem rajtam nagy haragod,
 Felséges Úristen! és kemény ostorod,
 Kivel tagaimat
 Bűneimért nékem igen ostorozod.

Alázatos szívvel, Uram! téged kérlek,
 Ellenem felemelt kezeidet tarts meg;
 Szent Isten! könnyíts meg,
 Irgalmasságod is én hozzám mutasd meg.

Láttam bűneimet, kikkel életemben
Vétkeztem ellened: vitt ördög a bűnben,
És a test a törben;
De még sem gondoltam, hogy így járjak ebben.

Anyámnak méhében bűnben fogontattam,
Melyből noha tőled kimosogattattam;
De gyarlón maradtam,
És annakutána visszatántorodtam.

Soksága bűnömnek retteglet engemet,
Csak irgalmasságod biztatja szívemet,
Siratván bűnömet;
És szívből óhajtom kegyelmességedet.

Illik, hogy elfordulj, Uram! bűneimtől,
Mellyel rakva vagyok talpig mint tetétül:
Kegyelmességedtül
Nem illik, hogy megfossz irgalmasságodtul.

Bocsásd meg kötelét inkább ajakimnak,
Kik szüntelen téged felmagasztaljanak,
Hálákat adjanak,
Jóvoltodért néked híven szolgáljanak.

Az én lelkem is kész mindenkor dicsérni,
Irgalmasságodért nagy hálákat adni,
Rólad emlékezni,
Gondolatim rajtad mindenkor tartani.

Légyen ez énnékem az én bűneimért,
Nagyobbal is néked mert tartozom ezért,
Nagy sok vétkeimért,
Engem el nem vetél sok álnokságimért.

Im ha bűneimből ki nem térek vala,
Vagy hogy vétkeimből ki nem emelsz vala;

Im mint veszek vala,
 Örök kárhozatra tántorodom vala!

Néked azért nyelvem híven énekeljen,
 Elvőtt javaidért tégedet dicsírjen!
 És holtig tiszteljen,
 Hogy annakutána örökké élhessen.

Tanulságra szerzé e verseket öszve,
 Kinek neve vagyon a versek fejébe',
 Magát megismérte:
 Ajánlja is magát Istennek kezébe.

13.

Mégis bővebb szóval kérleli
 Isten haragját.

Óh én Istenem! ím mi történék én szegény fejemen,
 Kit reménleni ingyen sem tudtam volna életemben,
 Kiért csak hálát kell néked adnom; mert megérdemlettem.

Az előtt való reám bocsátott kemény ostoriddal
 Meg nem tanulék s ihon mint járék veled, én Urammal,
 Még sincs mit tennem, hozzád kell esnem én imádságommal.

Ha ennél nagyobb ostort bocsát is reám, megérdemlem;
 De kérlek, Uram! szintén a földhöz ne verj immár engem:
 Szent fiad által tött ígéretid jussanak eszedben.

Ne adj felettébb a kísértetre, csak míg eltűrhetem,
 Mert nyilván látod gyarló vóltomat, én édes Istenem!
 Ha elhagysz engem, oh hová légyek! kétségben kell esnem.

Igazságodat irgalmasságod, kérlek, feljűlmúlja,
 Csendesedjék meg szent felségednek felgerjedt haragja,
 Szent lelked által szegény lelkemnek légy vigasztalója.

Szintén elfojtott és majd megemészt engem a sok véték,
Csak tőled lehet vigasztalása keserves lelkemnek;
Ne vond meg tehát, kegyes Úristen, örömét szívemnek!

Te minden jóra fordíthatod még az én bánatimat;
Ne vess el azért, Uram, előled! kérlek, mutasd meg azt,
Hogy jó Isten vagy és meghallgatod fohászkozásomat.

Ezen is kérlek, ne tarts sokáig rajtam haragodat,
Fordítsad immár kegyelmességre bosszúállásodat,
Érdemem szerint ne büntess engem te szegény szolgálodat.

Mi hasznod benne, ha martalékja lészek a sátánnak?
Hiszem nem néki teremtettél volt, hanem te magadnak:
Kínszenvedését vajjon s héjába hagyod-é fiadnak?

Lám én értem is szintén úgy meghőlt, mint a nagy szentekért;
Tartozol tehát engemet is meghallgatni kedvéért;
Hallgasd meg azért fohászkozásim az ő szerelméért.

Szívem állását és kívánságát vóltaképen tudod,
Semmi előtted elrejtven nincsen, mert te nyilván látod;
Tarts tisztán azért az én szívemet és adj bátorságot.

Teljes életemben kiért dicsírjem, Uram! felségedet,
Adj erőt arra, hogy segítségül hihassam nevedet,
Írasd bé, kérlek, a te könyvedben én könyörgésimet.

Emlékezetre kik mindenkoron légyenek előtted,
És ne bocsássák bosszúállásra szent istenségedet,
Te szent fiadért, kinek örökké légyen nagy dicsíret.

Deo, vitae mortisque arbitro.

Ex oda: Quem tu summe deus semel placatus,
patrio lumine respicis etc.

Oh szent Isten!
Kit kedvedben,
Mint kegyes kebledben egyszer már bévöttél,
Annak szíve bátor, kedve
Víg, mert nincs félelme,
Rakva igaz hittet,
Ördög, ellenség,
Sok bú, szégyenség
Nem árthat, mert teljes reménséggel.

Mint nagy szál kő,
Úgy megáll ő,
Kárán nem törődő, mindent könnyen szenved:
E világot, testi sok jót
Gyűlöl, mint nagy gondot
S azokban nem eped;
De mennyországra,
Mint főbb javára,
Hal, vész s arra minden kedve terjed.

Ha vétetni mér,
Mindjárt megtér,
S ha a bűn hozzá fér, nem esik kétségben:
Isten lelke mert vezére,
Viseltetik teste
Angyalok kezében,
Óják lábait,
Mint szemek fényét,
Hogy valamint ne üsse a kőbe,

Oh szent Isten!
Mind életünkben

S mind holtunk idején egyedül reményünk,
 Te vagy éltünk,
 Benned halunk,
 Rajtad áll, minékünk mikor leszen végünk,
 Testünk romolván
 Szent országodban
 Általad leszen gyönyörű éltünk.

Hogy tégedet
 Élő Istent
 Szívünk kedve szerint szolgáljon s tiszteljen,
 Jó egészség,
 Szent békesség
 És kedves kegyesség szálljon mi közinkben;
 Véletlen halál,
 Ki reánk őrt áll,
 Ne fojtson meg hirtelen éltünkben.

15.

Könyörög Istennek, hogy bujdosásában
 viselje kegyelmesen gondját s
 terjessze is reá újabb áldását.

Kegyelmes Isten!
 Kinek kezében
 Életemet adtam;
 Viseld gondomat,
 Vezérlé útamat
 Mert csak rád maradtam.

Gyermekségemtől
 Fogván egyedül
 Csak tetőled vártam;
 Mint atyja után
 Fíú kiáltván,
 Könyörögvén jártam.

Most is csak benned
 Reménségemet
 Uram, helyheztetem;
 Magam rád hagytam
 Rád támaszkodtam,
 Te alád vetettem!

Mi hasznod benne
 Hogyha veszélyre
 Jutok kétség miatt?
 Kit fiad által
 Hozzád váltottál,
 Mint fogadott fiat.

Hallgass meg azért
 Te nagy nevedért
 Én könyörgésemben;
 Mutasd meg jódat,
 Sok áldásodat,
 Az én szerencsémben!

Add meg énnékem
 Én reménségem
 Szerént való jódat;
 Áldd meg fejemet,
 Ki bizik benned
 S viseljed gondomat!

A szép harmatot
 Miként hullatod
 Tavasszal virágra;
 Sok jódat, Uram!
 Úgy hűltsd reám,
 Te régi szolgádra;

Hogy mind holtomig
 Szivem légyen vig,

Téged magasztalván,
 Mindenek előtt
 S mindenek fölött
 Szent nevedet áldván.

Ezeket íram
 A tenger partján,
 Oceanum mellett,
 Kilencvenegyét
 Mikor jegyzettek
 Másfél ezer felett.

16.

Egy lengyel ének. Ígéről igére és
 ugyanazon nótára: Blahosz Launász etc.

Áldj meg minket Uristen! a te jóvoltodból,
 Világosíts meg minket irgalmasságodból,
 Orcád világosságával, lelked ajándékával;
 Hogy éltünkben ez földön járjunk igazsággal.

Engedd ezt minékünk, kegyelmes Istenünk!
 Hogy mindnyájan téged igazán esmérjünk;
 Hadd a kicsiny hitükkel együtt örvendezzünk,
 Mikor megítélsz, Uram! kegyelmezz meg minékünk.

Ne tántorodjunk mi el soha, Uram, tőled!
 Ne kételkedhessünk is többé már felőled;
 Nyughassék meg mi lelkünk igaz hittel benned,
 Vallhassunk mindenekben urunknak csak téged,

No azért dicsrjük most felszóval az Urat!
 Mert lám csak ő viseli minden mi gondunkat:
 Uram! az te nevedben áldd meg szolgálodat,
 Kiért viszontag mi is dicsrjük fiadat.

17.

Psalm. 54. Deus per nomen tuum
serva me etc.

Az te nagy nevedért tarts meg, én Istenem!
Győzhetetlen erőddel állj bosszút értem:
Hallgasd meg már sok imádságimat, Uram! énnékem:
Ne feledkezzél teljességgel így el én felőlem
Bizonyos reménségem;
Segélj, most ideje, légy jelen nékem!

Én reám most mert nagy sokan feltámadtak,
Olyanok, kik velem semmit nem gondolnak,
Sürgetik lelkemet; mert szörnyű halálomra járnak,
Én pedig segítségül csak téged egyedül várlak;
Ím majd elfogyatnak,
Ha elhagysz és torkokban vetsz azoknak.

Én életemet, Uram! te támogatod,
Búval borúlt lelkemet megvigasztalod,
Ellenségimnek a kölcsönt te bővön megadod;
Igazságoddal az álnok sziveket is megrontod
S nyilván megbizonyítod,
Hogy segíti az hű embert jobb karod.

Tenéked akkor hálát adok örömmel,
Áldozom szívem szerint szép dicsíretekkel,
A te felséges nagy nevedet áldván tisztelettel,
Mint te teremtetted ember, ha járhatok bátor szívvel,
Dicsírlek énekkel,
Hogy veszteket láthattam két szememmel.

18.

Psalm. 148.

Mennyei seregek, böldeg tiszta lelkek,
Az Úrra örökké kik az égen néztek,
Ötet teljes sziből ti mind dicsírijétek!

Angyalok, az Urnak követi kik vagytok!
Szentek, kik ő székit mind körülálljátok!
Örökké az Urat felmagasztaljátok!

Fényes nap világa, ez világ fáklyája,
Szép hóld, éj lámpása, csillagok sok száma,
Az Urnak szent nevét mindörökké áldja.

Tüzes hatalommal forgó ti nagy egek,
S a nagy tengerekkel együtt minden vizek,
Örök dicsírettel őtet tiszteljétek!

Mert csak ő egyedül minden teremtője,
S mindent bír, valamint magában rendelte,
Megmarad mindenek ellen ő szerzése.

Földnek kereksege minden állatokkal,
Vízben való halak tengeri csudákkal,
Az Urat örökké áldjátok szótokkal!

Tenger mély örvényi, mennydörgés, villámás,
Eső, hó, szél és vész, háború, csattogás,
Hegyek, völgyek s nyárban fejező sok havas;

Szép halmok, zöld ágak, ékesült kis dombok,
Fák, kik külömb-külobb szép gyümöcsöt hoztok
S fűvek, kik gyönyörű szaggal illatoztok;

Sok színben tündöklő ékes szép virágok,
Erdőkben, cserékben vadak kik lakoztok,
Örökké az Urnak nevét kiáltsátok!

Gyíkok, kígyók, földben lakó sok állattal;
Sőt a madarak is külömb-külobb szókkal,
Örökké az Urat áldják hangossággal!

Világ fejedelmi, urak és főnépek!
Kik községgel bírtok s nekik törvényt téstek,
Örökké dicsírven az Urat féljétek!

Együgyű gyermekek, kegyesek, szép szűzek,
Felserdült ifjakkal böcsületes vének,
Dicsíret töletek légyen ő nevének!

Mert ő az, akinek hatalmában az ég:
Néki enged tenger, menny s földi kerektség,
Segéli ővéit, mint mennyei fölség.

Ezt azért ti hívek, Úrnak szent serege!
Kik leginkább vagytok néki szerelmében,
Örökké szent nevét dicsírijétek mennybe.

19.

Hymni tres ad ss. trinitatem.

I. Ad deum patrem pro levamine
malorum.

Nota: Az Propheeta nagy ál.

Az szentháromságnak első személye,
Atya Isten dicsőséges felsége,
Mind e széles világnak teremtője,
Tekints reám ilyen veszett szegényre!

Ments s vezess ki, Uram! a sok veszélyből,
Viselj gondot rólam te árvád felől,
Ne szakadjak el tőled, Istenemtől,
Segélj, kiáltok csak hozzád egyedül.

Veszett fejemnek mert oly állapotja,
Mint hajónak, kit elvert tenger habja,
Nincs senki vezére s kormánytartója,
A sok vizek közt csak te kezed ójja.

Reméntelen mindeneknél életem,
Látván veszttem, örül sok ellenségem,

Czóválván fejeket, csúfolnak engem,
Barálim is mind idegenek tőlem.

Gondod nincs rám; mert mindenik azt tudja,
Hogy eddig is éltem, kiki csudálja;
Ennek, úgymond, mely veszett állapotja,
Isten az, nem ember, ki szabadítja.

De mindennyi sok háborúimban is
Érzi lelkem, hogy reménség kívül is
Csudaképen még kimentesz végre is;
Noha nem látom most egy szál módját is.

Azért én lelkem érzette sok módját,
Ne halogasd megszabadításodat;
Mert ha elveszek is, Uram! mi hasznod?
Azzal ugyan nem őregbűl hatalmod.

De ha megmentesz, ez jók következnek:
Egyik ez, hogy mind holtomig dicsírlek;
Másik meg ez, hogy azok is megtérnek,
Kik segedelmedről kétségkednek.

Terjeszd ki rám fényes orcád világát,
Szárasd azzal szemeim könyves vóltát:
Mert csak te fényed siralmat száraszthat,
Búból menthet, jóra mindent fordíthat.

Nabugodonozort hét esztendőre
Vivéd ismét az királyi felségre;
Megszánván, szemedet veted szegényre,
Azért tekénts reám is, illy veszettre.

Kiért velem együtt földi kerektség
Dítsír téged, óh mennyei nagy felség!
Veszendőnek ki vagy igaz segítség,
Ditsőségeddel teljes mind föld s mind ég.

II. Ad deum filium pro impetranda militari virtute.

Nota: Forog a szerencse.

Az szentháromságnak,
Kinek imádkoznak,
Krisztus másod személye!
Régi vitézeknek,
Roppant seregeknek
Győzhetetlen Istene;
Te hozzád kiáltok,
Ki katonád vagyok,
Kérlek, vigy vitézségre.

Régenten Dávidot,
Juh mellől a pásztort,
Vid királyi felségre,
Midőn Góliáttal,
A nagy óriással,
Mégviva szemtül-szembe;
Kit reménség ellen
Csudálatosképen
Adál néki kezébe.

Jó Machabaeusnak,
Jeftének, Sámsonnak,
Gedeonnak, Juditnak,
Észt és bátorságot
Adál diadalmat,
Hogy vitézül járjanak:
Midőn benned bízván,
Hadnagyságod után
Szerencsét próbálnak.

Most is vitézeknek
Te vagy bátor szívek,

Kik benned dicsekednek:
 De a kevélyeknek,
 Kik mással kérkednek,
 Csak szégyenvallás helyek:
 Mert kit te nem segísz,
 Szíve s esze elvész,
 Hátat ád ellenségnek.

Az te nagy nevedben
 Én is most, Istenem!
 Kötöttem fel szablyámat;
 Csak tetőled várok
 Sok jó szerencséket
 Vitézlő sok szép jókat:
 Mert nem fizetésért,
 Sem gazdag prédáért
 Járom, tudod, útamat;

Hanem szent nevedért
 S a szép tisztességért,
 Kiben megkisebbítél,
 Noha nem méltatlan;
 Mert rút és szántalan
 Bűnömért rám gerjedtél;
 De felejts el, kérlek,
 Undok vétkeimet.
 Lám, már eléggé vertél.

Te vagy szál kópiám,
 Te vagy éles szablyám
 Jó lovam hamarsága;
 Elmémnek vezére,
 Karjaim ereje,
 S szívemnek bátorsága;
 Bízván szent nevedbe,
 Megyek örvendezve
 Bátran káromlóidra

Csak tereád hagytam
 Életemet, Uram!
 Valamely helyen járok.
 Észt és bátorságot,
 Szerencsés nagy sok jót
 Csak jóvoltodtul várok,
 Orcámról töröld el
 Szép vitézségekkel
 Szégyent, kit mégis vallok,

Hogy vidám orcával,
 Szép hálaadással
 Én felmagasztaljalak:
 Ez széles világnak,
 Téged hadnagyomnak
 Örömmel kiáltalak;
 Vérrel festett szablyát,
 Kit adsz olyanoknak,
 Kik zászlód alatt járnak.

21.

III. Ad spiritum sanctum pro felici conjugio.

Nota: Olly búval bán.

Az szentháromságnak harmadik személye,
 Szerelemnek Isten szerént gerjesztője,
 Az jó házasságnak ki vagy bölcs szerzője,
 Szívek szentelője.

Szent lélek Úristen, te ki jókat osztasz,
 Megkeseredteket örömmel látogatsz,
 Félelmes szíveket bátorsággal áldasz,
 Siralmast vigasztalsz;

Régi szentek házasságát te szerzedted,
 Az én szívemet is csak te ébresztetted,

Egy árva szép szűzhöz mostan gerjesztetted,
Érnem ezt engedted.

Könyörgök tenéked, hogy szentelj meg engem,
Tulajdon templomod hogy lehessen lelkem,
Szeplő nélkül tiszta légyen én életem,
Lakozzál te bennem.

Add még azt is társul énnékem boldogúl,
Azkit mostan kérek tőled én Uramtul,
Hadd vehessek búcsút immár bánatimtul,
Légyek vig ezentúl.

Áldj meg mindkettőnket igaz szerelemmel,
Jó, ép egészséggel és szent félelemmel.
Kétség és versengés közülünk vesszen el,
Éljünk csendességgel.

Te régulád szerint hogy igazán élvén,
Hozzád tartozókkal imádjunk dicsírvén,
Téged, vigasztaló szentlélek Úristen,
Mindörökké, Amen.

22.

Ebben a Noé bárkájából elröpült
galamb állapotjához hasonlítván
állapotját, kéri Istent, hogy életének
sűrű nagy veszélyében ontsa reá ked-
vét s áldásának bárkájában való bé-
fogadásával mentse meg sok kisír-
tettül fejét.

Segélj meg engemet, én édes Istenem!
Reméntelenségben ne hagyj elsillyednem,
Ím minden elhagyott, nincsen hová lennem!
Nem tudok mit tennem.

Sok nyavalya miatt apadott hitemet
 Most többíts meg bennem, segítvén engemet,
 Kit ez világ által, csúfolván engemet,
 Veszett életemet.

Mint galamb, mely Noé bárkájából elrepült,
 Nagy vízözön miatt meg bárkára került,
 Szájában ágat hozván. meg tetejére ült,
 Ki zöld ággal újult.

Szintén úgy most lelkem ő nagy inségében,
 Meg te reád került kételenségében,
 Noha elhagyott volt, most reménlettében,
 Rád szállott hitiben.

Új könyörgést hozott néked új ág helyett,
 Ki jó reméssel virágozott, zöldellett
 S adja ő magát is kezedbe ezmellet;
 Így vár bárkád felett:

Mintegy nagy bárkádban vedd bé azért szegényt,
 Jó áldomásodban fogadásod szerint,
 Hogy a kétség miatt el ne hagyjon megént,
 Téged szentséges fényt.

Kiből, Uram, néked, de mi hasznod lenne,
 Ha a kétség miatt ő pokolra menne?
 Lám már megváltottad, hogy ne égne benne,
 Sőt jót érdemlene.

Régen egy galambot ha Noé megtartott:
 Hát hogy hagynál engem, kit fiad megváltott?
 Ki téged régen keserven kiáltott,
 Szíve szerint áldott!

Segélj azért engem, kegyelmes Istenem!
 Örvény fenekére ne hagyj alámennem,
 Kiért, amíg élek, kész vagyok hív lennem,
 Nagy háládást tennem, szent níved dicsírnem.

Psalms. 42.

Nota: Olly búval bánattal.

Mint a szomjú szarvas, kit vadász rettentett,
 Hegyeken, völgyeken széjjel mind kergetett,
 Rí, léh s alig vehet szegény lélekzetet,
 Keres kútfejeket:

Úgy keres, Úristen, lelkem most tégedet,
 Szerte mind kiáltván a te szent nevedet,
 Szabadulására hogy onts kegyelmedet,
 Mint forrásfejeket.

Ételem mert nincsen fohászkodás nélkül,
 Italom csak méreg keserű könyvemtől,
 Midőn ily szót hallok én ellenségimtől,
 Kiben lelkem elhül.

Mond: Te számkivetett, nyavalyás, megomlott,
 Amaz reménletted Istened most holott?
 Tőled immár régen talám elhasonlott,
 Hogy vagy ilyen romlott?

Mely szó csak meg nem öl nagy szegyenletemben,
 Hogy kevély ellenség azt veti szememben;
 Kin elkeseredem s ottan jut eszemben,
 Mint éltem helyemben.

Midőn nagy sereggel, zengéssel, bongással,
 Templomodba mentem szentelő áldással,
 Szintén az ajtóig sok szép hangossággal,
 Olly nagy méltósággal.

De te mindazáltal, szomjú lelkem, ne félj,
 Sőt régi uradban minden ellen remélj,
 Bizván kegyelmébe higgy és csendesen élj,
 Gonoszt hozzá ne vélj.

Mert még megtéríti régi szerencsédet,
 Kiben virágoztat jókkal úgy tégedet,
 Tél után tavasszal mint a szép kerteket,
 Megáldja fejedet.

Kiért mondasz te is néki dicsíretet,
 Mint egy fülemile sok szép énekeket;
 Ámbár szenvedjek hát érte mindeneket,
 Nyeljek sok bűt s mérget.

Csak légyen korosként lelkével mellettem,
 Hogy fájdalom miatt ne vesszen el életem,
 Mint Jordán és Hermon fogyhatatlan hitem,
 Légyen erős lelkem.

Mert ha tenger búsul parancsolatjára,
 Hát rám is ő ereszt bűt bűnös fiára,
 Támaszkodom azért jóakarátjára,
 Mint atyám karjára.

Főképen, hogy tudom már, hogy nem sokára,
 Megkönyörül rajtam, az bosszuságára,
 Azki jár életem vesztére s kárára,
 Szégyenvallására.

Kiért áldom őtet, erős kösziklámát,
 Csak ne hagyja fogyni el bizodalomat,
 Mikor bosszantással gyűjtják nyavalyámat,
 Mint olajjal lángat.

Mondok: csak ne kérdjék, hogy hol én lstenem?
 Mert mérgemben akkor nem tudok mit tennem,
 Hogy azzal terjesztik keservemet bennem,
 Kész volnék hólt lennem.

No azért, elbágyadt lelkem, te ne búsulj;
 Buzgó imádsággal sőt uradra borulj,
 Erős reménsséggel csak ő hozzá szorulj,
 Tőle el ne fordulj!

24.

Pokolbeli kísértetek fogatnak.

[Elveszett.]

25.

Ezt a [51.] Psalmust az Béza verseiből
 ő maga fordította ki csak halála
 előtt való betegségébe.

Végtelen irgalmú,
 Ó te nagy hatalmú
 Isten, légy már kegyelmes!
 Önts ki mindenestől
 Jódot rám kebledből,
 Mert la mely veszedelmes
 Bűnöm miatt lelkem,
 Ki titkon rág engem,
 Mert nagy sebbel sérelmes.

Mosd el rólam immár,
 Kit lelkem alig vár,
 Mosd el bűnöm rütségét
 S együtt a rút hírrel.
 Mint rút bűzt enyisd el,
 Förtelmes bűdös szagát:
 Esmérem bűnömet,
 Kiért nap engemet
 Röttent mutatván magát.

Csak néked vétkeztem,
 Bűnt ellened töttem,
 Ó kegyelmes Úristen!
 Kit semmi ravaszság
 Nem csalhat, álnokság

Röjtve előtted nincsen;
 Mert a nagy kék égből,
 Mint királi székből,
 Látod, mit mível minden.

Ha érdemem szerint
 Reám eresztesz kint,
 Vesszek — és jaj hová légyek?
 Ha teljes éltemben,
 Bűnt töttem mindenben,
 Bizony pokolra mégyek,
 Mert még létem előtt
 Testem megfertézőtt,
 Ó Istenem, már meggyek?

Engem mert vétkével
 Anyám éltetett el,
 Méhében hogy hordozott:
 Vétket te pedig bánysz,
 Igazt szeretsz s kívánsz,
 Ki tiszta szívet hozott;
 Hogy életre adál,
 Azonnal oktatál,
 Mint értenem titkodot.

Én rút háládatlan
 Azért foghatatlan
 Isten, hozzád kiáltok!
 Tisztíts izsópoddal
 Irgalmasságoddal,
 Mert la ki nagy kint vallok!
 Hogy undok vétkeimből
 Megtisztulván, belől
 Légyek szebb, hogysesem vagyok.

Légyek fejrő hónál,
 S örömondásoddal

Tölts bé az én fülemet;
 Éleltsd elmémet,
 Küldvén örömedet,
 Ne szárazd ki velőmet
 Csontomból bánattal;
 Ne nézz rám haraggal,
 Mosd el inkább vétkeimet.

Teremts ismét bennem,
 Teremtő Istenem!
 Tiszta szívet kegyesen;
 Fúdd belém ismét,
 Hogy nagy szívem szerint
 Lelkem igazt szeressen;
 Engem romlott szegént,
 Rosz érdemem szerint
 Haragod el ne vessen.

Ne fossz meg lelkedtől,
 Sőt idvességemről
 Mondj örömet már nékem:
 Szentelő lelkeddel,
 Hadd épüljön meg, fel,
 Mint azelőtt, bús lelkem:
 Hogy sok tévelyedtek
 Te hozzád térjenek,
 Követve bizván engem.

A kövér áldozat
 Jó kedvet nem hozhat,
 Jól tudom, Uram! néked;
 Mert ha az kellene,
 Örömet tisztelne
 Bús fejem azzal téged;
 Töredelmeséggel,
 Buzgó könyörgéssel,
 Beszéllem azért néked.

Imé kioldoztam
S te elődben hoztam
Feneötte sebemet:
Kit csak te gyógyíthatsz,
Életre fordíthatsz,
Szánd keserves fejemet;
Bűneim kínjával,
Testem fájdalmával,
Ne gyötörd életemet!

Ha elébb nem hagytad,
Sőt hozzád fogadtad,
Tehát mostan se hadd el
Jóvoltodból szegént,
Jó szokásod szerint
Sion falát támaszd fel:
Hogy mint áldozatot
Adjak úgy hálákot,
Ki néked leginkább kell!

MÁSODIK RÉSZ.

EGYELEDETT ÁLLAPOTRUL VALÓ
ELVEGYÜLT ÉNEKEK.

Egy horvát virágének nótájára.
Aenigma.

Jelentem versben mesímet,
De elrejttem értelmemet,
Kérem édes szeretűmet,
Fejtsse meg nekem ezeket.

Minap én úton jártomba',
Láték két hatlyút egy tóban
Hogy volna csendes úzásban,
Együtt lassu ballagásban.

Gyakran egymásra tekintnek,
Kiről kitetszik szerelmek,
Egymáshoz való jó kedvek:
Hasonlók, mindketten szépek.

Hogy így együtt szerelmesen
Ők úsznának szép csendesen,
Azonközben nagy sebesen
Egy keselő csalárdképen

Rájok menvén, az egyékit
Körme között a szebbékét
Elkapá, fogatta szegényt,
Mint szeretőt kedve szerint.

Látván társa bánatjában,
Rén keserves kiáltásban.
Széjjel ballagván az tóban,
Nem tud meggyen nagy búában,

Mert látja társátul váltát;
 Látja maga özvegy voltát,
 Búában elszánta magát,
 Óhajtja már csak halálát.

27. [II.]

Az Lucretia éneke nótájára.
 Christina nevére.

Cupido szivemben
 Sok tüzes szikrákkal
 Szerelmed most ujétja;
 Elmémbe mint várban
 Vigyázó, vérasztó
 Herdóját ő úgy mondja;
 Tüntezvén előttem
 Szép csillagom képét
 Velem csak kívántatja.

Róla feledíken
 Nem lehet vég szívem,
 Mert csak őtet óhajtja;
 Mint essőt aszály miatt
 Meghasadozott föld,
 Őtet úgy kívánja;
 Tüzem enyhítője,
 Bánatom vivője
 Hogy csak ő már, azt vallja.

Immár ő érette
 Egyebek szerelme
 Nálam mind semmivé lött,
 Mert szeme nyilával,
 És nagy igazságával,
 Mint cílt, engem meglőtt;

Bévelt szerelmiben,
Kivel mintha engem
Ő ugyan ödvezőtett.

Siralmas nagy bánat
Kölemben nem bánthat,
Csak mikor őt nem látom;
Szép kertek tömlöcnek
Akkoron tetszenek,
Vig ének is siralom;
Viszont mikor látom,
Vagy szavát hallhatom,
Nincsen semmi bánatom.

Törödelmes szívem
Édes leveliben
Szintín igaz úgy indul,
Rígi betegsígbul
Mint támadott ember
Újúl rózsa szagátul;
Vagy mint az rígi rab
Szabadságnak eről
Elszaladván fogságbul.

Insigébül immár
Mert engem ő kivitt
Előbbi szerelmemnek;
Bús voltát szívemnek
Lengedező szele
Elverte jó kedvinek;
Búszerező szerelem
Már nem árthat nekem,
Mert oltalma fejemnek.

Nem rígen szép györöt
Szerelmesem küldett,
Ki rubinttal mind rakva;

Egy szép drága gyémánt
 Kellő kezép aránt
 Vagyon közte foglalva:
 Hozzám szerelemben
 Tekiletés szíve
 Is így vagyon kapcsolva.

Ajándikon viszont
 Kiért hív szívemet
 Én is neki mutatóm,
 Szorítva ki[t] neki
 Szerelemnek tüzes
 Fogójában nyújtottam;
 Fejemet, lölkemet,
 Teljes életemet
 Ajánlottam s vallottam.

Melyet szerelmesen
 És igen jó neven
 Túlem rabjátul elvett;
 Édes hívsígyiben,
 Mint erős szekrinben
 Bezárólván rekesztett;
 Nagy igazságban,
 Mint szép lány ruhában
 Törvín köbelibe tött.

Távol vagyon immár
 Nagy keserűségem,
 Gyönyörű én életem;
 Mely szípek tavasszal
 Sik mezők virággal:
 Boldogsággal jó kedvem
 Azon módon rakva,
 Nem győz örvendezni
 Eleget szeretümen.

28. [III.]

Az Palkó nótájára.

Eredj, édes győröm, majd jutsz asszonyodhoz,
 Ki viszen tégedet csókolni szájához,
 Oh hogy nekem ahhoz
 Nem szabad most mennem én vigasztalómhoz.

Mondd szolgálatomat ő neki én szómmal,
 Kirjed, emlékezzik valaha felőlem,
 Ne felejts el engem:
 Lám csak benne vagyok én gyönörűsígem.

Mint ő burítva nagy fekete zománcban,
 Így szívem is érted öltezett most gyászban,
 Búskodik magában,
 Hogy nem részesülhet ő nyájasságában.

Mint hogy te ékes vagy szép drága gyémánttal,
 Így ő is mentől szebb kedves szíp szavával,
 Maga tartásával,
 Engemet felgerjeszt rózsaurcájával.

Mint hogy gyémánt drágább és szebb minden kőnél:
 Így ő is mentül szebb minden szíp szűzeknél,
 Szerelmes mindennél,
 Egyéb szíp szemil is ő példájával él.

Járásban, ruhában csak őtet szemlilik,
 Módjában asszonyok, leányok őtet nízik,
 Formáját követik,
 Beszidét, erkölcsét mindenek kedvellik.

Ez gyémánt mint fénlík, élete oly tiszta,
 Alázatos lévén, vagyok bátorsága,
 Mert bűn nem furdalja:
 Fejér ruhájában mint szép fejér páva.

Természetiben is gyémánthoz hasonló,
 Mint acillyal gyémánt hogy meg nem rontható:
 Így ő sem hajlandó,
 Tökéletes szívő, igen igazmondó.

Tudja ez világnak minden álnokságát,
 Nem hieti senki hizelkedő szavát,
 Igen ója magát,
 Vagyon okossága, jól rendeli dolgát.

Ezt megmondván néki, utólszor kérd erre,
 Hogy mihelt az győröt foglalták jól őszve,
 Nincsen sohol vége,
 Legyen így vég nekül én hozzám szerelme.

Foglaljon engemet szintén úgy magához,
 Miképen az győröt foglalták gyémánthoz,
 Ne hajóljon máshoz,
 Legyen igaz hozzám, mint hív szolgájához.

29. [IV.]

Ugyanazon nótára.

Bizonyal esmérem rajtam most ereit,
 Szívemben fölgyuladt szerelemnek tüzit,
 Sebesen égésit,
 Ki tűrek naponkint egy szép víg kegyesirt.

Annak szemilínek drága ékessége,
 Szabadságomot már magamtúl elvette,
 Rabságra vetette,
 Kínlódom érette, vette is esziben.

Látja szerelmemet, hozzá hívsigemet:
 Az jelenti, hogy ő sem gyűlöl engemet,
 De azért éltemet
 Szüntelen kínozza büntelen fejemet.

Akaratomban ő semmit megmívelni,
 Nem akar énnekem semmiben engedni,
 Sőt lölkem rontani:
 Lgyekezik jó voltomért megútálni.

Semmi azért nekem világban már éltem,
 Két szemnél több sincs, ki sirasson engem;
 Óh én szegény fejem!
 Magamot mint vesztím, mire juta ügyem!

Szivem nyughatatlan, titkon ő magába
 Bú miatt gyötrődik, fáradt bánatjában,
 Nagy kénvallásában:
 Emisztetik, mint fa tűztől sebes lángban,

Ím sok pildát hallván, mind vesztím enmagam,
 Tudván, hogy járok, mégis elhajlottam,
 Nízd mire jutottam,
 Hogy tudva magamot kínra bocsátottam.

Bizony nem vethetek senkire egyébre,
 Csak magam eszére, de meggyek? ha erre
 Vett az ő szípsíge,
 Hogy magamot érte ejteném az törbe.

Annak szép szemílye és vég tekintete,
 Kit nem gerjesztene gyönörő beszéde,
 Örvedetessége?
 Penig érte és nem másírt vagyok ebbe'.

Legyen az én kínom ű egízsígeért,
 Legyen halálom is bátor szemíliért,
 Ám szenvedjek azért,
 Csak ne útáljon meg én hív szerelmemírt.

Jót várnék ő tüle, de ő csak gonosszal
 Fizet külem-külembfile sok kínokkal,

Kegyetlen válasszal,
Kivel engem megöly gyakorlatossággal.

Nem panaszkodom semmit már felüle,
Azt sem érdemlettem volna bizony tüle,
Hogy nagy szerelmiben
Engemet már bévett, vagyok szeretője.

Tulajdona vagyok, szabad ő én velem,
Rabja vagyok, meggyek, ha megöly is engem,
Vagy csak gyötri lölkem?
Szabad, ihon vagyok, övé szegény fejem.

Hiszem, ha esméri idővel én bennem,
Hogy nem csalárd szívvel szemlít szeretem:
Talám megszány engem
S nem léssen kegyetlen örökké ellenem.

Engem noha mostan előle előze,
Búcsúmat úgy adá, mint számkivetésre,
De talám míg végre
Jutok őnékie valaha eszibe.

Azért immár nekem el köly most indulnom,
De elmímet ugyan itt köly nálad hagynom,
Rólad gondolkodnom:
Légyen lsten hozzád, édes vigasztalóm.

Nem úgy megyek el, hogy lennik nálad nekül,
Mert mikint hogy test nem élhet lélek nekül,
Így te szerelmedtül
Soha nem válhatom meg halálom nekül.

Ne felejts el azért te is, kérlek, engem,
Ha immár előzél, csak ne gyülöl[j], lölkem,
Enyhíts meg szerelmem,
Mondd: ez bizony igen szeret vala engem.

Az versszerző neve föl vagyon jegyezve,
 Könnyhullatásiban rendelte ezt egybe
 Keserves énekbe,
 Ha Istent szereted, ne trifálj meg érte.

30. [V.]

Az Gianeta Padouana notájára.

Nő az én örömem most az én szép
 Szerelmem erre való níztembe',
 Bús kedvem sincsen semmi énnekem,
 Mert ismég bévett nagy szerelmiben;
 Megengedett,
 Fogott kezet,
 Megbikélyett kegyesem,
 Halálomtul megtírtett
 Engem csókolván édesem.

Szép Vénust azért már kis fiával
 Jótitejért, míg élek, mind áldom,
 Hogy jóra hozta szerelmesemmel
 Vítkemért gonoszul fordult dolgom;
 Kegyelmet nyert,
 Meg bészerezett,
 Tudta mert hív szolgálatom,
 Hogy vitétem nem szánszándik
 Oka, de tudatlanságom.

Mint az ödvesség semmi nem egyéb
 Az Isten színinek látásánál:
 Én boldogságom is csak abban áll,
 Ha szerelmed látom igazsággal.
 Öröme fordít,
 Ha szólít

Magához édes szavával,
 Boldogít, ha hozzá szorít
 Ölölve gyöngye karjával.

Ezelőtt néki csak rabja voltam,
 Ötet jutalom nekül szolgáltam,
 Rabságbul kivett, szolgájává tett
 Szolgálatom nem esik hiába,
 Mert ajakát,
 Mint jó szolgáját
 Adja, hogy én megcsókoljam,
 Szerelmivel ajándikoz,
 Csakhogy tovább is szolgáljam.

Sem Jáson az szép arany gyapjúnak,
 Sem vitéz Éneas Laviniának
 Nem örölt ennyit, mostan en mennyit
 Én [eröltem] jóakarátjának,
 Mert mi lehet
 Ennél kedvesb,
 Édesb én kívánságomnak?
 Mint csókolni dicséséges
 Szin[i]t menyei orcájának.

Vajjon s ki élheti énnálamnál
 Nagyobb kedve szerint már világát?
 Vagyon-e inkább ki hasonlítsa
 Én boldogságomhoz állapotját?
 Szerető, ékes,
 Kegyes kedves
 Mutatja hozzám hív voltát;
 Nincs bánatom, gyanóságom,
 Mert esmérem igazságát.

Gond nekül azért vígan éneklek,
 Örvendek csak igaz szerelemnek;
 Míg élek arra figyelmes leszek,

Hogy ne légyek ellene kedvinek.
 Dicsírtessik
 Jótéteirt,
 Megbocsátott fejemnek,
 Megcsókolván és én ezt mondván:
 „Miért mondasz kegyetlenek?”

31 [VI.]

Bebek Judith nevére.

Az magam gondolt nótájára.

Beteges lölkem ismét énnékem most uj szerelemtül,
 Mely betegsigem támadott nekem az tekintetibül,
 Kinek szemilye, maga tartása, engemet most megöly!

Ennnek termete igyines magas, mint szíp liliumszál,
 Két szíp társával, mint Vénus asszony, olyan vesztig áll;
 Tetetes köztök, mint világos nap ha sűrő köd leszáll.

Bátran két szemit mikor kegyesen én reám fordítja,
 Ottan szívemnek ő nagy szerelmit magához fölgyútja;
 Mert csak két szeme az én szívemet felgyúltó két fáklája.

Erkölcse szelíd, szemérmetes, embersiggel elegy,
 Édes ajaka piros, szinte oly mint jól meg nem írt meggy,
 Jeles tréfájú, édes beszidő szavában ő mintegy.

Kiki ő vile táncát eljárni oly igen kívánja,
 Mert mint főr után ha magasságbul magát sólyom rugja,
 Oly nagy sebesen táncát ő járja, nem mozdul dereka.

Ily szípsége lévén és kegyes, hát én miért ne szeressem?
 Szeretem bizony, csak viszont ő is engemet szeressen,
 Szolgálatomirt szemei elől engem el ne vesse[n].

Víg léssen kedvem, ha ő magához engemet kötelez,
Ha néha-néha gyötreni fog is, tudom, megkegyelmez,
Mert hív szerelmem nálad énnékem nagy jó kedvet szerez.

De az én dolgom mint lenne vajjon, ha nem kelletnék?
Megójon engem attul az Isten, mert én úgy nem élnék;
Most ha így vagyok és az is történik, osztán hová lennük?

Judith nevére méltán neveztik ötét keresztségben,
Mert hasonlónak Judith asszonyhoz látom mindenekben,
Gerjedek ehhez, mint Holofernes, én is szerelemben!

Távozván attul, aki szerelme gerjesztett engemet,
Utána való nagy bánatomba]n] éneklém ezeket,
Ajánlván néki szolgálatommal együtt szerelmemet.

(32) [VII.]

Morghai Káta nevére.

Az fejemet nincsen már nótájára.

Mondják jüvendülők bizonynal énnékem,
Hogy születisemben Vénus megkért engem
Arra, hogy csak magának szolgáltasson velem.

Ollyha mintha hinném én magam is ez szót,
Mert látom, hogy Vénus kíván nékem sok jót,
Szerelmimben mert gyakran hoz énnékem hasznót.

Reám eleitől fogva gondot viselt,
Mint fogadott fiát erkölcsömben kedvelt,
Látván természetemet jól magához nevelt.

Gyakran szerelmimben most is szerencsésít,
Én jó szerencsímre útat nyitván nódít
Arra, mert szolgálatom essik kedve szerint.

Azmint hogy mostan is megajándékoza,
Rabul egy szép szűzet én kezemben ada,
Mondván: „szolgálatodnak ez is egy jutalma“.

Illy szép mint ez, akkor sem volt ő maga is,
Hogy neki étülte arany almát Páris,
De ilyen kívánt lenni, ha istenasszony is.

Kévánván szépségét, irigykedik reá,
Hogy nálánál szebbnek ítéljem, azt bánja,
Ha meg nem őrzem, tülem elveszti, azt mondja.

Ada szép rabomnak mert olyan szép színe,
Mint rubint gyémánttal miként illik egybe,
Vagy fejr liliommal ha rózsát fogsz eszve.

Több szép szűzek között lévén olly tetetes,
Mint csillagok között teli hold mely finyes,
Mint menyeyi seregnek, éneklise édes.

A csak vétek benne, hogy ilyen tudatlan,
De meggyek? ha látom, mely igen ártatlan;
Mód nekül tekint rám, tréfál minduntalan.

Mit mondjak felőle többet? én nem tudom,
Mert minden szépségnek jeleit rajta látom,
Legyen fottig jó hozzám, én csak azt kívánom.

33. [VIII.]

Egy német Villanella nótájára:
Ich hab vermaint etc.

Reminsigem

Nincs már nékem

Ez földön éltemben senki szerelmiben;

Mert szerelmem
 Ki volt nekem,
 Az elfut előlem, semmiben sem kedvez.
 Meggyek én immár,
 Ha keserves kár
 Engemet ez világból kivigez?

Menvén hozzá,
 Vigad vala
 Siettető szívem buzgó szerelmiben;
 Fáradtságát,
 Minden gondját
 Remínlvén letenni szerelme ölében,
 Nem filvén attul,
 Hogy élnék távoly
 Szeretőmtül keserves helyemben.

De elútált,
 Mert mást talált,
 Én tőlem már elvált, hagyván szernyő halált;
 Ad sok mírget
 Az jó helyett,
 Lölkem csak hiában ő utána kiált;
 Mert nem hallgatja,
 De sőt útálja,
 Magához mert uj szerelmet foglalt.

Siralmával
 Mint hogy megcsal
 A krokodilusgyík útonjáró embert:
 Így engemet
 Elhíttetett,
 Hitetvén, már vesztett, mint ártatlan lelket;
 Prédája vagyok,
 Mert már megfogott,
 Valamint akarja, úgy gyötörhet.

Ki nem hinné,
 Vagy győlelné
 Az ő mézzel folyó szerelmes beszidét?
 Esküvisét?
 Látván könyvét
 És alázatosan formált szép személyét:
 Bizony megcsalná,
 Akárki volna,
 Aki nem tudná ravasz elméjét.

De ha szinte
 Nem beszélne,
 Vajjon s ki keresne egyebet helyében?
 Ha olyan ő,
 Mint sík mező
 Az jó kikeletnek áldott ideiben:
 Ifjú, szíp, ékes,
 Mindennél kedves,
 Nincs véték személye termisiben.

Ó egyetlen
 Egy szerelmem!
 Miért vetettél el szemed elől engem?
 Hogy verhetett
 Benned físzket
 Szintén ilyen igen az harag ellenem?
 Ámbár mást szeress,
 Csak el ne veszess
 Engem, ki néked adtam már lölkem.

Te jó Isten,
 Ki e tőrben
 Engem csudakipen már rigen ejtettél!
 Ezt engedjed,
 Hogy szánjon meg,
 Velem kit illy igen te megszerettétél,

Vagy vigy ki hozzád,
 Ha jó szót sem ád,
 Ugyanis már lölkem sem hal sem él.

34. [IX.]

Az Palkó nótájára: Kit az szeretőjével való haragjában szerzett.

Ó te csalárd világ, nyughatatlan elme,
 Forgandó szerelem, változó szerencse!
 Mire most szívemben
 Új gyötrelmet hozál eszem vesztésire?

Engem most kétfelől hiteget két dolog:
 Szerelem, boszúság most bennem fegyvert fog:
 Egymás ellen forog,
 Kitül szívem hal, vész, mint nád idestova inog.

Miképpen hogy Bessus az két fiattal,
 Kétfelé vonódom én ez két dologtul:
 Gyötrődtem azoktól,
 Hajtatom, mint felhő égi háborútul.

Mint eltévedt ember két járt útra jutván,
 Nem tud melyikinek indulni csapásán,
 Megáll gondolkodván:
 Így én is nem tudok indulnom mely úton.

Mert miképpen laptát mikor ketten jádzaak,
 Tudod, hogy egymásra ütik és hajítják;
 Így szívemet húzzák,
 Szerelem s boszúság idestova vonszák.

Indít mindazkettő bizonyos okokkal,
 Hol ide, hol tova hajtnak szép szavakkal,

Csalogatásokkal,
Jól előmben hánynak mindent okossággal.

De még egyfelé is nem adtam magamot,
Noha az boszúság igen megindított;
De még el nem hajtott,
Rígi szerelmentül el sem szakasz[t]hatott.

Elme csak téveleg széjjel kétsigében,
Mint vasmacska nekül gallya az tengerben,
Kormány eltörísben,
Nincsen remínsíge senki szerelmiben.

Ó én idvőzítő kegyelmes Istenem!
Lígy ez dolgaimban én kegyes vezírem:
Vezess ki már engem,
Szégyentől, pokoltól hogy megmenekedjem.

Azmi néked tetszik, bár azt cselekedjed,
Csakhogy kárhozattul lölkömet őrizzed:
Testemet ám verjed,
Bár azmint akarod, csak ne szígyenítsed.

Minap vöm eszemben szeretőmnek dolgát,
Hozzám szerelmiben állhatatlan voltát,
Ravasz álnokságát:
Azért így jelentém szívem titkos kínját.

35. [X.]

**Kiben az szeretője háládatlansága
és kemínsíge felől panaszkodik.**

Egy Siciliana nótára.

Valaki azt hiszi, hogy nyerjen menyeken és szűzeken
Szerelmivel vagy hívséggel: az házat rak sík jegen,
Vagy penig hiában hord vizet rostás edényben,
Avagy hogy verőfint akar fogni bolondul keziben.

Nem használ minékünk szerelmünk nálok, sem könyörgés,
 Nem esnek rajtunk, bár kint valljunk, sőt nevetkeznek velünk,
 Mely kedves sáskának az harmat, úgy nekik is könyünk,
 Sok bűnkkel, fáradságunkkal tülek mi csak kint érdemlünk.

Az felgyúladt tűz sem gerjedhet fűlt kemenciben inkább,
 Mint ez elfáradott bús szívem, ki már nem élhet tovább,
 Szerelem miatt mert oly bágyadt, nem lehet nyavalyásb,
 Mert már nil anyira jutott, hogy ugyan nem szállhat alább.

Mint hogy tiszta vízzel buzog fel forrás tiszta kútfűben,
 Olyan tisztasággal forrdogál szívem nagy szerelmiben;
 Örömet szolgálja, jóllehet csak gyötri szüntelen,
 Jó kedvvel tűr, szenved, enged, csak juthatna jó kedviben.

Szerelmemnek de még mindeddig csak az sem volt jutalma,
 Hogy valaha hozzám kegyesen vagy egy szót is szólott volna,
 De sőt míg ingyen szép szeméjét csak látnom sem hagyta,
 Csak azért, hogy szerelmiben szívemet több kinnal bánta.

Mint párdúc prédának, kínomnak kegyetlen örvendez,
 Háládatlanképen bűnemben gonoszul fizet s bút szerez:
 Mosolog kínomon mint nagy jón, hogy lelkem epedez
 Szerelmiben, mint szélvészben, látván, hogy szintén úgy evez.

Meggyek? már nem tudom, ha látom, hogy én el nem hagyhatom,
 Noha kínját vallom, de válnom tőle nem kíván[k]ozhatom,
 Szeretnem pedig azt, ki fáraszt sok búval, mi hasznom?
 Hát meggyek, ellene vétsek-é? Ó azt sem lehet, mert szánom.

Éljen, inkább éljen, vig legyen, valamit mivel vélem,
 Hogy lelkem érte jár, lássa már, légyen kegyelmes nékem;
 Ésmirje valaha, hogy soha egyebet szerelmem
 Nálánál, kivel itten il, nem követhet, mert ő lelkem.

Szerelmire, mint egy szent helre elmímet én fordítom,
 Mint egy áldozatot magamot abban esmég felgyújtom,
 Csakhogy keservemben, már kiben rígen fekszem, szánjon,
 Megszánjon, térjen meg hozzám s engemet megboldogítson.

36. [XI.]

Borivóknak való.

Az Fejemet nincsen már nótájára, in laudem temporis.

Áldott szép Pünkösdnek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókat könnyebbitő szele!

Te nyitod rózsákat meg illatozásra,
Néma fülemile torkát kiáltásra,
Fákat is te öltöztetsz sokszínű ruhákba.

Néked virágoznak bokrok, szép violák,
Follyó vizek, kútak csak néked tisztúlnak,
Az jó hamar lovak is csak tebenned vígadnak.

Mert fáradság után fejeket, tagjokat
Szép harmatos fűvel hizlalod azokat,
Új erővel építvén űzéshez inokat.

Sőt még az végbeli jó vitéz katonák,
Az szépszagú mezőt kik széjjel béjárják,
Most azok is vígadnak, az üdőt múlatják.

Ki szép fűven lévén bánik jó lovával,
Ki vígan lakozik vitéz barátjával,
S ki pengig vitéz fegyvert tisztított csiszárral.

Újul még az föld is mindenütt tetőled,
Tisztul homályából az ég is tevéled,
Minden teremtetett állat megindul tebenned:

Illy jó időt élvén Isten kegyelméből
Dicsírjük szent nevét fejenkint jó sziből,
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetből.

Eiusdem generis.

Az nótája Lucretia énekének.

Széjjel tündökleni
 Nem ládd-e a földet
 Gyönyörű virágokkal?
 Mezők illatoznak
 Jószagú rózsákkal,
 Sokszinű violákkal,
 Berkek, hegyek, völgyek
 Mindenütt zöngenek
 Sokféle madárszókkal.

Új rózsakoszorúban
 Kegyesek, szűzek
 Ifjakkal táncolnak,
 Jószavú gyermekek
 Vigan énekelnek,
 Mindenek vigan laknak;
 Mind menny, föld és vizek,
 Ládd-i úgy tetszenek,
 Mintha megújulnának.

Sőt még Cupido is
 Mostan föltörlötte
 Homlokán szőke haját,
 Gyöngye szárnyacskáján
 Tétova mint angyal
 Repül, víg kedvet mutat,
 Szerelmes táncokban
 Kinek-kinek adván
 Kezére szép mátkáját.

Azért ne bánkodjál,
 Én jó vitéz társom!

Űrűlj minden gondoktul,
 Elegű hordoztuk
 Hejában az sok bűt
 Legyen már tűlűnk távul.
 Mostan igyunk, lakjunk
 Vűgadjunk, táncoljunk;
 Távozzunk bánatunktul.

Nemde valakiűrt
 Aggasztaljuk volt mi
 Inkább ifjű űltűnket,
 Kibűl azt sem tudjuk,
 Hol űs mely űrában
 Kiszűlűtnak bennűnket,
 Kivel mit gondoljunk?
 Ha Isten jű űrunk,
 Ő mindennel jűl tehet.

Agasztalű bűnat,
 Bűszerzű űzerelem
 Tűvul lűgyen mitűlűnk!
 Jű borokkal tűltett
 Aranyas pohűrok
 Jűrjanak mikűzűttűnk,
 Mert ez napot Isten
 Őrvendetessűgre
 Serkengtetű fűl nűkűnk.

Marulus poeta
 Azt deűkul írta,
 Őm űn penig magyarul;
 Jű lovam mellett valű
 Fűven lettemben,
 Fordítűm meg deűkbul,
 Mikor vűgan laknűm
 Vűtűz szolgűimmal
 Tűvozzvűn bűnatimtul.

Kit egy szép leány nevével szerzett.

A nótája az régi siralmas.

Siralmas nékem
 Idegen földön
 Már megnyomorodnom;
 Szívem meghervadt
 Nagy bánat miatt,
 Nincs már hová fognom.

Laktam földemről,
 Szép szerelmemről
 Mikor gondolkod[om]:
 Jutván eszemben,
 Ott én mint éltem,
 Könyveimet hullatom.

Mint az szarvasfi
 Anyja után rí,
 Ha tüle eltévedt:
 Szívem úgy hal, vész,
 Halálra már kész,
 Hogy oda nem mehet.

Már ha nem látom,
 Bár csak hallanom
 Adná Isten ütet,
 Ki velem együtt
 Sok szerelmet tűrt, —
 Vennék még is kedvet.

De igen ritkán
 És bizontalan
 Hírt felöle hallok;
 Akkor sem mertem

Útet kérdeznem,
Mint rab csak hallgatok.

Ki miatt kedvem
Szintén olly nekem,
Mint nap az essőben,
Vagy mint az zöld ág,
Ki hamar elagg
Téli rút üdőben.

Vagyok már szintén
Özveggy gerlice,
Szomorú én éltem,
Nem kely arany lánc,
Sem penig víg tánc,
Nincs semmihez kedvem.

Felejtett árva
Itt mint pusztában
Csak remete módra
Tengek, nem élek,
Lenni sem lélek,
Mert jutottam búra.

Ti mezők, hegyek,
Berkek, szép völgyek,
Kiben gyakran jártam;
Szép szelíd vadat,
Hangos madarat
Ott hallottam, láttam:

Isten hozzátok!
S adja, rajtatok
Az avagy örvendjen,
Azki akkor
Engem szeretett,
Mostan se feledjen.

Borbála nevére.

A nótája a Lucretia nótája.

Csak búbanat immár
 Hagyatott énnékem,
 Kiben elfogy élttem,
 Mert jó remétségem
 Kiben vala nékem,
 Az most elhagyott engem,
 Kiért mindenkor
 Nyughatatlanságban,
 Fohászzkodásban lelkem.

Ha néha hogy értek
 Egyéb embereket
 Szeretőjőkről szólni,
 Akkor én bús lelkem
 Rólad emlékeztvén,
 Nem tud szegín mit tenni,
 Mert a gondolkodó,
 Búskodó szerelem
 Szívemet csak emísztí.

Azért én szerelmem
 És gyönyörűségem,
 Miért hagyál el engem?
 Hogy vigasztaltatnám
 Én nagy bánatimban,
 Látván szép személyedet.
 Oh te fényes napom,
 Mire nem terjeszted
 Én felém is fényedet?

Kivánságim nékem
 Személyedet látni

Naponként öregbülnek,
 Kik hogy ez ideig
 Bé nem telhettek,
 Szemeim könyveztenek;
 Mert ki oka voltál
 Elébb örömemnek,
 Most vagy csak keservemnek.

Bánat miatt hová
 Legyek, én gyötrelmimen
 Ha te nem könyörölsz?
 Betegségemet is,
 Kinek vagy orvosa,
 Ha nem gyógyítod, megölsz,
 Én hív szerelmemet
 Ha jól meggondolod,
 Bűn, ha hozzám nem kerülsz.

Olly igen nagy csuda
 Nékem ezen vagyon,
 Hogy mely kemény te szived,
 Te gyöngé színedhez
 Nem hasonló, higgyed,
 Te acél természeted,
 Mert lám, nem érdemlem
 Az te életedben,
 Hogy szemedet rám vessed.

Rajtam szabad vagy te,
 Én édes szerelmem,
 Valamit mivelendesz,
 Mert azt így jól látod,
 Hogy vagyok te rabod,
 Ha szintén megölendesz;
 Azért ámbár gyötörj,
 Szívem, mégis engem,
 Hogyha abban örvendesz.

Birsz ugyanis engem
 Szinte úgy mindenben
 Amiképpen akarod,
 Az én vig szívemet
 Te megszomorítod,
 Ismég megvigasztalod;
 Szemem[et], lelkemet,
 Mint egy fiatal fát,
 Mint bölcs kertész úgy hajtod.

Az fiatal fához
 Vagyok már hasonló,
 Ki még nyers és zöldellik,
 Ki az tűzben lévén,
 Egyfelül nedvesül
 S másfelől égettetik,
 Így egyfelől szívem
 Tőled kínoztatik
 S ismég vigasztaltatik.

Lám az Aetnahegyet
 Mondják, tengeren túl
 Hogy koroskint égten ég,
 Kit soha nem olthat
 Meg sem esső, sem hó,
 Sem másféle nedvesség,
 Kinek égésében
 Soha sem volt, sem lészen
 Is ez világon vég.

Az én szívemnek is,
 Ki nagy szerelmében
 Hozzád régen fölgyúladt,
 Tűzét meg nem oltja
 Sem bú, sem nyavalya,
 Sem egyébféle bánat,
 Ha szerelmemért

Szinte megölsz is engem,
De ugyan el nem alhat.

Én szerelmemnek mert
Akkor leszen vége,
Mikor a folyó vizek
Visszafolyók lesznek
S mindenféle hegyek
Árkokká lőnni kezdenek,
Kik hogy meglégyenek,
Te magad is jól tudod,
Hogy lehetetlenek.

Rólam azért vedd el
Szomorú néztedet
És mutasd vig kedvedet,
Te két szép szemeddel,
Mellyel gyakran megölsz,
Élessz viszont engemet;
Tudod, úgy szeretlek
Tégedet, kedvellek,
Mint tulajdon lelkemet.

Tovább immár beszídimet
Én nem nyújtom,
Mert netalán megbántlak,
Hosszú beszídimmel,
Mint szintén magamat,
Nem örömet unthatlak,
Csak ezen könyörgök,
Hogy engem mindenkor
Tarts tulajdon rabodnak.

Gyönyörűségem mert
Minden reménségem
Nékem csak benned vagyon;
Mi oka? nem tudom,

Hogy mind éjjel-nappal
 Szivem téged gondoljon;
 Téged[et] óhajtson,
 Te felőled szóljon
 És csak tégedet várjon.

Tégedet ajánllak
 Kegyes Istenemnek
 Kezében, kegyelmében;
 Én magamat pedig
 A te jó kedvedben
 És édes szerelmedben!
 Ki írta? tudhatod,
 Hiszem, mert látszanak
 Könyveim ez levélben.

40. [XV.]

Az lengyel ének
 „Bisztj Vegjala“ nótájára.
 Ad apes etc.

Hallám egy ifjúnak minap éneklését,
 Egyedül lévén egy kertben törődésit,
 Hol hallgatja vala miheknek zengését.

Gyötrődik magában, mert forog eszébe'
 Szép szerelmesinek gyönyörű beszéde,
 Azért énekének így léssen kezdete:

„Nagy méltán bizony sokszor panaszolkodom,
 Szerelem hamis voltán ha gondolkodom,
 Hogy az szeretteti velem, ki gyilkosom.

Nincs semmi hálája jó szolgálatomnak,
 Szerelmemért csak jó szót is ritkán adnak,
 Így sem élnem s halnom énnekem nem hadnak.

Oh kegyetlen, miért vagy gonosszal annak,
 Ki téged mindenkor tart boldogs[ág]ának,
 Csak engem tartasz-e gonoszakaródnak?"

Ezt mondván azonban fordúla mihekhez,
 Hallván zengéseket mondá: „ez mit jegyez?”
 Azért nékik szólván lőn beszide emez:

Ő szól: „De ti mizet győző bolond méhek,
 Rózsán, violákon itt mit szedegettek?
 Ha mizet kerestek, azt nem itt lölitek;

Hanem az én szerelmesem édes száján
 S megírt cseresnéhez hasonló ajakán,
 Ott mizet találtok eleget mindnyájan.

De meglássátok, hogy az méz elszedésben
 Fúlángtok ne ejtse őtet szerelemben,
 Mert higgyétek, viszont lesztek büntetisben.

Mert mint ti szájatoknak hogy vagyon fúlákja,
 Így ő szeminek is vagyon nagy hatalma,
 Megsért szerelmivel mihelyen akarja.

Ő tekintetiben villámik szerelem,
 Kivel néha megöl, néha éleszt engem,
 Örömrre, bánatra csak ő én vezérem.

Mondok, ha ki őtet köztötök megsérti,
 Szerelem nagy kínját viszont az megérzi.
 Mert boszúját azzal szokta megállani.

Szinte így győtrődtek, mint szinte én magam,
 Ha nem fogadjátok nékem igaz szavam,
 Azért ám lássátok, én igazat mondtam."

Az „Vir Monachus in mense May“
nótájára:
In somnium etcetera.

Kikeletkor jó pünkesd havában
Mikor volnék nyughatatlanságba'
Szerelem kinjában:

Sokszor vigyázva én megviradtam,
Magamban nagy sokat gondolkodtam,
Hogy ne bánkódhassam.

Azért mikor egy éjjel mind viradtig
Veszekedtem volna viradtig,
Szép piros hajnalig:

Akarván szívemet enyhíteni,
Igen reggel mennik ki múlatni:
Tetszém megújulni.

Kimentemben egy csergő patakra,
Tanálik oly hívesre, tisztára,
Mint finyes kristálra.

Partja bőves sok gyöngyvirágokkal,
Íkes sok jószagó violákkal,
Két rózsabokorral.

Mellette egy kiterjedett ciprusfa,
Kinek szép zöld bojtos ágaiban
Fülemile szóla.

Ott az fa árnyikába leülük,
Fülemile hogy ott hangoskodnik:
Szívem gyönyörkedik.

Sok vigyázás és fáradság után
Törtinik, hogy én ott elalunnám,
Álmomban azt látám:

Hát azki ez világon szerelmesb,
Nékem annál senki sincs kedvesb,
Életemnél édesb:

Elöttem mintha megállapodott,
Nagy kegyesen rám mosolodott,
Illy ígéket szólott:

„Tudok“ — úgymond — „nem szívem erre,
Véled együtt élek szerelembe,
Mért voltam kétszigbe:

De hogy látom hozzám szerelmedet
És érettem úntatod az Istent,
Ez gerjeszt engemet.

Azért néked adott már engemet,
Jüendőben gonosztul fejemet
Ódd, kérlek, híremet.

Látod, hogy én sem sok csácsogással
Nem gondoltam, rágalmazó szókkal:
Vagyok hozzád jóval.

Azért, kérlek, a te szerelmedért,
És énnekem beadott kezedért,
Mi egyöttéltünkért,

Hogy amiket nekem fogadtál,
Bételjesits és meg ne változzál,
Szerelmedben megállj.“

Irgalmasságnak ura Istene!
Ki így is szoktál jelentenie
Mi könyörgísönkre:

Teljesíts be ígiredet rajtam,
Adjad, bizonyában hogy hallhassam,
Mit álmomban láttam.

42. [XVII.]

Az „Bánja az úr Isten“ nótájára.
Kiben annak adja okát, hogy ély, noha
a lélek a szerelmeséhez szökött tüle.

Csókolván ez minap az én szép szeretőmet,
Szerelmes szájában felejtím én lölkemet,
Lölkem nekül lévén
Keresni elküldím
Lölkem után szívemet;

Ki sok járás után lölkemet megtalálá,
Mert szerelmesemnek ajaki között látá;
Látván lakóhelét,
Hogy kíváná éltét
Lölkemnél, ott marada.

Vagyok immár azért mint lölkem, szívem nekül,
Ki mindkettő nekem szíp szeretűm száján ül,
Holt-eleven vagyok,
Mint kór csak tántorgok,
Majd elválom éltemtül;

De ha kérded: hogyhogy élhetek lélek nekül,
Ha lélekkel együtt megyen élet emberbül,
Ne csudáljad szómot,
Érts meg csak dolgomot,
Okát adom ezentül.

Ugyanakkor mikor lölkem tülem elszökék,
Szeretőm lölkiben magamnál megmaraszték,
Ki nagy szerelmimben

Mégis éltet engem,
 Hogy szinte ki ne múlték.

De ez is, ez engem éltető édes lélek
 Látván szerelmemben hogy mely igen gerjedek,
 Mint meggyúladt helybül,
 Kifutna testembül,
 Hogy illy igen égek.

El is megyen penig, ha az én szerelmesem,
 Édes szerelmivel meg nem enhíti tüzem:
 Noha táplálója,
 Életem tartója,
 Hosszabbítsad életem!

Lölkem nyugszik rajtad, meghidd, nagy szerelmiben,
 Bizik jóvoltodba, nincsen hozzád kétségben,
 Csendes elméjében,
 Gerjed örömében
 Rólad elmélkedtében.

Árnyiknak tetszik már ez világnak szépsége,
 Nálam te kivőled álm gyönyörűsége;
 Lölkem könnyebbsége,
 Te vagy remínsége;
 Választott édessége.

43. [XVIII.]

Azon nótára Kiben erő, hogy megszabadult az szerelemtől.

Szabadsága vagyon már én szegény fejemnek,
 Szerlelemtől nincsen bántása én lölkemnek;
 Vagyok békesíges,
 Én elmém csendes,
 Nincs gyötrelme lölkemnek.

Megszabadult rabhoz hasonló állapotom,
 Mint szinte annak, nekem sem volt szab[ad]ságom;
 Én nagy szerelmemben,
 Mint gonosz tömlecben,
 Éjjel nappal volt gondom.

Szabadon örölyek minden multságoknak,
 Búsultát sem gyakran látják vidám orcámnak,
 Azért mert keteles,
 Nem vagyok szerelmes,
 Senki ékes voltának.

Erölyek, röpülyek nem külemben mint karvoly,
 Kinek sárga lába lábszíakbul szabadul;
 Nem kesereg lölkem,
 Mert megmenekedtem
 Szerelem békójából.

Köly immár énnékem csak jó ló, hamar agár,
 Ifjak társasága, élyes szablya, jó madár,
 Vitézek közt ülven
 Kedvem ellen sincsen
 Jó borral teli pohár.

Kegyesek, szép szűzek reám bár úgy nézzenek,
 Valamint akarják, azzal mind egyet érnek,
 Mert sem szerelmeikkel,
 Sem gonosz kedveikkel,
 Többi vízre nem visznek.

Vehetnek ifiak, vének példát én rólam,
 Én nagy szerelmemben, mennyi nyavalyát láttam,
 Néha mint erőlttem,
 Néha kesergettem;
 Mint nyughatatlankodtam.

Ója — en a tanács — szerelemtül meg magát
 Minden, ki kívánja életinek nyugalmát;

Mert ki azt követi,
 Higgyed, kínját érzi,
 Veszi gonosz jutalmát.

Szerzém ez nyolc verset vig és szabad elmével,
 Gyűlésben indulván jó ruhás legyényekkel,
 Hozzám hasonlókkal,
 Vitéz ifiakkal:
 Nem kehegő vénekkal.

44. [XIX.]

Azon nótára.
 Titkos szerelméről szerzette.

Vajha én tüzemnek nagy tűrhetetlen volta,
 Ki titkol énbennem életemet fogyatja,
 Olyan természetű
 Volna, mint egyéb tűz:
 Dolgom mind helin volna.

Mert egyéb tűz nemcsak önzenmagát emésztí,
 Hanem mindent, amit szeme [lát] elígetí,
 Amit lángja elér,
 Színte úgy mint magát,
 Ugyan hamuá teszi.

De az nagy szerelemtül gyúladott tüzem,
 Csak egyedül nékem megemésztí életem,
 Szeretómet peníg,
 Kihez égek fottíg,
 Csak föl sem gyútja nekem.

Rígtól fogva égvén, lassan-lassan elfogyok,
 Színte mint magátul gyúladott fa oly vagyok,
 Titkos szerelemtül,

Mint tőz hívsígetől
Fa, én is úgy száradok.

Miképen hogy az oly tűznek nincs semmi lángja,
Ki magátul gyúlt fát az erdőben fogyatja;
Én szerelmemnek is
Noha nincsen hire,
De életemet rontja.

De ámbár romlanék, csak egyedől ne élnek,
Ki úgy lehetne meg, ha én attul szót vennék,
Azki én szivemnek
Királyné asszonya:
Ha annál kedvesb volnék.

Mint én, hogy így égjen, én magam sem kívánom,
Ki miatt nem akarom, mert őtet igen szánom
És csak úgy szeressen,
Hogy el ne felejtsem,
Mégis enhezik kínom.

Hiszem, hogy nem lenne hozzám oly háládatlan,
Szerelmem jutalma tüle nem lönne tiltván:
Csak megismerhetne,
Sok kínom helyében
Jóval lenne énhozzám.

45. [XX.]

Az Toldi Miklos éneke nótájára:
Somnium proponit.

Már csak éjjel hagyna énnékem nyugodnom,
Ha nappal miatta nyughatatlankodom;
De lám éjjel-nappal érte csak kínlódom,
Gyakran költ álmombul róla való nagy gondom.

Ez éjszakai sok vigyázásim után,
Viradta felí szenderedve aluván,
Szeretõm szemilit én álmomban látám,
Megrettenik látván, hogy haragudník rám.

Tetszék, mintha volna kézija kezében,
Kinek mírges nyíla vetve idegiben,
Arányoz azzal engem õlni éltemben,
Ezt látván, mintha így szólaník jöttemben:

„Ne siess engemet megõlni asszonyom!
Ezt érdemlette-e túled szolgálatom,
Hogy miattad es[s]ík most szernyõ halálom?
Kegyetlen! mit mivelsz, te léssz-e gyilkosom?“

Hát az ilyen szómra õ mind ezt feleli:
„Elkõltél — mond — arról, kõnyõrgised semmi,
Meghalsz, meghalsz — úgymond — meg nem menthet senki,
Világbul akarom hogy kezem miatt mülj ki.“

Ez szavára viszont mintha ezt mondanám:
„No ámbár lígyen úgy, ez ám én jutalmam,
Kiért néked fottig én híven szolgáltam,
Vedd el bár éltemet, ugyanis csak kínlódtam.“

46. [XXI.]

Az Lucretia éneke nótájára.

Nõ az én gyõtrõlmem
Az én szerelmemrül
Való gondolkodtomban;
Remíntelen vagyok,
Immár csak kívánók
Jutni hamar halálban,
Hogy halálom által
Végszakadásom már
Ennyi sok nyavalyámban.

Engem már szép Vénus
 Ő édes fiával,
 Cupidóval, sirasson!
 Nyavalyás voltomban,
 Mint rigi szolgáját,
 Keservesen megszánjon;
 Ha eszében jutok,
 Fohászkodásokkal
 Engemet ő óhajtson.

Mert az én szívem
 Tulajdon fejedelme,
 Hozzám mostan kegyetlen,
 Engemet elvetett
 Ő szemei elől,
 Forog életem ellen,
 Szándéka néki az,
 Hogy mennil tovább lehet,
 Engem kesergessen.

De te én elmémnek
 Azelőtt szerelmes
 S kegyes tömlőtartója!
 Mit engedhetnil meg,
 Ha ellened való
 Vétkem nékem nem volna?
 Vedd el haragodat
 Immáron én rólam,
 Légy életem oltalma!

Procrisnak elfuttán,
 Nagy szernyő halálán
 Mikint árva kesergett;
 Vagy Ismeni ifjú
 Mely bánatban akkor
 Mátkájáért lehetett,
 Hogy az hajósoktól

Tengerbe mátkája
Kegyetlenől vettetett:

Ezeknek szívéhez
Az én szívem is már
Keservében hasonló;
Örök siralomba
Foglalta ő magát,
Mindenkor csak búskodó,
Mert az én szerelmem
Látom teljességgel,
Hogy engemet utáló.

Ó megrepedezett
Kősziklák közt legelt,
Kietlenben született
Tigris nemen termett,
Párduc tejjel nevelt,
Mire nem szánsz engemet?
Elvesztethedd-e azt,
Ki téged mind hóltig
Híven, igazán szeret?

Elszántam magamban,
Mint nyomorodott rab
Hajamot megeresztem,
Gyászruhában járván,
Mindennek előtte
Megalázom életem,
Titkos helemen is
Mind lölkem fottáig
Szerelmed keseregjem.

No, megóhajtasz még
Nagy fohászkodással,
Ezt bizonynal elhittem,
Hallván gyászruhámot,

Keserves voltamot,
 Így szólasz még felőlem:
 „Elűzém“ — mond — „tülem,
 Vajjon hol keressem
 Őtet már, én Istenem!“

Bocsánatot várok
 Tüled mindezekért,
 Oh én reminlett kincsem,
 Ha jóval már nem vagy,
 Csak azon könyörög, [így]
 Gonoszszal se lígy nékem
 Miveld ezt magadért
 S az jó szerencsédért,
 Mint raboddal én vélem!

47. [XXII.]

Az Bizty Vegiala [nótájára],
 kit egy násfa felett küldett volt a
 szeretőjének, kire pelikán madár
 volt följegyezve.

Íme az pellikán az ő fiaiért
 Mint szaggatja szívét azoknak éltekért,
 Csakhogy élhessenek szívéből ont ő vért!

Tekintheddsze mellyét, nézd mely igen véres,
 Fiaihoz szíve mégis mely szerelmes,
 Hogy meghalni értek kész és nem félelmes.

Ez oktalan állat ha ezt cselekeszi,
 Én hát szeretőmért szánjak-e szenvedni,
 Ki szerelmemet szerelmivel fűzeti.

Megvagyon jutalma én szolgálatomnak,
Nem mint az pellikán szörnyő halálának,
Ki életit kárban adja fiainak.

Azért életemnek kinyílt szép virága,
Legyen már csak néked egyedül ajánlva
Az én hív szolgálatomnak teljes mivolta.

Viseld egiszszíggel ez kis ajándékot,
Ne vesd ez kis dolgot, de nízd te szolgádot,
Ki te szerelmedért mindent hátrahagyott.

48. [XXIII. ének.]

O l a s z n ó t á r a .

Keserítette sok bú és bánat az én szívemet,
Kiben rigultátul fogva viselem életemet,
Nem tudok már mit tenni, hová fogjam fejemet,
Mert sok nyavalya után új kín gyötör most engemet.

Reám mert hertelensíggel most az szerelem jüve,
Egy igen szíp virág magának kötöleze.
Egyetlenegy szépsígem, mind éltig így kínsasz-e?
Az te hív szolgádot megölni nem szánod-e?

Vége bár keserves életemnek legyen, ha akarod,
Ha szerelmemet kinnal fizetni jobbnak gondolod,
Ám teljék néked kedved, csakhogy te jobb karod
Hozza el életemért nékem kedves haláloamat.

Semmit mert nem gondolok immár szörnyő halálommal,
Csakhogy élesztisz-e meg te lilium színő karoddal,
Én szerelmem, gyilkosom, boldog lések azzal,
Ha az én kínaimnak végét éred halálommal.

Jóllehet ha meg köly halnom, okát tudni akarnám,
Mert ha szerelmedért míveled ezt mostan én rajtam,
Az jóért hogy gonosszal akarsz lenni hozzám,
Nem illik, hogy szolgálatomért tüled így kínzassam.

Térj hozzám azért most, egyetlenegy gyönyörűségem,
Tégy te szolgálóddá engem, én édes drága szépségem,
Mert csak te benned vagyon nékem remínségem,
Hiszem, hogy még valaha megszánván jól téssz vélem.

Ime lám nagygal meghaladtad az te szípsígeddel,
Az kinek nevit viseled te vezetíkneveddel,
Az napnál hatalmasb vagy te két szép szemeddel,
Szip Dianna is semmi hozzád magaviselissel.

Látván minapi napon hajad aranszinő voltát,
Kaláris szabású ajakid édes mosolygását,
Gyönyörű beszídednek hallám zengő szavát,
Álmélkodván csodálám te rózsaszinő orcádot.

Oly igen nagy ereje vagyon te két szép szemednek,
Akiket akarnak megölnek és ismét megélesztnek,
Az hónál fejeb kezed, kit Istentül kérek,
Hogy rövid nap szorosán ölvén rám keröljenek,

Nem illik azért néked lenni hozzám most fél kedvvel,
Ha meggondolod, hogy kiket hagytam érted el,
Szántalan fáradságot vettem én érted fel,
Kiket csak egyedül érted viseltem békivel.

Az szükség viszen tüled illy igen messze most engem,
Nem lehet kölemben, el köly immár sietnem;
Nagy vígkedvű szerelmem, ne felejts el engem,
Vegyed örökki való szolgálótomot nekem.

49. [XXIV. Poema.]

Kit egy bokrétáról szerzett.

Már csak éjjel hadna... nóta etc.

Most adá virágom nekem bokrétáját,
Magához hasonló szerelmes virágát,
Kiben violáját kötette, rózsáját,
Úgy tetszik, hogy értsem ebbül ő akaratját.

Viola szép színe mutatja hívségét,
Rózsa piros volta hozzám nagy szerelmét,
Fejér rózsa penig mondja tiszta éltét,
Nézdsze mint mutatja bölcs eszes elméjét!

De látom, hogy ezzel nem csak azt jelenti,
Hanem viszont hogy én is oly legyek, kéri,
Hív, tiszta szerelmes legyen szívem: inti,
Azminthogy ő magát mondja hozzám lenni.

Azért e bokrétát, én édes szerelmem,
Megszolgálom s egízsígedért viselem,
Mit parancsolsz vile nékem, így jól értem,
Higgyed te helyetted nem köly senki más nékem.

De te ne kövessed ez bokréta dolgát,
Ki noha most ily szép, de estve elhervad,
Virágja mind elhull, csak a töve marad:
Lígy állandó hozzám vigég, mint én tehozzád.

Gondolj mi közöttünk való kötelezést!
Ne szerezen senki mi közöttünk eszvést,
Mert bánja az lsten fogadás szegését,
Bünteti, hiába ki veszi szent nevét.

Ezeröttszáz és hetvennyolc esztendőben
 Egy szerelmes helyen hogy volnék rejtőkben,
 Az adá virágát akkor én kezemben,
 Kit Istentül kérek gyakran könyörgésemben.

50. [XXV.]

Losonczy Anna nevére: a Palkó nótájára.

Lelkemet szállotta meg nagy keserűség,
 Csak nagy bánat léssen életemben már vég:
 Oh én szívem mint ég,
 Hogy szerelem miatt örök kínba essék!

Oly nehéz lelkennek attul elválása,
 Ki szerelmét hozzám igazán mutatta,
 Mint testnek halálban
 Vagyon az lélektől nehéz távozása.

Szinte mint hogy a test mikor az lélektül
 Fáj hogy eltávozik mint szeretőitül;
 Így árva fejemtül
 A vált el, ki engem szeretett hű szívbül.

O én két szememnek szerelmes világa!
 Keserves fejemnek te valál gyámola:
 Mire hát bánatra
 Hagyál el engemet ilyen árvaságra!

Nemde nem kedvedért hagyék el egyebet,
 Vajjon s kinek ajánlottam szerelmemet?
 Szerettem-e többet?
 Tudod, kedveltelek egyedül tégedet.

Csak te valál nekem minden ékességem,
 Szerelemre te gyútád szívemet nekem:
 Mire hagysz el engem,
 Ha nálad nélkül is elfogy én életem?

Szegény fejemet már mivel vigasztaljam,
 Szívemnek keservét kinek panaszoljam?
 Magam hová fogjam,
 Ha siralmim miatt én ugyan elasztam.

Igazán tertint ez is méltán én rajtam,
 Mert ok nélkül magam búcsút neki adtam,
 Szegényt háborgattam,
 Hozzám nagy szerelmét semminek tartottam.

Azért én kegyetlenségemnek jutalmát,
 Most veszem háládatlanságomnak hasznát,
 Fejem árvaságát:
 Méltán vallom immár gyámoltalanságát.

Nem volt kettős szíve, ki miatt énnekem
 Kellett volna félnem vagy idegenednem:
 Tudom, mit írt nekem,
 Erős esküvissel mint bizlalt meg engem.

Ne kövessen azért senki engem ebben,
 Hanemha ki akar gyötrődni szívében;
 Mert egész éltében
 Hív szerelem mássát nem löli mindenben.

Azki most ezeket öszveszedegette,
 Szeretője után kesereg szívébe':
 Kit más szűz kezére
 Mint tudatlan ember ok nélkül ereszte.

Azon nótára: Magis docte, quam
amatorie magisque Musis, quam
Veneri canitur: Azon nótára, kit
egy gyémánt kereszt mellett kül-
dött volt a szeretőinek.

Szentírás szerint is kereszt csak bűt jegyez,
Én kínaimat is jelenti bizony ez,
Mert nékem oly nehéz,
Hogy szerelmem nékem sok bánatot szerez.

De ha így végezte Isten, el kely túrnunk,
Minden szükségünkben neki könyöregjünk,
Mert nincs hová lennünk,
Ha segítségével nem léssen mellettünk.

De nézd ez keresztben három gyöngy függését,
Nézzedsze azoknak tiszta és szép színét,
Mondd nékem értelmét,
Ha eszedben vetted ennek megfejtését.

Gyöngynek a kettei jegyzi személünket,
Az eregbik pedig mi nagy szerelmünket,
Ki mellé bennünket
Keresztre függesztett Isten mint két gyöngyöt.

De mint hogy a két gyöngy szinte egyaránt áll,
Az eregbik mellett egyik sem másiknál
Alább vagy feljebb áll:
Minket is egymástul válasszon csak halál.

Legyünk egyarányúk mi nagy szerelmünkben,
Ne fogyatkozzunk meg egymásnak hívségben;
Keresztviselésben:
Legyen együnk másért kész minden tűrésben.

Vedd ezt is eszedben, hogy gyöngynek örege
 Vagyon fölfüggesztve keresztnek végibe:
 Nincsen elessésben,
 Amaz két gyöngy között függ szinte középbén.

Így mi szerelmünket mi se hagyjuk túlünk
 Rágalmazók miatt elesni közülünk:
 Ám szóljon felőlyünk,
 Ki szinte mit akar, hiszem tiszta lelkünk.

Adék szeretőmnek egy gyémánt keresztet,
 Kire függesztettek három gyöngyöt;
 Jelentvén ezeket,
 Kérem, ne búskódjék, mutasson vig kedvet.

52. [XXVII.]

Anna nevére.

Ugyanazon nótára, kiben a szeretője
 ok nélkül való haragja ésgyanúsága
 felől ír.

Az én szerelmesem haragszik most reám,
 Hogy ingyen bánkódom; azt véli én hozzám,
 Hogy őtet megúntam,
 Fogadásomat gondolja hogy megbántam.

Nem tudok, mit tenni, mint kedvét keresni,
 Mert ha bánkódom is, ládd-e, mire érti:
 Ő magát mind gyötri:
 Ha pedig örülyök, azt is másra véli.

Nem hiszi, hogy néki s nem másnak örvendek;
 Ha vig vagyok, azt hiszi, hogy mást szeretek,
 Egyebet kedvellek:
 S annak mégnyerésén örvendek, nevetek.

A szerelmének hozzám nagy hívségét,
 Jól látom szívének minden jó szándékát,
 Hogy énnekem magát
 Adta, hogy érezzem nagy jóakarátját.

Maga én szívemnek az ő állapotját
 Ha látná, tudom bizony megszánna kinját,
 Érte nagy fájdalmát,
 Ki csak tüle várja megvigasztalását.

Én keserves szívem hozzá olly állandó,
 Mint fenyőfa télben, nyárban maradandó,
 Nem tétova hajló,
 Nincsen dolgaimban semmi álnok háló.

Reá mindezért is de én nem haragszom,
 Mert nagy szerelmétül vagy on ez, jól látom;
 Félt engemet tudom,
 Másnak nem engedne, bizonynal gondolom.

Te böcsülhetetlen drága szerelmesem,
 Kinek jóvoltában nyugszik fáradt lelkem:
 Nincs kívüled nekem,
 Ki sok bánatimban vigasztaljon engem!

Hitemet én el nem felejthetem, higgyed,
 Jutván eszembe mézzel folyó beszéded,
 Hogy hagynálak téged,
 Ha elmémben forog szüntelen szerelmed?

Ezeröttszáz és hetvennyolcnak végében
 Hogy volna szeretőm én hozzám kétségben,
 Úgy szedém ezt egyben,
 Nevét megtalálod versek eleiben.

53. [XXVIII.]

Egy török ének.

Be szejrane gjderüken... a' nótája is az.

Minap múlatni mentemben
 Jöve két kegyes előmben;
 Egyik: „Hallád, legény!
 Melyikünk szebb, ez-e vagy én?”

Felele: „ez szót nem fejtem,
 Vétekben én nem leledzem,
 Nem akarok megfelelnem,
 Mind szépnek tetszetek nekem.

Nektek szemetek fekete,
 Két-két narancs kebletekbe';
 Vagytok szépek személytekben,
 Édesek beszédetekben.“

Monda ismét: ,kérek téged,
 Melyinket vennéd inkább meg,
 Melyinkért adnád több pénzed?
 Mondd igazán feleleted.'

„De ímhol néktek az igaz,
 Szépségtekrül rövid válasz:
 Szömölcsöt visel mellyén az,
 Aki legszebb: kissebbik az.

54. [XXIX.]

Carmen tenui nec pingui Minerva
 compositum.

Az „Szavu me Lazen kaassa fata“ oláh ének
 nótája.

Mint sík mezőn csak egy szálfa egyedül úgy élek,
 Szerelem tüzes lángjátul szívemben én égek.

Mikor hallom az fecskéknek reggel éneklését,
Felindítom ottan azzal szívemnek szerelmét.

Szemilye mert jut eszembe édes szerelmemnek,
Kivel újul csak gyötrelme keserves lölkemnek,

Mert kívánom őtet látnom, vile beszilgetnem:
De nem lölem semmi módját, mint kölly szemben lennem.

Irigyektől mert olly nehéz én vigasztalómhoz
Nékem jutnom, mint tevistül az szíp violához.

De hogynemmint távoly lévén az ő szemilitül,
Szerelmemben ő utána vertengek egyedül:

Jobb, hogy együtt vile lévén az ő szemilye elől
Reá nézvén úgy vesszek el: mégis szívem erő.

No hozzá hát én elmémnek ti gyors gondolati,
Löljetek módot, mint kölly szerelmesemhez jutni!

Engem bár ne kimiljete nagy veszedelemtül,
Csakhogy őtet őrizzéték gonosz hírtül, névtül;

Mert érdemli, ha érte lesz is fejem halála,
Mert életét, hírét, nevét csak én reám bízta.

55. [XXX.]

A „Toldy Miklós“ nótára.

Mire most, barátom, azon kérdezkedel?
Hogy engem szerelem ennyire hajtott el,
Vajjon csak te vagy-e, kit nem gyújthatott fel?
Csudálom, ha néked nem volt még közöd evvel.

Mert indúly szerelem mi természetünkül,
Minden állatokban adatott Istentül,
Ládd-e minden állat társának mint erői,
Vehetsz egyébről is példát nemcsak emberről.

Vedd eszedbe csak, hogy az oktalan állat
Mint őrzi, szereti ő nyáját,
Kiki az öviért nem szánja halálát,
Csakhogy azt szeresse, akinek adta magát.

De hagyjuk bár el ezt, nízid a vetemények,
Tavasznak örülnek fák és minden fűvek,
Vígadnak bejűvén mind szeretőjüknek,
Gyászokat elvetvén mind fejenkint zűldűlnek.

Gondol[j] rigi időt eleitűl fogva,
Megesmired, hogy volt mindenűtt hatalma,
Bölcsnek, vitézeknek jovat ő megbirta,
Szerelem ereit senki meg nem adhatja,

Hol vagon oly állat, ki szeretűiért
Halált nem szenvedne annak oltalmáért, —
Hát mit csudálsz rajtam, ha szerelmesemért,
Okos állat lévén, győtrődöm nyeresiért.

Fulgosius egy sasról ír illyen csudát,
Ki úgy szeretett együtt nevelte leányát,
Hogy csak annak vitt minden fogott madarat,
Sőt leány haláláért megis ölte magát.

Ádámot, atyánkot vajjon nemde Éva
Alma ételire, hiszem ő izgatta?
Az első vétek is lőn szerelem miá,
Mert Éva szerelme vitte Ádámot reá.

Mi vesztű el Sámson ereit, két szemét,
Herculesnek is mi vette volt el eszt,

Hogy viselné szeretője öltezetét,
Asszonynepe között sodorgatná ő szőszét.

Aristotelesnek mit használt bölcs esze,
Hogy szép felesége ötet megnyergelte,
Salamonnak hol volt nagy tudós elméje,
Mikor szeretője pogánságra hitette?

Ariadne miért adta volt fonalát
Thezeusnak, ki megölte osztán bátyját?
Mert mutatta azzal labirinthus útát,
Azért hogy inkább szerette Thezeust, minl bátyját.

Párisnál ki volt szebb, akár Absolonnál,
Ki volt vajjon jámborb szent Dávid királynál,
De szereté asszont, ki volt Uriásnál,
Isten ellen véte, mert vígada azzal.

Medeát, Ilonát mi vitte volt erre,
Hogy egyik Párist, másik Jásont szeresse,
Kiki szeretőit nagy messze kövesse?
Ládd-é, szerelemnek vagyon mily nagy ereje!

Acontius¹ ifjat vajjon mi tanitta?
Gydippe szavával hogy álmán azt írta,
Mintha ma Gydippe volna ő mátkája,
Erős esküvissel vile azt fogadtatná.

Trójának mi rontá el erős kőfalát,
Priamusnak mi vesztí el királyságát,
Pyramus és Tisbét, az igen szép leánt,
Szerelem ölé meg, látod-e nagy hatalmát?

Achiles Trójában csak Polyxenáért,
Ellenség kezibe ment csak ő kedveért;

¹ A lapszélre írva: *Ovid.*

Aeneas Thurmussal megvitt Laviniáért,
Sigismunda megölte ő magát Gysquardusért.

Szenas városbéli hol szép Lucretia,
Hol vitéz Deiphobus szeretője Lyda,
Hol vagyon Carthagóban lakó Elyza?
Ezeknek mind csak az szerelem volt gyilkosa.

Hol Diomedessel az ferdős leánya?
Leander szerelme, az is egy nagy példa;
Jusson Procrisnak is eszedbe halála,
Spániában nem rig mint járt Donia Liciza.

Penelope özvegységinek mi oka,
Ispitályban miért lakott Manggalana,
Phillis Demofont is addig miért várta?
Azért mert szívekben gerjed szerelme lángja.

Akarik csak rigi példát előhoznom,
Mert mostaniokról nem jó nékem szólnom;
Szerelem most sem szűn meg: igazán mondom,
Titkon nyilván lenni, nagy sokakon jól látom.

Igaz szerelmő Leucippét nyavalyára,
Ifjú Theagenest annyi búdosásra,
Nagyot kicsin renden való házasságra:
Mindent csak szerelem vitt képtelen dolgokra.

Nincs senki oly eszes, kit az nem téveszthet,
Viszont tudatlant is ez megeszesíthet,
Vajjon s ki olly erős, kit ez meg nem győzhet?
Rútat szerelembe, mint szépet ő úgy ejthet.

Mint hatalmasnál nincs személyválogatás,
Igy szerelemnek is nincs semmi választás,
Kinek-kinek az övé helyett nem köly más:
Béka lévén, fogolynak tetszik a kedves társ.

De ez mind hadd járjon, nézdsze csak személyét
 Annak, aki engem szeret, mint két szemét.
 Vajha te hallhatnád gyönyörű beszédét,
 Inkább nem csodálnád, hogy gyötrődöm én azért.

Mert aki szerelme alá magam adtam,
 Annak személinél szebbet én nem láttam,
 Engem hogy igazán szeret, azt megtudtam,
 Kiért magam én is csak néki ajánlottam.

Kész azért már szívem szenvedni érette,
 És mást nem szeretni soha ő helyette;
 Kész szolgálni míg e földön tart élete,
 Mert megérdemlette tőlem igaz szerelme.

Fiszket vert szívemben már az ő szerelme,
 Elöttem szüntelen képe, jó termete,
 Ha szinte aluszom is, álmodom vile,
 Mert csak övé vagyok, senki sem egyébé.

Nincs azért e földön oly teremtett állat,
 Ki nem fáradt volna a szerelem alatt:
 Csudálom, hogy eddig még nem jutott reád,

— — — — —

[No azért dícsírjük most felszóval az urat,
 Mert lám csak ő viseli mindenött gondunkat!
 Uram! a te nevedben áldd meg szolgálodat,
 Kiért viszontag mi is dícsírjük fiadat.]

56.

Az „Irgalmas Úristen“ nótájára.*

Vajjon meddig akarsz engem kesergetni.

— — — — —

[Elveszett.]

57. [LIX.]

Következik más, Zsófi nevére.¹

Szerelem istenném
 Vénusnak ereje
 Most meg-megkönyékezett,
 Elmém nagy bánatban,
 Szívem is új lángban
 Egy szép szűz miatt veszett,
 Kit elébb is láttam,
 De reá nem gyúltam,
 Mert így, mint most, nem tetszett.

Óh véghetetlen kín,
 Kit angyali szép szín
 Vég szívemre bocsátott!
 Immár orvosságot

* A 2. bártfai és váradi kiadásban B. neve alatt még ez az ének van: *Fragmentum alterius cantionis.*

No nem kesergetlek,
 Hanem inkább intlek,
 Térjetez útatokra.

Szegénység nyúzását,
 Egymás vérszopását
 Mindenitek elhagyja:

Isten hatalmával
 Inkább, hogy nem mással,
 Könnyebb hadat birnia.

¹ A Julia-dalok után ez az első ének.

Hol leljek gyógyítót
 Búm ellen, ki reám jutott?
 Ha súlyos szerelem
 Kinnal sújtol engem,
 Búra esmét fordított.

Fekete gyászába',
 Mint sűrű árnyékba'
 Liliom, úgy fejezlik;
 Szép piros orcája,
 Fekete zománcba'
 Mint rubin, úgy tündöklük,
 Slejt öltözötiben,
 Mint a sovány bőjtbe'
 Mária képe, úgy fénylik.

Igazán görögöl
 Nevet keresztségbül
 Adtak szép személeire;
 Méltán Zsófi neve
 Azért, mert bölcs esze
 Vagyon néki mindenre,
 Tud fedni szerelmet,
 Noha igen szeret,
 Nincsen gonosz hírére.

Áldott Vénus asszony,
 Kinél nyilván nagyon
 Lelkem súlyos gyötrelme!
 Jó szolgálatomért,
 Nagy kínvallásomért
 Gyújts fel ezt szerelmemre,
 Régi sok búm után
 Hadd élhessek vígan
 Evvel immár kedvemre.

Mikor fényes bogár
 Szent Ivány havában jár

A nyárnak közepibe',
 Ajánlván lelkemet
 Akkor egy szép szűznek
 Áldozatul kezibe:
 Szerzém ezt versekben
 Az másfél ezerben
 És a nyolcvankilencben.

58. [LX.]

Az „Doklei sem szedivichichõmbila“
 nótájára vagy amaz lengyel lengyel
 (így!) nótájára: „Apodlieszem etc.“
 Bécsi Zsuzsánnáról s Anna Máriáról
 szerzette.

Az Zsuzsánna egy szép német leány,
 Bécsben lakik Tifingraal utcáján;
 Piros rózsza tündöklék orcáján,
 Szép kláris tetszik az ajakán,
 Kit sok vitéz kíván,
 Szép voltát csudálván:
 De csak heában szeretik sokan.

Vagyon ennek egy szép atyjafia,
 Kinek neve vég Anna Mária;
 Sok jó úrfi csak azt síja-ríja;
 Mert mint nénje szép s nincs semmi héra,
 Aranszínű haja,
 Mintegy gyöngy az foga.
 Tiszta mézzel foly ő édes szava.

Egy társommal midõn én ballagnék,
 Szerencsére reájok találék,
 Rájok nézve ottan felgerjedék,
 Jó társom is szerelemben essék:

Ők ottan éleszték,
Kedveket jelenték;
Vélek azért mi megesmerkedénk.

Kezet fogván egymással azontúl,
Házban lépénk mindnyájan útcáruul
S mint az méhek székfű szép virágrul
Mézet szednek egymás ajakáról:
Minden bánatunktól
Ott mi essénk távul,
Hogy szerelmet nyerhetink egymástul.

Többet szólnom dolgunkról nem szükség:
Elég, hogy megvolt minden édesség;
Ölelgetés, csók, tánc, gyönyörűség,
Ékes beszéd, tréfálás, nevetség,
Ki ugyan nem elég
Bús szívemnek, mert ég;
De versemben itt légyen már vég.

Kurta octáván, a sóvány bőjtben,
Pozsony városából kimentemben
Szerzém ezeket illyen versekben,
Táncnótára egy kised énekben,
Az másfélezerben
És nyolcvan kilencben,
Hogy bécsi virág juta eszemben.

59.

Eger vitézeknek ékes iskolája,
Jó katonaságnak nevelő dajkája!

[Elveszett.]

60. [LXI.]

Egy katonaeének. In laudem confinio-
rum: az „Csak búbanat“ nótájára.

Vitézek! mi lehet
E széles föld felett
[Szebb dolog a végeknél?
Holott kikeletkor
A sok szép madár szól,
Kivel ember ugyan él:
Mező jó illatot,
Az ég szép harmatot
Ád, ki kedves mindennél.

Ellenség hírére
Vitézeknek szíve
Gyakorta ott felbuzdúl;
Sőt azonkívül is,
Csak jó kedvéből is
Vitéz próbálni indúl;
Holott sebesedik,
Ől, fog, vitézkedik,
Homlokán vér lecsordúl.

Véres zászlók alatt
Lobogós kópiát
Vitézek ott viselik;
Roppant sereg előtt,
Távul a sík mezőt
Széjjel nyargalják s nézik.
A párdúc kápákkal,
Fényes sisakokkal,
Forgókkal szép mindenik.

Jó szerencsen lovak
Alattok ugrálnak,

Hogyha trombita riad;
 Köztök ki strázaát áll,
 Ki lováról leszáll,
 Nyugszik reggel, hol virrad,
 Midőn éjten éjjel
 Csataviseléssel
 Mindenik lankadt s fáradt.

Az jó hírért, névért,
 S a szép tisztességért,
 Ők mindent hátrahagynak;
 Emberségről példát,
 Vitézségről formát
 Mindeneknek ők adnak,
 Midőn mint jó sólymok,
 Mezőn széjjel járnak,
 Vagdalkoznak s futtatnak.

Ellenséget látván,
 Örömmel kiáltván
 Ők kópiákat törnek;
 S ha súlyosan vagyon
 A dolog harcokon,
 Szólitatlan megtérnek;
 Sok vérben fertezvéen,
 S arccal reá térvén
 Űzöt sokszor megvernek.

Az nagy széles mező,
 Az szép liget s erdő
 Sétáló palotájok;
 Az útnak lese
 Kemény harcok helye,
 Tanuló oskolájok;
 Csatan való éhség,
 Szomjúság, nagy hévség,
 S fáradtság: mulatások.

Az éles szablyákban
 Örveznek méltán,
 Mert ők fejeket szednek;
 Viadalhelyeken,
 Véresen, sebesen,
 Halva sokan feküsznek:
 Sok vad s madár gyomra
 Gyakran koporsója
 Vitézül holt testeknek.

Óh végbélieknek,
 Ifjú vitézeknek
 Dicsíretes serege!
 Kiknek e világon
 Szerte szerént vagyon
 Mindeneknél jó neve:
 Mint sok fát gyümölcscsel,
 Sok jó szerencsével
 Áldjon Isten mezőkbe!

61. [LXXI.]

Amatorum carmen ad notam „Csak
 búbánat“ de virgine Margareta.

Vitézek karjokkal,
 Kigyók fúklájokkal,
 Bikák szarvokkal sértnek;
 Kőrmökkel szép sólymok,
 Foggal orozzlánok
 Szaggatnak, amit érnek,
 Csak az szép leányok
 S az basiliskusok,
 Hogy a szemekkel ölnek.

Azminthogy újobban
 Engemet is mostan
 Egy nevendéken szép szűz
 Két fekete szemmel,
 Mint fényes fegyverrel
 Már szörnyű halálra űz,
 Akit ha reám vét,
 Gerjeszti szerelmét
 Bennem, ki úgy ég, mint tűz;

Mely tűz, hogy engemet
 Még ham[u]vá nem tett,
 Senki nem csudálhatja;
 Fulgosius amint
 A nagy csudákról írt,
 Valaki azt meglátja:
 Holott nagy csudául
 Ír szarvasbogárral
 S bizonságát is adja,

Hogy vannak bogarak,
 Kik láng között járnak,
 Szárnyon szépen repülnek
 S nem csak meg nem égnék,
 De ottan elvesznek,
 Mihent lángból kikelnek:
 Így tűz engemet is
 Éltet, ha emészt is
 S nem hagy veszni éltemnek.

Mely szerelmes tüzem
 Hogyha eddig engem
 Nem szárazgatott volna;
 Könyhullásom miatt
 Mint egy folyó patak,
 Mind elcsorgottam volna!

De viszont könyvemnek
Köszönöm, hogy élek,
Mert tüzet az oltja;

Hogy mind el ne fogynék,
De csendesesen égnék
Kevesebb gyötrellemmel,
Csak képes örömmel,
Jó gyönyörűséggel,
Szeretőm szerelmével,
Ki nékem elég kincs,
Mert világon jobb sincs,
Mint édes keserűvel.

Igyenesen felnőtt
Szép, nyers ciprus vesszőt
Jegyez mert ő termete
S klárist kis szája,
Rózsát szép orcája,
Mézet ereszt beszéde,
Kivel mit gondolok?
Hát ha szegény vagyok
Is ha élek kedvemre.

Sok kincs, nagy gazdagság,
Pínz, marha, uraság
Bár mindörökké légyen,
Akiket fősvényesség,
Nagy telhetetlenség
Gyötör szüntelenképpent;
Én az kis értékkel
Ha tűnök jó kedvvel,
Hiszem nincs senki ellen.

Hónál fejrő lábát
Zöld pázsiton harmat
Ha néha nedvesíti,

Hogy mezitláb járván,
 Csak multságában
 Szép virágit csipkedi;
 Akkor bokrok mögül
 Nézvén, szerelmétül
 Égek, örülvén neki,

Mert, hogy bölcs versekre
 Gyengén énekelve
 Ereszti ki szózatját
 S hol gömbölő nyakán
 S hol jól termett vállán
 Terengeti szét haját,
 Midőn gondolkodván
 Kertében ballagván
 Kőti szép koszoróját.

Már ezután azért
 Ez egészségéért
 Sok jó kópia romol,
 Vitézek homlokán
 Szablya miatt gyakran
 Szerelmiért vér omol;
 Mert ez az a virág,
 Ki miatt barátság
 Társok között felbomol.

Szent Lőrinc nap után
 Az ezeröttszázban
 És az nyolcvankilencben
 Remete módjára
 Havasok aljában
 Élven szerzék versekben
 Arról, ki oly mint hölgy
 S kinek neve szép gyöngy
 A bölcs deáki nyelvben.

62. [LXXII.]

Colloquium octo viatorum et deae
Echo vocatae.

Ugyanazon nótára.

Nyolc iffiu legény
Minap úton menvén
Egy erdőben jutának;
Estve felé lévén,
Tréfálván, beszélvén
Ők egymásnak mondának:
„Vegyünk szót Echotól
— Mond — mi mátkáinkról,
Mondja nevét azoknak“.

Credulus az első,
Lőn azért elkezdő
S monda nagyon kiáltva:
„Echo! de kicsoda,
Aki sok kínomban
Most megvigasztalhatna?
Kérlek, mondd meg nevét,
Ki[t] mint üdvösségét
Bús lelkem úgy kivÁNNA.“

Mosolyog magában
Credulus ezt hallván
S rajta csak csudálkozik.
Utána azért
Tőn az ilyen kérdést,
Ki társaság közt másik:
„Ki fagyott elmémhez
— Mond — mint vész nagy dérhez
Télbe' jég, amikOR SÍK?“

Harmadik is monda
 Nagy hangosan szólva
 Mindenek hallottára:
 „Echo, jó asszonyom!
 Kinek régi kénom
 Vagyon nyilván tudtára,
 Kérlek, hogy nevezd meg,
 Kicsoda lelkemnek
 Javával tölt koSÁRA?”

Szavát el negyedik
 Is kezdé el Echóhoz
 Kérdésit —
 Szép szerelmesirül,
 Kihez gerjed belől,
 Kit [szíve] szerint óhajt
 Szörnyű kára után:
 „Nevezd meg — mond — nyilván,
 Szeret lelkem imMÁR KIT?”

Ezután ötödik,
 Ki mentül kisebbik,
 Credulus atyjafia,
 Mindjárt előszóla,
 Felszóval kiáltva
 Echót nevezi, híja;
 „Ki az, kire engem
 Gyújtott — mond — illy igen
 Vénus futoSÓ FIA?”

Hatodik Aminta
 Elő vala, monda,
 Mert veszett, alég várja,
 Hogy szent nevét hallja
 Annak, ki ő lángja
 S kinek javát akarja:

„Hát annak ki neve
 — Mond — aki szerelme
 Szívemet kénnal MARIA?’

Szólla hetedik is,
 Kinek neve Tyrsis
 S ki hazáját elhagyta
 Azért, hogy egy kegyes,
 Akihez szerelmes,
 Szerelmét megtagadta:
 „Régultátul fogva
 Szerelem kénjában
 Engem — mond — ki síKATA?’

Utolsó Amontan,
 Kinek édes társán
 Való nagy bánat árta,
 Nagy fohászkodással
 Így szóla Echóval,
 Jutván eszében kára:
 „S annak tudd-e nevét,
 — Mond — kiért szívem ég
 S ki ez sok kínban MÁRTA?’

Egy szegény zarándok
 Régi barátotok
 Éneklette ezt nektek,
 Kik a magyar nyelven
 Való versszerzésen
 Egymással vetekedtek,
 Kit a nagy hamisság
 És háládatlanság
 Föld szélére kergettek,

Az másfél ezerben
 És nyolcvankilencben

Szent Bertalon nap után
 Világ határirra
 Való bújdosásra
 Keservesen indulván
 Édes hazájából,
 Jóakaróitul
 Siralmason búcsúzáván.

63. [LXXIII.]

Animum ingratitude amatae moe-
 rentem ipsemet solatur, ad notam:
 „Minden állat dícsír“ etc.

De mit gyötresz engem most, keserves lelkem?
 Nincsen annékül is elég sok veszélyem,
 Hogy te is oly búval keserítesz engem,
 Kin csak örül — tudod — édes ellenségem!

Ha hozzád hajlana még sem volna csuda,
 De az lehetetlen, bár maga kívánna;
 De magad jól tudod, hogy nem is kívánja,
 Azért felejts el, mert nincs több orvossága.

Illy háládatlanság nem csak rajtad esett,
 Sámson is csak szép Dalila miatt veszett;
 Ellenség keziben Fulviust mi ejtett?
 Ha nem felesége, kivel ő sok jót tett.

Egyéb bűn jutalmát a fejedelmekre
 Bízta Isten, e földi törvénytevőkre:
 De az háládatlanság szörnyű vétkére,
 Maga visel gondot megbüntetésére.

Azért bízd ő reá boszúd megtorlását,
 Higgyed, megmutatja rajta is ostorát;

Feledikenséggel viseld szíved kárát,
Mert az nyerhetetlen, másnak adta magát.

Lám mind szívet, elmét Isten nem roszt adott,
Hát miért kesergesz? ne hadd el magadat.
Szemérem ez tőled, ki másnak tanácsot
Szoktál gyakran adni, hogy bú így meghajtott.

Ébredj fel azért már keserves sok búdból
S ne gondolkodjál ez rút boszúállásról,
Bizonyíts ezzel is meg, hogy szereted jól,
Mert nem illik hozzád, hogy róla gonoszt szólj,

Háládatlanságán sírván szeretőmnek,
Mostan szerzettetek tőlem ez kis ének,
Kiben az a tanács legyen mindeneknek,
Hogy senki ne higgyen soha szerelmének;

Indúlnak olly könnyen mert ők idestova,
Mint szintén asszú ág szél fuallására,
Böcsülik magunk közt s tartják legnagyobbra
Azt, aki közülünk többet ejtett búra.

64.

Valahány török Beeyth, kit magyar
nyelvre fordítottak.

Alem chiczhegi dereriszeng bir gyüle degmez
Szohbedte gyözel olmajtien bir pula degmez.

Interpretatio, quam in Juliam retorsit.

Ez széles világon
Mennyi virág vagyon,
Mindaz sem ér egy rózsát;

Az olly vendégség is,
Kiben egy kegyes sincs,
Mindaz sem ér egy bakkát:

Én is minden szűznél,
Ki ez világon él,
Feljebb tartom Juliát.

2.

Banga gida dyonler deuletlj hanom yök mi dur,
Joksze ben adem degylmiom? Ja chsanom yök mīdur.

Inter cum ornatu.

Ti kik szegénységet
Én szememre vettök,
Én hiszem azt tudjátok,

Hogy a vidám szemű
S vékony szemüldökő
Kegyes rabja nem vagyok?

S hogy ember sem vagyok
S lelkem is egy szál sincs,
Talám azt alitjátok?

3.

Jyne ebrulereng kurmis tiemanj atar gazeng oki chsaem nisany,
Jolune kömisyni ben chsismj issam szeuer dilber beni ben dahi
[annj.]

Ismét felvetette
Szemöldök ijébe
Szép szemének idegét,

Kiből tüzes nyílat
Szívemre ő bocsát
Lűvén mint tett fel jegyét;

De bár vesszen fejem,
Tudom, szeret engem
Szintén mint én személyét.

4.

Nigiaraszende hatm olmis győzellieg tazeligh teerlög,
Benj bu gam buchsagonda koiaszen bu midur eörlög?

Te benned, Julia,
Mind világ csudája,
Épen megtetszik szépség,

Ékesség, édesség,
Eszesség, szelédség,
Udvari gyönyörűség;

De hogy bumba' így hagysz
S csak meg ingyen sem szánsz,
Az-e a jó emberség?

5.

Beni czeŕrilé űldürsze demem ol iare kanli dur,
Halal olszun anga kaanon gyözel kanli dūr.

Ha nagy haragjában
Megöl is Julia,
Mégsem mondom gyilkosnak,

Azért mert csak ötet,
Senki nem egyebet
Vallok én asszonyomnak,

Mint örökös úr bír
Lelkemmél, ha rá sír,
Hogy véget nem vet búmnak?

6.

Didom olsah giözele varmola bir mah bedely?
Gyül gibj gyüldi didi kim? Jane szandeg bedeli.

Egykor szép Juliát
Látván, hogy ő magát
Szép tükörben nézné,

Kérdém: e világra
Illy szépséget másra
Isten vajjon adott-e?

S mosolga, felele:
„Illy szép ki lehetne?
— Mond — megbolondultál-e?“

7.

Kimszeler györmis degildwr tenden cheneng gytegön,
lla ben gyözumle giördöm iste chsanom dur giden.

Mikoron kirepül
Lélek beteg testből,
Soha senki nem látta;

De az én szerelmem,
Ki olyan mint lelkem,
Hogy fejemet elhagyta:

Most szemem jól látta,
De vélni sem tudta,
Hogy magát másnak adta.

8.

Dilber demis ki mail olanlar belam wze,
Layk mi dwr kail ollaler chsefam üze?

Egykor szép Julia
 Magába' így szóla,
 Mond: „Kik engem szeretnek,

Egyaránt való jót
 Méltó-e hogy azok
 Mind fejenkint vegyenek?

No mert nem igazság,
 Hanem a boldogság
 Adaték már csak ennek.

Jbenöm gywl jwzlj jarom dwniemi zendam eyleme,
 Asigj tepeleywp kaan üttüne kan eyleme;
 Vaht olur Rakup gyelwr duzerszonoz szohbettene,
 Szakün ki szen szun ol ol vahtj kullari divan eileme.

Rózsaszínű lelkem,
 Én édes szerelmem,
 Ne kösd meg világotat;

Szánj engem rabodat,
 Ki tűröm kínodat,
 Nézd, kérlek, nyavalyámat.

Más ölében ne dülj,
 Hanem inkább megölj,
 Hogysem úgy többíts bünt.

Valedicit patriae, amicis iisque omnibus, quae habuit charissima.

Ad notam: „Minden állat dicsír Úristen tégedet“ etc.

Oh én édes hazám, te jó Magyarország!
 Ki keresztenségnek viseled paizsát;
 Viselsz pogány vérrel festett éles szablyát,
 Vitézlő oskola! immár Isten hozzád!

Egriek! vitézek, végeknek tüköri,
 Kiknek vitézségét minden föld beszéli,
 Régi vitézséghez dolgotokat veti:
 Istennek ajánlva légyetek immár ti.

Ti is rárószárnyon járó hamar lovak!
 Azkiknek hátokon az jó vitéz ifjak
 Gyakorta kergetnek s hol peng szaladnak:
 Adassék egészség már mindnyájatoknak.

Fényes sok szép szerszám, vitézlő nagy szépség,
 Katonatalálmány, új forma ékesség,
 Seregben tündöklő és fénylő frissesség,
 Én tőlem, Istentül légyen már békesség!

Sok jó vitéz legény, kiket felemeltem,
 S kikkel sok jót tettem, tartottam, neveltem:
 Maradjon nálatok jó emlékezetem,
 Jusson eszetekben jótétemrül nevem!

X Vitéz próba helye, kiterjedt sík mező!
 S fákkal, kősziklával bűvös hegy, völgy, erdő,
 Kit az sok csata jár s jó szerencselesső:
 Legyen Isten hozzád sok vitézt legelő!

Igaz atyámfia s meghitt jó barátim!
 Kiknél nyilván vannak keserves bánatim!
 Ti jutván eszemben hullnak sok könyveim,
 Már Isten hozzátok, jó vitéz rokonim!

Ti is angyalképet mutató szép szűzek,
 És szemmel öldöklő örvendetes menyek,
 Kik hol vesztettetek s hol élesztettetek;
 Isten s jó szerelem maradjon veletek!

Sőt te is oh én szerelmes ellenségem,
 Hozzám háládatlan, kegyetlen szerelmem,
 Ki érdemem — — — — —
 — — — — —¹

Ti pedig szerzettem átkozott sok versek,
 Búnál kik egyebet nékem nem nyertetek,
 Tűzben mind fejenként égjete, vesszete,
 Mert haszontalanok, jót nem érdemete.

66

Kiben kesereg a magyar nemzetnek romlásán s fogyásán.

Oh szegény megromlott s elfogyott magyar nép,
 Vitézsíggel nevelt hírrel vagy igen szép,
 Kár, hogy tartattál úgy mint senyvedendő kép,
 Előmenetedre nincs egy útag is ép.

[Kedvelt s böcsült véred lett csúfoltságossá,
 Szablyádnak bő zsoldja nagy olcsóságossá,
 Megcsorbult nemzeted változott korcsossá,
 Nevednek szépsége utáltságossá.

¹ Itt több levél hiányzik a Radvánszky-kódexből.

Föld remétségére felnevelt urfiak,
 Szemétre vettettek úgy, mint köz tyukfiak,
 Zsirokkal hizódnak az idegen fiak,
 Hozzád nem különbek, mint az ördögfiak.

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll,
 Sereged szép száma fogy, romol s szállton száll;
 Inséged nő s árad, veled egy ágyban hál,
 Bő étkeid helyett rakodik apró tál.

Ki szánhat? Bánd magad nyomorúságodat;
 Mert nézi s nem érzi az csak romlásodat,
 Aki építhetné te szép országodat,
 Könnyen múlatja el csak záloglásodat.

Sem pénz, jószág mostan s méltó árú posztó
 Nem indít, hogy szolgálj, megszűkült az osztó,
 Csudáld, hogy minden rend nem kóborló s fosztó
 A nagy orv mert kicsint szörnyebb felakasztó.

Ó kedves nemzetem, hazám, édes felem!
 Kivel szerelmetes mind tavaszom s telem:
 Keseregj, sirj, kiálts Istenedhez velem,
 Nálad, hogy szeretlek, legyen e vers jelem.]

HARMADIK RÉSZ.

JULIÁRÓL SZERZETT ÉNEKEK.

Ezek után már akik következnek, azokat mind kiket házasságába, kiket az feleségitül való elválása után szerzett, jobb ríszre a virágénekeket inkább mind Juliárúl, mely nevére azért keresztelte az szerelmesét, hogy a rigi poetákat ebbe is kövesse: kik közül Ovidius Corinnának, Joannes Secundus Juliának, Marullus Neérának nevezte szeretűit.

67. [XXXIV.]

Ezt akkor szerzette, hogy a felesige idegensigét és hamisságát eszébe kezdte venni, kin elkeseredvén, jutván annak az szerelmesinek igazsága eszibe, akit ok nekül bolondul elhagyott volt feleségiért. Úgy szerzette ezt, az Már szinte az idő vala ki nótájára.

Méznél édesb szép szók, örvendetes csókok!
Most emlékeztetnek elmúlt rigi sok jók,
Melyekbe ezután már soha nem jutok.

Titkos keservemben hull orcámrul könyvem,
Rólam mit profétált, túlt mert mind fejemen,
Aki keservesen válék el éntülem.

Fájdalmam örögből naponkint bűnőmtül,
Mert mint gyümölcsiéért diófát ág közül,
Tülem úgy elverím jóváért ok nekül.

Kiért rám szállott Istentül nagy átok,
Betegség, kár, sok gond, szígyeny, rút hír, szitok;
S ha kiért vitkeztem, hozzám az is álnok.

De méltó vítkemért már holtig szenvednem,
Mint gonosz oltvánnak, bűnem hasznát vennem
S más megette mirget nékem is megennem.

Mint halálra vált kór nem tűr orvosságot,
Mert halál sürgeti, nem kedvel semmi jót;
Én sem hallgathatok vigasztaló szép szót.

Vigasztalás, jó társ, nem adhat vig kedvet,
Bús fejem egyedül csak búdosni szeret,
Mert pokolnak tetszik ez világi élet.

Könyörgök Istennek csak az két dologért,
Szánjon meg immáron elsőbben csak ezért,
Kit soká szolgáltam híven szerelmiért.

Nézzen vétkem melyett nagy szerelmemre is,
Mégis mint szolgáltam, tudja ő maga is,
Vétkemnek sok bűvát mint viseljem most is.

Ezt ha megnyerhetem, bár meghaljak ottan,
Búmnak mint hattyúnak légyen vége vígan;
Más kívánságom ez, idvözülel osztán.

68. [XXXV.]

Ezt akkor szerzette, hogy az ő felesége idegensége miatt az régi szeretőin kezdett szívében megindulni. Arra az oláh nótára: azmint az eltévedt juhokot siratja volt az oláh leány.

Régi szerelmemnek nagy tüze
 Hamuá vált vala szinte,
 De im, nem tudom, mi löle,
 Hogy bennem meg felgerjede.

Elvált hív szeretűm miatt
 Új bánat nagy kinnal fogyat:
 De nem is látom semmi módját,
 Mint oltsa szerelmem lángját?

Mert mint mérges nyillal lőtt vad,
 Kibül nyilvas ki nem szakad,
 Fetreng, sem élhet, sem halhat;
 Úgy tűrjem szívem fájalmát.

Hogy viletlen most Cupido
 Meglőtt az mordály áruló,
 Maga hittel lőn köztünk szó,
 Hogy frigyünk lenne állandó.

De hitit ugyan nem állja,
 Frigyét ez fattyú felbontja:
 Elmémet olyra gyúlasztja,
 Ki csak kár, maga is látja.

Mert annak édes szerelmét
Kinek igéri szerelmét,
Magamnál vesztette kedvét,
Nézdsze tökiletlenségét.

Avval rigen győlleltetett,
Azki szerelmivel éget;
Veszedelmemre de siet,
Hogy benne gyújt rigi szenet.

Átkozott! ha nem más móddal,
Végezd búmat halálommal;
Ne gyújts olthatatlan lánggal,
Metszesz keserves kínommal?

Vagy hogyha égetni akarsz,
Mint bolondot mit játszódtatsz?
Arra gerjessz, kit megadhatsz,
Nyerhetetlen[re] se gyúlassz.

69.

Kivánsága szerint cselekeszik, (tudniillik egy igen igen szép kegyest) okát jelenti Vénus annak is, miért árólta el az felesige. Deez Pető Gáspárnénál vagyon.

Az nótája: Csak búbánat.

Egy nagy követsiggel
Küldte sietsiggel
Vénus hozzám Cupidót.

— — — — —
[Elveszett.]

70. [XXXVII.]

Ezt akkor szerzette, mikor az felesí-
gétől elvált, kiben emlékezteti Cu-
pidót arra, amint Vénus ő általa foga-
dott néki, ha felesígitől békével el-
válik, kire megfelel Cupido, Juliát
mutatván s dicsírvén neki:

Ez világgal bíró
Felsíges Cupido,
Emlékezzél meg szódra!
Mit fogada anyád
Énnékem általad,
Ha az megszabadulna,
Ki már megszabadult,
Tülem el is vadult,
Jut eszembe gyakorta.

Felele Cupido —
Úgymond — „Nagy búskodó,
Keserves rigi hívem,
Kit sok jókkal láttam,
Sokat is kínzottam,
De igaznak ismertem!
Ne bánkódjál semmit,
Mert hamar megvidít
Tégedet égrétem.

Amhol szép Júlia,
Anyám helytartója
Ez föld kereksígeiben,
Szemiben nyilamat,
Horgas kézijjamat
Adtam szemöldekibe,
Színem ajakában,

Fáklyám orcájában,
Mézem foly beszídiben.

Illendő kedvessig,
Gyönyörű ékessig,
Valami volt énbennem:
Azmint ő módjában,
Szavában, dolgában,
Csak reá helyhez tettem;
Anyja finyes haját,
Gyöngyszín apró fogát
Néki tőle megnyertem.

Erkölc[s]ő[t] Diana,
Elméit Minerva,
Mercurius beszídét
Ő néki adta,
Mert kedves barátja
Mindenik, szép szemilét
Szereti, kedveli,
Becsűli, tiszteli,
Kívánja szerencséit."

Cupido így szólván,
Szememet fordítám,
Tekinték Júliára,
Mondék: „De mit tréfálsz!
Júliával mit csalsz,
Hiszen tudom kicsoda;
Ez aki kevésért
Engem örökké sért,
Lölkem szernyő kínjára.“

Felele: „Nem csallak,
Sőt ismét megáldlak
Ő édes szerelmivel,
Hozzád fölgerjesztém,

Csak véled égettem,
 Hogy örülj szemilivel,
 De meglásd, hogy jobban
 Becsüled ezután,
 Ne bánts keserőséggel.

Minden keminségét,
 Nagy idegenségét
 Jó kedvre fordította,
 Hozzád győlelségét,
 Nagy idegenségét,
 Anyám meglágyította,
 Te nagy szerelmedre
 Ismét gerjeszteltem,
 Kezedbe ismét adta.

Ez amaz Júlia,
 Kinek ábrázatja,
 Mint címer egy pecsítben,
 Szivedbe fölmetszve,
 Kiben magát nízze,
 Ha képét tükeribe[n]
 Ő látni akarja,
 Mert ott szebben látja
 Minémő színye, képe."

71. [XXXVIII.]

Immár hogy az Cupido mutatására
 megsaldítja Juliát, a felí meggyen,
 kit szinte egy kapuközben talál elő
 s kivel így szól: ugyanazon nótára.

Egy kegyes képében,
 A gyászöltözetben
 Vajjon angyal tűnék-é?
 Vagy ember magzatja,

Angyal ábrázatba'
Szemeimnek tetszék-é?
Angyal-e vagy ember,
Aki ezen ment el:
Lelkem de immár övé.

Lelkem drága kincsét,
Dicsőséges színyét,
Jobb riszre mind befedte,
Csak vidám szemeit,
Lelkem éltetőit,
Én reám függesztette,
De azt sem kegyesen,
Sőt nagy idegenen,
Csak mintha nem esmerne.

Vajha ez az volna,
Kit Vénus fogada
Fia által énnékem,
Hogy kezembe adna,
Ha ő szolgálója
Szabadulna igyében,
Szívem nagy bánatja
Örömré fordula,
Vig lenne könyveimben.

De ne adja Isten,
Hogy ez ilyen légyen,
Ez bizony inkább tündér,
Vagy vadász Diana,
Vagy istenasszonya
Szívemnek amint felvér,
Mert noha szereti,
De azért rettegi
Csak szólni néki sem mér.

Kegyesség, kedvesség,
Ékesség, édesség,

Épen mind benne látszik;
 Tekintet, nyájasság,
 Okosság, vidámság,
 Rajta nyilván meglátszik,
 Ó szépség formája!
 Illik minden módja,
 Mert menybélinek tetszik.

Bár magát ne lássam,
 De csak szavát halljam,
 Szívem ő hozzá készül,
 Belülem kiindul,
 Úgy dobog, azontúl
 Nem élhet nála nekül;
 Csak ő érte hal s vész,
 Mindent szenvedni kész,
 Semmit se fíly egyibtül;

Hanem csak ötüle,
 Azkinek kívőle
 Vigasztalója több sincs,
 Semmi szíp mulatság,
 Semmi jó nyájasság.
 Semmi világi nagy kincs,
 Noha én nagy búban
 Így szólok magamban,
 Mondván: Lelkem rám tekints.

Egy kapu keziben
 Jutik eleiben
 Vidám szép Júliának;
 Hirtelen hogy látám,
 Először alitám ott lenni angyalnak,
 Azért ő útában
 Így szólík utána
 Mint isten asszonyának.

72. [XXXIX.]

Hogy Júliára találta, így köszönnéki.

Az török „Gürekmez de waj zenzur“ nótájára.

Ez világ sem köly már nekem
Nálad nélkül szép szerelmem,
Ki állasz most én melyettem:
Egízsíggel, édes lelkem!

Én bús szívem vidámsága,
Lelkem édes kívánsága,
Te vagy minden boldogsága,
Véled Isten áldomása.

Én drágalátos palotám,
Jó illatú piros rózsám,
Gyönyörű szép kis violám,
Ílj sokáig, szép Júliám!

Feltámad a napom fínye,
Szemüldek fekete színye,
Két szemem világos fínye,
Ílj, ílj íletem remínye!

Szerelmedbe' meggyúlt szívem,
Csak tígédet óhajt lelkem;
Én szívem, lelkem, szerelmem,
Idvez lígy, én fejedelmem!

Júliámra hogy találík,
Örömben így köszéník,
Tírdet, fejet néki hajtík,
Kin ő csak elmosolodík.

73. [XL.]

Cupidónak való könyörgés, okul elő-
hozván a salamandra példáját, az
hogy vagy léssen ű hozzá jó valaha
vagy sem, de mint a salamandra tűz
küvül, ő sem élhet soha a Júlia sze-
relme nélkül.

Az „Csak búbánat“ nótájára.

Engemet régulta
Sokféle kénokban
Tartó én édes szívem!
Hozzád kiált lelkem
Sírván keservesen,
Mert gyötrődik sokképpen:
Könyörülj már rajtam,
Légy kegyelmes hozzám,
Ne légy ilyen kegyetlen!

Távozás keserve,
Emlékezet mérge
Veszt és sillyest engemet,
Támasztván előmben
Esztelenségemben
Esett szörnyű vétkeket,
Kinek nagy terhétül,
Mint halálos büntül
Oldozz meg már lelkemet.

Az sötét étszakák
Minden állatoknak
Kedves nyugalmat hoznak;
Emberek dologtul,
Állatok munkátul
Meg akkoron tágnak;

Csak nékem veszettnek
 Hogy mind napok, éjek
 Szörnyű kénonnal múlnak.

Most is örömemet
 Magaddal elvitted
 Kedvemmel egyetemben;
 Reád gyúlt szerelmem
 Titkon éget engem
 Keseredett elmémben,
 Áldott szemeidet,
 Gyenge szép színedet
 Juttatván én eszemben.

Cupido, ne mesd föl
 Ilyen szörnyű sebbel
 Szívemben annak képét,
 Ki halálra gyűlöl
 És sok halállal öl,
 Úgy tart mint ellenségit!
 Hozzám vagy enyhínts meg,
 Vagy ha az nem lehet,
 Olts meg bennem szerelmem!

De mit mondok búmban,
 Ha mint salamandra,
 Tűz kívül nem élhetek,
 Azonnal elveszek,
 Ha az kívül leszek,
 Többet, tudom, nem élek,
 Édes[t] keserűvel,
 Sok mérget kis mézzel
 Halálnál jobb hogy nyeljek.

Lelkem szemed előtt,
 Mint viasz tűz fölött,
 Könyveim, lásd, úgy olvad!

Szemed verőfínye
 Mert lelkem gyötrelme,
 Haraggal ha rám támad;
 De viszont megújít,
 Sok búmban vidámit
 Ha szerelmesem fogad.

Mint szép virágok, fák,
 Meg nem újulhatnak
 Tavaszi harmat nélkül,
 Aképpen örömöm,
 Nem lehet vég kedvem
 Nékem is nálad nélkül:
 Vigasztald meg tehát
 Te, kit lelkem imád,
 Hadd élek már bú nélkül.

Ó te bölcs tarmészet,
 Minden nagy szépséget
 Együvé így mint forralsz?
 Világ csudájára,
 Szívek gyútására
 Egy kegyesre mit csinálsz
 Angyali áldott színt,
 Dicsőítettő fint
 Halandóra hogyhogy adsz?

Fénlik sok kövektől,
 Mind a verőfénytől
 Erős vér tiszta gyégen,
 Lebegnek szemei,
 Mint amennyi csillag
 Télbe' éjjel szép égen,
 Kivel rabjává tett,
 Szabadságból kivett
 Engemet immár régen.

Ó kis ábrázatban
 Tündöklő menyei
 Dicsőséges nagy szépség!
 Ékességgel együtt
 Tebeléd hogyhogy jut
 Keménység, kegyetlenség?
 Szánd meg jó szolgádot,
 Kinvallott rabodat,
 Ki te szerelmedben ég.

Forr, gerjed elmémre,
 Mint hangya fészkére,
 Sok új vers, mint sok hangya.
 Arra, mert szívemben
 Szerelmem tűzének
 Csak te vagy édes lángja;
 Szózatot búm vere,
 Vigasságtételnek
 Zengő s gyönyörű hangja.

Öszvekulcsúlt kézzel,
 Hajlott térddel, fűvel
 Júliámnak könyörgék,
 Midőn jóvoltától,
 Mint istenasszonytól
 Kegyelmet reménlenék,
 Hogy megkegyelmezne,
 Tovább ne gyötrene,
 Amen! reá kiálték.

74. [XLI.]

De Julia venante, a Júlia vadászatjáról,
 kit írva küldött volt Júliának.
 Azon nótára etc., de voce ad vocem
 ex Angeriano.

Széjjel hogy vadásza
 Én lelkem Júlia
 Egy igen szép cserében,
 Tündérek egyike
 Vevé őtet eszében;
 Monda lassú beszédben:
 „Itt e földön angyal
 Mit jár vadászattal,
 Ha vagyon helye mennyben?“

Hevült vala penig
 Júlia sokáig
 Vadak után jártában;
 Kikapcsolta azért
 Hónál fejrőb mellyét,
 Hül szép szellőn, árnyékban;
 Kít hogy tündér láta,
 Csak reá ámula,
 Így szóla ő magában:

„Két Diana vagyon
 Talám ez világon,
 Mely hasonló ez hozzá?!
 Diana módjára
 Megeresztve haja,
 Keziben szép dárdája,
 Könnyű zöld ruhája,
 Oldalán kézijja,
 Szép aranyas puzdrája.

Képe, keze, szeme,
 Teteme, termete
 Ollyan, mint Dianának!
 Beszéddel, énekkel,
 Magaviseléssel
 Ők mely hasonlatosak!
 Múlatságnak örül
 S néha lóra is ül
 Mindkettő, úgy vadásznak;

De csak szarvasokat
 És egyéb vadakat
 Ver és vadász Diana;
 De vitézek között,
 Szerelmére kötött,
 S fogott sokot Júlia,
 Senki el nem szakad,
 Valakire akad,
 Mert erős ő hálója.

Kiben engemet is,
 Mint egyebeket is,
 Régen fogott s fogva tart
 S így ő el sem bocsát,
 Fel sem mészárlotat,
 Kétség között tartóztat,
 Hogy tűzében égjek,
 Valameddig élek,
 Mint egy gyújtó áldozat.

75. [XLII.]

Inventio Poetica, azt írja meg, mint
veszett öszve Júlia Cupidóval.

Azon nótára.

Fáradtsága után
Nyúgodni akarván
Cupido, fejét hajta
Júlia ölébe,
Kit hogy vőn eszében
Kegyess, haragvék rajta,
S nagy haraggal ottan
Kis Cupidót onnan
Öléből kitaszítá

S monda: „Bujasággal
Gerjedő lángoddal
Ne rútíts meg ölemet!“
Cupido meg így szól:
„De te mit haragszol,
Mire űsz el engemet?“
Felele Júlia:
„Te hitván marcona,
Nem tudod-e nevemet?“

Én vagyok Júlia,
Én szemem hatalma
Mindennek szívével bír:
Én megbódogítok,
Kit jó szemmel látok;
Kit gonosszal: hal, vész, tér;
Én szerelmem ellen
Ez világon sincsen
Orvosság és hasznos ír.“

Cupido tekinte
 S mihent megesmírte,
 Azonnal megfélemlék,
 Mintha egy kígyóra
 Szegén hágott volna,
 Riada, elfutamék,
 Futtában csak monda:
 „Megbocsáss, Júlia,
 Nem akartommal véték!

Szép Vénus anyámnak
 Téged alitálak,
 Biztomban csak úgy menék,
 Te áldott öledben,
 Mint anyám ölében,
 Hogy fejem ott nyúgodnék;
 Tetszél szemeimnek
 Lenni szép szülémnek,
 Vétkem csak abból esék.“

76. [XLIII.]

A fülemilének szól.

Azon nótára: Altera inventio.

Te szép fülemile,
 Zöld ágak közibe
 Mondod el énekedet!
 De viszont az ellen,
 Az én veszett fejem
 Mond keserves verseket,
 Kiket bánatjában,
 Szerelem lángjában
 Szép Júliáról szerzett.

Mennybéli szép harmat
 Tégedet mosogat,
 Engem pedig könyhullás
 Szüntelen nedvesít
 S bánattal keserít,
 Hogy olly kemény, mint a vas
 Az én szép Júliám,
 Kitül jómat várnám,
 Hogy lenne már irgalmas.

Az hev verőfénynek
 Mivoltát nem érzed,
 Mert ülsz híves árnyékban;
 Engemet peniglen
 Gyűjt buzgó szerelem,
 Sülök, fölök lángjában;
 Te szabad vagy, repülsz,
 Hol akarod szállsz, ülsz,
 Nem úgy, mint én e vasban.

Örömmel és szépen
 Csak tavasz időben
 Szép énekeket mondasz;
 Énnékem peniglen
 Mind nyárban, mind télben
 Versem oka csak panasz;
 Kínomat számlálom,
 Júliát imádom,
 Dolgom nekem mind csak az.

Lengedező szellő
 S híves tiszta idő
 Tégedet gyakorta kűt;
 Engemet viszontag
 Örökké való láng
 Olthatatlanképen fűt;
 Kegyetlenségével,

Júlia szemével,
Nagy szerelem ütön üt.

Vagy te egészséges,
Én peniglen sebes
Szerelem nyila miatt;
Énekelsz vég szóval,
Nem mint én bánattal,
Mert nem is érzed kénját
Az szép Júliának,
Kinek szép vóltának
Adta lelkem meg magát.

Jobb és mindenekben
Különböz éntülem
Te boldog állapotod,
Egyenlők csak ebben
Vagyunk mi mindketten,
Hogy énekedet mondd
Te is szinte, mint én
S fogyhatatlanképen
Csak arra veszed gondod.

Júliát gondolván
És szavát hallgatván
Egy kis filemilének,
Juta bús elmémben
Ezen néhány versben
Rendeltetett kis ének,
Kiben állapotja,
Megtetszik mivolta
Igazán életemnek.

77. [XLIV.]

Inventio poetica: Grues alloquitur.

A darvaknak szól. Ugyanazon nótára.

Mindennap jó reggel
Ezen repültök el,
Szóldogálván, darvaim!
Reátok néztemben
Hullnak keservemben
Szemeimből könnyeim,
Hogy szép szerelmezem
Jut eszemben nékem,
Megújulnak kénjaim.

Látom útatokat
Igazítottátok
Arra az ország felé,
Aholott a lakik,
Vég szívemet aki
Ő magánál rekeszté, —
Valaha én rólam,
Ki híven szolgáltam,
Vajjon emlékezik-é?

Bújdosom mint árva
Idegen országba
Vesztettül, mint zarándok;
Ruhámban setét színt,
Szívemben szörnyű kint
Viselek én, úgy gyászlok,
Szárnyam nincs, mint néked,
Kin mehetnék véled
Ahhoz, akit óhajtok.

Szárnyad vagyon repülsz,
 Szintén ott szállsz le, ülsz
 Földében, hol akarod;
 Te szomjúságotat
 Szép forrásból csorgott
 Tiszta vizével oltod,
 Örömöm környékét,
 Az ő lakóhelyét,
 Paradicsomot látod.

De ne siess, kérlek,
 Tüled hadd üzenjek
 Néki rövid beszéddel;
 Vagy ha az nem lehet,
 Csak írjam nevémet
 Mellyedre fel véremmel!
 Kin megesmérhesse,
 Hogy csak őérette,
 Tűrök mindent jó kedvvel.

Adjon az jó Isten
 Néki egészséget,
 Vég és hosszú életet;
 Mint mezők virággal,
 Tündökljék sok jókkal,
 Áldja mindennel őtet;
 Nyomán is tavasszal
 Teremjen rózsaszál
 S keserüljön engemet.

Sok háborúimban,
 Bújdosó vóltomban
 Midőn darvakat látnék
 Szép renden repülni

S affelé haladni,
 Hol szép Júlia laknék,
 El-felfohászkodván
 S utánok kiáltván,
 Túlök én így üzenék.

78. [XLV.]

Dialogus, kiben azt beszílli egy
 barátjával a maga szerelméről.

Az „Már szintén az idő“ nótájára.

Kérdé egy barátom: így miért gerjedek?

Mondám: „Köszönhetem régi szerelmemnek,
 Vénus, kis Cupido kiben ejtettek.

„Kicsodák szüleid“? nékem meg így szóla,

„Szerelem, siralom hozott ez világra“,

Dajkámát is — mondám — hogy óhajtás volna.

Lakóhelyemet is túlem ő megkérde?

Gonddal tele cellámat mutattam: nézze;

Eledelemet is kérde, ha kennyér-e?

Mondám, hogy az csak haszontalan reménség,

Hitető sok szép szó, nyerhetetlen szépség;

Mondám, hogy beszilni tanft esztelenség.

Ruhámat is kérde, hogy miben öltözöm?

Vajudt tagjaimat hogy mivel fedezem?

„Az szenvedést, tűrést mondám, hogy viselem.“

Mondá: „Itt mit keressz“? mondék: Szörnyű halált.“

Monda ismét: „mit sírsz“? — „Júlia haragját.“

„Mint élsz“? úgymond — mondék: „Mint Júlia-útált.“

„Örökké így élsz-e?“ — mondék, hogy örökké,
 „Okát fájdalmidnak megtudnia jó-é“?
 Mondám, hogy szerelem; s búmat keserülé.

Júlia szerelmén való búsultomban
 Egy jó barátomak így felelék szómban,
 Várván Júliától jómat bánatomban.

79. XLVI.

Az Dobó Jakab éneke. az „Már szintén az idő vala kinyílásban“ ellen szerzett ének, azon nótára.

Bezzeg nagy bolondság volt a balgatagban,
 Cupidót ki írta gyermekábrázatban,
 Mert nem gyermek, aki bír mindent világban.

Császárok, királyok vannak hatalmában,
 Bölcsők, jó vitézek járnak udvarában
 S vajjon s ki nem égett soha nagy lángjában?

Vaknak sem mondhatja őtet senki igazán,
 Aki megkóstolta mérges nyilát magán,
 Sok szüvet nem lűnne vétetlen, vak valván.

Látjuk, minden szívet mely igazán talál,
 Kit célul arányoz lűnni mérges nyillal;
 Hát nem vak, sőt jól lát szeme világával.

Szárnyát sem hihetem, kin ő repülhetne,
 Azon is megtetszik, mert fekszik heverve
 Régen én szívemben, csak tüzet rak benne.

Nem is mezítelen, ki mindeneket foszt,
 Nem szőkölködik, aki ennyi sok jót oszt;
 Jókkal vagyon közü, nem kedveli a roszt.

Ezt írván, Júlia kérdé, hogy mit írnek?
 „Szerелеm szép képét írom,“ — néki mondek;
 Monda: „hát engem ír? s reá mosolyodék.“

Ez ennehány versben feleltem meg annak,
 Az ki alította nem kis okosságnaк,
 Cupidóra gyermekszemélt hogy irtanak.

80. [XLVII.]

Inventio poetica: Az ő szerelmének
 örök és maradandó vóltáról.

„Csak bú“ nótájára.

Idővel paloták,
 Házaк, erős váraк,
 Városok elromolnaк;
 Nagy erő, vastagság,
 Sok kincs, nagy gazdagság
 Idővel mind elmúlnaк,
 Tavaszi szép rózsák,
 Liliom, violák,
 Idővel mind elhullnaк.

Királyi méltóság,
 Tisztesség, nagy jószág
 Idővel mind elveszneaк;
 Nagy köveк hamuvá
 S hamu kősziklává
 Nagy idővel lehetneaк;
 Jó hírnév, dicsőség,
 Angyali nagy szépség
 Idővel porrá leszneaк.

Még az föld is elagg,
 Hegyeк fogyatkoznak,

Idővel tenger apad;
 Az ég is béborúl,
 Fényes nap setétül,
 Mindennek vége szakad;
 Márványkőben metszett
 Írás kopik, veszhet,
 Egy heliben más támad.

Meglágyúl keménység,
 Megszűnik irigység,
 Jóra fordul gyűlölség;
 Istentül mindenben
 Adatott idővel
 Változás, bizonyos vég,
 Csak én szerelmemnek,
 Mint pokol tüzének
 Nincs vége, mert égten ég.

Végzetlen voltát,
 Semmi változását
 Szerelmemnek hogy látnám,
 Kiben Júliátul,
 Mint Lázár ujjátul
 Könnyebbségemet várnám,
 Ezeket úgy íram
 És az többi után
 Júliának ajánlám.

81. [XLVIII.]

Hogy Júliának s nem a szerelemnek
 adta meg magát.

Szerelem s Júlia
 Egymás mellett állva,
 Reám szikráznak vala;
 Gerjeszt mind a kettő

Mert mindenike lő,
 Nagy mindenik hatalma,
 Egyik szép szemével,
 Másik nagy szenével,
 Ereit rám támasztá.

Illy veszedelmemben,
 A csalárd szerelem
 Szép szóval szóla nekem:
 „Add meg — mond — magadat,
 Hatalmomat látod,
 Csak kár, hogy visz ellenem,
 Mert kezemben akadsz,
 Vagy ugyanitt meghalsz,
 Lám régen esmérsz engem.”

„Nem adom magamot
 Néked meg, hidd — mondok,
 Noha mindenekkel bírsz;
 De im ez kegyesnek
 Hóltig rabja leszek,
 Mert te csak méreggel írsz
 Azoknak fejére,
 Kik vannak kezervedben,
 Kit csalárdul hozzád híssz.“

Ez kegyesnek légyen
 Mind fejem s mind lelkem
 Maga kótyavetyéje,
 Szép szeme láttára
 Csörögjek vasban,
 Legyek kín szenvedője,
 Csak öröm mondani,
 Hogy magamat kötni
 Látám nagy szerelmére.

Vidám Júliának,
 Kinek vég voltának
 Ó hogy én akkoron hűk!
 De kegyesnek tetszik,
 Hogy keziben juték
 S nem is tudtam, hogy olly szűk
 A kegyes szerelmes,
 Ki miatt vagyon már
 Rajtam bonthatatlan nyűg.

Júlia kezében,
 Szörnyű tömlőcében
 Fejem miképen esett
 És hogy nem könyörül
 Rajtam, kiki ebbül
 Könnyen értelmet vehet;
 Az olly kegyetlentül,
 Ki szemével öl,
 Az Isten ójjon mindent.

82. [XLIX.]

Sokféle dolgokhoz hasonlítja magát
 és a szerelmet.

Ezt jobb részint németből fordította meg a „Már
 szintén az idő” nótájára.

Ha ki akar látni két eleven kútat,
 Kik ű forrásokból szüntelen kifolynak:
 Nézze két szememet, kik mindenkor sírnak.

Az én szerelmesem háládatlanságán,
 Szivem gyúladásán, szörnyű kinján, búán,
 Sok könyvet hullatnak, csaknem kiapadván.

Ha ki akar látni olthatatlan szemet,
Nézze az én véghetetlen szerelmemet,
Kit, mint pokol tüze, örökké csak éget.

Noha lángját ennek senki nem láthatja,
De azért lelkemet fogyatton fogyatja,
Soha semmi bennem már meg nem olthatja.

Ha ki akar látni szörnyű mély sebeket,
Nézze szerelemtől sebesült szívemet
S ottan megesméri mint gyötör engemet.

Ha ki akar látni egy nyomorult lelket,
Nézze az én árva keserves fejemet,
Kit szerelem tüze csaknem hamuvá tett.

Ég olthatatlanul buzgó szerelembe',
Bízik csak egyedül egy vidám kegyesbe',
Kinek ajánlotta életét kezibe.

Ha ki ez kínokat akarja megtudni,
Illy kegyetlenképen hogy bennem ki szerzi:
Életemnél lelkem azt inkább szereti.

Igaz szerelmemért de lá mennyi kint ád,
Ha szolgálatomért egyszer jó szemmel lát,
Ahelyett viszontag érzem ezer kínját.

Híves forrás felett, serkenvén álmomból,
Fordítottam magyarul vidám Júliáról,
Mikor lelkem fülne szerelme lángjától.

Júliát hasonlítja a szerelemhez, mely
hasonlatosságot a Júlia dicsíretin
kezd el.

Az „Csak búbánat“ nótájára.

Júlia két szeme
Olthatatlan szenem,
Végzetetlen szerelmem;
Júlia vég kedve
S néha nagy keserve,
Örömöm és gyötrelmem;
Júlia életem,
Egyetlenegy lelkem,
Ki egyedül bír velem.

Júlia, a lelkem,
Mikoron szól nekem,
Szerelmem beszél velem;
Júlia ha rám néz,
Azonnal eszem vész,
Mert szerelem néz engem;
Júlia hol alszik,
Még az is úgy tetszik,
Hogy ott nyugszik szerelmem.

Ő tüzes lelkemnek,
Fájdalmas szívemnek
Kívánt jó orvossága;
Ő szemem világa,
Árnyéktartó ága,
Jó szerencsés csillaga,
Ő, kinek kivüle
Ez világ szépsége
Nem kell, sem vígassága.

Vagy áll, ül, nevet, sír,
 Örül, levelet ír,
 Szerelem is azt teszi;
 Vagy múlat, énekel,
 Vagy sétál alá s fel,
 Szerelem azt műveli,
 Mert mint jó barátját,
 Vénus asszony fiát,
 Kézen fogva viseli.

A paradicsomba
 Termett szép új rózsza,
 Dicsőséges orcája,
 Testszín ruhájában
 Aki űtet látja,
 Szép Vénusnak alítja.
 Új formában illik,
 Mint nap, úgy tündöklük
 Gyöngy között fényes haja.

! Duna lefoltában
 Rugaszkodott sajka
 Mely sebességgel mégyen:
 Táncát ő úgy járja,
 Merőn áll dereka,
 Mintha csúszna sík jégen;
 Valahová lépik,
 Sok szemek késérik,
 Csudálván, jár mely szépen.

Midőn néha terül,
 Vagy mellettem kerül,
 Szoknyája elterjedvén,
 Szerelmével belől
 Vészen akkor körül
 Engemet felgerjesztvén;

Udvari jó módját
Látván, érzem kénjét
Keservesen reá nézván.

Akkor az én dolgom
Azonképen vagyon,
Amint a bölcsök írják,
Hogy egy kárhozattnak
Pokolban nagy kányák
Szívét rágják, szaggatják;
De nem fogyathatják,
Noha rágton rágják,
Mert nőttön nőni látják.

Én szívemet is így,
Mikor én hozzám vig,
Ő nevelten neveli,
De viszont mint kánya,
Ő kegyetlen kinja,
Rágja, szaggatja, eszi;
Én állapotomat,
Mint egy kárhozatot,
Olly keservessé teszi.

Dolga mind egyenlő,
Szerellemmel egy ő,
Csak erkölcsse kölömböz:
Kegyes a szerelem
S Júlia kegyetlen,
Engem halálra üldöz;
Szerelem mely édes,
Júlia olly mérges,
Mert engem csak ver földhöz.

Hogy nyerte el Júlia a Cupido nyilát,
 iját s hol viseli, azt írja meg, könyö-
 rögvén az végében itt is az Júliának.

Az magam gondolván nótájára.

Áldott Júlia kiballagtába' Cupidót találá,
 Ki mérges nyillal, szörnyű halállal veszteni akarta,
 Látván szép szemét, elveté ijét s ugyan elámula.

Kivel csak szívét és mesterségét Júliának adá,
 Mert szép szemétül hogy ő igen fél, rajta nyilván látá,
 Nagy szerelemmel villamó szemét azért reá fordítá.

Rettene ottan Cupido s onnan mindjárt elfutamék,
 Futtában ija, nyila, puzdrája ő róla leesék,
 Kiért féltében csak meg sem tére, minden ott hagyaték.

Kit hogy megláta kegyes Júlia, a földről felvevé,
 Nyilat puzdrába, zsinórt ijába egyengeté, veté
 S ottan felköté, kivel erősbbe szép személyit tevé.

Azért már nála mind ija, nyila Cupidónak vagyon:
 Szemében nyila, a felett ija vonva áll haragosan,
 Kivel szívemet, mint czélyül tett jelt lövi, hogy kint valljon

Sokakat sebhét, de csak engemet gyakran inkább talál,
 Mert énnálamnál, mint egy nagy célnál közölb senki nem áll
 S ez oka, hogy én több sebét tűrvén, több kint vallok másnál.

Vénus módjára, mikor akarja, nekiket vigasztal
 Nékiknek pedig ad csak szörnyű kint nyughatatlansággal,
 Minthogy engem is vesz, nosza mégis tűrök igazsággal.

Nagy bánatomat, sok fájdalmamat már mint orvosoljam?
 Nagy szerelmemnek, szenvedésemnek én mi hasznát várjam?
 Ha az keserget, kit lelkem szeret s kell, hogy kinjät valljam.

Akik szeretnek, gyakran szíveket éjjel vigasztalják,
Mert titkon akkor kedvekre sokszor ők azokat látják,
Kiktől javokat, boldogságokat reménlik és várják.

Nékem peniglen éjjel is lelkem keservesen óhajt;
Szivembéli tűz ágyamból felűz, házad felé indít,
Útcádon járok, reád vigyázok, de szemem nem saldit.

Azonban az nap ismét feltámad újabb gyötrelmemre,
Hogy nem szólhatok, mégis csak írok: de leveleimre
Csak választ sem tész, sőt reám sem néz mint egy elvetettre.

Mindennyi sok bút, szegény nyomorult én honnan érdelek?
Te háládatlan, a te lángodban, ha tudod, mint égek?
Szerelmes lelkem, tégy már jól vélem, szolgáljak mig élek!

85. [LII.]

Kiben morog Cupidóra, hogy csak
ígérte s nem adja meg Júliát. etc.

Édest keserűvel elegyítő gyermek,
Régi ellensége nyugalmas éltednek,
Méz közt mérget miért adsz nekem veszettnek?

Vélem ha egyéb jót te immár nem mívelsz,
Csak gyorsan világból engemet kivégezsz,
Ne szíts nagy tűzemet, hadd lehessen csendes.

Ez-é a fogadás, kit anyád szavával
Hitedre fogadván énnékem te mondál?
Ő szégyen, eborca! mely igen megcsalál.

Az ígért, áldott jót te csak megmutattad,
Kivel szerelmemet te csak felgyújtottad,
De mint csalárd hamis, nékem mégsem adtad.

Sőt kínomra túlem csak idegeníted,
Hozzám keményítvén, semmit sem gerjeszted,
Vélem kívántatván, szívemet égeted,

Hol tüzes laptáid, kikkel távul gyújtasz,
Akiknek fáklyáddal közöl te nem árthatsz?
Add meg, ha égérted, heában mint kénzasz?

Igy feddvén, törödvén Cupido felele:
Hitvány ember, úgymond, úgy veszem eszembe,
Hogy ok nélkül így szidsz jótétem helyébe.

Hertelen akarnál illy nagy jóhoz jutni,
Kiert sok kint kell még vallani, fáradni,
Nagy jót könnyen anyám nem szokott osztani.

De, kérlek, gyümölcsöt vajjon mely fa hozott,
Minekelőtte még meg nem virágzott?
Bolond, nem tudod-e, hogy tűrés ad hasznot?

De ne kételkedjél, bizony tiéd leszen,
Noha most így próbál, de ismét béveszen,
Júlia tégedet még bódoggá teszen.

Vajha az úgy lenne, ámbár mindent tűrnék,
Égnék, fűlnék, sülnék, tömlöcben űlnék,
Csakhogy szerelmébe valaha kerülnék.

86. [LIII.]

Az hétplanétákhoz hasonlítja Júliát.

Az „Csak búbánat“ nótájára.

Sibi canit et musis.

Hét fű csillag vagon
Az égi forgáson,
Kik által embereknek

Istentül szerencse
 Adatik fejekre,
 Ezek mind megtetszenek
 Vidám Júliában,
 Mert ő szép vóltában
 Mind heten tündöklőnek.

Fejér ábrázatot
 Mutat a teljes hold,
 Fénlik mint tiszta ezüst,
 Júlia is fejér,
 Kivel szép tej sem ér,
 Sem gyolcs, kit nem fogott füst,
 Édes szóval tudós,
 Mint a Mercurius,
 Kitül szívem fél mint űz.

Mint a szép fényes nap
 Ez földnek világát
 Hogy csak egyedül adja,
 Úgy csak szép Júlia
 Fényes ábrázatja
 Bánatomat tisztítja,
 Hogy megvigasztalja,
 Fejemet megáldja,
 Ő csak azon imádja.

Miképen Mars csillag
 Jó vitéz, jó hadnagy,
 Fegyverével mindent győz:
 Úgy két szép szemével,
 Mint két éles törrel
 Júlia győz, megkötöz;
 Nincs olly jeles vitéz,
 Valaki reá néz,
 Kit meg nem bír s tömlöcöz.

Mind reggel s mind estve
 Mely szépen az égben
 Hajnalban Vénus feljű:
 Több szép között létében,
 Mindenkor ékesen,
 Mindent jól s helyén ejt ű;
 Mint tavaszi idő,
 Mely jó, mely gyönyörű,
 Ékes, kedves, illendő.

Azminthogy Jupiter,
 Kit sok bölcs jól esmer,
 Embereknek jókat ad:
 Akképen Júlia
 Ahová fordítja
 Szemét, mindent jóval áld;
 Csak az igaz boldog,
 Ki kedvébe forog,
 Mennyei jót csak az lát.

Mint a vén Saturnus
 Kedvetlen s haragos
 Természetnek csillaga:
 Az én szép Júliám
 Olly kedvetlen hozzám,
 Kin szívem vidámsága
 Azonnal úgy múlik,
 Amint elenyészik
 Felhőben nap világa.

Jó és nagy szép vóltát
 Áldott Júliának
 Ha ki tudni akarod,
 Égi planétáknak
 Gondold ő mivóltát
 S azonnal megtudhatod,

Mert rajta látszanak
Erei azoknak,
Kiről arányazhatod.

87. [LIV.]

Dialogus, kiben úton járván a vers-
szerző, beszél Echoval, de ezt nem
értheti jól meg az, aki nem tudja,
micsoda az Echo.

A Csak bubánat nótájára.

Ó magas kősziklák
Kietlenben nőtt fák,
Kik nagy szerelem tüzén
Igaz bizonságim
Vagytok, mert kénaim
Tudjátok, mint szinte én:
Ki látta élteben,
Hogy így haljon, vesszen
Más, mint én, szeretőjén, ECHO: ÉN.

Távoly egy erdőben
Nékem felelésben
Lőn úgy mint emberi szó,
Talám egyik tündér
Jár itt valamiért,
Vagy valami vadászó,
Ha ló nem nyerítött,
Azki itt cserdítött,
Lábain ha volt békó. ECHO.

Echol nagy kénomba,
Melybe szép Julia
Engem fertengeni hagy:

Mi könnyebbíthet meg
 S mitől lehet, kérlek,
 Kemény szíve hozzám lágy?
 Keserű kénomat,
 Mi enyhítheti most?
 S mi az, mire lelkem vágy? AGY.

Azt igaz[án mo]ndád,
 De mondd meg azt is hát,
 Ott ki vigasztalhatna?
 Búm helyett örömet,
 Gyönyörű életet
 Nekem ott ki adhatna?
 Igazán ki neve,
 Kit soknak kivüle,
 Lelkem oda kívánna? ANNA.

Azt bizon megvallom,
 De jó szolgálatom
 Kedves-e néki, vagy nem?
 Szép Juliám, Annám
 Leszön-é jó hozzám,
 Megkegyelmez-é nekem:
 Hogy régen szolgálom,
 Leszen-e jutalmom,
 Kell-e jót reménlenem? NEM.

Kegyetlenségejért?
 Érte tűrt sok kénért
 Lám még Istentől sem fél,
 Ő fejr mellyében,
 Mint szép, lágy fészekben
 Kegyetlenség hóltig él,
 Mert mint nyelved beszél,
 Búmmal, én hiszem, öl
 Amely igen nem kémély. Echo: ÉL.

Oh! hová legyek hát,
 Tűrvén ennyi kénját?
 Kivel vett köröskörül?
 Nincs út szerelméhez,
 Mert már elvetett ez
 Kegyes szemei elől,
 Vetett gyötrelemre
 S még meg is ölly végre,
 Amint látom, hogy gyűlöl. Echo: ÓL.

Már csak mutasd módját,
 Mint ollhassam lángját
 Szerelmemnek, ki csak nő;
 Mert hogy így szeretem
 S jutalmát nem érzem,
 Oka talám nem is ő,
 Hanem más gonosz nő,
 Ördögös bűvölő,
 Mert kegyes ő, semmint kő. Echo: Ó.

Hát meggyek én veszett,
 Kit szerelem éget
 S kit már ő be nem fogad?
 Szívem régi búmban,
 Mint szép virág nyárban,
 Szintén igaz úgy hervad;
 Azért add tanácsod,
 Szánd meg nyavalyámat,
 Ha sebemet gyógyíthadd. Echo: HADD.

Vajha elhagyhatnám,
 Volna mi nyavalyám:
 De lá szívem mint gerjed?
 Ha gyenge orcáján,
 Mint pünkösdi rózsáján
 Látom, hogy színye terjed,

Magad se mondanád

Elhagyni, ha látnád:

Nézd meg csak és ismerjed. Echo: MERJED.

Nem nyerheti lelkem,

Hanemha két kezem

Végez ki életembűll

No törrel, méreggel

Nagy búmat verem el,

Mert kiessém kedvébül;

Látom, hogy csak győlöl,

Énnékem nem örül

S rajtam nem is könyörül. Echo: ÖRÜL.

Hogy hihessem én azt?

Ha ládd-é, mint fásaszt

Számtalan sok veszéllyel,

Szemeim láttára

Nagy kegyesen másra

Nézdegél vidám szemmel,

Énnékem peniglen

Még szerelmem sem kell

Veszt, sílyeszt gyötrelmekkel. Echo: KELL.

Oh vajha kellene!

Szerelmébe venne,

Veszne szívem bánatja;

De nem azt jelenti

Kemény tekinteti

S amint magát mutatja,

Hogy esmét szeressen,

Nem adja azt Isten,

Noha lelkem imádja. Echo: ADJA.

Ha Isten azt adja,

Lelkem viszont áldja

Nevét minden időben:

S talán meg is adja
 És szívét fordítja
 Hozzám még szerelemben
 Vidám Júliának,
 Ki egyike annak,
 Kiknek hazájuk a menny. Echo: AMEN.

Megdicsőült színben
 Hogy gerjedt szívemben
 Vidám Julia tűnék,
 Egy sűrű erdőben
 Én úton mentemben
 Felszóval így éneklék,
 Kérdezkedésemre
 Verseim fejébe
 Ehotul illy választ vék.

88. [LV.]

Mindézekre is a versszerző találma-
 nyokra, kiket a könyörgése után ide
 irt, midőn Júliátul sem izenetbe',
 sem levélbe' semmi választ nem ve-
 hetne, búsúl magában és sápolódván
 azon, hogy menekedhessék meg a Jú-
 lia haszontalan szerelmétül: Cupido
 tanácsot ad néki.

Ez is ugyanazon nótára vagyon.

Mi dolog Uristen,
 Hogy ez egy kegyesen
 Kívül senki nem tetszik?
 S de mi oka vajjon,
 Hogy csak ez asszonyon

Lelkem így halsz, vész, esik?
 Ezen kívül senkit
 A lelkem nem ohít,
 Noha érte kínlódik.

Nemde nem az-é ez,
 Ki meg nem kegyelmez
 Semmi könyörgésemre?
 Régultátul fogva
 S ártatlan vóltomra
 S vesztét, vetett gyötrelmemre,
 Kiben hogy lát, örül,
 Kínoz kegyetlenül,
 Mert bűm esék kedvére.

Oh nyavalyás lelkem,
 Elbolondult fejem,
 Haszon nélkül mit szolgálsz?
 Aki téged utál
 S hozzád haraggal áll,
 Mért hogy attul meg nem válsz?
 Illyen kegyetlennek
 Könyvedet ejtened
 Mi haszon, ha bűt találsz?

Mondhatatlan szépség,
 Kiben hamar lesz vég
 S ki idővel elmúlik,
 Másnak is adatott,
 Gondold meg magadot,
 Kik közül találkozik,
 Ki téged szeressen,
 Nem mint ez kegyetlen,
 Ki véled kinnal játszik!

Így feddvén, törödvén
 Nagy kegyetlenségén

Áldott szép Júliámnak,
 Csak így véletlenül,
 Hát már előttem ül
 Személye Cupidónak,
 Ki rám mosolyodván,
 Így szólala vígan
 Nékem régi rabjának:

„Tusakodnod azon,
 Hogy ez kegyes asszony
 Nálad felejtve légyen,
 Csak kár, szómat higgyed, —
 Hanemha lelked is
 Belőled kimégyen,
 Mert ennen kezemmel
 Benned metszettem fel
 Űt kophatatlanképen.

Azért ábrázatja
 Lelkedbül már soha,
 Mig élsz, ki nem kophatik,
 Földön szerteszerint
 Csak érte vallasz kint,
 Mig rajtad meg nem esik;
 Azért en a tanács,
 Hogy dolgozhoz jól láss,
 Mert így kedved nem telik.“

Szerelemgyúlasztó
 Szentséges Cupido,
 Mondd hát: mint leljem kedvét?
 Monda: „Mind holtodig
 Maradj meg ebben így,
 Amint imádod képét;
 Reá felelek s megládd,
 Hogy még hozzá fogad,
 Noha tüle most elvét.

Júliának dolgán
 Nyughatatlankodván
 Elkeseredett szívem,
 Vőn illy bátorságot
 Cupidótul jó szót,
 Veszett nyavalyás fejem,
 Kiben ő úgy fogad,
 Hogy még hozzá fogad
 Az én forró szerelmem!

89. [LVI.]

Kiben csak azon könyörög, látván
 hogy semmi választ nem vehet tőle,
 hogy ottan csak ne feledkezzék el
 róla.

Ez is azon nótára, mint az elébbi.

Kegyés vidám szemű,
 Piros rózsa színű
 Én édes fehér hölgyem!
 Kin hű szerelemmel
 S teljes reménséggel
 Nyugszik tüzesült lelkem,
 Nemde nem siralmas
 Kár-e énnékem az,
 Hogy elfeledtél engem?

Jó vitézek harca
 Hol vólt — gondolhaddsa —
 Piros vérontás nekül?
 Szerelemben esett
 Vigan ki élhetett
 Külön szerelmesétül?

Ne felejts engemet,
 Ne veszed lelkedet
 Hitetlen, félj Istentől!

Az szelid daruhoz
 Szintén hasonlatos
 Te kegyes tekinteted;
 Rózsát jegyez orcád,
 Kláris kis szép szád,
 Mézet ereszt beszéded:
 Jőjj immár előmben,
 Mondjam örömben;
 Az Isten hozott téged!

Kerített városok,
 Kertek, mezők, szép tók
 Nálad nélkül mind tömlőc;
 Mint sólyom kis fuat,
 Bús lelkem magadat
 Szerelmében úgy üldöz.
 Jussak már eszedben,
 Láss meg keservemben,
 Magad jűjj, mást ne küldözz.

Hangos fülemile
 Gyönyörű szép kertbe'
 Zöld ágak között csattog,
 Én is szegény rabod,
 Új verssel kiáltok
 Hozzád, hogy lelkem buzog.
 Mit vétettem, kérlek?
 Hogy nem szánsz engemet,
 Kinek szíve háborog?

Érted, hogy elmentél
 És felejtettél

Engem szegény árvádat,
 Illy reméntenül,
 Szép személyed nélkül
 Ne hagyj veszni szolgálodat!
 Emlékezzél rólam
 Fényes fejér rózsám,
 Add már látni magadat!

Szívem nagy szerelmét
 S titkon felgyúlt tüzét
 Jelenteni nem merem,
 Mert ha megjelentem,
 Nagy tüzemmél, féltem,
 Hogy sokat, eszít veszttem,
 Ha penig titkolom,
 Csak magam fogyatom,
 Mert belső tűz vesz engem.

Török szép versekből,
 Szerelmese felől
 Csak nem régen fordítottá;
 Ígérül ígére
 Nem szinte teheté,
 De hertelen jobbitá;
 Régi szörnyű kárán
 Így veszett bánkodván,
 Júliának ajánlá.

Frustra omnibus rationibus incedenda Juliae tentatis, ardentissima precatio eam in sui amorem allicere conatur, variis ad persuadendum exemplum allatis.

Ugyan az elébbi nótára.

Én édes szerelmem,
Egyetlenegy lelkem,
Mi hasznom nékem élnem?
Ha semmit nem segít,
Jómra fel sem indít
Az én esedezésem,
Sok könnyörgésemre,
Szép leveleimre
Csak választ sem téssz nékem.

Lelkemnek fájdalmát,
Érted való kinját
Maga te így jól látod.
De ingyen sem érzed,
Sőt inkább neveted,
Magadban csak csúfolod,
Mondván: hadd-hadd — úgymond —
Hiszem veszti nagy gond,
Kínomat úgy mosolygod.

De mi hasznod vagyon
Sok könnyhullásomon,
Kétségben mire tartasz?
Mint mérget sok mézben,
Édes beszídedben
Gonoszt elegyítve adsz,
Egyfelől ídesgetsz,

Másfelől kesergetsz,
Csak bánatra taszítasz.

Szép sólymok, vad rárók,
Kiket madarászok
Tanítanak, viselnek,
Bánással, tartással,
Szóval, kiáltással,
Szelídek, kézre jűnek,
Az erős kősziklák
Hevétűl az napnak
Romolnak, repedeznek;

Nincsen olly erős vas,
Kit tűzzel jó kovács
Ide s tova nem hajthat,
Vérrel erős gyémánt,
Kit az acél sem bánt,
Végre mind elhasadhat;
A piros márványkő,
Kit ver gyakor esső,
Csepegéstűl lyukadhat.

Téged penig, sólymom,
Én édes vad ráróm,
Az én sok kiáltott szóm
Kezemre nem híhat
S csak úgy se lágyéthat,
Mint vasat tűz nagy lángon;
Sem mint márványkövet,
Kit esső csepeget,
Nem hathat könyhullásom.

Vérem hullásával
Ha hozzám hajlanál,
Tündöklő szép gyémántom,

Arra is kész vólnék,
Csak tőled érthetnék,
Végeznéd el már kénom;
De mind sok irásom,
Szóm, siralmom, lángom,
Szolgálatom csak károm!

Az én gyötrelmemre
S Istenre tekintve,
Indúlj fel szerelmemre,
Nagy háládatlanság
Miatt nyomorúság
Hogy ne szálljon fejedre,
Vagy segélj meg immár,
Vagy végezz ki hamar,
Ne tarts tovább kétségbe'.

Az mennyei orcát,
Életem birtokát
Ha Isten néked adta,
Angyali ábrázat
Ha vagyon te rajtad,
Mire vetsz engem kinra?
Mennybéliék szerint
Ennyi sok szörnyű kint
Enyhíts meg jó szolgádban.

Úr Isten! hogy lehet
Az kegyetlenségnek
Illyen nagy szépség fészke?
Ha az mennybéliék
Olyan kegyelmesek,
Térj te is kegyelemre;
Angyali orcádat
Mert te megalázod,
Ha űz[sz] számkivetésre.

Színed dicsősége
 Most ez új versekre
 Elmémet serkentette,
 Képtelen nagy szépség,
 Ki miatt szívem ég,
 Mert már elrekkentette
 Buzgó szerelmedbe,
 Kiben mint tömlőcben
 Sírva ezt éneklette.

91. [LVIII.]

Videns Juliam nec oratione, nec ra-
 tione in sui amorem inflammari
 posse: questubus miser coelum, ter-
 ras et maria implet: pollicens indi-
 gnabundus se nullum carmen Juliae
 gratia deinceps cantaturum.

Ó nagy kerek kék ég,
 Dicsőség, fényesség,
 Csillagok palotája;
 Szép zölddel béborult,
 Virágokkal újult
 Jó illatú föld tája;
 Csudákat nevelő,
 Gályákat viselő
 Nagy tenger morotvája!

Mi haszon énnékem
 Hegyeken, völgyeken
 Bújdosva nyavalyognom;
 Szörnyű havasokon,
 Fene párduc módon
 Kietlenben bolyongnom,
 Tövis közt bokorban,

Sok essőben, hóban
Hóltig csak nyomorognom?

Medvéknek barlangit,
Vadak lakóhelit
Mi haszon hogy bejárom?
Emberek nem lakta
Földön illy régulta
Mi jutalm[am]at várom?
Ha mindenütt éget
Szerelem engemet,
Mind búm, kínom csak károm.

Sokszor vadászással,
Szép madarászással
Én mind csak azon voltam,
Hogy nagy szerelmemet,
Ki forral engemet
Szívemben mint megoltsam?
De semmit nem nyertem
Véle, sőt vesztettem,
Mert inkább égtem, gyúltam.

Mert valahol járok
S valamit csinálok,
Elmémben mind ott forog
Júlia szép képe,
Gyönyörű beszéde,
Lelkem érte forr, buzog;
Valahová nézek,
Úgy tetszik szememnek,
Hogy mind előttem mozog.

Noha felmetszette
Szívem közepette
Cupido néki képét
Gyémánt szép bötűkkel
Maga két kezivel,

De mégis szép személyét
 Nézni elűz engem,
 Noha nyilván érzem,
 Hogy csak vallom gyötrelmét.

Más kegyes is engem
 Szeret, de én űt nem,
 Noha követ nagy híven,
 Azért mert az Isten
 Csodául nagy bölcsön
 Csak Júliára éppen
 Minden nagy szépséget
 E földön úgy szerzett,
 Hogy senki szebb ne légyen.

Ó én reám hihűdt,
 Elvesztemre esküdt
 Igen hamis szerelem,
 Miért nem holdultatsz
 Meg annak, kit jártatsz
 Utánam szerelmesen?
 S mire kedvem ellen
 Gyútasz ahhoz engem,
 Aki megnyerhetetlen?

De te törvényednek,
 Noha csak vesztenek,
 Kételen kell engednem;
 Zsámolyul vetettél,
 Rabjává ejtettél
 Mert Júliának engem,
 Kínját, hiszem csuda,
 Hogy mintha jó volna
 Olly örömost viselem.

Mint az lepentőcske
 Gyertyaláng kezibe
 Magát akartva üti,

Nem gondolván vele,
 Hogy gyertyaláng heve
 Meg is égeti, süti:
 Szívem is ekképen
 Júlia szívében
 Magát örömmől fűti.

Hatalmas szemei,
 Haragos beszídi
 Engem noha vesztenek,
 De minden szépségnél,
 Minden szerelemnél
 Mégis inkább tetszenek,
 Rajta esik, hal, vész
 Lelkem s csak az nehéz,
 Hogy tart számkivetettnek!

De ám akár meggyen
 Velem bár szerelem,
 Szabad legyen már vele,
 Csakhogy ezt engedje
 Kínom érdemiben,
 Hogy amint felmetszette
 Júliát szívémben,
 Szintén úgy versemben
 Is tessék meg szép képe.

Hideg levén kívül,
 Égvén pedig belül
 Júlia szerelmétül,
 Jó hamar lovakért
 Járván Erdély földöt
 Nem nagy fáradság nélkül,
 Ezt őszverendelém,
 Többé nem említvén
 Júliát immár versül.

Ez az Júliáról szerzett Énekeknek a vége.

NEGYEDIK RÉSZ.

COELIA-DALOK.

[Kezdeté hiányzik.]

— — — — —
 Kit csak azért mível,
 Hogy ismét nagy tűzzel
 Veszesse el életem!
 Hozzám azért most láss'
 Mars, Diana, Pallas,
 Most legyetek mellettem!

Cupido, nyiladnak
 Magam vagyok-e csak
 Célül támasztott jele?
 Csak az én szívem-e,
 Nem egyéb-e
 Nagy szenvednek tűzhelle?
 ,Csak az, — ő így szóla —
 S ha bánod, tégy róla,
 — úgymond — ha jóm nem kelle.'

Megadtam magamat,
 Kösd meg bár karomat
 Rabsziáddal Cupido;
 Csak fejemet ne vedd,
 Életemet szenvedd,
 Ne járjak úgy mint Dido,
 Ki hogy csalatkozék
 Törben bocsátkozék:
 Segélj, szerelmet szító!

Ugyanakkor, hogy megkedveli Coeliát,
 ekképen könyörög mindjárt neki, hogy
 kegyes szemeit reá vetvén vegye bé
 szerelmében s vidám jó kedvében.

Két szeme világa
 Életem csillaga,
 Szívem, szerelmem, lelkem;
 Kinek módján, nevén,
 Szaván, szép természetin
 Jut eszemben énnekem
 Régi nagy szerelmem,
 Ki lőn nagy szerelmem,
 Végy szerelmedben engem!

Reménlett jóm, kincsem!
 Mi örömmől hintsem
 Én ez árva életemet,
 Ki csak te rajtad áll
 S nálad nélkül halál,
 Csak tőled vár kegyelmet;
 Hogyha utálad azt,
 Ki téged néz s viraszt
 S magánál inkább szeret.

Hajnalban szépülnek
 Fák, virágok, füvek,
 Harmaton, hogy nap felkél;
 Cseng szép magyar szózat
 Vigan sétál sok vad
 Reggel, hogy elmúlt éjfél,
 Újul zöld bokor is,
 De nekem akkor is
 Gondom csak merő veszély!

Kiben köszöni Cupidónak hozzá való
kegyelmét, tudniillik, hogy Coeliát
szerelmére felgerjesztette s keziben
adta. Azon nótára.

Kegyelmes szerelem,
Ki illy jól tél velem,
Áldott légyen te neved!
Veszendő vóltomban
Hogy segéllél mostan,
Hála légyen tenéked!
Kérlek panaszimért,
Ki téged gyakran ért,
Jódat rólam el ne vedd!

Keserves fájdalomim,
Gyötrő gondolatim,
Távozzatok el tőlem,
Kik mind éjjel, nappal
Csak búval, bánattal
Forgottatok körülöm;
Mert megkegyelmezett,
Minden jót végezett
Coelia én felőlem.

Ez föld szép virágja
Éltető illatja
Hogyha szívemre hatott:
Miért szomorkodjam
S vígan miért ne lakjam,
Mért viselek bánatot?
Hiszem elég eddig
Azmég nem voltam vég,
Hadd éljek már jó napot!

Az ország csillaga
 Szerencsés világa
 Hogyha fejemre terjed,
 Nekem szolgál, fénylik,
 Más elől eltűnik,
 Csak egyedül rám gerjed,
 Ha mi bút rettegek,
 Miért nem örvendek?
 Lám nem érzem kint s terhet.

Ez világ minékünk
 Kiben mi most élünk,
 Vendégfogadó-házunk,
 Kiben ha ma lakunk
 Vagy jót vagy bút látunk,
 De holnap meg kimúlunk;
 Azért azon legyünk,
 Azmig tart életünk,
 Légyen víg telünk, nyarunk!

95. [IV.]

Kiben az Coelia feredésének módját
 írja meg, annakfelette penig terme-
 tiről, magaviseléséről és szépségé-
 ről is szól.

Csudálván egy ferdőt,
 Ki felette nagy gőzt
 Magában eresztene,
 Ferdős okát mondja;
 Ez — úgymond — nem csuda,
 Mert Coelia ül benne,
 Kinek mezítelen
 Testére szerelem
 Gerjedvén, fűsti mene.

Mint az kevély páva
 Verőfényen hogyha
 Kiterjeszti sátorát;
 Mint égen szivárván
 Sok színben horgadván
 Jelent essőre óráát:
 Coelia olly frissen,
 Újforma sok színben
 Megyen táncban szaporát.

Mint nap szép homállyal,
 Fejér felhő által
 Verőfényét terjeszti:
 Olly gyenge világgal,
 Vékony fátyol által
 Haja szenét ereszti
 Coelia, befedvén
 S mellyén tündökölvén
 Drága gyémánt kereszti.

Támadtakor napnak
 Mind holdnak, csillagnak
 Hogy enyíszik világa:
 Úgy menyek-, szűzeknek,
 Mint az szép fűveknek
 Vész szépsége virága,
 Mihent közikben kél
 Coelia, az kinél
 Égnek nincs szebb csillaga!

Kiben az Coelia szerelméért való
gyötrelmérül, hasonlítván az szerel-
met hol malomhoz, hol haranghoz.

Mely csoda gyötrellem
Ez, hogy a szerelem
Búmra most malommá lett;
Hol, mint gabonáját,
Engemet szolgálját
Szép Coeliával örlet;
Siralmam patakja
Az kereket hajtja,
Kin lisztté létig töret.

Im az nagy szerelem
Miatt búsult lelkem
Már szintén haranggá lett:
Kit szerelem bennem
Félen vér ellenem,
S rám támadott amellyett
Azért kong jaj-szóval,
Zúg fohászkodással
Szegény, nyugalma helyett!

Mint egy kristálykövet
Soha el nem törhet,
Noha éget verőfény:
Úgy az én szívemet,
Noha vall gyötrelmet,
El nem rontja tüzes kén,
Csak gyúl szegény s hívül,
Mert szertelenül fül,
Mint kristály, kit süt hév szén.

97.

In eandem fere sententiam.

Kiáltok, csak bolygok, mint megszállhúdt ember,
Mert belől égek, mint tűzben száraz kender;
Gondom, bűm, veszélyem véghetetlen tenger.

Paradicsombéli szépség ábrázatja,
Virágzó szép tavasz képe állapotja,
Szépségnek s nem csak szépnek magát mondhatja.

98. [VI.]

Kiben az szeretőitül való elváltán
kesereg, féltvén és itt az lelkéhez
is hasonlítja.

Azmely keresztény hű
S kiben nincs hamis szű,
Lelkét ördögtül félti:
Nem csuda én is hát
Hogy féltem Coeliát,
Midőn gonosz késérte;
Mert csak ő az lelkem,
Csak ő jóm énnekem,
Éltemet ő segíti.

Oh siralmas szállás,
Kit keserves válás
Szegény fejemnek rendelt!
Immár hová legyek
S ölemben kit vegyek,
Ha számtalan bú terhelt?
Oh szerencsétlen nap,

Ki elragad és kap
Attul, ki híven kedvelt.

Szerelmesétül vált,
Nem csuda az halált
Hogyha fejére kéri;
Mert búában halál
Orvosságot talál,
Fájdalma végét éri;
De az szörnyű válás,
Végtelen kinvallás
Szívét örökké sérti.

99. [VII.]

Kiben az kesergő Coeliárul ír.

Mely keserven kiált
Fülemile, fiát
Hogyha elszedi pásztor;
Röpes ide s tova,
Kesereg csattogva
Bánattal szegény akkor:
Olly keservesképpen
Coelia s oly szépen
Sirt öccse halálakor.

Mint tavasz harmatja
Reggel ha áztatja
Szépen jól nem nyílt rózsát,
Mert gyenge harmattul
Tisztul s ugyan újul,
Kiterjeszti pirosát:
Coelia szintén olly
Hogyha szeméből foly
Könyve s mossa orcáját.

Mint szép liliomszál
 Ha félben metszve áll,
 Fejét földhez bocsátja:
 Úgy Coelia feje
 Vagyon lefüggesztve,
 Mert vagyon nagy bánatja;
 Drágalátos könyve
 Hull, mint gyöngy, görögve,
 Vagy mint tavasz harmatja.

100. [VIII.]

Kiben a maga ok nélkül való gyanúságán bánkódik.

Oh én bolond eszem,
 Ki ezt cselekeszem
 Hamis gyanúsággal,
 Kiért méltó volnék,
 Hogy halált kóstolnék,
 Ezt mivelvén nagy jómmal;
 Már mint leljem kedvét,
 Csak éltig csak reám vett
 Keserves siralommal?

Átkozott gyanúság,
 Kétséges boszúság,
 Gyógyíthatatlan mérreg!
 Ahová te beférsz,
 Onnan nehezen térsz,
 Oda ragadsz, mint kerek;
 Dühötöd mérgeddel,
 Kit szerelem legel:
 A pokolbéli féreg.

Nemz téged álnokság,
 Szó, hír és hazugság,
 Tart esztelen bolondság;
 Segét értetlenség
 Nevel hertelenség,
 Nem nyughatol-gonoszság!
 Te miattad elvész,
 Ki hinni gyorsan kész
 S kiben nincs jó okosság.

De azki okosan
 S elébb bizonyosan
 Szónak végére megyen;
 Vagy maga gondolja,
 Vagy mástul megtudja,
 Minek mi oka legyen;
 Ezt bezzeg nem bántod,
 Mert magad is látod,
 Hogy erőd kicsiny legyen.

Szép Procris te régen
 Vesztvén szörnyűképen,
 Halálra eresztetted;
 Szép Deianirával
 Nem akaratjával,
 Herculest elvesztetted:
 Most is hol szerelem,
 Lesz ott szűgyötrelem,
 Hol fészkedet verheted.

Távozzál el tőlem,
 Mert elhidd felőlem,
 Hogy csak heába furdalsz:
 Az igaz szerelem
 Lakik együtt velem,
 Csak kár, hogy így ostromlasz;

Távozzál hát tülem,
 Vessz el már előlem,
 Gonoszság, mert megromlasz.

101.

In eandem fere sententiam.

Vétettem ellened,
 Kétkedvén benned,
 Lelkem, ó szép Coelia!

Könyörgök, vétkemnek
 Miatta kedvednek
 Rajtam ne légyen hía!

Meggyek, ha elveszek,
 Ha hamuvá leszek
 Kemény haragod miá?

102. [IX.]

Kiben Júliához hasonlítja Coeliát
 minden állapotjában. Cupidóval is
 feddik, hogy (holott hazájából is
 ő kergette ki) ott sincs nyúgalma
 miatta.

Júlia szózatját,
 Kerek ábrázatját,
 Cupido úgy mutatja
 Coelia beszédén
 Örvendetesképen,
 Hogy mikor szemem látja:

Júliának véli,
Mikor tekinteli,
Mert szívemet áztatja.

Egyenlő két rózsza,
Kinek mind pirosa,
Állapatja, színe egy;
Sem egy ágon termett,
Kit zöld levél fedett,
Nem hasonlóbb két ért meggy,
Mint ez Júliához,
Kinek szép voltához
Gerjedek mint Aetna hegy.

„Átkozott Cupido,
Szerencsémét rontó,
Régi nagy ellenségem!
Hazámbul kiűzél,
Ide is reám jüvél,
Érd bátor immár végem;
Csak tüzedet ne szíts
Szívemben, se többíts
Régi szerelmes mérgem!

Dühös! elégedjél,
Amint kikergettél
Engemet szép hazámbul,
Elégedjél, kérlek,
Itt is azmint félek,
Ne űzz ki nyugalmambul.
Mi jutalmod bennem,
Ha esem tüzedben,
Mi hasznod nyavalyámból?

Virága éltemnek,
Akinék örüljek,
Teljességgel elszáradt;

Vidám kedvem hellett,
 Kibül vizek mellett
 Keserűség rám száradt;
 Siralmas káromon
 Való nagy panaszom
 Miatt nyelvem elfáradt!

Immár zászlód alól
 Kitöltem, sőt távul
 Járok nagy seregedtül,
 Mert kis haszon mellett
 Tűrnöm sokat kellett,
 Még vártam te kezedtől;
 Immár uram is más,
 Pallas és vitéz Mars,
 Kik mentenek tüzétül.“

Gondolkodván rajta,
 Csak tétova hajta
 Fejét Cupido szómon,
 Monda: „Szegény! Mars-e
 Te gyámolod?
 Hát hol az én hatalmam?
 Ketten csak ti vagytok,
 Kik semmit sem adtok
 Én boszúállásomon?“

Azelőtt is maga
 Mars meggondolhatta,
 Mint járt egyszer miattam,
 Mikor kedve ellen
 Merő mezítelen
 Mindennek látni hagytam:
 De azmint esmérem
 Nem gondoltok vélem,
 De megmutatom magam.“

Meggyek? hová megyek,
 Jobb-e, hogy engedjek?
 Mert se Mars Cupidónak
 Nem árt vitézséggel,
 Sem Pallas elmével
 Úgy mint világbírónak.
 No tehát engedek:
 — Mert véle sem érek,
 Én is hát ez rontónak!

103. [X.]

Kit egy citerás lengyel leányról
 szerzett.

Szít tüzet Zsuzsánna szívemben magára,
 Cupidóval űzet szerelme dolgára,
 Mert kis szája,
 Szép orcája,
 Mint pünkösti új rózsa;
 Fényes haja
 Nap csillaga,
 Vagy sár arany sárgája;
 Vékony derekacskája!

Mutat angyali fényt szerelmes szemével,
 Piros angyali színt szerelmes szívével;
 Ha hozzá int,
 Vigan tekint
 Szívemben örömet hint;
 De ha megint
 Úgy néz amint
 Kit győlöl szíve szerint,
 Ottan érzek súlyos kín!

Kegyes ábrázatja én arányzó célom,
 Citerája szózatja búm rontó acélom,
 Vénus fattya
 Lelkem hatja,
 Ha szózatját hallhatja,
 S ha láthatja,
 Nincs bánatja,
 Búvát mind elmúltatja,
 Hogy jó kedvét mutatja.

Kártyát játszván véle, vet színet tromfomra,
 Kit az bölcs szerelem így magyaráz jómra,
 Mondván: „Ne félj!
 Sőt vígan élj,
 Mert tiéd a szép személy;
 Veres levél
 Tromfodra kél,
 Csak azért, hogy jót reminlj,
 Semmi gonoszt te ne vélj!

Mert már néked adta nagy szerelmű szívét,
 Viszont nála hagyta szívedet, ű szívét.
 Így tőled vett
 Szívén szívét,
 Kit tart mint drága követ;
 Örül s nevet
 S vígan követ
 Téged, mert lát ~~vég~~ kedvet,
 Kit régen eszében vett.

Így volt akaratja hogy megnyilatkozzék:
 Vagy immár barátja — ne félj, hogy változzék!
 Megemlitsen
 És segítsen,
 Gyakran örömmől hintsen.
 S rád tekintsen
 S ne fe jtsen,

Kinél több jód már nincsen
S kit nem adnál sok kincsen!”

Lengyel szép Zsuzsánna vervén citeráját
És mondván utána gyönyörű nótáját:
Eszem vesztve,
Eltévesztve,
Szerelmében sillyesztve,
Felgerjesztve és ébresztve,
Szívemet elrekesztve,
Belső tüsszel emésztve!

A GYŰJTEMÉNYHEZ UTÓLAG CSATOLT ÉNEKEK.

104.

Az Cortigianáról,
Hannuska Budouskionkáról
szerzett latricanus vers.

Friss szép fejr póka,
Édes szőrű móka,
Porcogós Annóka,
Szerelemnek oka,
Mit haragszol?
Hogy nem játszol
Vélem! kivel egy fraj szól;
Ládd-e vég kiki: táncol!

[Kezdeté hiányzik.]

— — — — —
 Íme ez szívembe lövé egyik nyílát,
 Mutatja is rajtam gyermeki mivóltát;
 Átkozott, de bennem elrejtette szárnyát,

Már ki nem repülhet sebesült szívemből,
 Viaskodik benne kegyetlenségéből,
 Testem erőtlennől naponként mérgettől.

Átkozott Cupido! miért sillyesztesz engem?
 Hová lött te szárnyad, miért heversz bennem?
 Szánj meg, kérlek, engem, látod megepedem!

Tudod mindenkoron táborodban éltem,
 Abban eleitül fogva vitézkedtem,
 Miért kínozz engem, ha lám meggyőztem!?

Lám az vadász ember az elfutott vadat
 Kergeti s nem bántja, azki már megakadt,
 Tudja, hogy övé az, kit hálójában tart.

Keserves gyötrelmed rajtam düheskedett,
 Látod, hogy miattad szívem megepedett,
 Szerelem ereje mindent tülem elvett.

Megváltozott színem kemény kinaidtul,
 Vettettem mindennek éktelen példaul;
 Vedd el én életem, ne éljek csodaul.

Sokan, kik barátim, azon csudálkoznak,
 Sok könyhullatásim hogy el nem olvasznak,
 És ennyi ideig is életben tartnak.

Az nedvesség tűzzel hogyha öszvetérne,
 Az én életemnek lőtt volna már vége:
 De az tűznek a víz nagy ellenkezője.

Szívem mert tüzétül ég nagy sebességgel,
 Viszont gyötretik is sok könyvezésekkel,
 Mert lángodtul gerjed s gyúl szüntelenséggel.

Sokan vannak s élnek, kik szerelem nekül,
 Azokat kínoznák ilyen kegyetlenül;
 Talán jobb hasznod is következnek ebből.

Mert ki seregednek én vagyok fő tagja,
 Rajtam düheskedik mérgének hatalma
 És tovább örögből életemnek kénja.

Inkább kegyelmesen de foglalj magadhoz,
 És jó kedvet mutass, mint jó hív szolgához,
 Avagy inkább ölj meg, sokáig ne kínozz!

